

קובץ גליונות

חג הסוכות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

רבנו מרן ראש הישיבה הגדולה הידועה שליט"א נשיא חבורת מקבלי עול תורה
נושא דברים בכינוס במוצאי שבת ליל א' דסליחות למען חבורת "מקבלי עול תורה"

בברכת
חג כשר ושימה
מערכת
קובץ גליונות

בחסות:

גיליונות דוד

לגור בכני ברק, לחיות על הסארקו

03-900-9944

לעילוי נשמת

הרב ר' מרדכי
ב"ר ישראל יהיאל
ז"ל

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדריים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

מבצע מיוחד לחידוש המנוי

לקבלת ה"קובץ גליונות" מדי שבוע, ללא צורך בחיפוש אחר מטבע או מכשיר אשראי, ללא צורך בתזכורת או חשש שכחה וגזל וכו'

למנוי עבור הקובץ הרגיל ניתן לשלם סך 220 ₪ בלבד
(ניתן לחלק לעד 10 תשלומים)

למנוי עבור הקובץ הגדול (A4) התשלום הוא בסך 550 ₪
(ניתן לחלק לעד 10 תשלומים)

וע"י כך הנך זכאי ללקיחת קובץ 1 מדי שבוע מאחד המוקדים ברחבי הארץ (אין לקחת קבצים מחנויות המפיצות אלא אך ורק מהמוקדים בבתי הכנסת)

תקופת המנוי מפרשת בראשית תשפ"ד עד חג הסוכות תשפ"ה

מבצע מיוחד למצטרפים

כל המצטרף לאחד ממסלולי המנוי ישלח פרטיו במייל או בהודעה דרך מכשירי האשראי ויצטרף להגרלה מיוחדת בה יזכו 10 זוכים בספר "דברי שי"ח" בשווי 45 ₪

בברכה מרובה

מערכת 'קובץ גליונות'

k.gilyonot@gmail.com | 053-3145900

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ - ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

לראשונה!!!

לאוהבי ד' ולחושבי שמו

מחיר מיוחד
200 ש"ח

זה ספר תולדות אדם

פעילותו של המשגיח, עילמו
תביעותיו ומורשתו לחיזוק

קלם. מיד. פנוכיצ'.

קורות חייו של הגה"צ

מרן המשגיח

ר' יחזקאל לוינשטיין

זצוק"ל

ספר ביוגרפיה

3 כרכים

כתב ביד אמן הסופר הדגול הרה"ג

ר' שלום מאיר ולך

שליט"א

ניתן להזמין ולקבל במשלוח חינם

במערכת "קובץ גליונות" : 053-3145900

k.gilyonot@gmail.com

יש לך עבודת'ת?

“
הספר החדש
או החוברות?”

עבודת זה חלק מהחג. « לא מוותרים על משמעות, על חיבור.
ימים גדולים - עבודת'ת.

למוקד ההפצה הקרוב אליך (כל הספרים וחוברות 'עבודת'ת):

קו מידע 'עבודת'ת': 02-3137558

את הספר החדש ניתן להשיג גם בחנויות ספרים מרכזיות

מהפכת לימוד המשנה ברורה

למען ידעו

בחן את עצמך האם אתה יודע לעבור את החודש התקף במצוות כהלכתו...

היושב בסוכה חבוש בכובע
רחב שוליים להגן על מאכלו
מפני חרקים וכדו', אם נחשב
כיושב בסוכה או תחת אוהל?
(משנה אחרונה סימן תרכז אות יט)

4

האם מותר או ראוי
לשבת בשעה שארון
הקודש פתוח?
(משנה אחרונה
סי' תרכג אות יא)

3

האם יוצאים יד"ח אכילת
כזית הראשון בסוכה
באכילת חלה מתוקה?
(משנה אחרונה
סימן תרלט אות נו)

2

האם ניתן לקנות
אתרוג מכספי
מעשר כספים?
(משנה אחרונה
סימן תרנו אות יב)

1

45 אלף לומדי 'משנה אחרונה' כבר יודעים...

גם בחגים לומדים
אליבא דהלכתא

משנה ברורה
משנה אחרונה

להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות

קולמוזם
הפצת ספרים שעובדת.

072-2441-660

'תמידיות'

בהסכמותיהם הנלהבות של גדולי הדור שליט"א

שכולל בתוכו לימוד עיוני ומעמיק באופן ישיבתי בסוגיות מצוות התמידיות ובסוגיות התורה והתפילה, וששת הזכירות והמסתעף, בשילוב הגישה החסידית איך להמשיך הדברים להפוך לקנין בלב פנימה, ולמלאות בשמחה ואושר את חיי היום יום של האדם.

(המבוסס על רבותינו הראשונים הרמב"ם והרמב"ן, המהר"ל הגר"א והרמח"ל, החפץ חיים והחזון איש, ובעל התניא וספרי חסידות)

הספר נכתב בשפה השווה לכל נפש, ומיועד גם לאברכים ובחורי ישיבות, וגם לבעלי בתים המבקשים ליתן שמחה ואושר פנימי לחייהם.

מרן הגאב"ד פוסק הדור הגר"מ שטרנבוך שליט"א
'הספר כולו רצוף אהבת ה' ויראת ה' וראוי להפיצו'

'משמא קא זכו ליה להרב המחבר להחדיר בכלל ישראל המודעות וההתעסקות במצוות הנ"ל, וראוי לקבוע עתים לעיין בדברים הללו, שהם שורשי היהדות ויסודות עבודת ה', בפרט בזמן עקבתא דמשיחא שהאמת נעדרת והחיצוניות גוברת, ודבר טוב עשה בעמיו בהיותו זוכה ומזכה הרבים במצוות שרשיים ועצומים אלו שחיובן תמידי ופרטיהם אינם ידועים די לכל המון ישראל, ולא תהיה מצוות אנשים מלומדה, אשר אינו משיג המטרה, רק בהבנה באהבה ויראה וכו' וברגש לייחד וקב"ה ושכינתיה וכו' ולטהר את הלב והמוח למען כבוד שמו יתברך, וכל הרואה אומר ברקאי, וכו' (ציטוטים מתוך שאר ההסכמות).

המחיר 35 ש"ח

ניתן להשיג בירושלים

בגבעת שאול רחוב ריינס 7

בטלפון 0527162582

ובבני ברק ברחוב חזון איש 22

בטלפון 0556789039

ובחלק מחנויות הספרים

אפשר לקבל פרטים במייל

mirichn@gmail.com

ובטלפון 0527162582

**תורמים היום 360 ₪ וזוכים
לברכתם של גדולי ישראל**

מידה כנגד מידה שלא ידעו הם ממחלות

מיצוי הנגד הידע שלם איננו הם ממחלות ויתקוט
כולם קבוצה אחת סוקה
קבוצה אחת וקה
לשמן שלם
צוק אנו
אברהם אילון
2' 88
השנה 2016/15
השנה 2016/15

השותפות עם עזר מציון היא ההשתדלות לזכות בדין.

1800-236-236

הקבלת פני רבו ברגל

זמני קבלת קהל בימי חול המועד אצל מרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרנן הגר"י אייכנשטיין שליט"א

ראש ישיבת יד אהרן
רחוב: חזקיהו המלך 30 י-ם
בימים א-ד
בין השעות: 18:00 - 20:30
בסוכה שע"י הישיבה, כמו"כ מידי
יום יתקיים תפילת שחרית בהיכל
הישיבה בשעה: 7:30 ויהיה ניתן
לגשת לאחר התפילה

מרנן הגר"ח

פינשטיין שליט"א
ראש ישיבת עטרת שלמה
רחוב: רבי מאיר 3 ב"ב
ביום א' א' דחווה"מ בשעה 9.00
בערב מעמד הקבלת פני רבו
ומידי יום בין השעות 6-8.30
בערב

מרנן הגרמ"ש

אדלשטיין שליט"א
רב שכונת נאות יוסף
בימי שני ורביעי דחווה"מ בסוכת
בית מדרשו ברח' יואל 16 ב"ב,
בשעה 1 בצהריים

מרנן הגרא"י פינקל שליט"א

ראש ישיבת מיר
וחבר מועצה"ת
רחוב: ר' חיים נאה 10 י-ם
בסוכתו בימי ראשון ורביעי
בין השעות 12:30 - 13:15
בצהריים

מרנן המשגיח הגר"ב

פינקל שליט"א
רחוב: זוננפלד 42 י-ם
בסוכתו ביום רביעי
בין השעות 20:00 - 21:00 בערב
ובשאר הימים בתיאום מראש

רבינו מרנן הגרמ"ה הירש שליט"א

ראש ישיבת סלבודקא
וחבר מועצה"ת
רחוב: הרב שר 13 ב"ב
לאחר התפילות בהיכל הישיבה
מנחה בשעה 1:15
מעריב בשעה 7:30
שאר היום בתיאום בלבד!

מרנן עמוד ההוראה הגר"י זילברשטיין שליט"א

חבר מועצה"ת,
מדי יום בחווה"מ אחר הנץ,
וכן לאחר מנחה גדולה,
בביהכ"נ המרכזי רמת אלחנן
[לעדכונים על דרשת שבת שובה ועל שאר
שיעוריו של מרנן שליט"א,
ניתן להתעדכן בקו שיח יצחק, 04-376-0582]

מרנן המשגיח

הגר"ד סגל שליט"א
תתקיים שמחת בית השואבה
בבית מדרשו וקבלת קהל
בערבים בסוכה
לזמנים מדויקים יש להתקשר
02-5382773 או 050-4105200

מרנן הגר"א לוי שליט"א

ראש ישיבת שכר שכיר
וחבר מועצה"ת
רחוב: שלום בונין 3
בסוכתו בימים א' ב' ג' דחווה"מ,
לאחר מנחה גדולה

רבינו הגדול מרנן גאון ישראל הגר"ד לנדז שליט"א

רחוב: הרב שר 15 ב"ב
לאחר התפילות בהיכל הישיבה
מנחה בשעה 1:15
מעריב בשעה 7:30
שאר היום בתיאום בלבד!

מרנן ראש הישיבה הגרמ"צ ברגמן שליט"א

רחוב: האדמו"ר מגור 28 ב"ב
מידי יום בחווה"מ אך ורק לאחר
תפילת מנחה בשעה 1.00
בליל וביום הושע"ר לא תתקיים
קבלת קהל
אלא אך ורק לאחר תפילת
שחרית (בישיבה) עם הנץ

מרנן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א

רחוב: בן זכאי 45 ק"ב ב"ב
לאחר התפילות

מרנן פוסק הדור

הגר"מ שטרנבוך שליט"א
שחרית בכל יום בימי חוה"מ
בשעה 8 בבוקר, תפילת מעריב
בשעה 8 בערב בסוכת מרנן
שליט"א ברחבה שבסמוך לביתו
רח' קצנלבוגן 4 הר נוף
ירושלים. לאחר התפילות ניתן
לעבור להתברך

מוגש ע"י מערכת "קובץ גליונות"

רשימה זו נסגרה בערב שבת שובה ומפאת קוצר הזמן
לא הצלחנו לקבל את הזמנים אצל שאר גדולי ישראל,
וכן יתכנו שינויים בזמנים יש להתעדכן אצל בני המשפחה.

הרשימה הסופית והמעודכנת
תופץ דרך המייל סמוך לחג הסוכות.

לקבלת ה"קובץ גליונות" במייל מדי שבוע
ניתן לשלוח בקשה לכתובת : k.gllyonot@gmail.com

בברכת חג כשר ושמח מערכת "קובץ גליונות"
לעדכוני זמנים ניתן לפנות: 053-3145900

אבינו מלכינו פתח שערי רחמים,
רפואות וישועות בזכות
רבינו נחמן בן פייגא מברסלב
זכותו יגן עלינו ועל כל בית ישראל
נלב"ע ח"י תשרי תקע"א
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

אבעלי אסופות

"יו"ט א' דסוכות שחל בשבת"

ואוכל ושותה בזמן, ושר בזמן... ובשאר הזמנים הוא לומד. (ראה ישר).

חשש חסר כשיו"ט ראשון חל בשבת

שנה אחת כשחל יו"ט ראשון של חג בשבת, באתי לרבינו זצ"ל בערב שבת עם שאלה על האתרוג, ורבינו זצ"ל הסתכל, ואמר לי, הרי השנה חל יו"ט ראשון בשבת, וכעת כבר יום ו', והרי כתוב בגמ' עירובין (מ"ג ב') שאליהו לא יבא בע"ש, וא"כ השנה אין אתרוג ביו"ט ראשון ובשאר ימים הרי אין פסול חסר, ואמרת לפניו מה שאמרו בשם מרן הגר"ז זצ"ל, שאמר לבעל השבט הלוי זצ"ל בהיותו בזכרון מאיר, בשבע ברכות לבנו הגר"מ זצ"ל, שאנחנו פוסקים כמו הסודר שאחכה לו בכל יום גם בשבת, וכבר יבא אליהו וישיב גם קושיא זו מהגמ', ואמר רבינו זצ"ל, אם בגמ' כתוב שלא יבא אז לא יבא, ומה שאמרים אחכה בכל יום אי"ז קושיא, כי לא כתוב אחכה בכל יום שיבא היום, רק אחכה בכל יום שיבא בעתו ובזמנו, וכמו אמא המחכה לבנה שישוב מהשיבה, ויודעת שלא יבא רק בסוף הזמן או בשבת, אבל כל השבוע מחכה לעת שיבא, והכא נמי לשועתך קיינו כל היום, שיבא בעתו ובזמנו בב"א.

אולי אליהו אצל הרב שך...

והנה בגמ' בעירובין שם אמרו קא סלקא דעתך מדאליהו לא אתא משיח נמי לא אתי, במעלי שבתא לישתרי, ומשני אליהו לא אתי, משיח אתי. דכיון דאתי משיחא הכל עבדים הן לישראל. ומבואר דמשיח יכול לבא גם בערב שבת, ושפיר א"א תחנון גם בע"ש. ובמסכת סנהדרין (צ"ח א') אמר ליה ריב"ל למשיח לאימת אתי מר, אמר ליה היום. אתא לגבי אליהו. אמר ליה שקורי קא שקר בי, דאמר לי היום אתינא, ולא אתא, אמר ליה הכי אמר לך היום אם בקלו תשמעו, ומבואר דמשיח יכול לבא בכל יום גם בשבת, והיינו באחישה כמש"כ התומים בכללי ס"ס (ס' ק"י) שרק בגאולה בעתה יבא אליהו תחילה אבל בגאולה של אחישה יכול לבא גם ללא ביאת אליהו תחילה, [אמנם בגמ' עירובין מבואר דבסתמא א"צ לחוש לך ולכן מותר בשבת בין מי שנדר ביום שבו דוד בא, אך נראה בגמ' דכ"ז כשיבא קודם משיח אבל באחישה במהרה יבא אלנו עם משיח בן דוד גם בע"ש]. ועי' במסכת עירובין (שם) דאמר קרא הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו', ולכן שרי בשבת בין מי שנדר ביום שבו דוד בא, דהא לא אתא אליהו מאתמול. ופריך אי הכי, בחול כל יומא ויומא נמי לישתרי, דהא לא אתא אליהו מאתמול, אלא אמרינן לבית דין הגדול אתא. הכא נמי לימא לבית דין הגדול אתא, וזכורני שפעם בסעודת שבת אמר רבינו זצ"ל בערגה, אולי יבא משיח היום, ושאלו הרי בגמ' מבואר שלא יבא בשבת אם לא בא אליהו אתמול לבי"ד הגדול, ואמר אולי כבר בא אצל מרן הגר"מ זצ"ל שהוא כבי"ד הגדול.

ונשאל רבינו זצ"ל בענין מה שמצינו זמנים שקבעו לביאת המשיח כגון ניסן ומוצאי שביעית צ"ע והרי אחכה בכל יום שיבא, והשיב, יש חילוק בין בעתה לבין אחישה, ועוד נשאל שם בענין זמנים שקבעו חז"ל שאין משיח בא כגון שישי ושבת, והרי אחכה לו בכל יום שיבא, והשיב בכל יום ר"ל בכל יום שראוי לבא, חוץ מימים אלו, והוסיף שדוקא אליהו לא בא בע"ש, אבל משיח יכול לבא כמבואר בגמ', (דולה ומשקה).

מדור זה נכתב לעיל נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ד יעקב ישעיהו ויסברג זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל זצ"ל תנצב"ה

לקבל תוספת יו"ט ללא תוספת שבת

כתב רבינו זצ"ל, דיום טוב שחל בשבת מסתבר שאי אפשר לקבל תוספת יו"ט ולא של שבת (מועד הגר"ח ח"א תשובה קצ"ג). ואמר רבינו זצ"ל, מה שטען העמק ברכה (עמוד ס"ו תוספת שבת ויו"ט) שאם הוא רק תוספת על שבת מלאכה, אפשר גם במקצת מלאכות, זה אינו מוכרח, ד"ל דמ"מ צריך את כל המלאכות, וא"א לחלק קבלתו בין שבת ליו"ט דיום א' אין מתחלק, ובקבלת תוספת יו"ט יש ממילא גם קבלה לשבת, ואף שיו"ט קיל יותר משבת מ"מ לא שייך לכו"ע לחלק קבלת מלאכות יו"ט ולא שבת, (דרך שיחה ח"ב עמוד רע"ד).

הדליקה נרות רק עבור יו"ט

נשאל רבינו זצ"ל, לגבי יו"ט שחל בשבת, וטעו בברכה בהדלקת הנר וברכו רק על נר יום טוב ולא שבת האם תחזור להדליק ולברך, והשיב, כמדומה שחזרת, וצ"ע, (מועד הגר"ח ח"א תשובה ר"ה) ונשאל רבינו זצ"ל, בהא דביו"ט שחל בשבת אומר של שבת ושל יו"ט, ומ"ט אין בהא משום אין חותמין בשתיים, והשיב, וז"ל שבת בכלל יו"ט ע"ש, ובר"ה שאומר יום הזכרון ל"ש זה, (ענפי משה יו"ט), אם טעתה והדליקה רק עבור שבת אם זה קודם השקיעה יחזור הבעל וידליק ללא ברכה, (שמענו כן ראינו).

שירה בשבת ויו"ט ושמחת בית השואבה

שמעתי מרבינו זצ"ל שמרן החזון איש זצ"ל היה סועד עם משפחת גיסו, מרן הקה"י זצ"ל ובני משפחתו בסעודות שבת ויו"ט, כשהיו דרים בסמיכות אליו, ואביו מרן הקה"י זצ"ל היה מאריך בשירות ותשבחות, ובשבתות היה מרן החזו"א יוצא לחדר סמוך ללמוד כשהאריכו על שולחנם, וחזר לסוף שיר המעלות כשאמרו 'בא יבא ברינה', ובשבת שאין חיוב שמחה לא היה מקפיד כ"כ שישירו כולם, אבל ביו"ט לא היה מוותר לילדים משום שמחת יו"ט, ורבינו זצ"ל היה מרבה בשירי יו"ט וגם בראש השנה היה שר הרבה זמירות, ואמר שהמשנ"ב (ס' תקצ"ז סק"א) הכריע דיש מצות שמחה גם בר"ה, והתחיל בעצמו כמה שירים : ויעשו כולם אגודה אחת, ושמחת בחגך, אתה בחרתנו, (שמענו כן ראינו ח"ב פ"י ס' כ"ד), ובשמחת בית השואבה במוצאי חג היה מתחיל לשיר וטהר לבנו לעבדך באמת, ואמר לי ששר זה בסוכות כי כ' מהאריז"ל שזה ראשי תיבות לולב.

שירה בשמחת תורה ומחיתא כף

רבינו זצ"ל היה מרקד בהקפות עם הס"ת ומוחה כף כנגד המשוררים, ואמר שבילדותו מחה כף בשינוי, כי אביו מרן הקה"י זצ"ל החמיר שלא למחות כפים בשמחת תורה רק בשינוי, ור' צבי כגן היה מכריז במנין של מרן החזו"א: 'אסור למחוא כפים אלא בשינוי, וכל המשנה ידו על התחתונה', דהיינו, שמשנים שלא למחות כף אל כף כנהוג כף כנגד כף אלא יש למחות רק על גב היד בשינוי, ומרן החזו"א אמר לר"צ כגן, שעפ"י דין בשמחת תורה אין צריך לעשות בשינוי, וגם לי אמר כך, (להדבק ח"ב עמוד קמ"ד).

מתמיד זה מי ששר בזמן ולומד בזמן

כשנחלש רבינו זצ"ל, היה מרקד בשמחת תורה עם הס"ת רק בהקפה הראשונה ואח"כ יושב כשאוחז ס"ת קטן בידו, ופעם בשמחת תורה כשישב במקומו וראה שאני ג"כ עומד על ידו ולא מרקד מספיק, קרא לי, ואמר, אתה יודע מה זה מתמיד, אני יגיג לך, מתמיד זה מי שהולך לישון בזמן, קם בזמן, מתפלל בזמן,

שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מדור שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת - לשבועות הבאים בעזה"

פרשת נח - מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל (נלב"ע שמחת תורה)

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להנ"ל

הגאון ר' זלמן דרורי זצ"ל רב דביהמ"ד 'חמדת צבי' (נלב"ע י"ב תשרי תשס"ב)

רבינו יוצא משמחת ברית מילה
כשלצידו רבי זלמן ז"ל

שיעורי ר' אלחנן וסרמן

בילדותו והוא כבן י"ד למד ר' זלמן אצל הגה"ק רבי אלחנן וסרמן הי"ד ואצל הגאון רבי דוד רפפורט בעל 'מקדש דוד' הי"ד בברנוביץ, ושמע אצלם

שיעורים על מסכתות חולין פסחים ובבא בתרא, ורשם את השיעורים. כעבור שנים רבות ביקשו ממנו להדפיס את השיעורים לתועלת בני התורה שצמאים לכל דבר חידוש, ואכן הוא סידר את זה להדפסה.

ובאותם שיעורים היה רבי אלחנן מזכיר מראי מקומות רבים מגמרא ורמב"ם וראשונים, וכן אחרונים כמו רבי עקיבא איגר ועוד, וקודם הדפסת השיעורים היה הכרח לציין את כל אותם המקומות.

ורבי זלמן ביקש מבנו הגדול ר' מרדכי (שהיה אז בחור) שיחפש בעצמו וישלים את המראי מקומות, ואכן חיפש ומצא את הרוב, אלא שהיה חסר עדיין כמה עשרות ציונים נוספים.

רבי זלמן הגה רעיון פשוט: הוא ביקש מרבינו שיואיל לשבת עם בנו ולמצוא לו המראי מקומות, ורבינו הסכים וקבע לו יום ושעה מאוחרת בלילה, שיבוא עם המחברות.

ואת המשך הדברים תיאר לנו הבן שליט"א: "הגעתי אכן בשעת הלילה שנקבעה לי, בשנים ההם ביתו של רבינו היה צר מהכיל, וילדיו ישנו על מטות צפופות בחדרי הבית, עברתי בין המזרונים והתיישבתי לידו".

"ואז אמר לי בחביבות, נו נראה מה לא מצאת".

"והתחלתי לשאול אותו מהמחברת שיעורים, היכן מופיעה גמרא זו, ותיכף ענה בעל פה, מסכת פלונית ודף אלמוני. וכך אמר בעל פה גמרא אחר גמרא, והשלים את כל המקומות שהיו חסרים.

"אחרי זה שאלתי מקומות שונים ברמב"ם, ולא רצה לענות בעל פה, אלא אמר מיד היכן זה ותוך כדי דיבור מיד פתח את הרמב"ם הקטן שהיה לו, ואמר לי תסתכל זה כאן, וכך הראה לי בדיוק איפה כל דבר".

כך ישבנו כשלושים וחמש דקות, ובזה הוכן הספר לדפוס". [ושם הספר 'קובץ ענינים']

לא ויתר על מצות הניחום

בפטירת של רבי זלמן, הגיע רבינו לנחם את בניו, וסיפר נהגו רבי ישעי' אפשטיין, שרבינו הגיע לנחם בערב יום טוב של סוכות, והתקשה מאוד לעלות במדרגות הבית וראו עליו מאמץ מיוחד, ורבי ישעי' שאל אם הוא חש בטוב ואולי יוותר על מצות הניחום אבל רבינו לא אבה לוותר על זה.

ולמחרת התברר שרבינו עבר
'אירוע מוח' ואושפז אח"כ בבית
החולים כמה שבועות.

בעת הניחום התבטא רבינו בביטוי נדיר ואמר שהוא ידע ללמוד, והוסיף כי "רבי זלמן היה כל כך גדול, שהוא בעצמו לא ידע עד כמה הוא גדול".

תמונה נדירה - ערב סוכות תשס"ב

רבינו בעת ניחום אבלים, כאשר שעות ספורות לאחר מכן נודע כי באותו הזמן היה בעיצומו של 'אירוע מוחי' שעבר עליו

בקשה מהקוראים שיחיו

הנה לאחר החגים יכנס המדור לשנתו השלישית (!!!) כאשר עד היום זכינו לכתוב על הקשר של רבינו, שיחו ושיגו עם למעלה משבעים גדולי תורה ויראה של הדור האחרון ושל הדורות הקודמים, ועוד היד נטויה בעז"ה להמשיך לכתוב.

ובאנו בבקשה למי שיכול לשלוח עובדות ופניני הלכה או מעשים הידועים לו מכלי ראשון מרבינו עם גדולי ישראל, וכן תמונות, מסמכים, התכתבויות וכדו' יועיל נא לשלוח לנו לזכות את הרבים ותבוא עליו ברכת ה' וכל טוב.

ראה למרחוק

מספרים ילדיו שיח' של רבי זלמן, שכבר מילדותם, בעוד רבינו היה אברך צעיר בכולל 'חזון איש', היה אביהם מחדיר בהם הערכה גדולה לרבינו ואומר להם 'דעו לכם הוא עוד יהיה לגדול הדור והכל ילכו על פיו'. וכך נהג הוא בעצמו, למרות שהיה מבוגר ממנו במספר שנים ביטל עצמו מכל וכל, והיה מרבה לבוא אליו לשאלות, עצות וברכות.

ובזמנו הרבה התפלאו, והיו גם שלגלו על זה, אבל כעבור שנים הכל ראו שרבי זלמן אכן צדק (ובאמת רבי זלמן ז"ל זכה וכל בניו התלמידי חכמים היו דבוקים ברבינו ותמיד באים לשאול כל דבר את פיו, קטן כגדול).

משמאל לימין: רבי מרדכי דרורי שליט"א ראש ישיבת 'חמד', רבינו, רבי זלמן דרורי

אמונת חכמים

אחד מנכדיו של רבי זלמן לא נפקד בזרע של קיימא כמה שנים לאחר נישואיו. רק זלמן פנה מעצמו להזכיר את שמו אל רבינו, שבירכו "עוד יהיו לך ילדים".

כעבור תקופה ארוכה, והברכה עוד לא התקיימה, התבטא ר' זלמן בפני אחד מבני המשפחה, "על פלוני אני לא דואג. הרי רבי חיים בירך וזה יתקיים". ואכן כך הוה, כמה שנים אח"כ נפקד בפרי בטן (מנכדו הג"ר אליהו גולדברג).

חברותא לחומש ויקרא

בשנים שרבי זלמן שימש כמחנך בת"ת 'מרכז' בבני ברק, היה מרבה לשאול את רבינו בנושאים שלימד, ותמיד רצה שמשנתו תהיה סדורה לו, ובכל ספק תורני שהתעורר לו היה ממחר לרבינו כדי שיישב את הדברים. וסיפר בנו רבי מרדכי, שכשלימד את פסוקי הקרבנות בחומש ויקרא, ישב עם רבינו ולמדו כסדר את כל הפסוקים שקשורים לקרבנות ולמדו יחד כמעט כל חומש ויקרא יחד בעיון.

ובאחד הפעמים הגיע ר' זלמן ושאל שאלה, ורבינו אמר לו שיעיין אח"כ, ובאותו הערב הגיע אל ביתו של רבי זלמן לומר תשובה (מפי בנו רבי מרדכי שליט"א ראש ישיבת 'חמד').

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

630

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • חג הסוכות תשפ"ד

אשרינו מה טוב חלקנו

שיחת החג שמסר רבינו במעמד הקבלת פני רבו בחג הסוכות אשתקד

וכן הביא המסילת ישרים בפרק י"ט מאמר חז"ל, כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לפני מלך שאין כמוהו, שאתה מתפלל אליו והוא שמח ורוצה את התפילה שלך, את העבדות, כי תפילה היא עבדות, עבודה שבלב, והמלך רוצה את התפילה!

והרי בכל יום האדם עושה את זה, ומתפלל בכל יום שלוש תפילות, ובכל תפילת שמונה עשרה הוא עובד את השם ומשמח אותו, כי השם רוצה את התפילה שלו, וכן כשהוא עוסק בתורה, הרי זה כבוד שמים, ובכל רגע של לימוד תורה הוא עוסק בכבוד שמים! וגם בכל מצוה שעושים, כל מעשה מצוה זה כבוד שמים.

מצות סעודת ושמחת יום טוב

ובשערי תשובה לרבינו יונה (ד, ט) כתב כי הנה בכל יום טוב יש מצות סעודת יום טוב, ויום כיפור הוא גם כן יום טוב, אבל אין בו סעודה, ולכן עושים את הסעודה בערב יום כיפור, במקום הסעודה של יום טוב.

ומה המטרה של הסעודה? רבינו יונה כותב שהסעודה היא 'לשמחת המצוה', והיינו כי ביום טוב יש מצוות, כגון מצות 'שבתון' בכל יום טוב, ובסוכות יש גם מצות סוכה וארבעה מינים בכל יום, ובפסח גם מצות אכילת מצה, ואמנם בשבעת ימי החג זה רשות, אבל יש בזה גם כן קיום מצוה (לדעת הגר"א).

וגם יש ביום טוב מצות 'מקרא קודש', ופירש רש"י (ויקרא כג, לה) "קדשהו בכסות נקייה ובתפילה", והרמב"ן (שם ב) כתב "שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו, כי מצוה היא על ישראל להיקבץ בבית האלוקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל לקל בכסות נקייה ולעשות אותו יום משתה", וזהו ענין מקרא קודש, שמפרסמים את הקדושה, את קדושת היום, וזה גם ענין כסות נקייה, שבוה מכבדים את היום טוב, ומראים שיש קדושה ויש יום טוב.

וכיון שיש מצוות, יש לנו בזה שמחה, ואם יש שמחה של מצוה עושים סעודה, וענין הסעודה הוא כדי לשמוח במצוה, כי כשאדם רעב הוא לא יכול לשמוח, וכשהוא שבע הוא יכול לשמוח במצוה כמו שצריך, וזהו ענין הסעודה בכל יום טוב, לשמחת המצוה! כי יש מצוות ביום טוב, ושמחים מחמת המצוות, וכדי ששמחת המצוה תהיה בשלמות עושים סעודה, שעל ידי הסעודה שמחים כראוי בשמחת המצוה.

וכך גם יום כיפור הוא יום טוב, והוא יום כפרת עוונות, אבל מפני הצום אין בו סעודה, ולכן עושים את הסעודה בערב יום כיפור, על שמחת המצוה שתהיה מחר, כל חמשת העיניים, וגם כל התפילות, המקרא קודש, שכל הציבור מתפללים, כל המקרא קודש שיהיה מחר, ומקדימים את הסעודה לערב יום כיפור, על השמחה העתידה שתהיה ביום כיפור. זהו ענין השמחה של מצוה.

ועכשיו הרי אנו עומדים לאחר יום כיפור, שהוא יום של כפרה וטהרה, כמו שכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, ומרגישים הרגשה של טהרה, כן ידוע לי, שיש כאלה שמרגישים אחרי יום כיפור הרגשה רוחנית נעימה יותר, וזוהי השמחה של מצוה. ובעמדנו בחג הסוכות שהוא זמן שמחתנו, יהי רצון שבאמת נוכל להיות שמחים בשמחת המצוות שלנו, בסייעתא דשמיא. א גוט מועד א גוט יאהר.

א גוט מועד. יש מצוה שמחת יום טוב, זה מצוה, ושמחת בחגך, והיית אך שמח, זה כתוב על חג הסוכות.

וכתוב ברמב"ם בסוף הלכות יום טוב (ו, כ) מה זה שמחה? שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שהשמחה היא עבודה, עובדים את השם בשמחה, עבודת השם בשמחה, עבודת מתוך שמחה.

מפני שבעצם מי שזוכה לשמש את המלך, נתאר לעצמנו במלך בשר ודם, אם נותנים למישהו לעזור למלך, לתת לו את מה שהוא צריך, את מה שהוא מבקש, איזו שמחה תהיה לאדם הזה, אם נותנים לאחד את האפשרות להיות ליד המלך והוא משמש את המלך, והמלך צריך ורוצה את העזרה שלו, הרי זה כבוד עצום, במלך בשר ודם.

ואם כן, מכיוון שכל תכלית הבריאה הוא לכבוד שמים, כמו שאמרו בסוף פרקי אבות: כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, וזוהי המטרה של הבריאה, לכבוד שמים! אמנם הקב"ה לא צריך את הכבוד, אבל הוא רוצה לזכות את הנבראים, שעל ידי שיעשו כבוד שמים יזכו לטוב האמיתי לחיי נצח.

אם כן לכל אחד מאיתנו, כל יהודי יש לו זכות, שהמלך רוצה שיכבד אותו, ומבקש ממנו 'אתה' תכבד אותי, ותעסוק בכבוד שמים, שזהו תכלית הבריאה, לכבודי בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו, כל העולמות: בריאה, יצירה, עשייה, כולם נבראו לכבוד שמים, וגם המלאכים, כולם עוסקים בכבוד שמים. ואם כן כמה גדולה השמחה בזה! שיש לנו את הזכות לשמש את המלך, את מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולתת לו את הכבוד, שהוא אמנם אינו צריך לזה, אבל הוא רוצה לזכות אותנו לתת לנו את הזכות להיות עבדי המלך, ובוה אנחנו שמחים.

נגילה ונשמחה בך – בהקב"ה

יש גם מאמר חז"ל (שיר השירים רבה א, לב) על הפסוק שאנו אומרים בהלל "זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בך", במה נשמחה, האם ביום או בהקב"ה? כי מוזכרים כאן שני דברים: זה היום, ועשה השם, ובמי צריכים לשמוח, האם ביום, או בהשם?

ומביא על זה המדרש שיש עוד פסוק "הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך", אם כן מפורש שהשמחה היא בך, ומה הפירוש בך? בהקב"ה, בתורתך, ביראתך, בישועתך, וזה גם רמז לכ"ב אותיות התורה, כמנין 'בך', ובוה צריכים לשמוח, זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו – בהשם ובתורתו, זהו עיקר השמחה.

ומה היא השמחה בהשם? שמחה שאנחנו זוכים להיות עבדי השם! וכמו במלך בשר ודם, שמי שיש לו זכות לשמש את המלך, הרי הוא שמח מאד בזה, שהוא עבד המלך, שנמצא ליד המלך, וכמו שאמרו בגמרא (ברכות לד, ב) שיש 'שר' לפני המלך ויש 'עבד' לפני המלך, והעבד יותר קרוב מאשר השר, כי הוא נמצא כל הזמן עם המלך, כך גם אנחנו זוכים כל הזמן להיות עובדי המלך, מלך מלכי המלכים הקב"ה.

וזה שמחה גדולה ועצומה, נגילה ונשמחה בו, ובוה השמחה, כמו שכתב הרמב"ם שנצטוונו על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שמחה שהיא עבודה, ושמחים בזה שאנחנו עובדים למלך כזה.

בשיחה האחרונה שמסר רבינו זללה"ה בערב חג השבועות האחרון ימים ספורים לפני הסתלקותו, האריך בענין השפעת המועדים, ושלא כדרכו הרחב מעט גם אודות חג הסוכות. ונביא בזה את הדברים בשלמותם.

כידוע כתוב בספרים (דרך השם להרמח"ל ח"ד פ"ז ועוד) שכל השפעה שהייתה פעם בכלל ישראל, ההשפעה חוזרת כל שנה באותו הזמן, וכיון שבשבועות זכינו למתן תורה והשפעה של תורה, כל שנה בחג השבועות חוזרת ההשפעה ויש בו מן השמים השפעה של תורה, ואמנם זה תלוי בכל אחד ואחד עד כמה הוא מוכן לקבלת ההשפעה, אבל ההשפעה קיימת וחוזרת בכל שנה.

וכן חג הפסח נקרא 'זמן חירותנו', ולכאורה הרי החירות הייתה פעם כשיצאו ממצרים? אבל הביאור בזה על פי הנ"ל, כי חירות הכוונה לחירות רוחנית, שבמצרים היו במ"ט שערי טומאה, כי הייתה שם השפעה של טומאה, וביציאת מצרים בפסח יצאו מההשפעה של טומאה לחירות רוחנית.

וזהו ענין 'זמן חירותנו', זמן של חירות רוחנית, שהיא החירות האמיתית, וכמו שאמרו (אבות ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, שהוא משוחרר מהיצר הרע, שהיצר הרע לא שולט עליו, והוא בן חורין מכל היצרים, וכיון שכך היה ביציאת מצרים, כל שנה באותו הזמן בחג הפסח חוזרת ההשפעה, והוא זמן השפעה של חירות רוחנית, ולכן זה נקרא זמן חירותנו. וכך גם בחג השבועות, כיון שהייתה בו קבלת התורה, כל שנה חוזרת בו ההשפעה של תורה.

וכן חג הסוכות נקרא 'זמן שמחתנו', והיינו שהוא זמן השפעה לשמחה של מצוה.

ומדוע דווקא בסוכות? כי הוא זמן שיש בו הרבה מצוות מיוחדות: וכגון מצות סוכה, שיש מצוה וחיוב ישיבה בסוכה כל שבעת ימי החג, ואילו בפסח אין מצוה כזו, ואמנם יש מצות אכילת מצה, ויש שיטות שגם בשאר ימי החג יש קיום מצוה בזה, אבל זה רשות ולא חיוב, ואילו בסוכות יש חיוב סוכה כל שבעת הימים, ואסור לאכול חוץ לסוכה, וכן יש חיוב לולב, ארבעה מינים.

וגם קרבנות המוספים של חג הסוכות הם אחרת לגמרי מכל המועדים, שמקריבים ביום הראשון שלושה עשר פרים, ובמשך כל החג שבעים פרים, וכן כבשים בכל יום ארבעה עשר כבשים, ואילו בשאר המועדים מקריבים רק שבעה כבשים, ובסוכות זה כפול, ארבעה עשר כבשים בכל יום, וכן שבעים פרים במשך כל חג הסוכות, כזה ריבוי של קרבנות!

ורואים שהוא זמן מיוחד, עם הרבה מצוות מיוחדות, [ובסעודת פורים דאשתקד הוסיף בזה רבינו: וכן ניסוך המים היה בסוכות, ואומרים הלל, ומצות סוכה גם כן יש בה קדושה מיוחדת, כמו שמפורש בגמרא (סוכה ט, א) שיש איסור הנאה בעצי הסוכה, והסוכה היא מקום קדוש ומקדשת את היושב בה, ולכן זה זמן של שמחה של קדושה, שהקדושה משמחת].

ולכן הוא זמן שמחתנו, שבכל שנה חוזרת בו ההשפעה לשמחה של מצוה. ומטעם זה עושים שמחת תורה בשמיני עצרת, מיד אחר חג הסוכות, כי הוא זמן של שמחה, ויש בו השפעה לשמחה של מצוה ושמחת התורה.

בס"ד בערב חג הסוכות חל היארצייט של הרבנית אשת רבינו זללה"ה, ומדי שנה בליל היארצייט היה מתקיים בבית רבינו שיעור משניות בהשתתפות בניו וחנניו הגאונים ועוד מבני המשפחה יבלחט"א, ובחלק מהשנים לאחר השיעור נשא רבינו דברים בעניינו של יום. ונביא בזה מדבריו בערב סוכות תשפ"ב.

הנה יש ארבעה דברים שצריכים חיזוק, וכמו שאמרו בגמרא (ברכות לב, ב) ארבעה צריכין חיזוק: תורה, ומעשים טובים, תפילה, ודרך ארץ. ועתה בעמדנו ערב חג הסוכות, מהו החיזוק שצריכים בסוכות? חיזוק בשמחת יום טוב, זהו חובת היום, להיות בשמחה, שמחת יום טוב.

ומה היא השמחה, וכי סתם שמחה? הן כבר כתב הרמב"ם (הלכות יו"ט ו, כ) שלא נצטוונו אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, והיינו שמחה שהיא עבודה, עבודת השם בשמחה. ובאמת גם כל השנה חייבים בזה, כל השנה צריכה להיות עבודת השם בשמחה, כמו שכתוב (תהלים ק, ב) עבדו את השם בשמחה, אך ביום טוב זהו חיוב מיוחד יותר מכל השנה.

ושמעתי שיש שאלה איך עושים שמחת תורה בשמיני עצרת, הרי אין מערבין שמחה בשמחה (מו"ק ח, ב) ומדוע מערבים שמחת תורה עם שמחת יום טוב?

והתירוץ לזה, כי גם שמחת יום טוב היא אותו הענין, שמחה בעבודת השם, וכמו שכתב הרמב"ם 'שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל', וזו שמחה שהתורה מחייבת אותה, וממילא היא שייכת גם כן לשמחת התורה.

ומצינו גם במדרש על הפסוק "זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו", שזה נאמר על יום טוב – היום עשה השם, ועל זה נאמר נגילה ונשמחה בו. ומה הפירוש ב'בו', במי צריכים לשמוח, האם ביום או בהשם? מביא על זה המדרש שיש עוד פסוק "הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך", ושם כבר נאמר נשמחה בך, ופירש בזה המדרש: בך בהקב"ה, בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך, בך בעשרים ושתיים אותיות שכתבת לנו בתורה ב"ת שניים כ"ף עשרים הרי בך, ע"כ.

והיינו ששמחת יום טוב היא שמחה בהקב"ה ובתורתו, ושמחה בכ"ב אותיות התורה, שהתורה ניתנה בכ"ב אותיות, ויש גם סתרי תורה באותיות האל"ף ב"ת (עיין שבת קד, א), וזהו השמחה ביום טוב, וממילא שמחת יום טוב ושמחת תורה זה אותה השמחה, ולכן זה לא נקרא שמעריבין שמחה בשמחה, כי הכל שמחה אחת, וזו שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל*.

ובאמת גם במשך כל השנה יש שמחה של מצוה, כי כל מה שאדם עושה הרי הוא חייב לעשות, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (ג, ג) שגם כשאדם ישן הוא עובד את השם, והשינה היא עבודה למקום, אם הולך לישון עם חשבונות שאם לא יישן בזמן אזי למחרת לא יהיה לו כוח לעשות את כל המצוות, והרי יש תר"ג מצוות שצריך לקיימם, ולכן הוא הולך לישון, כדי שיהיה לו כוח לזה! ומי שזוהי כוונתו הוא עובד את השם בשנתו.

וזהו שאמרו בפרקי אבות (ב, יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, דהיינו שגם המעשים הגשמיים ובכללם גם השינה יהיו בכוונה לשם שמים, ואם זה לשם שמים ממילא כמה ישנים? כמה שצריכים, כפי החיוב [ולא יותר].

* א"ה. ודנו בזה לפני רבינו, שהרי מקור הדין שאין מערבין שמחה בשמחה, למדו בגמרא שם משלמה המלך, שהקדים חנוכת המקדש לפני חג הסוכות כדי שלא לערב שמחה בשמחה, והרי חנוכת המקדש היא שמחה של מצוה, ומדוע לא עשאוה בחג הסוכות, ומטעם שביאר רבינו כאן שהכל ענין אחד של שמחת המצוות ועבודת השם. והראו עוד שבקרן אורה במו"ק שם כבר עמד על השאלה מדוע תיקנו לעשות שמחת תורה בשמיני עצרת, ומה ההבדל בין זה לשמחת חנוכת המקדש.

ואמרו ליישב לפי מה שביאר רבינו בתוך דבריו ששמחת יום טוב אינו רק שמחה של מצוה, אלא שמחה בתורה ממש, וכלשון המדרש נגילה ונשמחה בך בתורתך, ואם כן הרי זה ממש אותה השמחה של שמחת תורה, מה שאין כן בשאר שמחה של מצוה שיש לומר שהם מצוות שונות.

וכך גם האכילה, כשאדם אוכל, הרי הוא מוכרח לאכול, כי אם לא יאכל הוא לא יוכל לתפקד, ויש תר"ג מצוות שהוא חייב וצריך לעשותם, ולכך צריך לאכול, וכאשר זוהי כוונתו נמצא שגם האכילה היא לשם שמים, וממילא כמה הוא אוכל? כפי הצורך בשביל הכוחות, ואינו נמשך אחר תאוות האכילה, אלא אוכל כפי הצורך.

ובאופן זה כל המעשים שעושה במשך החיים הם מצוה ועבודת השם, כי הוא אוכל מפני שהוא חייב לאכול, וישן מפני שהוא חייב לישון, והכל לשם שמים לצורך עבודת השם.

וכשהולך לאכול הוא מקיים גם עוד כמה מצוות, כי כשנוטל ידיים לאכילה הרי זו מצוה של נטילת ידיים, ואחר כך מברך ברכה על זה, אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על נטילת ידיים, ובזה כבר קיים שתי מצוות, מצוה אחת בנטילה ומצוה נוספת בברכה, ואחר כך מברך על האכילה גם כן, וזוהי עוד מצוה, וגם האכילה עצמה כמו שאמרנו, אם הוא אוכל מפני שצריך וחייב לאכול, אזי האכילה היא מצוה, ונמצא שכל היום הוא עוסק במצוה!

אם חיים על פי מה שכתוב במשנה שכל מעשיך יהיו לשם שמים, נמצא שכל היום עוסקים במצוה. אבל זה תלוי מה הכוונה, והכוונה קובעת את האכילות של המעשה, האם זו אכילה מצד תאוות האכילה, או אכילה שחייבים לאכול, והכוונה הופכת את כל המעשים של כל היום ממעשים גשמיים למצוות, כשאדם אוכל ונח וישן, אם הוא מתכוון לשם שמים, מפני שהוא חייב, והתורה מחייבת אותו בזה, כי הוא חייל ועבד המלך, והוא חייב להיות בריא לעבודת המלך, ובכוונה כזו נמצא שכל היום עוסקים במעשי מצוות, וצריכים לשמוח בזה שמחה של מצוה!

ועל כל פנים ביום טוב יש מצוה מיוחדת להיות בשמחה, עם מצב רוח טוב, ופנים של שמחה, להיות עם פנים מאירות ביום טוב, ואמנם גם בכל השנה צריך להיות כך, אבל ביום טוב זה חיוב מיוחד של 'שמחת יום טוב'.

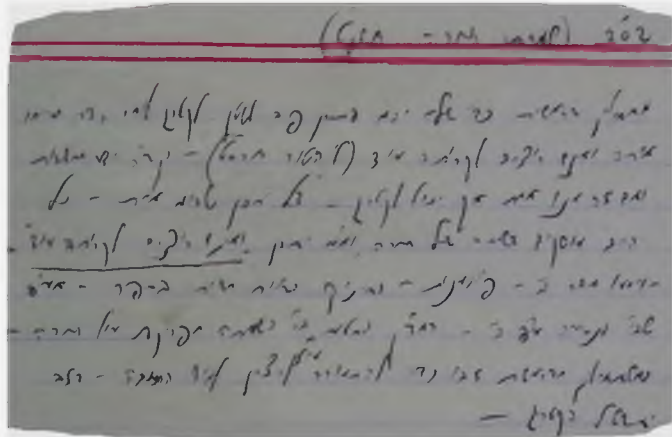
ואשרי הזוכה לזה, כי באמת זוהי מדרגה שאינה פשוטה, וצריכים סייעתא דשמיא לזה, לזכות שכל המעשים יהיו לשם שמים, אכן כבר אמרו (יומא לח, ב) הבא ליטהר מסייעין אותו, וצריכים רק להתחיל, ומן השמים כבר יתנו סייעתא דשמיא לשמחת יום טוב וכל הנצרך. ובעזרת השם יהיה חג שמח.

התחלת בראשית בשמחת תורה

בשמחת תורה היה רבינו שרוי בשמחה מיוחדת, ובכל שנה לאחר התפילה היה נושא דברים מענייניו של יום, ולפעמים היה מכין ורושם את הדברים לפני המועד בפתקה בכתב ידו. נתגלגלה לידנו אחת הפתקאות, בה רשם בקצרה את הנקודות ממה שהכין לומר בשמחת תורה תשנ"ט, והרחבנו קצת בביאור הדברים על פי רשימות השומעים.

הנה נוהגים בשמחת תורה שמיד כשמסיימים את התורה מתחילים לקרוא מבראשית, והטעם לזה כתב הטור (או"ח סימן תרסט) ורגילין להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד, ע"כ. והיינו כדי שלא יקטרג השטן ויאמר ששמחים על שכבר גמרו את התורה ויותר לא ילמדו, לכן מתחילים שוב בבראשית, להראות שאינם כן, ואדרבה אנו ממשיכים בלימוד התורה בלי שום הפסק.

ויש להבין מה אכפת לנו מה יאמר השטן, הרי הקב"ה יודע מחשבות, ולפניו גלוי האמת שאינם שמחים משום זה אלא אנו שמחים בתורה, וכי יש לחוש שהשטן ירמה כביכול? הרי אם זה לא אמת, בודאי שאינם יכול לקטרג, ואם האמת הוא כמו שאומר השטן מה יעזור לזה שמתחילים בראשית.

וצריך לומר שיתכן שהאמת כדברי השטן, שכל היום עוסקים בשמחה של תורה, ואף על פי כן אינם רוצים לקרותה עוד, כי כך הטבע שבזמן שגומרים את התורה יכול להיות רפיון, וכמו שרואים בסוף הזמן בישיבות שבדרך הטבע יש רפיון, ויש יצר הרע של בטלה, ששמחים בגמר הלימוד, כתינוק הבורח מבית הספר.

וכן כתוב כבר בדור המדבר (במדבר י, לג) 'ויסעו מהר השם', ואמרו חז"ל (שבת קטז, א) שהיה שם פורענות, והיינו כדאיתא במדרש (ילקוט בעלותך) שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר, ופירש הרמב"ן 'קרא החטא פורענות אף על פי שלא ארע להם ממנו פורענות', והיינו למרות שזו הייתה נסיעה על פי השם, אבל היה חטא בזה ששמחו בפריקת עול תורה.

ולכן אנו מתחילים מיד מבראשית, כדי להשפיע בזה על עצמנו, להתעורר מזה נגד היצר הרע שהוא השטן, ולחזק בנו את הרצון ללימוד התורה ביתר שאת, ובזה יתבטל הקטרוג.

לעילוי נשמת

הר"ר **מרדכי ב"ר יעקב ז"ל**
נלב"ע י"ח תשרי - תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרב **יעקב ב"ר גרשון זצ"ל**
נלב"ע כ' תשרי - תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרת **ליבא בת ר' משה ראובן ע"ה**
נלב"ע כ"ב תשרי תשס"ה - תנצב"ה

מוקדש לכבוד כלולות נכדינו

יהושע בן הרב שלמה
עב"ג שירה רחל בת הרב יואל משה

מוקדש בברכה לידידנו החתן המופלג הבה"ח **חיים יוסף צביה נ"ו** שזכה להתקרב הרבה לרבינו מרן ראש הישיבה זללה"ה, לקראת שמחת נישואיו בשעה טובה ומוצלחת, יזכה לבנות בית נאמן בישראל בנין עדי עד!

נדבת ידידנו הרה"ג **רבי יחזקאל פייגנבוים שליט"א** מתלמידי רבינו מרן ראש הישיבה זללה"ה לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בנו המופלג הבה"ח **יעקב מרדכי נ"ו** זכות הרבים יעמוד לו לרוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו לאורך ימים ושנים מדרשני עונג!

דרכי אורה

סוכות תשפ"ד

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א

הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת

הנופלת ודוק היטב.

והנה בגמ' סוכה איכא מחלוקת בין ר"א ור"ע, בפרוש קרא כי בסוכות הושבתי את בני ישראל דר"ע ס"ל סוכות ממש, ור"א ס"ל ענני כבוד, וכבר עמדו האחרונים בשיטת ר"ע דס"ל סוכות ממש, דא"כ מה זכרון יש בדבר, ובשלמא לר"א דס"ל ענני כבוד א"כ דס"ל ה' נס גדול, שהקב"ה הקיפם בענני כבוד לבל יכס שרב ושמש, אבל לר"ע ישבו בסוכות שעשו לעצמם ובזה לא ה' שום נס כלל, ועיין בט"ז או"ח סי' תרכ"ה, והנראה לענ"ד בזה שהוא לזכר אהבת ישראל להקב"ה כמאמר הכתוב בירמיהו ב', כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, שישים רבוא אלף גברים ונשים לבד מטף הלכו בארץ לא זרועה מבלי בנים ובתים, אלא ישבו בסוכות ובדירות ארעי ולזכר אהבה זו של כלל ישראל להקב"ה שע"י כך זכו למתן תורה, צוה הקב"ה מצות סוכות, לזכרון אהבת ישראל להקב"ה, לעורר אהבתם הראשונה בלבותיהם ובזכות אהבה זו זכו לבנין המשכן, וכמאמר הכתוב בשיר השירים אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן, אמנם תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים, הפנימיות של ביהמ"ק נבנה ע"י אהבת ישראל להקב"ה, הפנימי פנימיות של הארון ה' רצוף אהבת ישראל להקב"ה וזהו מלפני ולפנים של המקדש, ולפי"ז יובן שייכות תפלה זו של הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת בחג הסוכות, בקיום מצות סוכה, שהיא לעורר אהבת ישראל להקב"ה שזהו הפנימיות של המקדש והוא סוכת דוד, הרחמן הוא ישלח לנו משיחו במהרה אמן.

בברכת המזון שבתוך שמונת ימי החג, מוסיפים הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת, ע"ש הנאמר בעמוס ט' י"א ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת, והנה אעפ"י שפירשוהו על מלכות בית דוד, אמנם פשוטו נראה דקאי אבית המקדש וכן כינו לביהמ"ק סוכת שלם, יעויין בהושענות אבן שתיה בית הבחירה, דהכול מדובר שם בבית המקדש, ופירוש סוכת שלם, הסוכה נמצאת בשלם היא ירושלים, כמאמר הכתוב בתהילים ע"ו ג' ויהי בשלם סוכו, וצ"ע למה נתכנה ביהמ"ק בשם סוכת דוד. עוד צריך לבאר שייכות תפילה זו לחג סוכות, ודוחק לומר שכל הקשר הוא ע"ש הלשון סוכה שנתנה ביהמ"ק בשם זה, ואמנם איתא בזהר פנחס רט"ז ע"א שבזכות אתרוג איתמר ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת עי"ש, והוא מקור נפלא לתפלה זו. אך נראה לפרשו עפ"י דברי הגמ' בשבת ל' ע"א, כשבנה שלמה ביהמ"ק ביקש להכניס ארון לבית קה"ק דבקו שערים זה בזה, אמר שלמה עשרים וארבע רננות ולא נענה, פתח ואמר שעו שערים וגו', רהטו בתריה למבלעיה וכו', חזר ואמר כו' ולא נענה, כיון שאמר ה' אלוקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך, מיד נענה עי"ש, נמצא שאף שהבנין בנה המלך שלמה, אמנם הפנימיות של הביהמ"ק לא נפתח אלא מכחו של דוד [הארון לא הוכנס אלא מכחו של דוד], נמצא שהסככה, האוהל, ה' סוכתו של דוד, אף שהבנין ה' בנין שלמה, ולכך נקרא ביהמ"ק סוכת דוד, ואף בנין דלעתיד הרי ירד בנוי ומשוכלל יעויין ברש"י פ"ד דר"ה ובסוכה דמ"א ורק הסככה תהי' של דוד, הפנימיות היא של עם ישראל ודוד בראשם וזהו סוכת דוד

יסוד מצות סוכה

בלעדי רק אשר אכלו הנערים וגו', וביאר בספורנו: "אתה אמרת 'תן לי הנפש', 'בלעדי' – תוכל לקחתו, שאני אני מחזיק בו כלל". רק כשנתן מעשר מהרכוש הראה אברהם שבדיני ממונות כל הרכוש שלו, ולכן צריך ליתן ממנו מעשר, אך את שאר הרכוש הוא לא 'נתן' למלכי צדק כיון שלא החשיב את הרכוש לשלו – 'אני אני מחזיק בו כלל'. אברהם אבינו הרגיש שהוא יושב בעולם הזה על שולחנו של הקב"ה ה' קונה שמים וארץ, והקב"ה זן ומפרנסו. כך היה אברהם מלמד את כל אלו שנתן להם בחסדו לאכול ולשתות והיו מסובים על שולחנו, וכדברי רש"י עה"פ (בראשית כא, לג) "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' א-ל-עולם": "אשל – רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. 'ויקרא שם וגו' – על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה א-ל-לזוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם".

זו היתה הסיבה לסירובו של אברהם לקחת אפילו משהו ממלך סדום. שהרי היושב בסעודה על שולחן המלך, אם יביא לעצמו אוכל מביתו בודאי יהיה בכך פגם גדול בכבודו של המלך. כך הרגיש אברהם כל חייו, תמיד חש שהוא יושב על שולחנו של מלך מלכי המלכים 'קונה שמים וארץ', ואפילו אם רק היה נראה כאילו הוא מתפרנס ממתנת מלך סדום (שהרי אליבא דאמת הרכוש היה נחשב של אברהם), כבר יהיה בכך פגם של 'ולא תאמר אני העשרתי את אברם'. זו היתה גם כוונת מלכי צדק שבירך את אברהם 'ויאמר ברוך אברם לא-ל עליון קנה שמים וארץ': אתה יושב בשולחנו של מקום, קונה שמים וארץ, והוא

"ההיא סבתא דאתאי לקמיה דרב נחמן, אמרה ליה ריש גלותא וכולהו רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה הוו יתבי (פרש"י: דגזלו ממנה עבדי ריש גלותא עצים, וסככו בהן), צווחה (להחזיר לה עצים עצמן) ולא אשגח בה רב נחמן, אמרה ליה איתתא דהוה ליה לאבוהא תלת מאה ותמני סרי עבדי (לאברהם אבינו, ילידי ביתו שמונה עשר ושלוש מאות) צווחה קמייכו ולא אשגחיתו בה, אמר להו רב נחמן פעיתא היא דא (קולנית היא זו) ואין לה אלא דמי עצים בלבד (דתקנת חכמים היא זו על המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול הנגזל את דמיו, ולא חייבוהו לקעקע את בנינו מפני תקנת השבים)" (סוכה לא).

הדין ודברים בין ההיא סבתא לבין רב נחמן נראה תמוה מאד, מה באה לטעון בכך שהזכירה את מספר העבדים שהיו לאברהם אבינו, ומדוע חשבה שמשום כך יחזירו לה את העצים? בהקדם ביאור הדברים, יש לעיין במה שנאמר על אברהם אבינו בפרשת לך לך (בראשית יד, כב-כג): "ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש והרכוש קח לך. ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' א-ל עליון קונה שמים וארץ. אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם".

והנה כינוי זה של הקב"ה – 'קונה שמים וארץ' – מופיע רק כאן, בשוב אברהם ממלחמת המלכים עם כל הרכוש, כשבא מלכי צדק מלך שלם לברכו ואמר "ברוך אברם לא-ל עליון קונה שמים וארץ" (לעיל שם פס' יט). לאחר שנתן לו אברהם מעשר מכל הרכוש (פס' כ), ובכך הראה שבאמת הרכוש שייך לו ולכן יכול לתת מזה מעשר, אמר אברהם שלמרות כל זאת – "הרימותי ידי אל ה' א-ל עליון קונה שמים וארץ וכו' אם אקח מכל אשר לך וגו'

זה שנותן לך את כל אשר לך.

על פי דברים אלו נוכל להבין את נוסח התפילה בתפילת מעין שבע בליל שבת – 'קונה שמים וארץ', שהרי לא מצינו כינוי זה לקב"ה בתפילות אחרות, וצ"ב מדוע הוזכר דוקא כאן. ולהאמור נראה לומר דהנה כתב הטור (או"ח רצב) וז"ל: "ומה שתקנו בשבת ג' ענייני תפלות, 'אתה קדשת' 'ישמח משה' 'אתה אחד', ובי"ט לא תקנו אלא אחת – 'אתה בחרתנו', מפני שאלו ג' תפלות תקנום כנגד ג' שבתות, 'אתה קדשת' כנגד שבת בראשית כמו שמוכיח מותוכו, 'ישמח משה' כנגד שבת של מתן תורה דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, ו'אתה אחד' כנגד שבת של עתיד" [והגר"א באדרת אליהו (פרשת בלק מהדורא חמישיאה) הוסיף שמוסף נתקן כנגד מוספי הקרבנות].

והנה עומק הענין של שבת בראשית הוא משום שהרי בזמן שבת בראשית עדיין לא נצטוו על שמירת שבת. אך כיון שהקב"ה בעצמו שבת ביום זה, לכן כל אדם המרגיש שהוא נמצא בביתו של הקב"ה, מיסב על שולחנו ואוכל מפתו, אינו יכול לעשות מלאכה ביום זה. שהרי המלך בעצמו, בעל הבירה שבה אנו נמצאים, שובת ממלאכה ביום זה, ואיך יכול המיסב על שולחנו לעשות מלאכה בניגוד להנהגת בעל הבית? וכיון שתפילת ערבית נתקנה כנגד שבת בראשית, לכן תיקנו מסדרי התפילה לומר בברכת מעין שבע את הלשון 'קונה שמים וארץ', שהרי כל יסוד שמירת שבת זו הוא לא מכח ציווי אלא מכח ההכרה בכך שהקב"ה הוא בעל הבירה 'קונה שמים וארץ', ולכן אנו שובתים ממלאכה כפי שהבוי"ת עצמו נמנע מלעשות מלאכה בשבת זו. והנה חז"ל (ב"ר מחי) מבארים את השכר שהגיע לזרעו של אברהם על הכנסת האורחים שלו: "אתה אמרת 'והשענו תחת העץ', חיך שאני פורע לבניך: 'פרש ענן למסך' (תהלים קה, לט) הרי במדבר, בארץ מנין – 'בסוכות תשבו שבעת ימים' (ויקרא כג, מב), לעתיד לבוא מנין – שנא' 'וסוכה תהיה לצל יומם מחורב' (ישעיה ד, ו) וכו'. כך כתיב 'והוא עומד עליהם' חיך שאני פורע לבניך – 'וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך' (שמות יג, כא)". ויש להבין מה המיוחד במצות סוכה, ומדוע מצות 'בסוכות תשבו שבעת ימים' מהווה שכר על הכנסת אורחים.

ונראה ביאור הדבר, דיסוד מצות סוכה היא להיות בצילא דמהימנותא, לצאת מדירת הקבע שבה האדם דר בכל ימות השנה ולעבור לדירת עראי, כדי להשריש בקרבו שהוא יושב תמיד על שולחנו של מקום בביתו של הקב"ה, וכפי שחל שם שמים על קרבן שמקריבים לפניו ית', כך גם חל שם שמים על הסוכה. כך היה במדבר, כשבני ישראל היו מוקפים בהיקף ענני הכבוד ובכך הרגישו שהם נמצאים על שולחנו של מקום. וכך יהיה גם לעתיד לבוא, כשהקב"ה יפרוש עלינו סוכתו כשנשב בצל עורו של לוי. זה היה גם יסוד מצות הכנסת האורחים של אברהם אבינו, שלימד את האורחים שאין הם אוכלים משלו, אלא הם מסובים על שולחנו של מקום ולו הם צריכים להודות. לכן, כשכר על מצוה זו, זיכה הקב"ה את בניו במצות סוכה שכל מהותה היא השרשת האמונה בכך שהאדם יושב תמיד על שולחנו של מקום.

על פי דברים אלו נוכל להבין את טענתה של ההיא סבתא.

הנה בגמ' בחולין (צא.) אמרו "ויוותר יעקב לבדו" – אמר רבי אלעזר שנשתייר על פני קטנים, מוכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם, וכל כך למה – לפי שאין פושטין ידיהן בגזל". והנה חז"ל לומר שליעקב אבינו היה איזה סרך של קמצנות, שהרי חז"ל אומרים עה"פ (בראשית נה, ה) "הנה אנכי מת בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני" שיעקב נטל את כל הכסף והזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לעשיו שיטול את כל זה עבור חלקו במערה (יעוין פרש"י שם). מדוע איפוא

נשאר בלילה בשל 'פנין קטנים'?

ונראה טעם הדבר, משום שהערך של חפצים גשמיים נקבע בעיני האדם גם על פי מי שנתן לו אותם. דהנה לו יצויר שהיה בידינו איזה חפץ שניתן לנו על ידי החפץ חיים זי"ע, ודאי שהיינו מעריכים חפץ זה לא על פי המחיר שניתן לקנותו בחנות, כי הרי כל הערך של החפץ הוא בשל האדם שנתן אותו. ואם נחשוב למעלה בקודש, אם אחד מהראשונים היה נותן לנו חפץ, ודאי שערכו של החפץ היה עולה מעלה מעלה כפי מעלת הנותן. על פי זה נוכל להבין את יחסם של הצדיקים אל החפצים הנמצאים ברשותם בעולם הזה. בעיני הצדיקים כל חפץ הנמצא ברשותם הגיע אליהם מידי הקב"ה. הסיבה לכך היא משום שלמרות כל השתדלותם בעניני העוה"ז הם לעולם לא 'פושטין ידיהן בגזל'. גנב המנצל לרעה את כח הבחירה שנתן לו הבוי"ת ולוקח מאנשים ממון שלא כדין, מעבר לעוון הגזל אשר בידו, הוא מראה בכך שאין הוא מאמין שהקב"ה בעצמו נותן לאדם את כל הנצרך לו בעוה"ז, ולכן הוא גוזל, כדי 'להשלים את החסר' ר"ל. רק צדיקים הפועלים אך ורק על פי התורה, ומאמינים שהקב"ה נותן להם את כל צרכיהם, מרגישים שכל אשר בידם הגיע אליהם מידי הבוי"ת. כך חש יעקב לגבי הפכים הקטנים שלו. הוא הרגיש שזו מתנת הקב"ה שהעניק לו כדי שהם יהיו ברשותו. וכיון שזו מתנה מידי הבוי"ת א"כ אין ערך לשוויה, ולכן התעכב כדי לקחתם.

זו היא הסיבה לכך שלמרות שהיו לאברהם אבינו שלוש מאות ושמונה עשר עבדים, אעפ"כ נאמר עליו 'והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו', ואמרו בגמ' (קידושין לב:): "אברהם גדול הדור היה, וכתוב בו 'והוא עומד עליהם'. ושנא תאמרו כמלאכי השרת נדמו לו, לא נדמו לו אלא לערביים". הסיבה לכך שאברהם הרגיש עצמו כשמש בביתו של הבוי"ת היתה משום שהוא הכיר בכך שכל אשר בידו שייך לקב"ה, והוא סמוך על שולחנו ית'. הדרך להגיע להכרה זו היא רק על ידי חיים שלמים של השתדלות בעוה"ז רק על פי התורה, ללא סרך כלשהו של גזל.

זהו ביאור צעקתה של ההיא סבתא. הרי כל יסוד מצות סוכה הוא להגיע להכרה שהשריש אברהם אבינו בזרעו – שאנו מקבלים את כל צרכינו מידי הקב"ה. איש ישראל צריך להרגיש שהוא עוזב את ביתו ויושב בסוכתו של הקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל (סוכה ט.) "כשם שחל שם שמים על החגיגה כן חל שם שמים על הסוכה". הכרה זו מרחיקה מהאדם כל הו"א להכשל בסרך כלשהו של גזל. היאך יתכן איפוא שריש גלותא וכל החכמים יושבים בסוכה גזולה? הרי זו סתירה עצומה לכל מהותה של מצות סוכה?

ואין לתמוה על כך שעיקר טענתה של הסבתא לא כתובה במפורש, כי הרי הסבתא דיברה עם רב נחמן, ורב נחמן הרי ידע את המדרש בריש פר' וירא (ב"ר מחי): "אתה אמרת 'והשענו תחת העץ', חיך שאני פורע לבניך וכו' (תהלים קה) 'פרש ענן למסך' הרי במדבר, בארץ מנין – 'בסוכות תשבו שבעת ימים' (ויקרא כג, מב) וכו'. כך כתיב 'והוא עומד עליהם' חיך שאני פורע לבניך וכו' (שמות יג) 'וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך' וכו'". א"כ רב נחמן ידע שכל מצות סוכה היא שכר עבור מעשי אברהם, וכל מה שהוסיפה לו ההיא סבתא היה שאברהם שימש את האורחים בעצמו למרות שהיו לו שלוש מאות ושמונה עשר עבדים כי הרגיש עצמו כשמש אצל הקב"ה.

על כך ענה רב נחמן שכיון שחז"ל תקנו את תקנת השבים, שאין חיוב להחזיר את העצים עצמם אלא רק לתת את דמיהם, ממילא נחשב הדבר שקיבלו את העצים מידי הקב"ה. ואמנם על הגולנים לשלם עבור העצים שלקחו, אך אין כל פגם בעצם הסוכה, ועצי הסוכה אינם גזולים.

(סוכות תשע"ז, מכתבי תלמידים)

1 וכבר הארכתי בזה הרבה בספר שערי אורה-מאמרים (פרשת בראשית, מאמר 'ברכת מגן אבות').

2 יעוין בהקדמה לספר שערי אורה (ספר ראשון) שם הארכתי בזה הרבה.

מנחת דבר בעניני סוכה וד' מינים מרבנו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א

פסול זכוית על הסוכה

העושה סוכתו תחת הגג פסולה, ולכא' הוא הדין תחת גג של זכוית נמי אסור, ויש לדון בזה, יעוי' פרמ"ג סי' תרכ"ט, ובשם רבנו החזו"א זצ"ל מטר זכוית אינו פסול בסוכה את מה שתחתיו אלא אם כן ה' גג שלם מזכוית שמגן מפני הגשמים.

הכשר סוכה שתחת הגג

עשה סוכתו תחת הגג דפסולה, ואח"כ הסיר את הגג שלא לשם צל, דלא מהני הסרתו, ותו לא מהני אפי' אם יחזור ויבנה ע"ג הסוכה גג אחר ויסירנו לשם צל, שהרי אילו הסיר את הגג הראשון לשם צל תו לא מיפסיל בנתינת הגג השני כלל ולא בעי בהסרתו לשם צל, (יעוי' במג"א סי' תרכ"ו), ונמצא דההסרה הראשונה אינה בלחוד הוה מעשה, ואף ע"ג דנעשית שלא לשם צל מ"מ שם מעשה בסך עולה, ותו לית מעשה אחר להכשירה.

ברכה בסוכה שתחת האילן

סוכה שתחת האילן יש אומרים שאפי' אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה בלא האילן אם הענפים מכוונים כנגד הסכך כשר - פסולה, (שו"ע סי' תרכ"ו ס"א) ובביאור הלכה שם כתב דבשעת הדחק שאין לו סוכה אחרת יש לסמוך להקל בזה, יעו"ש. ולכא' להקל היינו לישב בה בלא ברכה, ועי' לשון הגר"ז. אך אם כן יש לעיין מאי קאמר דיש לסמוך, אם אינו מברך על ישיבתו מה יש לו להפסיד מלישב בה אם אין לו סוכה אחרת.

ישיבה בסוכה בפטור מהחייוב

הבא לבקר את חבריו שאינם נמצא בסוכה, או שפטור מן הסוכה, יש לעיין אם שרי ל' השיול עם המארח חוץ לסוכה, דאולי ליכא בזה כעין תדורו דהדרך להיות במקום דניחא ל' למארח, ואם תמצא לומר כן, אם כן גם בנמצא בסוכה פטור הימנה, (ודו"ק לפי זה לענין ברכה אם יכול לברך לישב בסוכה), ויעוי' בשע"צ סי' תרל"ט ס"ק צ"ג דנראה דמברכים לישב רק כשנכנס לשם ורוצה לישב שם אבל כשנכנס לשם לגבות חובו וכדומה שאר עסק ואין נפקא מינה אצלו בין אם הוא סוכה או בית או חוץ בזה לכו"ע אי"צ לברך דלא עדיף ממתעסק בעלמא ורק בחלבים ועריות אמרינן דמתעסק חייב שכן נהנה, ע"כ. ופשוט דלא שייך להתיר להג"ל אכילה נמי עם המארח חוץ לסוכה.

סוכה בתוך הבית

בור עמוק י' טפחים וסיכך על גביו או על גבי יתדות כשר לסוכה וכדמוכח מדין חקק המבואר בסי' תרל"ג ועי' פמ"ג שם בא"א ס"ק ט', וליכא בזה חסרון בהא דליכא מחיצות הניכרות מבחוץ, דאם כן ליבעי שיהי' כל ה' טפחים ניכרות, ובחקק ליכא י' טפחים ניכרות. ועי' תשו' אר"ש ססי' נ"ב וצ"ע שם.

סוכה שרובה סכך פסול

שיעור סכך פסול הוא ד' טפחים ובפחות מזה נמי אי"א לאכשורה אלא אי"כ רוב הסוכה מסכך כשר, ודין זה דבעינן רוב הסוכה מסכך כשר הוא לכא' גם כשהסכך הכשר הוא כשיעור סוכה, ז' על ז', ומסביב לו סכך פסול ואפי' פחות מג"ט דלא יתני אם שיעור הפסול שמסביב לכשר ירבה על הכשר [אלא אי"כ עיי' דין דופן עקומה], ונמצא בסוכה שיש בה סכך כשר ז' על ז' ומג' רוחות מסביב יש סכך פסול אפי' רק ב' טפחים בלבד פסולה, דהסכך הכשר שיעורו מ"ט טפחים מרובעים והפסול שיעורו ג' טפחים [והיינו בגוונא דלא יהא כאן דין דופן עקומה וכגון דאין הדפנות מגיעות לסכך לפוסלים בזה בדופן עקומה].

ומדברי הארי"ש פ"ה הי"ד (ד"ה הנה) נראה דס"ל דבכה"ג כשר, דהנה קמאי כתבו בסוגין דהלכה כמ"ד דסכך פסול שיעורו ד"ט דאי שיעורו כמ"ד ד' אמות תקשה דלמה לי הלכתא דדופן עקומה, וכדאמר' בעלמא הלכתא לדופן עקומה, ולכא' קשה הא נפ"מ אם הסכך שמן הצדדים ירבה על הכשר שבאמצע שאז איתבעי לדין דופן עקומה [ולכא' תלי' באופן הראי', ויל"ע בלשון הרמב"ן ובלשון הר"ן וריטב"א ודו"ק] אך בארי"ש הקשה כזאת באופן אחר דהסכך כשר ה' חלוק באמצעיתו בקצת סכך פסול דאין סכך כשר בשיעור סוכה כשרה ובעינן לצרף הסכך פסול שבאמצע בתוך כלל הסוכה וא"כ גם הסכך פסול שמן הצד מצרפן [וצ"ע] ולכא' ל"ל להא הא גם בפשיטות כשיש סכך כשר בשיעור סוכה באמצע נמי קשה וכנ"ל, וכנראה דס"ל לארי"ש דכה"ג כשר אך הדברים צ"ב, וברש"י ריש מכילתין כתב לענין חמתה מרובה על צילתה דהמועט בטל ברוב והוא כמו שאינו ולכא' למה לי להא הא ליכא צל [ועי' לשון ריטב"א דלא חשיב סככה וצ"ע בר"ן] ולכא' י"ל דמיתבעי דאיכא ז' טפחים צילתה מרובה מחמתה באמצע דאיכא סכך חשוב בשיעור סוכה אלא דבטל המועט ברוב החמתה מרובה שבכל שטח הסוכה, ועי'.

סוכה או לולב איזה מהם עדיף

יש לדון במה שנסתפק המטה אפרים (סעיף כ"ב) אם יש לפני אדם (שאינו לו לא לולב ולא סוכה) ב' אפשרויות, או לילך למקום שיש שם לולב ביום א' דסוכות, או לילך למקום שיש שם סוכה לילל ט"ו. דאת"ל דעשה דליל ט"ו דסוכה הוה כעשה שלפני הדיבור בלבד, וכמצא, א"כ לדעת השאג"א הנ"ל עדיפא מצוה דלולב שהיא לאחר הדיבור ממצוה דאכילה בסוכה בליל ט"ו דחשיבא כנאמרה רק לפני הדיבור (לדעת המט"א גופי') וכנ"ל. ועי'.

ויש לנו ג' טעמים להקדים לולב לסוכה, טעם המטה אפרים משום שנוהג גם בשאר הימים מדרבנן משא"כ סוכה ולפ"ז אם ודאי שבשאר הימים יהי' לו לולב ורק ביו"ט ראשון יש לו או לולב או סוכה אז אין קדימה ללולב [ואדרבה אולי עדיף סוכה משום שזמן מצוותה קודם שהוא בלילה ולולב ביום] והטעמים הנ"ל שולוב קודם שנאמר לאחר הדיבור משא"כ סוכה שחשובה כלפני הדיבור ולכך לולב קודם וטעם שני שולוב מהותו הלל וקודם לסוכה ולפ"ז לשני הטעמים האחרונים קודם מצוות לולב לסוכה גם אם יהיה לו לולב לשאר הימים וביו"ט ראשון א"א שיהיה לו אלא או לולב או סוכה, קודם לולב שמצוותה יותר חשובה.

בדין נטילת לולב בשעת ההלל

הקשו הראשונים בסוכה אמאי צריך לקרא לפסול סוכה גזולה תיפוק ליה דהוא מצוה הבאה בעבירה, והרמב"ן בפסחים ל"ה תי' בשם תוס' קדמונים שמהב"ע אינו פסול בסוכה אלא רק במצוות מסוימות, ומהם מצוות לולב שהלולב הוא הלולב לשם הקב"ה, ויש להוסיף שהנה שיטת הבה"ג דהלל הוא דאורייתא והקשה הרמב"ם בספר המצוות דהא הלל יסדו דוד ומה שייך לדאורייתא ותי' הרמב"ן שם בספר המצוות שיש מזמורים שנסדו קודם דוד המלך ע"ש והרמב"ן שם הביא ע"ז דברי הגמ' אפשר ישראל עושין פסחיהם ונטילים לולביהם ואינם אומרים הלל. והנה בנטילת לולב ליכא דין אמירת הלל מה"ת, ולכאורה הקשר שביניהם הוא משום שבנטילת לולב בעצמה יש הלולב להקב"ה ועל כן מתחייבת מכוח זה אמירת ההלל ג"כ. ולכן שפיר פוסל בזה מצוה הבאה בעבירה.

ויש להסתפק במצווה שמהותה הלל אם יש לה עדיפות על מצוות אחרות, והנה בגמ' מנחות מ"ד אמרינן אליבא דרבי שאם לא הביא מנחת נסכים, ונסכים איזה עדיף, ואמרינן שם נסכים עדיף דאומרים עליהם שירה ואף ששם איירי בנסכים שלא בזמנם דהוא בעי' במסכת ערכין אם אומרים עליהם שירה מ"מ עדיף וכמבואר שם בתוס', ומוכח דכיון שאומרים עליהם שירה ממילא סוג וענין מצווה כזאת עדיף אף בשעה שאין שירה, וא"כ יש לומר כעין זה גם בלולב דעדיף על מצוות אחרות והיינו דכיון דמהותו הוא הלל הוא עדיף על מצוות אחרות וקודם לסוכה. [ואף דלא דמו הענינים, מ"מ מסברא יש לדון בנד"ד כעין הגידון שם].

דין לכם בנטילת ד' מינים בזה אחר זה

נטל ד' מינים בזה אחר זה יצא ידי חובה, כמבואר בשו"ע ס' תרנ"א סי"ב, וביום הראשון יתכן דצריך שיהיו קנויים לו קודם נטילתו, אף שהבעלים מוכן להקנותם לו בעת שירצה. וכן במש"כ המג"א שהובא במשנ"ב שם ס"ק נ"ג (וכפירוש הגר"א שם) דבעינן עכ"פ שיהיו כולם לפניו בסמוך לו, לכא' פשוט דבעי גם שיהא קנוי לו. ובשאר ימים לכא' בעי רשות הבעלים גרידא [בלא הקנאת שאלה], ותו לא.

חזרה ממצוה לאחר עשייתה

הנוטל את הד' מינים בזה אחר זה, יש לעיין אם חזר בו באמצע מנטילת הקודמים אי מהני לבטל מה שלקח [ויחזור ויקח כעת כולם ביחד]. ויל"ד ככהאי גוונא גם לענין בל תוסיף [אי איכא בזה אחר זה בל תוסיף], אם מהני חזרתו לבטל איסור ההוספה. ועל' בבל תוסיף במצוה התלויה בדיבור כגון קריאת שמע וכיוון באמירת קל מלך נאמן למצות קריאת שמע, אי מהני חזרה מהמצוה, וצ"ב.

הקנאת ד' מינים לספק קטן על תנאי

אין נותנין הד' מינים לקטן ביום הראשון דאינו יכול לחזור ולהקנות, ויש לעיין מהו ליתנו למי שהוא ספק קטן ספק גדול, ונתנו לו רק על מנת שהוא גדול [ועל מנת שהוא קטן נימא כשיטות דליכא בזה חינוך בנותן לו ד' מינים בלא להקנות לו, ותו הא הוה ספק דרבנן, ואם בחזקה דרבא נסמוך דהוא גדול], ואח"כ יקנה הספק קטן ספק גדול את הד' מינים בחזרה, דליהני ממה נפשך, ולא נימא דילמא קטן הוא והוה מוחזק ולא מהני הקנאתו לדון בזה ממה נפשך, ותלי' בגדר הדין בעלמא בזה.

חינוך קטן בלולב האסור

קטן שנטל לולב שיש בנטילתו משום מצוה הבאה בעבירה, אפ"ל אם לקח מעצמו הלולב, לא פטר את אביו בנטילה זו מצות חינוך. דכהאי גוונא לא יצא הקטן ידי המצוה, [אף דלד' לא שייך טעמא דמצוה הבאה בעבירה]. ויתכן דדומיא דגדלותו בעינן.

אתרוג של טבל ומדרד הנאה

המודר הנאה מלולב, כתב הרמ"א בס' תרמ"ט ס"ב בשם הרשב"א בתשו', דאינו יוצא בו ידי חובה ביום הראשון משום דלא הוי לכם. (ולענין לצאת בו כל' לשיטת המחבר שם ס"ה יעו"ש בביה"ל). והרשב"א בתשו' שם דן דלא מהני בזה הא דאי בעי מיתשיל וכדמוכח מתרומה טמאה ביד ישראל, (וכפי הנראה הכוונה בתרומה טמאה שירש מאבי אמו כהן טבל דאמרינן מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי, דבישראל סתם שהפריש לא הוי לכם גם בתרומה טהורה, ויל"ע שעה"מ פ"ח מחמץ ומצה, וצ"ע שם), ובדבריו כתב לדחות הרא"ה מתרומה טמאה, שהרי אם ישאל עלי' יהא שוב טבל ואסור להפריש תרומה מטבל ביו"ט, [ולא רק משום איסור מוקצה דאיירי בי' הרשב"א אלא גם משום ענין זה דמצוה]. ולפי זה יצא חידוש לשיטת הרשב"א דטבל שיש עליו תנאי מערב יו"ט יוצאים בו ביו"ט, ולא נימא שאחר שכבר נטל שוב אין צריך להפריש ולצורך מחר אסור להפריש, וממילא לא יצא, דודאי הא ליתא דחשיב ההיתר להפריש כעת ומשום דבלא זה לא יצא ידי חובה.

שלא לשמה בשחיטת פרי החג

השוחרט פ' של שמיני עצרת לשם פ' של סוכות, לכא' הוי לי' שחיטה שלא לשמה אלא שלא עלה לשם חובה, ולא דמי לשוחרט פ' בימי סוכות ביום אחד לשם פ' דיום אחר דסוכות. דאולי מוספי הרגלים שם אחד להם.

פרפראות לחכמה

שאלה: שני הדסים שוים בצורתם ובהיתרם (אינם של אשרה וכיו"ב) ואעפ"כ האחד כשר למצוה והשני פסול (לצד אחד בגמ')? תשובה: נקטם ההדס ועלתה בו תמרה אם מערב יו"ט כשר ואם ביו"ט אבעיא ליה בגמ' סוכה ל"א א' אי אמרינן דיחוי ופסול ע"ש, והרי שניהם שוים והאחד כשר והשני פסול לחד צד.

שאלה: משכח"ל מי שברך בתחילת הסעודה לישב בסוכה ובאמצע הסעודה יתחייב לברך עוד פעם אע"פ שלא ה' שום הפסק או היסח הדעת?

תשובה: מי שנמשכה סעודתו ביום א' דסוכות עד לערב וחשך הלילה והרי חייב מדרבנן ביו"ט שני של גלויות לאכול פת בסוכה, כמו בליל יו"ט ראשון מן התורה, ולכא' ברכת לישב בסוכה דיו"ט ראשון אינה פוטרת אכילה ליל ב' דלגבה חשיב יו"ט ראשון כחול וכאילו ברך בערב סוכות דפשיטא דלא מהני, ולכן צריך לברך עוד פעם. גם מדין חיוב סוכה דו' ימים יש לעיין דהרי מלבד חיוב דאורייתא דהו"ל חוה"מ, מ"מ מדין יו"ט שני נמי חייב דהוה כיום ראשון דסוכות מדרבנן ולדין זה לא מהני ברכה דיו"ט ראשון, וצ"ע. ונפ"מ דיברך גם אם לא יהא לו פת אלא מיני תרגימא בלבד, דלמצוה אכילה דלילה ראשון לא יצא לכמה שיטות.

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור רבי משה שטרנבוך שליט"א

סוכות תשפ"ד

ברכת המוציא. (ע"י תשובות והנהגות ח"ה ס"י ר"ב).

גדר מצוות עשה דישיבת סוכה

א] מצוות עשה מן התורה ליישב בסוכה כל שבעה, והמצוה הוא לאכול ולשתות ולישון ולטייל בסוכה כל שעה, ולעשות את סוכתו לדירתו הקבועה.

וב"סוד ושורש העובדה" מזהיר שלא לשהות בבית שלא לצורך אפילו לרגע אחד, כיון שבזה מבטל המ"ע של סוכה, אבל להלכה

נראה שאין בזה ביטול מצוות עשה דתשבו כעין תדורו, [כיון שעיקר הדין הוא לנהוג כביתו, והרי גם בביתו מצוי שהוא יוצא מביתו והולך לעסקיו], וכן אמר רבינו החזו"א זצ"ל על אחד שנהג לא לצאת כלל מהסוכה שאין זה כעין תדורו אלא כמו בית הסוהר. אמנם מידת חסידות שלא לעזוב את הסוכה שלא לצורך. (מועדים וזמנים ח"ו ס"י ס"ה, ושם ח"א ס"י פ"ט, ועוד).

ברכת לישיב בסוכה

ב] ולעניין ברכת "לישיב בסוכה" נחלקו הפוסקים, דעת ר"ת שאין לברך לישיב בסוכה אלא בשעת אכילה בלבד לפי שהיא העיקר ופוטרת את השינה הטיול והלימוד, אולם דעת הגאונים - וכן פסק הגר"א, שצריך לברך אפילו אינו אוכל שם.

מיהו יש לצדד שגם לשיטת הגר"א אם נכנס רק דרך עראי [וכגון לשתות תה או לאכול פירות או ללמוד בדרך עראי] ולא לקביעות אין צריך לברך, ורק אם הולך לישון שם או יושב שם בקביעות לשוחח או ללמוד צריך לברך. (מועדים וזמנים ח"א ס"י פ"ט, ותשובות והנהגות ח"א ס"י שע"ח).

לברך לישיב אחר המוציא

ג] מנהג העולם בסעודת פת לברך תחילה ברכת המוציא ואח"כ ברכת לישיב בסוכה, אבל יש מדקדקים שחוששים לשיטת הגר"א שחיוב ברכת לישיב בסוכה אינו דווקא על סעודה, ולשיטתו הוי הפסק אם מברך ברכת לישיב בסוכה בין המוציא לאכילה - כיון שאין הברכה שייך לאכילה

דווקא, [וגם אם למעשה אין נוהגין כשיטת הגר"א זהו רק לחומרא - לחשוש לאיסור ברכה לבטלה, אבל אין סומכין לקולא דלא כהגר"א], ולכן נוהגים לברך קודם ברכת לישיב בסוכה ורק אח"כ

ברכת לישיב בסוכה קודם למזונות

ד] הנהגים לברך "לישיב בסוכה" על מזונות, יזהרו להקדים ברכת לישיב בסוכה קודם ברכת מזונות, ומשום דלדעת הפוסקים שאין מברכים "לישיב בסוכה" על מזונות, הוי הפסק אם מברך לישיב בסוכה אחר מזונות.

ועוד נראה שאף האוכל מזונות בבית חבירו [אשר לדעת הרבה מגדולי הפוסקים מברכים אף שלא אוכל], יקדים ברכת לישיב בסוכה קודם למזונות כיון שיש פוסקים שפוטרים גם בזה מברכת לישיב, ולדידהו כשמברך לישיב בסוכה הוי הפסק בין ברכת מזונות לאכילה. (תשובות והנהגות ח"ה ס"י ר"ב).

שתיית מים או אכילת שיירי מאכלים באמצע הסעודה

ה] השותה מים באמצע הסעודה נראה שהדבר תלוי, אם שותה בישיבה לא יאכל חוץ לסוכה כי אפשר שהשתיה נגזרת אחר האכילה והוי קבע כאכילה עצמה, (ע"י בשעה"צ ס"י תרל"ט אות כ"ט וע"ע במאירי סוכה כ"ו.) אבל אם שתה בעמידה הוי דרך עראי ופטור מסוכה, וכן אם נשאר בפיו שיירי מאכל ובלעו מחוץ לסוכה הדבר תלוי, שאם אכלו בישיבה חייב בסוכה אבל בעמידה הוי דרך עראי ופטור מסוכה. (תשובה"ח ח"ב ס"י ש"ה).

מקום הלימוד בסוכות

ו] מי שלומד בביתו בכל השנה ילמד בסוכות בסוכתו, אבל מי שאינו רגיל ללמוד בביתו כל השנה מפני שבני ביתו מטרידין אותו, אין לו לדחוק עצמו ללמוד דווקא בסוכה, שבזה נוהג קביעות בסוכה יותר מביתו, ורחמנא אמר סוכה דירת עראי היא. (תשובות והנהגות ח"ה ס"י ר"ה).

חובת הכנסת כלים נאים

ז] נהגו לעשות סוכה נאה מפני נוי מצוה, אמנם הכנסת כלים נאים לסוכה אינו רק מדין נוי מצוה אלא הוא מצד עיקר הדין של תשבו כעין תדורו - שנוהג בסוכתו כביתו עם כלים נאים. (תשובות והנהגות ח"א ס"י שע"ח).

מלשכת המזית

מה צפוי לעבור עלינו בשנת תשפ"ד

רבן של ישראל שליט"א הביא בתחילת השנה בשיחותיו דברים מבהילים של הערוך לנר' על העתיד להתרחש בשנה הקרובה לאחר ראש השנה

בר"ה האחרון שהה מרן רבן של ישראל שליט"א בישיבתו הקדושה בבית שמש, ונשא שיחות מוסר בקול בכי לפני בני הישיבה הק', הן בלילה הראשון והן בלילה השני לפני מעריב. ביו"ט ראשון אחה"צ אף מסר מרן שליט"א 'שיעור הלכה' בהלכות תקיעות כהכנה דרבה לקראת קיום מצוות תקיעות ביו"ט שני.

בשיחותיו לפני בני הישיבה הק' הרעיש מרן שליט"א אודות דברי ה'חתם סופר' הק', שבשנה זו שלא תוקעים בשופר ביום הראשון של ראש השנה, צריכים את זכות השבת כדי שתגן על עם ישראל במקום השופר.

לאחר מכן הביא דברים מבהילים של הערוך לנר': "דבר נורא חישוב ומצא הגאון בעל 'ערוך לנר' זי"ע שבשנים שראש השנה חל להיות בהם בשבת, היה בהם או שנה טובה מאוד לישראל כמו השנה שנמחל העגל, והוקם המשכן, ונכנסו לארץ ישראל, או ח"ו להיפך, כמו שני החורבנות של בית המקדש הראשון והשני שהיו כאשר ר"ה חל בשבת. ובטעם הדבר ביאר הערוך לנר, שכיון שבשנים אלו אין תקיעת שופר וצריכים אנו את זכות השבת במקום השופר, א"כ הדבר תלוי בישראל, שבשנים ששמרו את השבת כראוי אזי אכן השבת ממלצת טוב על ישראל, אך אם ח"ו לא שמרו שבת כראוי, לא זכו לכך וממילא לא בטלו המקטרגים".

עוד הוסיף מרן רבן של ישראל שליט"א, כי בשנה שנפטר החזון איש, חל ראש השנה להיות בשבת, ותלמידיו תלו את דבר פטירתו בכך שראש השנה חל להיות בשבת ולא היו תקיעות להשביט את מידת הדין, וכדבריו של הערוך לנר ששנה שראש השנה חל להיות בשבת עלולה להיות שנה מסוכנת ביותר.

את דבריו סיימם מרן שליט"א בעצה להינצל בשנה הקרובה: "לכן בשנה זו ראוי לקבל קבלה טובה בר"ה בעניין הנוגע לכבוד השבת, וכגון ללמוד הלכות שבת בכל השנה כולה באופן קבוע, או לקדש יותר את יום השבת בלימוד התורה, או לפעול אצל אחרים לעורר אותם על החובה ללמוד הלכות שבת ולהיות בקי בהם על בוריים, וכיוצא"ב, ודבר זה יועיל שקדושת השבת תגן עלינו להשביט המקטרגים.

עובדות והנהגות

מעשה רב - הנהגות מרן שליט"א

מרן שליט"א בחג הסוכות שנה שעברה

לאחר תפילת מעריב בליל יו"ט ראשון, הכריז רבינו לפני המתפללים שיזכרו לכוון בשעת אכילת פת בלילה הראשון שמקיימים בכך מצוות עשה דאורייתא של אכילה בלילה הראשון, וכמו"כ יזכרו טעם המצווה "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" וכשיטת הב"ח שצריך לכוון כן בשעת קיום המצווה.

ולאחר מכן קידש בהתרגשות גדולה ובדמעות, ובירך לישב בסוכה בשמחה ואלו כביצים מהחלה שנילושה במיוחד עבורו מקמח ומים בלבד, וכמו שידר רבינו בספרו הגדול מועדים וזמנים שראוי להחמיר כן בלילה הראשונה - וכפי שכבר נתפשט היום המנהג בתפוצות ישראל על סמך ה"מועדים וזמנים".

לקראת אור הבוקר יושב רבינו ומצפה כדרכו לרגע שיזכה לקיים מצוות ד' מינים. ובהגיע הזמן שנטל הד' מינים נעמד על רגליו ובירך אשר קידשנו במצוותיו על נטילת לולב, והקפיד לשורר ניגונים תוך כדי הנענועים, וכמו שביאר בספרו תשובות והנהגות שיש לזה יסוד עפ"י הלכה. ונענע הלולב תחילה עם אתרוג חזון איש ואתרוג 'ברוורמן', ולאחר מכן הוסיף ליטול את כל שאר הזנים - קרוב לעשרה זנים של אתרוגים.

בהושענות הזכיר גם זכות האושפיזין של אותו היום, "רחמנא אדכר לן זכותא דיצחק" וכיוצא"ב.

בערב התקיים מעמד אמירת ס"ו פרקי תהלים בסוכתו של מרן שליט"א בהשתתפות ובני ביתו.

במעמד 'הקבלת פני רבו' שנערך בחצר בית מרן שליט"א, שלח מרן שליט"א את הסד"ו מטעם בד"צ העדה החרדית הרה"ג ר' יצחק שלמה בלויא שליט"א להכריז משמו על החובה לפעול לגדור את פרצת חומות השבת ולהתחזק בשמירת השבת, בעקבות התרחבות הפעלת תחבורה ציבורית בשבת לאחרונה בעיצומו של יום השבת קודש, ולאחר ששרת התחבורה הכריזה על הפעלת קווי רכבת הקלה בשבת ה".

ביום הושענא רבא לאחר תפילת שחרית הגיע מקורבו של רבינו הרה"ג ר' אברהם ישעיהו שטרן שליט"א להעניק למרן שליט"א את הספר תורה המיתולוגי שהיה מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל אווז בידו מידי שנה בשנה בשמחת תורה.

מדובר בספר תורה הזעיר ביותר בעולם שנכתב במיוחד בזמנו עבור מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל כדי להקל עליו באחיזת הספר תורה במשך כל זמן ההקפות, וכעת לאחר הסתלקות מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל העביר הרב שטרן את הספר תורה למרן שליט"א.

במהלך המעמד סיפר הרב שטרן למרן רבן של ישראל שליט"א כי מרן שר התורה זצוק"ל התבטא כי ספר תורה זה מתאים למלך ישראל שהיה צריך לאחוז הספר תורה בידו במשך כל היום, ובהיות שמרן פוסק הדור הוא מלך ומנהיג בישראל הרי הוא שמח להעניק למרן שליט"א את הספר, אמנם מרן שליט"א השיב לו כי הוא חושש לאיסור 'בל תוסיף' אם יכוון להחזיק את הספר בתורת מלך, ועל כן אינו מחזיקו בתורת מלך.

הדרכות והנהגות

(גדפס זעיר מזעיר כפי שהכיל הגליון)

דה"ט"ז גם בהלל בהודו לה' הראשון ובאנא ה' הראשון, אך בשנים האחרונות שאין כוחו עמו כשנים קודמות עושה הנענועים כרגיל.

לפני התפילה נהג בנענועים כשיטת האר"י, ובתפילה עשה כמנהג כל הציבור - מנהג אשכנז.

הושענא רבה

בליל הושענא רבה מתחיל רבינו באמירת משנה תורה ללא הפסק, ולאחר מכן אמירת כל ספר תהלים, וממשיך בלימודו עם קיטל. בשנים קודמות היה רבינו יוצא להסתכל בלבנה וכמובא בקדמונים שבליל הושענא רבה אפשר לאדם להסתכל על הלבנה ולראות אם יש לו צל בראשו וזהו סימן שנגזר עליו שנת חיים. ובדר"כ היה נוסע ליער ירושלים במקום שאין בו תאורה כלל, והיה אומר אף איזה עניינים שרואה בלבנה מה שיתרחש בשנה זו.

בבוקר נכנס רבינו לבית המדרש עם קיטל, בקריאת התורה אומרים 'לעולם ה' דברך ניצב בשמים' "ב פעמים, וי"ג מידות, ניגש לפני העמוד בתפילת הושענא רבה [בשנים האחרונות רק מהושענות], אינו מסיר את טבעות הלולב אבל מסיר את האגד של הלולב עם שאר המינים לפני ההקפות, (ועי' במועדים וזמנים ס" קל"א בהערה).

נוטל ה"הושענות" ב"תענה אמונים", (ונכדו הגאון ר' אליהו בן הגר"ז שליט"א זכה ב'חזקה' להביא מידי שנה 'מורביות' גבוהים טובא), בפסקא "תתנו לשם ולתהילה" אומר בדרך של הושענא - "הושע נא תתנו לשם ולתהילה - הושע נא", וכן על זה הדרך, ועושה נענועים בערבות לפני אמירת קול מבשר, וחובט על הקרקע תוך כדי אמירת קול מבשר, [היו שנים שהיה חובט הערבות לאחר אמירת קול מבשר, וכמו כן היו שנים שהיה חובט גם על כלי ולא רק על הקרקע], והורה שלא לומר "ותערב" בהושענא רבה. מנגנים בקדיש בפסקא ד"תתקבל".

הושענא רבה אצל רבינו הוא בחינת 'גילו ברעדה'. התפילות הם בהתעוררות עצומה בנוסח ימים נוראים, ולאחר התפילה פוצחים בשמחת חג בשירה וריקודים, כשרבינו שרוי בשמחה עצומה ומשוחח עם כל התלמידים בלימוד ועונה לשאלות בכל חלקי התורה.

רבינו דיבר לפני תלמידיו שליטול עלה מערבה זהו סגולה לשמירה מתאונות דרכים, [והורה לאחד ממקורביו הנוהג ברכב שייטול עמו עלה של ערבה לרכבו].

סיקור קצר - זעיר מזעיר מהנהגות

רבינו ממתינ ומצפה עוד זמן רב קודם הנץ לזמן שיאור היום ויוכל לקיים המצווה דד' מינים כהלכתה, ומיד בהגיע נץ החמה קורא קריאת שמע ואז ניגש בחביבות יתרה לקיום מצוות נטילת ד' מינים, הנמשך במשך זמן רב עד שגומר ליטול כל הזנים השונים של האתרוגים המונחים על שולחנו לפי הסדר שמסדר תחילה, (ויבאר לקמן).

חביבות מיוחדת נודעת אצל רבינו שליט"א לאתרוג בעל מראה צהוב, גדול, נקי, עם בליטות, עם גידול נאה, [ומקפיד שיהא האתרוג צהוב ממש ולא רק נוטה לצהוב, אמנם חידוש היה במוצאי שנת השמיטה שהקדים אתרוג נוטה לצהוב על שאר אתרוגים, יען כי קיימו בו מצוות שמיטה כדת וכדין]

רבינו מקפיד ליטול בכל יום חמישה אתרוגים מחמשה זנים, מהרי"ל דיסקין-ברוורמן, חזון איש-ליפקוביץ, אתרוג תימני (עם פיסס), אתרוג מורוקאי, אתרוג ינעבע, (ולתוספת חומרא והידור נטל השנה גם אתרוג שיש של חזון איש-הלפרין), ועל כל אחד מהאתרוגים נוהג לעשות נענועים, באתרוג הראשון עושה נענועים ארוכים דה"ט"ז - של שלושה נענועים קטנים בכל הולכה והובאה, ובשאר האתרוגים עושה נענועים כרגיל כמקובל, ואומר "הודו לה' כי טוב" בשעת הנענועים שלאחר ברכת הלולב, ומנענע במנהג ספרד, דרום צפון מזרח למעלה למטה מעריב.

ברכת האתרוג הוא על זן חזון איש או מהרי"ל דיסקין, - הנאה ביותר מביניהם. לאחר נטילת כל האתרוגים, נטל רבינו השנה לולב נוסף שיש בו הדסים משולשים מתוך קנה אחד כשיטת רש"י, [והיינו תשעה עלים בכל שורה, שלושה שלושה היוצאים מתוך קנה אחד].

ביו"ט ראשון לפני התפילה הקנה את האתרוגים לבנו בכורו הגר"א שליט"א, ועשה עמו תנאי כפול, "אם תחזיר לי זה שייך לך לגמרי ואתה יכול לעשות עמו כרצונך, ואם לא תחזיר לי לא הבאתי לך מעולם, והכל כפי משפטי התנאים", (ולפעמים אומר "אם יוחזר" - ולא "אם תחזיר" כדי לרבות גם אם יוחזר על ידי אחרים), ובנו הקנה לכולם ואח"כ בנו החזיר לו הלולב וכל האתרוגים לפני התפילה, ולאחר התפילה הקנה שוב פעם לבנו את כל האתרוגים והלולב למען יוכלו כל הקהל לצאת בלולבו ואתרוגיו.

רבינו מקפיד לשורר ניגונים תוך כדי הנענועים, וכמו שהביא לזה יסוד גדול עפ"י הלכה בספרו תשובות והנהגות.

בשנים קודמות היה עושה נענועים

שיחה לחג הסוכות

מאת רבנו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א

שמחת זה זכו ישראל לכל אלו המעלות הרוחניות של ענני הכבוד, וכן למצות סוכה שיש בה המשך של מעלות אלו כמבואר ברמח"ל.

ביטול העצמיות בהכנסת אורחים של אברהם

אמנם נראה, שבהכנסת אורחים שעשה אברהם, מלבד עצם המצוה של גמילות חסדים היה בכל ענין נוסף, שהרי זה היה לאחר מילתו, וכבר היה זקן וחולה, ובדרך הטבע היה לו לבקש לעצמו מנוחה, ואעפ"כ טרח וחזר אחר אורחים כשהחמה בתוקפה. ומעלה זו של ביטול צרכי עצמו למען הזולת באה לאברהם אבינו מחמת גודל שפלותו וענוותו כפי שאמר (בראשית יח כז) 'ואנכי עפר ואפר', ולא דאג לצרכי עצמו כלל רק חשב על צרכי אחרים.

ויש להוסיף, שדאגתו לאחרים באה לו על ידי גודל אהבת הבריות שהיתה בו, ובאמת כל אחד מצד טבעו יש לו לאהוב את חברו ולהשתדל בעדו, אלא שמדת הגאווה שיש באדם מונעתו מכך, ועל ידי מדת הענווה, מתעוררת בו מאליה אהבת חברו. ועצם הנהגה זו שביטל אברהם את צרכיו לגמרי למען השני, הוסיפה במעלת שפלותו וענוותו, והגיע לדרגות עליונות של מדה זו.

השראת השכינה והדביקות כפי גודל הביטול

והנה מבואר בנפש החיים, שהחילוק בין מעלת משה רבינו לשאר הנביאים הוא, שמשה ביטל את עצמיותו לגמרי, וכביכול רק השכינה לבד היתה מדברת מתוך גרונו. וכמבואר בגמ' חולין פט. גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה, והיינו שמשה זכה לדרגת ענווה של 'נחנו מה' שהוא ביטול גמור כאילו אין לו מציאות עצמית כלל, וזה יותר ממה שנאמר אצל אברהם 'אנכי עפר ואפר' שבעפר ואפר יש איזה

יסוד ענין הסוכה ביטול העצמיות ודביקות בה'

א. ענין ענני הכבוד והסוכה להעלות את ישראל למעלות עליונות

שנינו במדרש רבה (נשא י"ד ב', ועוד) "א"ר אלעזר ב"ר חייא כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת פרע הקדוש ברוך הוא לבניו ביציאתם ממצרים, ועתיד ליתן אותם לעתיד לבא וכו', באברהם כתיב (בראשית יח) והשענו תחת העץ, שעשה להם סוכה, והקב"ה עשה סוכות לבניו ביציאתם ממצרים (ויקרא כג) 'כי בסכות הושבתי את בני ישראל' וגו'.

ויש להתבונן בדברי המדרש, שהנה עיקר ענינו של חג הסוכות מבואר בדרך ה' (חלק ה' פרק ח' אות ב') לרמח"ל, שענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל, מלבד תועלתם בגשמיות שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, היתה תועלת גדולה נוספת בהם ברוחניות, שכמו שע"י העננים ההם היו ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כך היה נמשך להם מציאות של הארה המשכנת אותם לבדם נבדלים מכל העמים, ומנושאים ומנוטלים מעצם העולם הזה, והיו ממש עליונים על כל גויי הארץ, ודבר זה נעשה אז לישראל כדי שיגיעו אל המעלה העליונה הראויה להם, והארה זו נמשכת לכל אחד מישראל לדורי דורות, שבכל השנה יש אור קדושה הנמשך מלפני ה' יתברך ומקיף כל צדיק מישראל ומבדילו משאר בני האדם, ומנשאו למעלה מהם, אבל בחג הסוכות מתחדש ענין זה בכל אחד מישראל על ידי הסוכה.

מבואר אם כן, שעיקר מעלת ענני הכבוד היה ענין רוחני של דביקות בקב"ה, ולפי דברי המדרש זכו לכל המעלות הללו כשכר לאברהם על שהכניס את האורחים ונתן להם לשבת תחת העץ, ולכאורה תמוה, מה השייכות שבין מצות גמילות חסדים שעשה אברהם אבינו לשלושת המלאכים,

מציאות, ולכן זכה משה לדביקות השכינה באופן הנעלה ביותר, ונבואתו היתה בדרגת פה אל פה אדבר בו, להיות אסקפלריא המאירה.

נמצא, שדרגת הדביקות והשראת השכינה נקבעת לפי גודל השלימות במדת הענוה.

מקור נוסף לענין זה יש להביא, ממה שאמר משה לכלל ישראל ביום השמיני של המילואים (ויקרא ט, ו) 'זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה', שלכאורה לא מובן מה הוסיף משה בפסוק זה על מה שכבר נאמר קודם, ופירש החפץ חיים [על התו"כ שם] שבא לרמוז, שכל הפעולות שעולה במחשבה של האדם לעשות, יתבונן קודם עשייתו האם הוא רצון ה', וכאשר ימצא שהוא רצון ה' יעשנה, ויחד הפעולה לשם ה' ואם לא לא יעשנה. ולפי מה שנתבאר נראה, שסיום הפסוק 'וירא אליכם כבוד ה' בא לומר, שכפי מה שהאדם מכניע את עצמו לעשות את רצון ה' בכל פעולה ופעולה, באותה הדרגה יזכה להשראת השכינה, וזהו 'וירא אליכם כבוד ה'.

היציאה לדירת ארעי כביטול העצמיות

לפי זה נראה, שהטעם שבסוכות זוכים לדבקות וקירבה מיוחדת לה' וכמבואר ברמח"ל, הוא על ידי היציאה מדירת קבע לדירת עראי, שבזה מבטל האדם את צרכיו הגשמיים עבור מצות ה', על ידי זה בא לידי התבטלות גמורה כלפי ה' ונעשה מוכשר להשראת השכינה.

בזה מתפרשים היטב דברי המדרש, שבשכר שאברהם אבינו נתן לאורחים להיות תחת העץ, והיינו שביטול צרכי עצמו עבור האחרים, בכך זיכך את גופו מגשמיות, על ידי זה זכה להשראת השכינה ודבקות בקב"ה, ובשכר זה זכו ישראל ביציאתם ממצרים לענני הכבוד ולמצות סוכה שענינה ביטול הגשמיות שעל ידה זוכים לקירבה ודבקות בקב"ה.

ב. הריצוי לפני ה' על ידי הסוכה כגמר הכפרה

על פי המבואר, שתכלית חג הסוכות הוא ביטול הרצונות הגשמיים כלפי הקב"ה, נשכיל להבין גם את דברי המדרש תנחומא (פ' אמור) "מה הקדוש

ברוך הוא עושה, אומר להם עשו תשובה בראש השנה, והם נכנעים ובאים, ביום הכפורים, והם מתעניין ועושין תשובה, והקב"ה מוחל להם את הכל, ובסוכות כלם נוטלים את לולביהם ביום טוב ראשון ומקלסין להקב"ה והוא מתרצה להם ומוחל להם". ולכאורה יש לתמוה, שמאחר ויום הכיפורים הוא יום מחילת העוונות, איזו תוספת כפרה יש בסוכות שאין ביום כיפור.

ונראה על פי דברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער א' אות מ"ב) "ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם למחות כעב פשעיו וכענן חטאתיו, ושיחפוץ בו וירצהו ויעתר לו כאשר אם לא חטא, כענין שכתוב בדברי אליהוא על בעל התשובה אחרי היסורים (איוב לג, כו) יעתר אל אלוה וירצהו, כי יתכן להיות העון נסלח ונפדה מן היסורים ומכל גזרה, ואין לה' חפץ בו, ומנחה לא ירצה מידו, ותאות הצדיקים מן ההצלחות להפק רצון מהשם ושיחפוץ בהם".

זוהי תוספת המחילה שיש בסוכות, שאף שביום הכיפורים כבר נמחלו העוונות, אבל עדיין לא בא האדם למעלה זו שיחפוץ בו ה' וירצה בקרבתו לשכון בתוכו, ועל ידי מצות הסוכה שמבטל רצונותיו הגשמיים עבור מצות ה', ומשעבד עצמו לעשיית רצונו, חפץ בו הקב"ה ומתרצה לשכון בתוכו, וזהו גמר הכפרה.

עבודת ההתבוננות במהות מצות סוכה

מכל זה נראה, שהעבודה בחג הסוכות היא, להתבונן בעת הכניסה לסוכה במהות המצוה, שהרי ענין המצוה היא להגיע לביטול הרצונות הגשמיים ולשעבודם המוחלט לרצון ה', וכלשון החזו"א באיגרתו "בכל פעולה ופעולה אני אנוס שלא לעשות מבלי להתיעץ עם ד' חלקי השו"ע", ועל ידי זה לזכות בקירבה ודבקות בקב"ה, ולהיות רצויים לפניו, ובלא התבוננות אי אפשר להגיע לכל זה, אבל המתבונן ומחליט לבטל רצונותיו, יזכה להדבק בה', ולהתעלות במעלות רמות, שזהו עיקר ענין ותכלית מצות הסוכה.

עומק דעה

ממדן הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

ראש ישיבת יד אהרן

חג הסוכות

שמיני עצרת - היציאה הגמורה משלטון היצר

א

שמיני עצרת - תכלית כל הרגלים

הזמן של 'שמיני עצרת' הוא ה'תכלית' שכל מעגל השנה צועד לקראתו, שכל החגים ראש השנה, יום כיפור, וחג הסוכות, ואף שאר הרגלים פסח ושבועות כולם הולכים במהלך אחד שתכליתו להגיע בסוף ליום שמיני עצרת.

שעניין החגים הם כמעגל שסופו נעוץ בתחילתו דהיינו שכאשר גומרים הקפה אחת חוזרים שוב לתחילתו של המעגל (שזה הלשון 'חג' מלשון סיבוב ומעגל כמו איסרו חג בעבותים), וממחזור זה של המועדים שואבים את הכח הרוחני לכל השנה כל זמן עם ההשפעה המסוימת שלו, וכך כל שנה על ידי שעוברים את כל המעגל של המועדים מוסיפים עוד עליה ועוד עליה, ואפילו אם זאת עליה קטנה מאוד אבל כשמדברים במושגים של רוחניות כל עלייה קטנה היא עצומה, וההשגות הכי גבוהות שאפשר להשיג בכל השנה הם בזמן זה של 'שמיני עצרת'.

ועניין המיוחדות שביום שמיני עצרת מפורש בתורה, בפרשת קרבנות המועדים שבעוד שבמשך ימי חג הסוכות צריך להקריב שבעים פרים אומר הפסוק (במדבר כ"ט ל"ה) "ביום השמיני עצרת תהיה לכם, והקרבתם עלה אישה ריח ניחוח ליהוה פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים" והביא שם רש"י, 'מדרשו באגדה לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד ע' אומות וכשבאין ללכת אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם'. דהיינו שבעוד שבכל ימי החג יש מקום גם לשאר אומות העולם, ביום זה מתייחדים רק עם ישראל לבדם עם הקב"ה, ואין נכנסים לפניו משאר אומות העולם והקב"ה אומר כביכול 'רק אני ואתם' ולכן בשמיני עצרת אין מקריבים קרבנות המכוונות כנגד שאר האומות אלא 'פר אחד איל אחד', כיון שזמן זה יש חיבור יחידי בין כלל ישראל לקב"ה בלי אף אחד אחר.

והנה חז"ל קבעו וסידרו שביום שמיני עצרת אנו נשמח אף בשמחת סיום התורה, ואם כך תיקנו חז"ל על כרחך ששמחת התורה יום שמיני עצרת קשורים זה לזה, ויש להתבונן מה ענין זה אצל זה.

ב

סדר המועדים מכון כנגד תהליך ההתהוות של כלל ישראל ושלבי התקשרותו בכו"ע

ואולם הביאור הפשוט הוא שכידוע סדר המועדים מכון כנגד תהליך ההתהוות של כלל ישראל ושלבי ההתקשרות שלו עם הקב"ה, שבחג הפסח הוציאנו ה' מתחת יד מצרים, ומבואר בפסוק שהוצאה זו היא בבחינת 'לקחת גוי מקרב גוי', ודרשו זאת חז"ל שהמצב של כלל ישראל במצרים היה כמו 'עובר במעי אמו', ומפני זה בשעה שהוציא הקב"ה את ישראל מקרבם של המצרים היה זה בבחינת לידה ממש, ולכן חג הפסח הוא הלידה של כלל ישראל.

השלב הבא אחרי יציאת מצרים היה שקיבלנו את התורה, וקבלת התורה הייתה בבחינת קידושין ואירוסין בין כלל ישראל לקב"ה - "אשר קדשנו במצוותיו", וכדאיתא במדרש עה"פ תורה צוה לנו משה מורשה וגו' (דברים ל"ג, ד') "אל תקרי מורשה אלא מאורסה" (שמו"ר ל"ג ז' ובתנחומא ואתחנן ה') דהיינו שע"י שקבלנו תורת ה' והתחברנו אליה וכשנצטוונו במצוות הכתובים בה, בכך התקשרנו עם הבורא עולם ואת זה אנו חוגגים בחג השבועות.

ואמנם מתחילה צריך היה להיות שמיד אחרי שבועות נעבור לחג הסוכות, שהישיבה בסוכה ב'צילא דמהימנותא' זכר לענני הכבוד היא כעין הכניסה לחופה, וזה בחינת הנישואין והיחוד עם הבורא יתברך. ואחרי חג הסוכות להגיע לשמיני עצרת שזה כבר הזיווג בפועל, שביום זה קודשא בריך הוא וישראל לבדם, ואין מקום כלל לאומה אחרת חוץ לעם ישראל, כפשוטו.

אלא כשעם ישראל חטאו במעשה העגל וכביכול זנו אחר האירוסין, ועל ידי זה התרחקו מהקב"ה וכבר לא היו ראויים עוד להיכנס עמו לחופה, ובאותה שעה עלה משה אל ההר לעוד ארבעים יום והתפלל שיוכלו ישראל לחזור מריחוק זה ושוב יהיו ראויים להתחבר עם הקב"ה כביכול, וביום הארבעים אמר לו הקב"ה סלחתי כדברך, ואמירה זאת של סלחתי כדברך נאמרה למשה ביום הכיפורים.

וביום הכיפורים הושפע מאת הקב"ה השפע הגדול וההארת פנים שאפשרה לעם ישראל לחזור למצב שלאחר מתן תורה קודם חטא העגל, ולכן רק אחרי יום הכיפורים מגיעים אנו לחג הסוכות ואז זוכים כביכול להיכנס עמו לחופה ולשבת ב'צילא דמהימנותא'.

וזה התוכן של כל מעגל המועדים שאנו חוגגים כל שנה ושנה עד היום הזה, וההשפעה שהושפעה באותו הזמן חוזרת ומתעוררת גם היום כמבואר בדרך ה' (ח"א פ"ג ו), המועד הראשון הוא חג הפסח שאנו יוצאים מתחת יד מצרים שבתוכנו, ואח"כ בשבועות מקבלים תורה, ואמנם לאחר שבועות ישנה ירידה מסוימת מהרוממות של קבלת התורה, כי יש את ההשפעה שבאה גם מכח חטא העגל, ובשביל זה צריך את ראש השנה ויום הכיפורים, כדי להחזיר את המצב לקדמותו וכדי שנחזור לדרגה הגדולה של זמן מתן תורה.

[וכנגד הארות שונות אלו מכוונים שני השמות ב"ג מידות של רחמים כמו שפי רש"י בפרשת כי תשא (שמות לד, ו) ה' ה' מידת רחמים היא אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא וישוב' דהיינו השם הראשון הוא מידת הרחמים הרגילה שפועלת קודם החטא, והשם הנוסף שלאחר החטא זהו כח רחמים מיוחד כי החטא גורם לעולם חורבן, ושם הוי"ה שלאחר החטא מאפשר בריה חדשה של העולם גם לאחר החטא וזה מחזיר את המצב לקדמותו וכפי שהתבאר].

ומתבאר שיום הכיפורים אינו מהסדר הרגיל של המועדים אלא הוא מועד שהתחדש לאחר חטא העגל כדי שנוכל לשוב למעלה הגבוהה שקודם החטא וכלאחר מתן תורה, ואולם יש להתבונן שאם ביום הכיפורים מגיעים לריצוי עם הקב"ה מהי תוספת המעלה והקרבה שזוכים לה בחג הסוכות.

ג

סגולת יום הכיפורים שמחליש כח הרע הפנימי - אשר שורשו נעוץ בחטא עץ הדעת

בספר דרך ה' הרחיב הרמח"ל בביאור מצוות הסוכה והלולב, ואלו דבריו, 'ענין הסוכה והלולב הוא, כי הנה ענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל, מלבד תועלתם בגשמיות, שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת בהם בדרכי הרוחניות, והוא, כמו שעל ידי העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד ובדלים מכל העמים, ומנושאים ומנוטלים מן העוה"ז עצמו, ועליונים ממש על כל גויי הארץ. ודבר זה נעשה בשעתו לישראל, להגיע אל המעלה העליונה הראויה להם, ונמשכת תולדתו זאת לכל אחד מישראל לדור דורים, שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו ית' ומקיף כל צדיק מישראל, ומבדילו מכל שאר בני האדם, ומנשאו למעלה מהם, ומשימו עליון על כולם, ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות על ידי הסוכה. ואור השם ב"ה מאיר על ראשם של ישראל ומעטירם, באופן שתהיה אימתם נופלת על כל אויביהם, על ידי נטילת הלולב ומיניו, והוא מה שכתוב, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, עכ"ל.

המתבאר בדבריו שענין הסוכה והלולב שעל ידם נמשך אור ושפע על ישראל ומתעלים למעלה עליונה ביותר מעל שאר אומות העולם, ויש להבין מה ענינו של האור האמור כאן שנמשך מחמת מצוות אלו, וכמו"כ מהי ההתעלות המגיעה לישראל מכח הישיבה בסוכה ונטילת הלולב.

והנה ידוע מהגר"א (אבן שלמה, וכע"ז באדרת אליהו דברים א,א) שבאדם פועלים שני סוגים של יצר הרע, האחד חיצוני לאדם והוא המגיע מבחוץ ומפתה את האדם לפנות אל הרע, והאחד פועל מבפנים ויצר זה הוא מקור כל התאוות הפנימיות שהאדם נמשך אליהם מצד עצמו ומכח תאוותו אף בלא פיתוי הבא מבחוץ.

וביאור הדברים שמעיקר הבריאה האדם נברא כשכולו טוב וכמו שאמר שלמה המלך (קהלת פ"ז כד) "הא-לוקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים" כלומר שקודם שחטא בעץ הדעת הוא מצד עצמו לא היו בו כוחות רעים, והשטן היה רק מבחוץ וזהו הנחש שבא ופיתת אותו אל החטא, אך בפנים לא היתה בו שום משיכה אל הרע, וכך מבאר הרמב"ן שם "כי האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדות, כאשר יעשו השמים וכל צבאם, פועלי אמת שפעולתם אמת ולא ישנו את תפקידם, ואין להם במעשיהם אהבה או שנאה", דהיינו שהאדם נברא בתכלית היושר באופן שהוא מצד עצמו לא יכול לנטות אל הרע.

אבל אחר שאכל מעץ הדעת נכנס כח הרע אל תוכו, וכך מבואר באריכות בנפה"ח שער א (פ"ז בהג"ה) שלאחר החטא הרע נכנס אל תוכו של האדם, ומאותו הרגע האדם מצד עצמו נמשך אל הרע, אך לא רק מצד זה שנמשך לעשות מעשים רעים, אלא מכיון שכעת האדם מורכב גם מטוב וגם מרע, הרי כל מעשה שעושה מורכב גם הוא מן הטוב ומן הרע, ואפילו מעשה שבעצם הוא טוב מוחלט, מ"מ גם בו מעורב מן הרע, כי כח הרע הפך להיות חלק מהאדם עצמו וא"כ לא שייך שום מעשה שאדם עושה שמורכב מן הטוב לבד או מן הרע לבד, ולכן שייך גם ההיפך, שישנו מעשה שבעצמותו הוא רע אך מ"מ מעורב בו איזה רצון טוב, וכך כל ימי חייו של אדם כל מעשיו מורכבים מן הטוב ומן הרע.

ומה שקורה לאחר יוה"כ שכח היצר הפנימי נחלש, וזה הכוונה שע"י יום הכיפורים חוזרים לדרגה של אחר שבועות, דהיינו שבשעת מתן תורה תוקן חטא אדה"ר והרע יצא מתוך האדם ברמה מסוימת כמו שהיה קודם החטא, והגיעו ישראל למעלה עליונה מאוד אך דווקא בגלל גודל מעלתם נפלו בעגל ושוב נכנס הרע פנימה, וכדי לתקן את הנפילה הזו הגיע יום הכיפורים שישבו ויצא כח הרע הזה מתוכנו ועניין הנפילה של חטא העגל יתבאר עוד בהמשה"ד.

וכמובן שבשביל שיצא הרע לגמרי צריך להמשיך לעבוד עוד ועוד ולהגיע לדרגות גבוהות מאוד, אך בכל זאת כל אחד באשר הוא

אמור להרגיש אחרי יום הכיפורים קצת יותר מטוהר ויותר מרומם כי היצר הפנימי הוא שורש כל התאוות המונעות מהאדם להתחבר לתורה ולעסוק בה כמו שצריך ולקיים את המצוות כראוי, וכשהאדם לומד ולבו לא מחובר עם התורה מעניינים אותו דברים אחרים, והוא נתפס לדברים אחרים שמגיעים מכח התאוה הפנימית שלו, וזה מה שכתוב ברמב"ם בסוף הל' איסורי ביאה, שכשהלב פנוי מן החכמה מחשבת עריות מתגברת כי כח הרע שבתוכו מתגבר.

ולכן אחרי יוה"כ שכוחות אלו נחלשים במשהו, כל אחד אמור להרגיש מעט שיצה"ר הפנימי שלו נחלש ושיותר קל לו לבחור בטוב, והגם שזה ממש בדקי דקות, מ"מ כבר אמרנו שברוחניות כל דבר קטן זה המון, וידוע מה שהמשיל מרן החפץ חיים ז"ל לעניין העלייה ברוחניות שכשרוצים לשקול זהב או יהלומים, לא מודדים אותם במשקלים גדולים לפי 'קילוגרמים', אלא במשקל מזערי של 'קרטים' כי בדברים יקרים כל עשירית הקרט יכולה להכפיל את השווי של האבן, וכך ברוחניות אין סוף לדרגות שאפשר להגיע אליהם, אך חייבים לדעת ולהכיר בזה שאפילו העלייה הקטנה ביותר היא המון וכך להוסיף עליה אחר עליה, וזה מה ששייך לעניין של יום הכיפורים שכוחות הרע שבתוך האדם יוצאים ממנו במידה מסוימת.

ד

חג הסוכות כנגד כח הרע החיצוני - ששורשו נעוץ בנחש הקדמוני

אולם כמו שכבר התבאר גם אחרי שהרע הפנימי יוצא לגמרי עדיין נשאר היצר הרע שמבחוץ, והוא מביא אל האדם מבחוץ אין ספור פיתויים, ופיתויים אלו יכולים להוציא את האדם לגמרי מהלימוד ולנתקו לחלוטין מכל הרוחניות שלו וזהו כח הרע שמחוץ לאדם וכח זה יכול לשלוט על האדם אפילו אם ליבו שלם, כי כח זה הוא משורש הנחש הקדמוני שהוא היה אף קודם חטא אדה"ר.

וכנגד היצר הזה בא חג הסוכות, שכמו שהובא בתחילת הדברים מלשון הרמח"ל שע"י נטילת הלולב והישיבה בסוכה כמו שעל ידי ענני הכבוד היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים, ומנושאים ומנוטלים מן העוה"ז עצמו, וביאור הדברים שע"י מצוות אלו נמשכת הארה מיוחדת שאנו מתרוממים כ"כ עד שאנו יוצאים גם מהיצה"ר החיצוני ששולט בכל העולם הזה.

דהנה כשמתבוננים בכל הלכות סוכה היוצא מן הדברים שעיקר הדין בסוכה זה שיהיו לה מחיצות, והעניין בזה כי האפשרות היחידה להבדיל בין העולם החיצוני והחומרי לעולם של קדושה זה ע"י מחיצות, וזה העניין בסוכה שאדם נמצא בתוך מחיצות בצל השכינה, וזה ממש כמו ענני הכבוד שהיו במדבר שהיו בהם ישראל יחד עם הקב"ה ולא אפשרו לאף אחד מבחוץ להיכנס לרשותם, וזה הפשט גם בסגולת הסוכה שעל ידה נבדלים יותר מהעולם החיצוני, ולכן היצה"ר החיצוני לא בא לפתותנו מבחוץ כי אנו מובדלים מהעולם החומרי שבו הוא שולט ונתונים ברשות של רוחניות שלשם הוא אינו נכנס.

ולבאר את השייכות של ארבעת המינים לעניין זה יש להקדים שהנה הרמב"ן בפרשת אמור כתב שעל ידי נטילת ארבע מינים אלו עושים תיקון לאדם הראשון שאכל מן העץ ע"י האשה, וכך כתב, 'פרי עץ הדר' הוא הפרי שבו רוב התאוה, ובו חטא אדם הראשון, שנאמר (בראשית ג' ו') ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעיניים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל, והנה החטא בו לבדו, ואנחנו נרצה לפנינו עם שאר המינים' דהיינו שהפרי אותו אכל אדם הראשון היה אתרוג ולכן דווקא בו צריך לתקן.

והנה המשך חכמה בפרשת אמור מבאר גם כן שעניין הסוכה זה היציאה מן החומר, ונביא את עיקר דבריו, 'התורה האלוקית יש בה מצות שהם מדריכים האדם נגד הטבע, ויש מצות שהם כפי הטבע, רק שהם מטהרים את הטבע ומזככים אותה. וזה מצות סוכה, אחרי שהאדם הוא עמל בשדה כל הקיץ יחרוש, יזרע, ויעדור, ויקצור, ויעמר, ועמל בשדה, ויאסוף את גרנו, ואסמיו מלאו בר ולבו שמח בפרי עמלו מה מתוקה לו מנוחתו להסתופף בצל ביתו, אז באה התורה ואמרה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, (סוכה ב') וזה נגד הטבע לקדש כחות האדם והרגשותיו מגבול החמרי'. מבואר בדבריו שכל עניין הסוכה זה שהאדם יקדש את עצמו ולא ילך אחר טבעו אלא רק כפי מצוות התורה ושיקדש את עצמו לשמים, כלומר שבשעת האסיף הטבע הוא שרוצה האדם להיכנס אל תוך ביתו וליהנות מכל מעשה ידיו ודווקא אז אומרת לו התורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי.

[ולפי"ז ביאר שם את מש"כ (שם ט') חג הסוכות תעשה לה' שדרשו במסכת סוכה שיהא שם שמים חל על הסוכה כעל החגיגה כי עניין הסוכה היא שהאדם יתעלה מן החומר ויקדש את עצמו לשמים, וכמו"כ ביאר את ענין קדושת הסוכה והטעם שעצי הסוכה אסורין בהנאה מן התורה כל שבעה].

וממשיך שם המשך חכמה וז"ל, 'אמנם יש מצות שהן כפי חוקי הטבע, רק שהוא עפ"י חוקי החכמה העליונה בפרטים מצוינים לפי טעמי החכמה האלוקית... והנה מחק הטבעי לשמוח בעת האסיף בזרעונים ובעטרות של שבלים, כנהוג בין העמים ע"ז באה התורה והגבילה ד' מינים ידועים בקבלה ואמרה ושמחתם לפני ה' שבעת ימים. לכן גבי אתרוג לא נזכר רק הוקצה למצותו, אבל שיהא חל שם שמים לא הוזכר בגמרא, עכ"ל. דהיינו שבעוד שמצות הסוכה שעל ידה יוצאים מן החומר והולכים בהנהגה לא טבעית, עניינם של ארבעת המינים לעומת זאת הוא שאפילו את הדברים אותם אנו רגילים לעשות כבר מצד הטבע גם אותם אנו עושים על פי התורה, ועל ידי שנוהגים על פי התורה גם בדברים היותר חומריים מקדשים את החומר והופכים אותו בעצמו לרוחניות.

בשמיני עצרת 'רק אני ואתם' - שנבדלים ישראל לגמרי משאר האומות

ונשוב עתה לעניין חטא אדם הראשון שאמנם אנו אין לנו שום השגה במה שהיה שם, אבל מ"מ בפסוק כתוב "ותרא האישה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעיניים" וכפי שהתבאר על פי הרמב"ן שעיקר החטא היה בכך שהלכו אחרי תאוותם, ולכך תיקון חטא זה הוא ע"י שלוקחים את ארבעת המינים שאלו דברים גשמיים, ולא זו בלבד שהתורה מצוה אותנו לשמוח בדבר גשמי אלא גם יש חיוב שיהיה יפה ומהודר מבחינה גשמית, ועם הפרי הגשמי הזה אנו מקיימים את מצות ה'.

ולכן חג הסוכות הוא התיקון לחטא אדם הראשון שהוא קלקל בכך שהלך אחרי היצר שבא מבחוץ בדמותו של הנחש והלך אחרי תאוותו החומרית והתפתה לאכול מפרי עץ הדעת, וכנגד חלק זה של החטא שהתפתה אחרי היצר שמבחוץ אנו יושבים בסוכה, שעל ידי הישיבה בה אנו יוצאים מרשותו של הנחש הקדמון שזוהי היצה"ר החיצוני ומתנתקים משליטתו, וכנגד מה שהתפתה אחרי החומר אנו נוטלים ד' מינים והופכים את החומר להיות בעצמו רוחני וזה ענינו של חג הסוכות, שבעוד שביוה"כ יצאנו מתחת ידו של היצר הפנימי ששולט בנו בסוכות יצאנו גם משלטון היצר החיצוני.

ומעתה מבואר היטב שהתכלית של כל מעגל המועדים הוא בזמן שמיני עצרת ובו אומר הקב"ה 'רק אני ואתם', שהרי עם ישראל הם צד הטוב בעולם וכל שאר אומות העולם שייכים לצד הרע בעולם ובכל היבדלות שלנו מן הרע אנו נבדלים יותר גם משאר אומות העולם, ולאחר שבכל אחד מן המועדים אנו יוצאנו מבחינה נוספת מכח הרע עד שבחג הסוכות נבדלנו ממנו לגמרי, מגיע יום של שמיני עצרת שבו הקב"ה אומר 'רק אני ואתם' כי מאחר ואנו מובדלים עתה לחלוטין מאומות העולם יש איחוד גמור עם הקב"ה ורק אנחנו לבד עמו.

ו

יסודה של השמחה - 'שלימות'

ואולם עדיין יש להבין מהי השמחה הגדולה שאנו שרים ורוקדים הרבה כל כך ושמחים עם התורה ביום זה ומה ראו חז"ל לקבוע את יום שמחת תורה דווקא בזמן שמיני עצרת.

ובעצם עניין השמחה והעצבות מבואר במהר"ל בכמה מקומות ובספר נצח ישראל (פרק כ"ג) כתב בזה"ל, 'כי האדם הזה אשר הוא חמרי גשמי, אין ראוי אליו השמחה. כי השמחה שייכת אל הנפש הנבדלת, ואין האדם נבדל במעלתו רק הוא חמרי גשמי. ומפני שהוא חמרי גשמי, אין ראוי לו השמחה' מבואר בדבריו שהעצבות והעדר השמחה הינם מכח חומריותו של האדם, וביאור דבריו על פי מה שכתב במקום אחר, ששורש כח העצב הוא מאחר והאדם מורכב מחומריות ורוחניות יחד וכל מעשה שעושה בין לטוב ובין לרע מגיעים גם מן החומר, דהיינו שבכל מעשה טוב מעורבים גם אלו כוונות רעות המגיעות מהחלקים היותר פחותים באדם, ולכן אינו שמח במעשיו, כי עניין השמחה היא 'שלימות' ועד כמה שעדיין מחובר אל החומר ולא לגמרי רוחני אינו יכול להגיע לשלימות רוחנית במעשיו ולכן קשה להגיע לשמחה ברוחניות בעולם הזה החומרי.

והנה ידוע מה שמבואר בנפח"ח בשם הזוהר הקדוש כי קוב"ה ישראל ואורייתא חד, והיינו שכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה ודיבורו והיא הדיבור של הקב"ה שמתגלה כאן בעולם החומרי, וכמבואר בדרך עץ חיים לרמח"ל כל אחד ואחד מישראל דבוק באות אחת בתורה שאות זו היא שורש נשמתו ודרכה הוא דבוק בקב"ה.

ואכן מי שזוכה להתחבר לשורש שלו בתורה כל חייו נראים אחרת, הוא מרומם יותר וזך יותר, אך לצערנו אנו נתונים תחת השלטון החומרי המונע מאתנו ביותר לזכות להתחבר עם התורה הקדושה ולהתעלות ברוחניות, ולכן בדרך כלל יותר קשה להגיע לשמחה במצוות כי אנו עושים מתוך כפייה והדברים הרוחניים לא לגמרי שלימים.

אך כל זה בשאר ימות השנה, ואולם לאחר שאנו עוברים את יום הכיפורים ומקיימים את כל המצוות בחג הסוכות, אנו זוכים כל אחד לפי דרגתו להיבדל במידה מסוימת מהיצרים הרעים שלנו בין הפנימיים ובין החיצוניים, וברגע שכבר איננו אסורים תחת שלטון הרע אפשר יותר להתחבר עם התורה כל אחד למקום שמשם שורש נשמתו ועי"ז להתחבר לקב"ה לגמרי, וברגע שאנו פחות קשורים עם החומר אנו הרבה יותר שייכים לשמחה כי בזמן זה אנו זוכים להגיע לשלימות אמיתית ברוחניות.

בשמיני עצרת אנחנו צריכים לקחת אתנו את השמחה הזאת כי היא זאת שאמורה ללוות אותנו לכל השנה, כי בשאר הימים באמת יותר קשה להתחבר לתורה ולשמוח בה, אבל בשמיני עצרת כל רושם ולו הקטן ביתר שיש לאדם וכל הרגשה קטנה של רצון להתקרב ולהתחבר עם הקב"ה זה משפיע המון ואח"כ זה גותן כח לכל השנה כולה. והגם שמדובר כאן בדרגות גבוהות אך עדיין שמיני עצרת זהו זמן שכל אחד יכול להשיג במקום שלו איזושהי דרגה ואיזושהי התעלות ומשם להמשיך לעלות מעלה מעלה עוד ועוד, והקב"ה יעזור שנזכה להתעלות ונצליח להגיע להכרה הזאת ולהרגיש את הדבר המרומם הזה שקודשא בריך הוא ישראל ואורייתא חד והשפעה מיוחדת זו תאיר לנו על כל ימות השנה ונחיה את חיינו עם יותר רוחניות ונהיה תמיד דבוקים בקב"ה.

מערכי מועד

סוכות

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

עשרה ימים שבין יוה"כ והושענא רבה

בשל"ה (מסכת סוכה פרק תורה אור) כתב דיש ב' מניינים של עשרת ימי תשובה, יש מנין אחד מר"ה עד יום הכיפורים, והוא עיקר עשי"ת, ויש עוד מנין של עשרת ימי תשובה מיום הכיפורים עד הושענא רבה, שהם ההשלמה והמילוי של עשי"ת הראשונים, והם ענפים מעשי"ת הראשונים. וצריך להבין מה שייך שני פעמים עשי"ת, ומה צריך שני פעמים עשי"ת.

ונראה לבאר הענין הזה, דהנה ביזאל (פרק ב') כתוב 'כי גדול יום ה' ונורא מאוד ומי יכילנו', ובמדרש תנחומא (פר' וישלח) דורש מקרא זה על יום הכיפורים. והיינו דיום הכיפורים נקרא 'יום נורא'. ובגמ' בר"ה איתא דאין אומרים הלל בר"ה ויוה"כ, אע"פ שיש בהם כל התנאים של מועד לומר הלל, מ"מ אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה. והרמב"ם בפירוש המשניות לפי שלא היו קורין הלל לא בר"ה ולא ביוה"כ לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מה' ויראה ממנו ומברך ומנוס אליו ותשובה ותחנונים ובקשה כפרה וסליחה ובכל אלו העניינים אינו הגון השחוק והשמחה. והיינו כי ר"ה ויוה"כ הם ימי פחד ומורא, ולכן נקרא שמם ימים נוראים, שיראים ממה שנעשה בימים ההם, ויש בהם יראה מן הדין. ועל כן התשובה הנעשית באותן הימים היא בכלל תשובה מיראה.

אכן בחג הסוכות אומרים הלל, ואדרבה הם ימי שמחה, והרמב"ם כתב שיש בהם שמחה יתירה יותר מכל המועדות, א"כ התשובה באותן הימים היא בכלל תשובה מאהבה. ולפי זה יש לבאר דזהו הענין של ב' המניינים של עשי"ת, דהמנין הראשון מר"ה עד יוה"כ שהם ימי דין ויראה, הם ימים לתשובה מיראה, והמנין הנוסף מיוה"כ עד הוש"ר שהם ימי שמחה, הם עשרה ימים לתשובה מאהבה, שמיוה"כ מתחיל סדר של תשובה מאהבה, וכמו שלתשובה מיראה צריך עשרה ימים לתשובה, כך יש עשרה ימים לתשובה מאהבה, וזהו ביאור הענין של ב' העשי"ת.

ונראה לומר שכך הוא סדר התשובה, שבתחילה עושים תשובה מיראה, ואח"כ תשובה מאהבה, דהנה בפרשת נצבים כתוב והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה וגו' ושבת עד ה' אלוך ושמעת בקולו וגו' ושב ה' אלוך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלוך שמה וגו' והביאך ה' אלוך אל הארץ וגו' והיטבך והרבך מאבותיך. ואחר כל זה כתוב עוד פסוק 'ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו וגו', וצריך ביאור דהרי כבר כתוב למעלה ששבו בתשובה, והקב"ה הביאם אל הארץ, וא"כ למה חוזר הכתוב עוד פעם שיעשו תשובה.

ונראה לבאר דבתחילה מדבר הכתוב מתשובה מיראה, כמו שאומר והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה, [או אפילו מתשובה מיסורים, כמבואר בגמ' ביומא ג' מדרגות דתשובה], ומכאן תשובה זו יגאלו ויבואו לארץ, כי הקב"ה מקבל כל תשובה, וכמו שמבואר ברבנו יונה, ואח"כ הכתוב מדבר מתשובה מאהבה, ותשובה זו באה מכאן ששבו בתשובה מיראה, דמכאן זה זוכים ליומל ה' אלוך את לבבך ואת לבב זרעך בכל לבבך ובכל נפשך, וכמו שכתב רבנו יונה שזו הבטחה לבעל תשובה שהקב"ה מסייעו וזוכה לתשובה מאהבה.

הרי מבואר בכתוב שיש סדר בתשובה, שתחילה היא תשובה מיראה, ואח"כ תשובה מאהבה, ובכל שנה, התורה נותנת זמן של תשובה מיראה, והתעוררות של תשובה מיראה, ואח"כ בא הזמן של תשובה מאהבה, וזהו ענין העשי"ת השניים, שהם משלימים את עשי"ת הראשונים, והם המילוי של עשי"ת הראשונים, וכמו שתולים כל עשי"ת הראשונים, כן תולים כל עשי"ת השניים, עד שבהושענא רבא הוא גמר יום כיפורים ואז נשלם החתימה.

ד' מינים - כלי המקדש

בגמ' סוכה דף ל"ב ע"ב אמרינן דשיעורי הלולב ההדס והערבה, הם באמה בת חמשה טפחים. והנה בעלמא שיעור אמה הוא באמה בת ששה טפחים, והכא בד' מינים שאני, ושיעורו הוא באמה בת חמשה טפחים, ושיעור דאמה בת חמשה טפחים מצינו בכלי המקדש, כמבואר בגמ' במנחות דף צ"ז, דרבי יהודה סבירא ליה דאמת כלים של מקדש, היא אמה בת חמשה טפחים. ובשו"ת משכנות יעקב תלה ההלכה דשיעור ד' מינים אם הוא באמה בת ה' טפחים, במה שקיי"ל ההלכה כן בכלי המקדש, הרי דגם תליין זה בזה להלכה.

ומזה דארבע מינים נשתנה שיעורו להיות כשיעור של כלי המקדש, יש ללמוד מזה דארבעת המינים יש בהם ענין של כלי המקדש, ומישך שייכי בעניינים להיות ככלי המקדש, ואשר לכן שייך ששיעורם הוא כשיעור כלי המקדש. ובמדרש בפרשת אמור איתא דד' מינים הם שריטו של מלך, ומבואר דד' מינים הם ככלי שרת.

ובזה יש להביא סמך וטעם למה שכתוב בשם האר"י ז"ל (הובא במ"ב סי' תרנ"א סקל"ד) שיברך תחילה בסוכה על הלולב, (ועיי"ש בשעה"צ מש"כ בזה), ועיין עוד בשערי תשובה סי' תרנ"ב שהביא שמקצת מהמהדרים נהגו לברך על הלולב בהנץ החמה בתוך הסוכה. ובכתר ראש הביא שכן נהג הגר"ח מוואלוז'ין. וצריך לבאר מהו הענין ליטול הד' מינים בתוך הסוכה, ומהו השייכות שיש בין מצות ד' מינים למצות סוכה.

ויש לבאר בזה דהנה הסוכה יש בעניינה את ענין המשכן והמקדש, וכמבואר ביוצרות לשחרית שיסד פיוט על הפסוק בתהלים 'ויהי בשלם סוכו', שמפרש הפסוק על מצות סוכה, וכן בשיר של יום שעפ"י הגר"א אומרין פרק זה, והנה פשטיה דקרא מיירי מבית המקדש, וכמבואר במדרש שוחר טוב שם, ומבואר דיש בסוכה ענין שהסוכה הוא כבית המקדש.

ובזה יש ליתן טעם במנהג ליטול הד' מינים בסוכה, דכיון דהד' מינים הם ככלי המקדש, והסוכה היא כבית המקדש, א"כ שייכים נטילת הד' מינים לסוכה, דהמקום הראוי לקיום מצות ד' מינים שהם ככלי המקדש הוא בסוכה דיש בה בחינה שהיא כבית המקדש.

נענועי הלולב גירא בעינא דשטנא

בסוכה דף ל"ח רב אחא ב"י ממטי ליה ומייתי ליה, אמר, דין גירא בעיניה דשטנא. ופירש רש"י הרי זה לחץ שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצות. ומבואר דנענועי הלולב הם כחץ לשטן, וצריך להבין למה נענועי הלולב הם כחץ בשביל השטן, ומה מיוחד בנענועים שבהם רואה השטן דאין בכוחו לנתק מעלינו עול מצות.

ויש לבאר דהנה במדרש אמרו שבכל שנה ישראל והאומות נכנסין לדין ואין יודעין מי ניצח, וכשישראל יוצאין בלולביהן, זהו האות והסימן לנצחונם של ישראל על האומות. ולפי זה יש לומר דזהו הביאור דהוה גירא בעינא דשטנא, משום דהארבע מינים הם האות שישראל ניצחוהו בדין. אמנם בדברי הגמ' מבואר דהנענועים הם הגירי בעיני השטן, ולא עצם נטילת הד' מינים.

ונראה לבאר הדברים על פי דברי הגמ' בר"ה דף ט"ז למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב השטן, ופירש רש"י שלא ישטין, כשישמע שישראל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו. ולפי"ז הכי נמי י"ל בנענועי הלולב, דבהנענועים יש חיבוב מצוה מאד, שמאריכין בלקיחת הד' מינים ומנענע בהם, והוה זה תוספת בהלקיחה, ויש בזה חיבוב מצוה, וכשרואה השטן איך שמחבבין המצוות, מסתתמין דבריו, וזהו גירא בעיניה דשטנא, שהשטן דרכו להשטין על ישראל, וכשנמנע ממנו עניינו, הוי כאילו ירו בו חץ. ומה שנקט שהוא חץ בעיניו, הוא משום דבנענועים בראה תליא מילתא, היינו דע"י מה שרואה את הנענועים הוא לחץ בעיניו.

עוד יש לבאר בזה על פי דברי הגמ' ברכות דף כ' אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים, והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך, אמר להם, וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. הרי מבואר דע"י שישראל מדקדקים במצוות, זוכים הם לנשיאת פנים לפני משורת הדין.

ולפי זה יש לומר דלכן הנענועים הם גירא בעינא דשטנא, דכשהוא בא להשטין על ישראל בטענות של דין, הרי ישראל זוכין לנשיאות פנים לפני משורת הדין, והטעם דזוכין לנשיאת פנים לפני משורת הדין, הוא משום הנענועים שהם חיבוב מצוה, וע"י חיבוב מצוה זוכים לנשיאת פנים זו, ונמצא שעל ידי הנענועים מפסיד השטן את טענותיו.

והשיאנו. אאמו"ר הגאון זצ"ל הביא את דברי האבודרהם שמפרש דוהשיאנו הוא מלשון טעינה, [כמו משא בני קהת], והיינו דהשיאנו פירושו הוא והטעינו. ויש לומר בזה, עפ"י ד הגמ' בסוטה דף ל"ד דגמירי דטעונא דמדלי איניש לכתפיה, תלתא דטעונא הוה, היינו דאם אחר מסייעו בטעינה, יכול להוסיף למשאו עוד שני שלישים, יותר מכפי שיכול לטעון, כשטון בכוחות עצמו. נמצא דע"י שאחר מטעינו, יכול להוסיף על משאו שני שלישים נוספים. ולפי"ז י"ל דזהו שמתפללים ואומרים שהקב"ה יטעינו, שנכלל בזה שמלבד שהוא ישפיע עלינו את ברכת המועדים, גם יטעינו בברכה זו, כלומר שיסייע בדינו לטעון עלינו את ברכת המועדים, וע"י שהוא מטעין אותנו, ממילא נוכל לשאת עוד תוספת בברכה.

והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך. צריך לבאר מהו ברכת המועד שמבקשים שישיאנו ה'. ואא"ז מרן הגר"ז זצ"ל ביאר בזה עפ"י דברי רש"י בפרשת ראה שכתב על הכתוב והיית אך שמח, שנאמר בזה הבטחה על שמחה במועדים, וביאר דזהו ברכת המועדים. אמנם לפי פשוטו נראה ממשמעות התפלה דברכת המועדים אינה ברכה רק בזמן המועד גופא, אלא דברכת המועד נמשכת גם לאחר המועד לכל השנה. ויש לבאר בזה על פי דברי המדרש בפרשת ויצא על הכתוב והנה באר בשדה, וזה לשון המדרש, דבר אחר, והנה באר בשדה, זו ציון, והנה שלשה עדרי צאן, אלו שלשה רגלים, כי מן הבאר ההיא ישקו, שמשם היו שואבים רוח הקודש וכו', ונאספו שמה כל העדרים, באים מלבא חמת ועד נחל מצרים, וגללו את האבן וגו', שמשם היו שואבין רוח הקודש, והשיבו את האבן, מונח לרגל הבא. ומבואר דבעת הרגלים שואבין ישראל רוח הקודש, ולפי זה יש לומר, דזהו ברכת המועדים שמתפללים עליהם. ויש להוסיף בזה עוד, דהנה מבואר בדרשות מהר"ח דהבאר הוא מורה גם על שפע ברכה ופרנסה, ולפי זה הבאר דכתוב כאן בקרא, ודרשוהו חז"ל על ההשפעות של העליה לרגל והרגלים, נכלל בזה גם ענין זה של השפעת ברכה ופרנסה, ולפי זה נמצא דבעת המועדים היו ישראל שואבין רוח הקודש ושפע ברכה ופרנסה מבית המקדש, ויש לומר דזהו ברכת המועדים שמתפללים שישיאנו ה', שיהיה זה ברכה גם על כל השנה.

מאכל ומשתה מכינה לשבת, נועם מגדים מנעמת לשבת, סעודות שלש מקיימת בשבת. (הושענות לשבת). צריך ביאור מה מוסיף ואומר נועם מגדים מנעמת לשבת, אחרי שכבר חשב מאכל ומשתה ושלש סעודות, ואיזה תוספת יש בזה. ויש לבאר על פי דברי הגמ' במנחות דף מ"ג ע"ב דחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, רב חייא בריה דרב אויא בשבתי וביומי טבי טרח וממלי להו באיספרמקי ומגדי, ופירש רש"י, מיני מגדים שטעונים ברכה. וע"י אכילתם היה משלים מנין המאה ברכות, ובשו"ע או"ח סי' ר"צ איתא ירבה בפירות ומגדים כדי להשלים מנין מאה ברכות. ויש לומר דזהו הביאור בתוספת שאומר נועם מגדים מנעמת לשבת, הכונה לאכילת מגדים ופירות בשביל להשלים מנין מאה ברכות, וזהו ענין בפני עצמו מלבד מאכל ומשתה דשלש סעודות.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

שכר מצוה מצוה

"ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו ה' את כל הארץ וגו', ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתך בעיניך ושמה לא תעבור, וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה'" (דברים ל"ד, א' - ה').

מתבאר בפסוקים שלפנינו שהדבר האחרון שעשה הקב"ה עם משה לפני מיתתו היה להראותו את הארץ, ולומר לו שלא יזכה להכנס אליה. ולכאורה יש להתבונן בהבנת הדברים, מהו הענין הגדול כל כך להראות למשה את הארץ עד שזה היווה את סיום חייו הקדושים עלי אדמות, לאחר שבין כה וכה ידוע לו שלא יזכה להכנס בתוכה, וכי מה קיבל ומה זכה על ידי זה.

ואמנם ברש"י כתב וז"ל; "לאמר לזרעך אתננה הראיתך - כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לכם הקב"ה קיימה, וזהו 'לאמר', לכך הראיתיה לך, אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבור, שאלולי כך הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם", ומבואר שכל ענין ראיית הארץ היתה בכדי להעיד בפני האבות על קיום השבועה, אבל עדיין הדברים כפשוטם אינם מתיישבים על הלב מהו הענין לסיים דוקא בדבר זה את חייו של משה, ובפרט שלכא' לא היה מן הצורך להראותו דוקא את הארץ ממשי, אלא את מה שהגיעו ישראל עד קצה גבול חו"ל, שהרי בלאו הכי לא הראהו הקב"ה את ישראל נטועים וקבועים בה.

ועוד מצינו בחז"ל, שמשה רבינו הפציר בתפילה מאד לפני הקב"ה והתפלל תקט"ו תפילות כמנין 'ואתחנן' בכדי שיזאיל הקב"ה להכניסו אל הארץ, ועל זה אמרו בתנחומא פרשת מקץ (סי' ט', עה"פ 'וא- ל ש- די יתן לכם רחמים', בראשית מ"ג, י"ד); "צריך אדם להשכים לתפילה, שאין לך גדולה מן התפילה, שהרי משה נגזר עליו שלא יכנס לארץ ושלא לראותה, ועל שהרבה בתפלה - ויראהו ה' את כל הארץ" וגו', ומשמע שהפצרותיו הרבות של משה נתקבלו על כל פנים לענין זה שיראה את הארץ, ויש לידע מה היתה התועלת הגדולה כל כך בראיית הארץ שאותה חפץ כל כך.

ובגמ' בסוף פ"ק דסוטה (יד). אמרינן; "דרש רבי שמלאי, מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה, הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי, אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר - מעלה אני עליך כאילו עשיתם", ולכא' יש לתמוה היאך מתבצע מופת ופלא מעין זה, שלמרות שמשה לא עשה מאומה בפועל מקבל הוא שכר כאילו עשה, והרי סוף סוף לא נעשה על ידו דבר, ואם כי אמרינן שהמחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה - היינו דוקא במקום שעל כל פנים האדם ניסה לעשות ועשה כל מה שבכוחו, אבל כאן משה רבינו מעיקרא לא נתחייב במצות ישוב ארץ ישראל ולא היה בקרבו כי אם רצון בלבד.

והנה בעיקר דברי הגמ' יעויין במהרש"א שם שנתקשה הכיצד כל מה שמשה ביקש את הארץ הוא רק כדי לקבל שכר, והרי כבר נא' אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, וברור אם כן מעל לכל ספק שמשה עבד ה' לא רצה לקיים את מצות ישוב הארץ בכדי לבוא על שכרו. וביאר שם המהרש"א, שכל הענין שלא לעבוד על מנת לקבל פרס היינו רק בדברים שמחוייבים מפאת רצון הקב"ה, שאותם יש לעשות מחמת רצונו של מקום ולא מחמת הרצון האישי, אבל בדברים כאלו שלא נתחייבו מאת הבורא אין חסרון לרצות לקבל עליהם שכר לעתיד לבוא. ו"הכא שעדיין לא בא לא"י ששם חיובה, והקב"ה לא רצה שיהיה חייב בהו, שפיר מצי לבקש משום קבול שכר, ודו"ק".

ומעתה נבוא לביאורם של דברים באר היטב. כאשר משה רבינו רצה לקבל שכר לעתיד לבוא, לא היה זה שכר בעלמא שביא אותו על סיפוקו. כל מטרתו היתה לזכות בעוד קרבת אלוקים, לבוא לחדרי המלך ולחסות תחת

צל כנפיו, שהרי זוהי כל מהותו של העולם הבא - להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו. לא היה כאן לא רצון חומרי ולא שאיפה לסיפוק אישי, היתה כאן עוד השתוקקות ועוד כיסופין להתקרב ולהדבק באדון האדונים ולזכות לאור פני מלך חיים. לכן כאשר לא היה רצון מצד הקב"ה שהוא היה מחוייב לעבוד מחמתו, התגבר בו הרצון מצידו הוא - להיות עבד המשמש את הרב בשביל לזכות להתקרב אליו עוד ועוד ולראות את עוזו וכבודו.

ועל פי זה יובן, שעצם רצונו זה של משה היווה את העילה לזכות על ידה לעולם הבא. דהנה בתשובת מהר"ם אלשקר (סי' ק"א) הביא בשם רבינו האי גאון (וציין לזה ברעק"א בהל' תלמוד תורה, יו"ד ריש סי' רמ"ו) מעשה באדם שמכר לחבירו את חלקו בעולם הבא תמורת בצע כסף, ונתעורר נידון האם מועיל הקנין. ואמר על זה רבינו האי גאון ש'הקונה אל ישמח והמוכר יתאבל' (א.ה.). לשון זה מובאת בספר 'אש דת' למהר"ח אלפנדרי פר' וילך שציין הגרע"א שם), 'הקונה אל ישמח' - לפי שהעולם הבא אינו שרר בעלמא עובר לסוחר, אלא הוא קרבת ה' שנוצרת על ידי המעשים הטובים שהאדם עשה, וממילא כיצד יתכן שהאדם יוכל להעביר את שכרו לאדם אחר, הלא המעשים הטובים והדרגה שזכה על ידם נחקקו אך ורק בו עצמו, ומה יועיל הדבר לזולתו. וגם 'המוכר יתאבל' - היות ואם מכר את כל עולמו תמורת כמה זוזים, זאת אומרת שאינו מכיר כלל בערך העולם הבא וכל זה אינו שווה בעיניו כי אם מעט עולם הזה, ואם כן אין הוא ראוי לחלקו.

והמבואר לנו מכאן, שהעולם הבא אינו דבר נפרד שבא לאחר מה שעשה האדם בעולם הזה, אלא הוא בעצמו קרבת ה' שהאדם זכה אליה על ידי מעשיו שעשה כאן. ככל שהוא יותר העלה את עצמו ועשה את רצון הקב"ה - כך הוא התקרב עוד ועוד, ולעתיד לבוא הוא יהיה אדם כזה הראוי להתקרב, כפי המידה שהתקרב אליה בהיותו פה. וזו בעצם כל מטרת המצוות, שעל ידם יוכל האדם להתקרב אל בוראו ולהיות אדם הראוי לטוב הצפון לצדיקים, וכעין שכתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות תמורה (ה"ג) ש"רוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן המצוות וליישר כל המעשים", כי המצוות בעצמן הן הנה קרבת אלוקים, הכלי לנחול את כל הטוב לעתיד לבוא.

משום כך יתבאר מדוע היה די ברצונו של משה בכדי לתת לו שכר כאילו עשה, אפילו שבפועל לא עשה מאומה, הואיל ועצם הרצון העז שרצה לזכות לקרבת ה' שבכניסה לארץ ישראל - היווה בעצמו קרבת אלוקים, השתוקקות לעלות וליראות, וזה עצמו יכל לזכות אותו ליהנות מאותה קרבה לעולם הבא. ויעויין בדברי הרע"ב על המשנה באבות 'שכר מצוה מצוה' (ד', ב') שכתב בפירושו השני: "שכל מה שאדם משתכר ומתענג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפני עצמה, ונוטל שכר על המצוה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה", והטעם כאמור, שקרבת אלוקים היא השכר והשכר הוא הקרבת אלוקים, וכאשר האדם רוצה ומשתוקק הרי בזה גופא הוא מראה את מידת קרבתו וצמאנו לאלוקיו.

ונראה דמהיינו טעמא הראה הקב"ה למשה את הארץ ודוקא לפני מיתתו, בכדי להגביר בתוכו את התשוקה לזכות לעוד קרבת אלוקים גם בדבר כזה שהוא אינו מחוייב בו, וכאשר תגדל בתוכו התשוקה - זה יביא אותו לקבל שכר גדול עוד הרבה יותר, להתענג על ה' עוד ועוד בעולם הבא. ובאמת משה רבינו השתוקק עד מאד כבר מעיקרא לזכות למעלה זו, וזה מה שקיבל בעד ההפצרות הרבות שהתחנן תקט"ו פעמים, והקב"ה שמע את תפילתו וגם הוא מצידו הביא אותו להגברת רצונו.

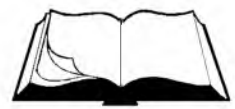
ולמוד זה של משה לדורות נכתב, להראות וללמד מה גדול ערכן של המצוות, ומדוע אין שמחה כשמחתה של תורה. כל מצוה ומצוה שאנו מקיימים היא עוד תוספת של קרבת אלוקים, התחברות אל הבורא ית"ש ועשיית נחת רוח לפניו, ואם כן בכל לימוד ובכל מעשה אנו צריכים לשמוח עד אין קץ על ההתעלות העצומה שאנו זוכים לה. והם המה דברי המגיד משנה הנודעים בסוף הלכות לולב: "ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב ויבחר באמת מצד שהוא אמת, ויקל בעיניו טרחן" וכו'.

כל מה שמוטל על האדם הוא להפנים שהעולם הזה הבל הבלים, והעיקר הוא חיי הנצח שהוא זוכה אליהם בכל מילה של תורה שהוא לומד. כך הוא יוכל לעשות את הטוב מצד שהוא טוב, ולהבין שהוא עוסק בדבר הגדול ביותר עלי אדמות. "שהכל חולף ואבד, ותורה ושכרה עומדים לעד" - כלשון המאירי בריש ברכות (ג:). וכיון שכן, אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו, אנו לא עוסקים בדברים חולפים ועוברים אלא בנצח בעצמו, להתקרב עוד ועוד לפני המלך וליהנות מטובו.

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 510

מדיני סוכות שזול בשבת

תשרי תשפ"ד

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

גזול

◀ אם אחד המינים "גזול", הוא פסול בכל ימי החג משום "מצוה הבאה בעבירה" (שם).

בלי רשות

◀ בשאר ימי החג מותר להשתמש בשאול מחברו, ולא צריך להיות דוקא "שלו", ומה"ט מותר להשתמש בשאר ימים בארבעת המינים של חברו, אם יודע שאינו מקפיד עליו (רמ"א סי' תרמ"ט סעיף ה'). משא"כ ביום ראשון שצריך לזכות בו, אין כאן ניחא ליה (שעה"צ שם).

הלכות הקשורות לסכך

קיצוץ של ענפי עץ מאכל לצורך סכך

◀ יש סוברים שמותר לקצוץ ענפים של עץ מאכל, כיון שאינו עוקר כל האילן (ע"י "משנה למלך" פ"ז איסורי מזבח ה"ג שמביא פלוגתא בזה, ועי' שו"ת "שאלת יעב"ץ" ח"א סי' ע"ו כתב להיתר). ויש סוברים שיש בזה חשש איסור תורה (שו"ת "בית יצחק" ח"א סי' קמ"ד) ולכן יש להזהר לכתחילה לא להוריד ענפים מעצי מאכל. ומה שמשתמשים בענפי דקל שזה מעץ שיש עליו תמרים, משום שהתמרים לא גדלים על הענפים כלל רק על הגזע, נמצא כשמוריד הענף לא מפסיד בזה שום פרי.

שימוש במחצלת לסכך

◀ מחצלת שעשויה לשיבה או לשכיבה נחשבת לכלי ופסול לסכך בה (שו"ע סי' תרכ"ט סעיף ו'), וה"ה מחצלת שעשויה לעמוד עליה, מסתבר שנחשבת לכלי ואסור להשתמש בה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

סכך רחב

◀ בארץ ישראל, בגינות נוי מצויים צמחים שלהם עלים גדולים ורחבים מאוד, שכל אחד רחב יותר מד' על ד' טפחים. ומ"מ כשרים לסכך, מאחר שלא שייך בהם גזירת תקרה (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

סכך של ענפים

◀ אלו המשתמשים בעצים לסכך צריכים להיזהר, מכיון שסתם ענפים, לאחר כמה ימים מתחילים להתייבש והסוכה נעשית "חמתה מרובה מצלה", ופסול למפרע מתחילת חג הסוכות, שאין זו סוכה הראויה שבעת ימים. (שו"ע סי' תרכ"ט סעיף י"ב) ונמצא שלא יצא ידי חובתו מתחילת החג, וגם ברכותיו היו לבטלה.

צביעת הסכך

◀ **שאלה:** הסכך עומד במקלט כבר מספר שנים, האם מותר לצבוע אותו?

תשובה: מותר לצבוע הסכך במיני צבעים, ואין בזה חשש כלל, דהצבע רק חוזרת בעלמא הוא, ואינו בגדר "אין צורתו עומדת עליו" (שו"ת "האלף לך שלמה" סי' שס"ד).

יש מחמירים בציוף צבע זהב וכסף משום שנשתנה צורת העץ לצורת מתכתי, ואינו נראה כגידולי קרקע, וכעין פשתן שנידק וניפץ (שו"ת "מהרי"א הלוי" ח"ב סי' ה'). אולם שאר הפוסקים מתירים בכל צבע שהוא ולא דמי לפשתן שנידק וניפץ, שעצם גופם נשתנה ("ספר הסוכה השלם" מלואים פ"ח אות ע', בשם "החזון איש" זצ"ל, שו"ת "קנין תורה" ח"א סי' קכ"ח).

העמדת הסכך על דבר המקבל טומאה

◀ אין להעמיד הסכך על דבר שפסול לסכך (ע"י שו"ע סי' תרכ"ט סעיף ז' וברמ"א שם), שלא יבוא לסכך בדבר הפסול לסכך (משנ"ב סי' קכ"ב).

לכן, אסור להסמיק סכך על מסגרת מתכת של סוכה. אבל על אבנים לא גזרו ויכול להסמיק הסכך על אבנים (שם). הגם שבתוך קיר אבנים יש ברזל בפנים, ואסור לסמוך הסכך על הברזל מ"מ מותר לסכך על הקיר, משום שלא רואים את הברזל, וכיון שלא ניכר לא גזרו עליו.

ועוד שהאבנים היו עומדים ברוח מצויה, גם ללא הברזל המצוי בתוכם, שהוא בא רק לחזק. ולכן הברזל הזה אין לו דין של מעמיד שעל דבר הבא לחזק אין דין מעמיד ("חזון איש" זצ"ל, שו"ת "קנין תורה" ח"א סי' קכ"ח).

סכך על קיר גבס

◀ אם הקיר עשוי מגבס, שזה עשוי מאבנים טחונות, ה"ל כמו אבנים ומותר להסמיק עליהם הסכך (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

מעמיד דמעמיד

◀ דעת המשנ"ב (שם סי' קכ"ב), שרק מעמיד אסור בדבר שמקבל

לע"נ מרן ראש הישיבה

רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוקל"ה נלב"ע י' בסיון תשפ"ג

ארבעת המינים בשבת

◀ ביום שבת אינו נוטל ד' מינים, אפילו הוא יום ראשון של סוכות משום גזירה שמא יטלנו ד' אמות ברשה"ר (שו"ע סי' תרנ"ח סעיף ב').

◀ אסור לטלטל את הלולב בשבת דהוי כאבן. כיון שהוא עץ בעלמא, ואפילו לצורך גופו ומקומו (רמ"א ומשנ"ב שם). אבל האתרוג מותר לטלטלו בשבת דראוי להריח בו, מכיון שהוא שבת ואינו נוטלו למצוה (רמ"א ומשנ"ב שם).

◀ יש סוברים שבזמננו שאין נוהגים להריח אתרוג, ואינו עומד לכך, ואדם מקפיד עליו, יש לו דין מוקצה מחמת חסרון כיס, בין בשבת לפני החג, ובין בשבת בתוך החג. וכל שכן אתרוג והדסים של הסוחרים המיועדים לסחורה, שמוקצה אף לפני סוכות (הגרש"ז אויערבך זצ"ל, מובא בשו"ת פ' כ"ב סי' נ"ה, ו"שלמי יהודה" בשם הגריש"א זצ"ל).

ארבעת המינים כשהיום הראשון חל בשבת

◀ בחו"ל שנוהגים שני ימים טובים (משום ספיא דיומא) מחמירים ביום השני בדיני היום הראשון, אבל בארץ ישראל שיום טוב הוא רק יום אחד והשנה הוא חל בשבת, נוטלים את ארבעת המינים רק בימי חוה"מ ויש להקל בכמה דינים.

לולב שנקטם ראשו

◀ נקטם ראש הלולב פסול כל שבעת הימים (מג"א סי' תרמ"ה סי' ו', בשם רבינו ירוחם).

לולב שנשדק ראשו

◀ נשדק ראשו כהימנך (נראה כשנים) פסול רק ביום הראשון אבל בשאר הימים כשר (שם).

לולב שנחלקה התיומית

◀ נחלק העלה העליון (התיומית) פסול רק ביום ראשון אבל בשאר הימים כשר (שם).

לולב שנתיבשה התיומית

◀ נתיבש העלה העליון פסול כל שבעה (ע"י משנ"ב שם סי' קכ"ב).

לולב בעל עלה יחיד

◀ וכן אם העלה העליון שבראשו אינו כפול מתחילת ברייתו כשר לשאר ימי החג ("שערי תשובה" שם סי' ק"ה, בשם "מחזיק ברכה" בשם ספר "זרע אמת"). ולפ"ז כמו כן אם העלה האמצעי לא מכסה רובו דיש מחמירין שזהו כמו עלה א', מ"מ בשאר ימים כשר.

אתרוג חסר

◀ אתרוג חסר כשר בשאר ימי החג (כמבואר בגמ' סוכה ל"ו: ורמ"א סי' תרס"ט ה'), ובלבד שישאר בו רובו קיים, וגם נשתיר בו שיעור ביצה (משנ"ב סי' ק"ג), ויש סוברים דמ"מ יש להדר גם בשאר הימים שלא יהא חסר (ראב"ד "תמים דעים" סי' ר"ג, מאירי סוכה ל"ו: וע"ע "מקראי קודש" ח"ב סי' כ"ו).

אתרוג שניקב או נסדק או נימוח או ניטל עוקצו וכד'

◀ פסול משום "חסר" רק ביום הראשון ולא בשאר הימים. נסדק בחוטמו, יש להחמיר בזה שלא בשעת הדחק גם בשאר הימים, (כמבואר ב"ביאור הלכה" סי' תרמ"ח סעיף י"ב ד"ה שינוי), וכן ניטלה פטמתו יש להחמיר גם בשאר ימים (משנ"ב סי' תרמ"ט סי' ל"ו).

אתרוג שיש בו חזזית או שינוי ממראה בחוטם האתרוג

◀ פסול בכל שהוא, ובשאר האתרוג פסול בשנים או שלושה מקומות (שו"ע סי' תרמ"ח סעיף י' י"ב), ופסול זה בכל ימי החג (רמ"א סי' תרמ"ט ה') ובשעת הדחק יש להקל בחזזית בשאר ימים (משנ"ב סי' ק"ג מ"ט).

אתרוג המורכב והדס שוטה

◀ אתרוג מורכב או הדס שוטה (שאינו משולש) פסול לכל החג, מכיון שאין זה מין כשר (משנ"ב סי' תרמ"ט סי' מ"ו).

פחות מכשיעור

◀ אם חסר השיעור באחד מארבעת המינים, הוא פסול כל ימי החג (שו"ע סי' תרמ"ט סעיף ה').

טומאה. אבל דין "מעמיד דמעמיד" מותר לכתחילה, ועל זה לא גזרו. לכן, הבונים סוכה במרפסת, לא יעמידו הסכך על מסילת הברזל של הגגון, אלא ישימו ביניהם קרשים, ועליהם את הסכך. כדי שהמסילה תהיה "מעמיד דמעמיד", וכשר לכתחילה. אבל דעת ה"חזון איש" שאפילו "מעמיד דמעמיד" אסור. ולכן יש לחבר את מסגרת הסוכה ודפנותיה ב'דיבלים' של עץ וכד', ולא במסמרים.

שאלה: איך ניתן לפי ה"חזון איש" לעשות סוכה על עמודים, הרי הדפנות עומדות על הקרקע, והיו מעמיד דמעמיד?

תשובה: כל הגזירה של מעמיד דמעמיד הוא רק על הסוכה עצמה, הדינו על הדפנות, ועל החלק שמחזיק הסכך. אבל על הקרקע לא גזרו, וגם לפי ה"חזון איש" כשר לכתחילה. ישנם שחושבים שסוכה שהסכך שלה נעשה על מעמיד, הסוכה פסולה. ואינו כן, אלא הסוכה כשרה, ואפשר לברך בה "לישב בסוכה", שדין זה הוא לכתחילה לא לעשות סוכה שהסכך נסמך על דבר המקבל טומאה, לחשוש לשיטות שאם מעמיד את הסכך על דבר המקבל טומאה, פסולה, גזירה שמא יבוא לסכך בדבר עצמו, אבל אם כבר סיכך, להלכה הסוכה לא פסולה ומותר לכתחילה לברך, וכ"ש במעמיד דמעמיד.

הנחת סכך ע"י בחור בר מצוה

לכתחילה יש להיזהר שרק גדול יניח את הסכך על הסוכה (לחשוש לשיטות ר"ת, גיטין מ"ה; ועי' מג"א סי' י"ד ס"ק ג' שחשש לו, שאין רשאים לעשות מצוה ע"י מי שאינו בר חיובא במצוה זו, והיכא דאפשר טוב להחמיר, ע"ע משנ"ב סי' תרמ"ט ס"ק י"ד, ו"ביאור הלכה" ריש סי' י"ד). ועכ"פ ע"י נער בר מצוה אף שלא הביא ב' שערות מותר לסכך (פמ"ג סי' י"ד א"א ס"ק ג'), ויש מחמירים כל שלא נתמלא זקנו ("ספר הסוכה השלם" מילואים לפרק י"א אות י' בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל וכן "ארחות רבינו" ח"ב עמ' ר"כ בשם "קהילות יעקב" זצ"ל, וכשהגר"ח קניבסקי זצ"ל היה בר מצוה נתן סכך ע"ג הסוכה וצוהו החזו"א שיורידוהו ויתנו ע"י גדול ולא לסמוך בזה על חזקה דרבה).

מקום שהרוח מצויה

מי שגר בקומה שלישית או במקומות פתוחים שמצויות שם רוחות, יש להיזהר שהסכך או המחצלת יהיו ראויים לעמוד שם שבעה ימים, דא"כ כיון שבאותו מקום לא ראוי לעמוד שבעה ימים הוי סוכה פסולה (עי' שו"ע סי' תרכ"ט סעיף י"ב, ועי' שעה"צ ס"ק נ"ה דשמא הוא פסול מה"ת).

קשירת הסכך

במקום שיש רוח מצויה יכול לקשור הסכך בדברים הכשרים לסכך בו, כגון בעלי לולב, או ב"גאוה" (חבל העשוי מהאילן, ולא נשתנה צורתו), וכן יכול להניח עליו קרש עבה שמכביד על הסכך בכדי שלא יזוז ממקומו, אבל אסור לקשור עם חוטי מתכת או חוטי ניילון או סתם חבלים, משום שנחשב שמעמיד ומחזיק הסכך בדבר שאינו ראוי לסכך בו ואסור (שו"ע סי' תרמ"ט סעיף ז').

וכן אלו שיש להם מחצלות שהרוח נתפס בהם ומעיפם, יכולים לקשור בחוט כשר ולא נחשבו ע"י צלצורת תקרת בית מכיון שאין דרך לבנות בתים עם חוט (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

סכך שהתרומם ברוח

שאלה: הסכך התרומם ע"י הרוח באופן שנפסלה הסוכה, ושזב חזר ונח הסכך במקומו הראשון, האם זה נחשב שלא לשם צל או לא? **תשובה:** יש אומרים שצריך לחזור ולהגביה לשם צל, כיון שבטלה נתינה ראשונה (הגר"ח אלישיב זצ"ל), ויש סוברים שאינו צריך לחזור ולהגביהו (הגר"ח איערבך זצ"ל) כיון שזה הטבע, וחזר למצבו הראשון.

מהלכות חול המועד

הדלקת תנור בחוה"מ לצורך שלאחר המועד

שאלה: האם מותר להדליק התנור במאפיה בחוה"מ בכדי שיהא יכול לאפות מיד לאחר יו"ט אחרון?

תשובה: אם יש בזה דבר האבד, שע"י יספיק לאפות סמוך ליו"ט, בפרט שפסח חל ביום רביעי או חמישי וצריך להספיק הרבה חלות לפני שבת, מותר לעשות כן, דהוי מלאכת הדיוט בחוה"מ לצורך אחר המועד, שאם הוא דבר האבד מותר.

נסיעה במונית או הזמנת שמרטף

שאלה: האם מותר לנסוע במונית או לשלם "שמרטף" בחוה"מ, לשמור על הילדים?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' תקמ"ב סעיף א') אפילו מלאכות המותרות, אינם מותרות לעשותן אלא לעצמו או לאחרים בחינם אבל בשכר – אסור. וכתב המשנ"ב (סי' ב') דקבלת שכר במועד כעובדא דחול דמיא. ויש סוברים דאם א"א לו לבע"ב לעשות המלאכה אלא באלו, והם רוצים דוקא בשכר – מותר, מאחר שהם צורך המועד עכ"ד.

אלא שהעיר בזה הגר"ח איערבך זצ"ל, מכיון שאין זה צורך "אוכל נפש" איך מותר ליתן לו לעבוד בשכר, ויש כאן משום "לפני עור", וי"ל נסיעה במונית יש כאן הוצאת דלק, ויש כאן שכר בהבלעה שמותר, וכן בעזרת בית, לכתחילה יש להבליע בתוך עבודה שעשה לפני החג או אח"כ או עבור הוצאות הצדיות שהיו לו לצורך עבודה (שש"כ סי' ס"ו ס"ק קס"ד).

תיקוני כלים שונים

שאלה: אם נשבר בחוה"מ תיקוני מים, חשמל, גז, תנור אפיה, מיקסר, מקרר, האם מותר לתקנם?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' תק"מ סעיף ז') עושין תנור וכיריים שאפשר שיבשל ויאפה בהם במועד, וכתב המשנ"ב אפילו מעשה אומן, כיון שהוא צורך אוכל נפש, וכל זה שנשבר בחוה"מ, אבל אם היה אפשר לתקנו מערב יו"ט, וכיוון מלאכתו במועד, אסור. ובכלל זה תיקוני חשמל, מים וגז, שהם בכלל צורך אוכל נפש כגון מקרר, מיקסר, תנור אפיה וכיו"ב.

תיקון מזגן שהתקלקל

שאלה: האם מותר לתקן מזגן שהתקלקל בחוה"מ?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' תק"מ ס"ק י"ט) שמותר להעמיד תנור בימי החורף להסיק הבית, דהכל חולים אצל צינה, וכן אם נשבר חלון בענין שבלי תיקונו יהא קר, מותר לתקן ("חיי אדם"). וע"כ מתירין לתקן מזגן או מאוורר שנתקלקל בימים שהחום מעיק על האדם וסובל בהיעדר מזגן או מאוורר, שגם לענין חום נחשב כחולים (שו"ת "באר משה" ח"ז סי' כ"ב, ובסי' זכרון "מבקשי תורה" ע' תס"ב בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל).

תיקון מים וחשמל

שאלה: האם מותר לתקן ברז וחשמל, אף שיש לו ברז אחר בבית או חשמל במקום אחר?

תשובה: יש סוברים, שאם יש לו ברז מים אחר בבית, קשה להתיר מעשה אומן, כדי לחסוך קצת טרחה להביא מים מחדר אחר, ורק מעשה הדיוט מותר, ובאמבטיה נוהגים לכתחילה לא ליקח מים, ולכן אם אין לו ברז אחר חוץ מהאמבטיה מותר לתקן ברז במטבח אף מעשה אומן (שש"כ סי' ס"ו סעיף י"ג בשם הגר"ח איערבך זצ"ל).

ויש סוברים שאף אם יש לו ברז מים בביתו במקום אחר או חשמל במקום אחר, אעפ"י מותר לתקן בשביל שיהא לו נוח יותר (קובץ "מבקשי תורה" סי' ק"ו בשם הגר"ח אלישיב זצ"ל).

מגילת קהלת

כשחל סוכות בשבת, נוהגים בארץ ישראל לקרוא את מגילת קהלת ביו"ט ראשון של סוכות, ובחול"ל קוראים בשמיני עצרת.

מהלכות שמחת תורה

ריקוד בשבת וביו"ט

מותר לרקוד בשמחת תורה לכבודה של התורה ואפילו כשחל בשבת, אבל בשאר יו"ט אסור (משנ"ב סי' תרס"ט ס"ק ה'), ולכאורה ה"ה מותר לספוק כף אל כף (שעה"צ ס"ק ה' פמ"ג).

וכן בן חו"ל הנמצא בא"י אע"פ שאצלו לא שמחת תורה מותר לרקוד, כיון שסו"ס עושה לכבודה של תורה (ספר "יו"ט כהלכתו" פ"ב בשם הגר"ח איערבך זצ"ל).

עליות בקריאת התורה

השנה (תשפ"ד) שחל שמחת תורה בשבת נוהגים לקרוא ז' קראים, מלבד חתן התורה וחתן בראשית, ולכן מחלקים עליה ראשונה לשנים וקוראים לכהן עד "וישא מדברותיך", ושבעי קורא "מעונה" ג' פסוקים עד "וואתה על במותימו תדרוך", ולחתן תורה חוזרים "מעונה" עד סוף הפרשה.

אם חוזרים על הקריאה כמה פעמים, אין צריך לחזור כל פעם ז' עליות, אלא בקריאה ראשונה יעשו ז' עליות, ובשאר פעמים אפשר לעשות ה' או ו' עליות.

יש להיזהר שיהיו עשרה שומעים בשעת קריאת התורה, וכן יש להיזהר לברך בקול רם כדי שלפחות עשרה ישמעו את הברכה.

האם כהן יכול להיות חתן תורה

שאלה: האם חתן "כל הנערים" או חתן "תורה" יכול להיות כהן או לוי?

יסוד השאלה הוא, מאחר שמבואר בשו"ע (סי' קל"ה) שאין להעלות כהן באמצע העליות אלא או לראשון או לאחרון, ואם כן חתן "כל הנערים" וכן חתן "תורה", שהם באמצע חשבון העליות, שמא יהיה אסור להעלות כהן או לוי (שלא יאמרו שהכהן או הלוי שעלה ראשון פגום).

תשובה: כתב במהרי"ל שכהן או לוי יכול להיות חתן תורה או חתן בראשית (מובא במשנ"ב תרס"ט ס"ק ב') והטעם שמאחר שמרבים בעליות בשמחת תורה, וחוזרים על הפרשה הרבה פעמים, והכל משום כבוד סיום של תורה (עי' רמ"א סי' תרס"ט), שפיר יכולים להעלות כהן או לוי לאחד החתנים.

קניית חתן בראשית לבעל

שאלה: האם מותר לאשה לקנות "חתן בראשית" עבור בעלה בסכום של כ-1000 ₪?

תשובה: איתא בגמרא (בסוף מסכת בבא קמא ק"ט). שאסור לקבל מן הנשים אלא סכום מועט, אבל אם בסוף מגלים לבעל שהאשה קנתה לו, ומסתמא ישמח בזה, בכה"ג מותר (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

אחד המתפללים לא קיבל עליה בפרשת "וואת הברכה"

שאלה: לפני שהתחילו לקרוא קריאת "חתן בראשית", שמו לב שאחד המתפללים, בנו של החתן בראשית, לא קיבל עליה, האם יש איזה עצה לתת לו עליה?

תשובה: אם רוצים אפשר לחלק את קריאת חתן בראשית לשלש עליות, החתן בראשית יעלה עליה ראשונה כגון עד "יום שלישי", ויעלו עוד עולה עד "יום חמישי" (כדי שלא יעלו אב ובן זה אחר זה), והבן יעלה עליה שלישית עד "אשר ברא אלקים לעשות". והעולה הראשון מביניהם הוא נחשב ה"חתן בראשית".

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

פרגולה קבועה

השאלה קרוב משפחתי בנה פרגולה שתשמש גם כסוכה. צילתה מרובה מחמתה, ויש לה ג' מחיצות קבועות שנעשו לפני בניית הפרגולה. עצי הפרגולה קבועים במסילות כך שאפשר להזיז אותם בכיוון מאוון, אבל אי אפשר להרים או להוציא בלי לפרק את הפרגולה. האם יש להעיר לו שהסוכה פסולה לפי מה שמכריע המ"ב (תרל"ג שעה"צ 1) שסכך שנקבע במסמרים פסול מה"ת מפני שהוא קבוע, או שכאן עדיף מפני שאפשר להזיז אותם.

התשובה בדבר זה נחלקו אחרוני זמנינו. מו"ר מרן הגר"ש אלישיב צידד כיון שהסכך נמצא שם בצורה של קביעות שלא ניתן להוציאו בקלות הוי כמסמרים. ואילו בשבט הלוי (י"ג) צידד שכיון שהסכך יכול להיטלטל אנה ואנה (בתוך השלכות) אין לזה שם קביעות בית וכשר. ולכן נראה שאינו מחויב לעוררם ויכול להשאירם לסמוך על דעת המקילים, והכל לפי הענין ואלו הם הנשקלן בשקל הקודש.

סוכת היוצרים

השאלה האם יש אופנים שיש חשש פסול של סוכת היוצרים (שו"ע תרל"ו, ב), שהרי משתמשים בפרגולה כל השנה, ייתכן לפעמים גם לאכילה. היא פתוחה לגמרי מצד אחד, ובעוד ב' צדדים יש רק גדר, ומצד זה אינה דומה לבית ויותר דומה לסככה העשויה לצל. אמנם למשך השנה הם מסדרים את העצים להיות צפופים לגמרי, ומסתבר שעכ"פ גשם לא יכול להיכנס. ואם זה אכן מהווה בעיה, האם מספיק מה שלפני סוכות הם מזיזים את העצים לעשות רווחים, ומה השיעור הנצרך להזהר זה.

התשובה תלוי כיצד משתמשים שם. אם באופן קבוע, הרי זה ביתו של כל ימות השנה, ואם לאו אלא רק לפעמים יוצאים לאכול שם וכיו"ב לא דמי לסוכת היוצרים כי אין זה ביתו של כל ימות השנה. אם אכן דומה לסוכת היוצרים לא מהני להזיז מעט אלא צריך לנענע כל הסכך והיינו להגביהו טפח.

הזהירות הנדרשת במצוה שיזמנה פעם אחת בשנה בעניין אכילה בסוכה בליל יו"ט ראשון

לאכול בלילה הראשון של סוכות, האם כפי שחייב כל שבעת הימים בסוכה דהיינו מעט יותר מכביצה, או שכיון שלמדנו מחג המצות - לגמרי למדנו וכמו במצה החיוב הוא כזית אף כאן החיוב בכזית. השו"ע (תרל"ג, ב) מכריע שהשיעור הוא כזית אך כתב המ"ב (ב) "והיינו כשאין לו יותר. אבל אם יש לו, בוודאי מן הנכון שיאכל יותר מכביצה שלכתחילה יחוש לראשונים הסוברים ויאכל מעט יותר מכביצה". והמקור לזה כתב השעה"צ "פשוט". והיינו כנ"ל שפשוט שיש לאדם לצאת לכתחילה ככל השיטות. וזה חידוש שאף שהוכרע הדין בשו"ע וברמ"א שמספיק כזית, מ"מ צריך להדר בזה.

עוד כתב המשנה ברורה (שם) "כתבו האחרונים שלא ישהה הכזית יותר מכדי אכילת פרס". משמע שחולק על הפוסקים הנ"ל ולא ס"ל להצריך תוך כדי אכילת פרס אלא בכזית דוקא שיש לאכול את הכזית בתוך כדי אכילת פרס כמו בכזית של מצה בליל הסדר. משמע מדבריו שרק את הכזית, אך אינו חייב לאכול את המעט יותר מכביצה בתוך כדי אכילת פרס. אך במטה אפרים (תרי"ב, ב) "לענין קיום מצות אכילה בסוכה אכילה זו שרוצה לצאת יד"ח מצות אכילת סוכה לכתחילה ביותר מכביצה ובדיעבד בכזית צריך לזהר שלא ישהה מתחילת האכילה ועד סופה יותר מכדי אכילת פרס ואם שהה ביותר מכדי אכילת פרס אינו מצטרף אכילת הפת ולא יצא וצריך לחזור ולאכול פת" פשטות לשונו מורה שאפי' בכביצה יש להקפיד בכך וכ"כ בבכורי יעקב (תרל"ג, ב) לענין איסור אכילה חוץ לסוכה שהוא בכביצה נ"ל שזה דוקא כשאוכלו בכדי אכילת פרס". וכן כתב בכה"ח (תרל"ג, א) "ולפי מ"ש באות הקודם ד"א חייב לאכול יותר מכביצה ה"ה שלא ישהה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס כדי שיאכל החיוב בבת אחת". אכן לכאורה אף לפי המ"ב יש לאכול כל כזית מהכביצה תכא"פ וכדאיתא בסדר ברכות הנהנין (שו"ע הרב הל' נט"י יח) בענין ברכת על נט"י אחר שכתב שהשיעור אכילה כדי לחייב נט"י בברכה הוא דוקא בכביצה כתב "שיאכל כל כזית בשיעור זמן של אכילת פרס" הנה דקדק בלשונו כל כזית לא כל הכביצה והיינו דדוקא בכזית בענין כדי אכילת פרס. בשיעור מרן הגר"ש אלישיב - ברכות (תמט) מען בפשיטות ששיעור

מתרגשים אנו ביותר לקראת קיום מצוה שאינה מזדמנת בכל יום. תמיד סברתי שהרגשה זו אינה נכונה, שכן אדרבה מצוות תמידיות חשיבותן יתירה, שהרי תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם. אכן רע"א מקבל התרגשות זו. בקול קורא שכתב לקראת חג הפסח (מכתבי רע"א יב) מעורר "ליזהר שיאכל כזית מצה ברווחה ולא בצמצום כ"א יחסר מעט מזעיר, הפסיד המצות. ולדעתי מי שיש לו מוח בקדקדו ומאמין בתורת ה' איך לא יחוס על נפשו ולא יהא מתיירא שמצוה גדולה כזו שאין לזכות בה עד יעבור שנה ומי יודע אם יחיה, יהיה נפסד בידו. ודי לנו בעני"ה במצות הרגילין כמו תפלין וברכת המזון שאין אנו מודקקים בה ולמה נעשה כזה במצות אלו". כלומר אמנם תדיר קודם ויש להקדימה ולהעדיפה, אך המציאות שמתרגשים יותר מדבר שאינו תדיר, ועלינו לנצל התרגשות זו ולדקדק בה יותר.

אותם דברים בדיוק יש לנו לומר כלפי מצות אכילה בליל חג הסוכות הבא עלינו לטובה. אוכלים אנו בסוכה כל שבעה "בסוכות תשבו שבעת ימים", אך בלילה הראשון מצוה בפני עצמה לאכול בסוכה כפי שהגמרא דורשת ט"ו ט"ו מחג המצות שאף שכל ימי הסוכות אין חובת סוכה אלא רק כשאוכל או ישן, אמנם בלילה הראשון חובה לאכול בסוכה.

זו מצוה בפני עצמה כפי שכתב החיד"א שאם אכל כזית פת ונתכוון למצות סוכה גרידא ולא לכמ"ע מיוחדת דליל ראשון דסוכות, לא יצא וצריך לחזור ולאכול (שמחת הרגל על מגילת רות) "ליזהר בלילה הראשון של חג הסוכות לכוון באכילת כזית בסוכה לשם חובה, שהוא חייב דאורייתא כמו כזית מצה של ליל התקדש חג הפסח דילפינן בגזירה שוה דט"ו ט"ו כמבואר בש"ס ופוסקים. וכן הדין בלילה שניה לבני גולה. ובספר זובח תודה למהר"ם אצבאן כתב שהרב מוה"ר משה הררי אחד מרבני ארם צובא בליל ראשון של חג הסוכות אחר שאכל והלך ושכב על מיטתו נזכר שלא אכל כזית לשם חובה ככזית מצה, וקם ולבש ובירך המוציא ואכל בכזית כזית בסוכה לשם חובה. ועל כן ראוי לעשות סימן לזכור לאכול כזית לשם חובה דמצות צריכות כונה לרוב הפוסקים".

לאכול יותר מכביצה

הר"ן מביא ב' דעות כמה שיעור הפת שחייב

הלכה למעשה

חששות נוספים

האם יש עוד מקום לחוש להם לבד מה שמושתמשים בעצים מושפיים לסכך, שבידורשלים כמדומה נוהגים להקל.

אין לחבר פסי ההצללה לקורות אלא רק לאחר שהקורות מונחים על הסוכה אך בלאו הכי אם יחברם קודם בעודן מוטלטים, הרי זה דומה לסולם שכתב הרשב"א שיש בזה גזירת נסרים. כ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (שס"ה) וכן הורה מו"ר מרן רבינו זצ"ל.

פסי הצללה

פרגולה שיש בה פסי הצללה פלפונים המוכנסים בתוך מסגרת, האם אפשר להשתמש כסכך לסוכה. בנוסף, כדי שלא תהיה סוכה ישנה, האם צריך להגביה ולהוציא את כל הפסים או מספיק חלק מהם.

מן הדין פסי ההצללה כשרים כיון שהם פחות מוד' טפחים. אלא שכתב השו"ע (תרי"ט, י"ח) "ונהגו שאין מסככים בהם כלל" ולכן יש הנמנעים מלסכך בפלפונים וכנראה כך המנהג בחו"ל, אך בירושלים נהגו לסכך בהם ולפ"ז הפסים הללו כשרים ואע"פ שרחבים יותר מבפלפונים אין זה משנה (מין הגי' ש"א).

ויש להכניס את פסי ההצללה לקורות רק לאחר שהקורות כבר מחוברות לסוכה, כ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (שס"ה) לא להניחם על הסוכה כשהם מחוברים. וכמדומה שכך המציאות הרגילה.

יש לדקדק שפסי ההצללה לא יהיו מחודקים בחווק לא יהיו השליבות, אלא יהיה קל להוציאם שאל"כ הרי זה כסכך שקבעו במסמרים שפסול משום שדומה לבית.

בכל שנה יש להוציא ולהכניס כמה פסים כדי שלא תהיה סוכה ישנה אין צורך להוציא את כל הפסים אלא כמוש"כ בשו"ע (תרי"ט, א) שמוספיק לנענע טפח על טפח במקום אחד.

במקום שלא גמר עדיין המצוה. וכמו הכא שעיקר המצוה עדיין לפניו פשוט שיש איסור להשיח. ובשעה"צ (שם ט) הביא דבריו כלשונו "כן מוכח מהט"ז שכתב דכל מצוה שהוא עוסק בה ואינו רשאי להיפרד משם עד שיקיים כולה איסור יש בהפסקתו. וכ"כ בדה"ח וז"א וכן מוכח בפסקי הרא"ש ודלא כהנהגות מהר"ח". וכך כאן כיון שאינו רשאי להיפרד משם עד לאחר אכילת הכזית או הכביצה הרי שהזהירות שלא לדבר משעה שבידך לישב בסוכה בשעת הקידוש עד לאחר סיום אכילת הזית מביצה פת בסוכה היא ממש כמו הזהירות שלא לדבר בין תקיעות דמיושב למעומד.

ומה שכתב הט"ז "ואין זה דומה למדבר באמצע הסעודה או בישיבתו בסוכה דשם אי בעי פסיק והולך לו מה שאין כן במקום שלא גמר עדיין המצוה" זהו בשאר הימים שהברכה היא על עצם הישיבה בסוכה והרי כבר יושב בסוכה, משא"כ בלילה הראשון מלבד המצוה בישיבה כבשאר הימים הברכה היא על האכילה שנתחייבנו בלילה הראשון וזה עדיין לא התחילה המצוה בקידוש אלא בשעת האכילה.

אמנם אף בלילה הראשון בדיעבד אם שח קודם שהתחיל לאכול הפת אינו צריך לחזור ולברך, שהרי לא קבעו ברכת המצוה מיוחדת למצוה האכילה בלילה הראשון, והיא בכלל ברכת המצוה על הישיבה בסוכה, וכיון שבעצם הישיבה בסוכה כבר חלה הברכה על המצוה, כך היא פוטרת אף את מצוה האכילה של ליל ט"ו. וכ"כ בתשובות והנהגות "והן אמת שבעצם שתית יין הקידוש וישיבה בסוכה כבר יש כאן קיום מצוה מיד, מ"מ עיקר המצוה היא לאכול פת וכדילפינן ט"ו... וע"כ נראה שעכ"פ הידור היא לא להפסיק כדי שהברכה תחול עליה. לא יפסיק רק יאכל כזית ויכין לקיים המ"ע".

ודלא כמו שכתב בכה"ח (תרי"ט, ב) "ואין להפסיק בדיבור מתחילת אכילת המוציא עד תשלום אכילת הכביצה" הרי שדווקא באמצע האכילה אין להפסיק אך מותר להפסיק בדיבור לאחר הברכה שבקידוש. ודבריו צ"ב מהו האיסור לדבר באמצע האכילה, בשלמא לדבר בין הברכה עד גמר המצוה, כדי שהברכה תחול על כולה ללא הפסק וכדלהלן, אך מה האיסור לדבר באמצע המצוה. וחידוש לומר שצריך לעשות המצוה כאחת. כשם שאסור להפסיק בדיבור באמצע קריאת שמע.

תכא"פ אינו דווקא בכזית שהרי פרס הוא חצי של ככר בגודל ו' או ח' ביצים - הובאו ב' הדעות בשו"ע (או"ח שס"ח ג' ובתרי"ב ד') ולפ"ז שיעור הזמן תוך כדי אכילת פרס הוא לא רק באכילת כזית אלא בכל אכילה שהיא עד חצי מככר זה דהיינו ג' או ד' ביצים.

לא לשוחח עד סיום אכילת החובה

בתשובות והנהגות הביא מספר פאר עץ חיים לגאון גדול אחד שקיבל הסכמת הגה"ק רבי יצחק אלחנן ורבי יהושע ליב דיסקין שלכאורה נראה כחומרא, אך לדעתי הוא ממש מעיקר הדין שלכתחילה אסור לדבר באמצע קיום מצוה שיש להם שיעור, כגון כזית או כביצה עד שייסיים את המצוה כולה כלומר את כל שיעור אכילה המחויב. בדרך כלל לא מצוי שידבר באמצע אכילת כזית מוצה, אך בליל סוכות מצוי מאוד שמדברים קודם שאכלו כזית, שהרי מברכים לישב בקידוש. כאן ימתין מלדבר עד שיאכל כזית לצאת מכל פקפוק. הואיל וברכת לישב בסוכה דליל א' דסוכות כולל המ"ע המיוחדת דכזית פת דליל א' דסוכות ע"כ יש להסמיך את הקידוש שבו גם מברך לישב בסוכה לאכילה ולא לדבר בין הקידוש לאכילה וכן שלא להסתובב חוץ לסוכה רק ליטול שמה ידים ומיד לאכול ולא ישיח בינתיים דבכה"ג וזכה לברכה בהידור סמוך לאכילה ובלי הפסק ואף שבדיעבד יוצאים בכל אופן אף שסח כדמצאנו במצה דעיקר המ"ע היא אכילת האפיקומן ולא חיישינן להפסק כיון שהברכה חל על כזית ראשון שמקיים בו מה"ת כאן שאכילת הכזית סמוך לקידוש ואינו קשה לזהר מלהפסיק וחביב לן מ"ע דכזית פת דלילה ראשונה נאה הדבר ויאה להסמיך להברכה ולא להפסיק כלל וכמ"ש.

כולנו נוהגים בתקיעת שופר שלא לשוחח בין תקיעות דמיושב למעומד כמבואר בשו"ע (תקנ"ב, ב) וכתב הט"ז (שם ב) שגם זה נובע זה מאותו דין שלא להפסיק באמצע המצוה אם שח לאחר שכבר תקע תקיעה אחת כבר התחיל המצוה אך אין לשוחח עד שייסיים המצוה "ונהי שאין צריך לחזור ולברך כיון שעל כל פנים התחיל בעשיית מצוה והצורך לה, מכל מקום כל זמן שהוא לא קיים עדיין העיקר, אינו יכול להפסיק. ולא עוד אלא שבכל מצוה שעוסק ואינו רשאי להיפרד משם עד שיקיים כולה איסור יש בהפסקתו. ואין זה דומה למדבר באמצע הסעודה או בישיבתו בסוכה, דשם אי בעי פסיק והולך לו מה שאין כן

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

להנצחה בעלון באמצעות

בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

אונאה במכירת ספר עתיק יומין או סחורה יהודית

שאלה

מפורסם אצל סוחרי עתיקות, שמספר מסויים שהודפס לפני כחמש מאות שנה, ישנו עותק בודד הנמצא אצל אספן פלוני, ומשום כך מחיר הספר הינו גבוה במיוחד. אמנם הסוחר היהודי שברשותו הספר הנ"ל יודע ממידע חסוי, שקיים לספר זה עותק נוסף הנמצא במקום פלוני, ושמסיבות מסויימות רוצים בעליו למוכרו רק עוד שלש שנים.

והנה, אם יודע לשאר האספנים מידע זה, מחיר הספר שברשותו ירד בעשרים אחוז לפחות ממחירו העכשווי.

לאור האמור, האם מותר לסוחר הנ"ל למכור כעת ליהודי הרוצה לקנות ממנו את העותק שברשותו במחיר מלא, כאילו ישנו לספר הנ"ל עותק אחד בלבד בעולם?

תשובה

א. סוחר העתיקות שברשותו הספר העתיק, רשאי למוכרו במחיר מלא, ואינו צריך ליידע את הקונה מקיומו של עותק נוסף מספר זה בעולם¹

ב. מוכר או יצרן שיש ברשותו מוצר יחודי, שלא נמצא כמותו או דומה לו במקומות אחרים באותה עיר, מותר להם לקבוע לו מחיר כרצונם ואין בכך משום איסור אונאה.

ג. אין הבדל אם הסחורה הינה יהודית משום שמוכר זה מייצרה או מחמת שקיבל מהיצרן זכיון בלעדי לשווקה או מחמת שלא נמצאים מוצרים נוספים בשוק בדוגמת מוצר זה, מאחר שהמייצרו הפסיק לשווקו, ונשאר אצל מוכר מסויים מלאי גדול מסחורה זו.

ההיתר למכור מוצר שאזל מספר שנים מהשוק במחיר שירצה הינו, אע"פ שנודע למוכר הנ"ל שהיצרן שיצר אותו בעבר, אמור להתחיל לייצרו שוב בעוד זמן קצר. אולם כל זמן שהסחורה החדשה עדיין לא הגיעה לשוק - רשאי להמשיך למכור במחיר שירצה.²

ד. מוצר שקיים בשוק בצורה סדירה, אלא שבגלל תקלה טכנית נוצר מחסור זמני של ימים או שבועות בודדים עד שישווק שנית בשוק, במקרה זה אסור למוכר שברשותו נשאר המוצר הנ"ל

להעלות את מחיר המוצר מעבר למחיר שהיה מקובל למוכרו בשוק עד כה, למרות שרק ברשותו יש כעת מוצר זה.

לפיכך, רק אם יאמר לקונה מראש שהוא מבקש כעת תוספת כסף (וינקוב בסכום) עבור מוצר זה בגלל המחסור שלו בשוק, והקונה יסכים לקנות במחיר זה, באופן זה אין אונאה במחיר. 3

מקורות

1 מבואר בדברי רבותינו הראשונים בב"מ (דפ"מ: נ-נא), שהטעם למה אם נתאנה הלוקח או המוכר ביותר משתות יש בכך אונאה שמבטלת את המקח, ומבואר בפ' איזהו נשך (סא.) שבמקרה זה עובר המאנה גם על איסור גזל, וכדברי הסמ"ע (סי' רכז ס"ק א) הסיבה היא - משום שהמתאנה אומר למוכר, למה לקחת ממני כסף יותר ממה שמקובל למכור חפץ זה באותו איזור, הרי יכולתי לקנות חפץ זה במחיר מוזל יותר, וא"כ נחשב הדבר כאילו גזלת ממני כסף נוסף בניגוד לרצוני.

לכן עד שתות אמרו חז"ל, מכיון שידועים שאי אפשר לצמצם במחיר בין החנויות, לפיכך, כל אחד מוחל לשני אם התאנה במחיר, נמצא שעל דעת כן נעשתה מעיקרא העיסקה ביניהם. משא"כ שתות ויותר מכך, מכיון שניתן לצמצם במחיר עד סכום זה, לפיכך אין המתאנה מוכן למחול למי שהונה אותו בסכום זה. לאור האמור מתבאר, שטענת אונאה במחיר קיימת, רק כאשר ניתן להשיג חפץ אחר כמותו או דומה לו במקום אחר. אולם אם החפץ היה יחודי ובלעדי, שלא ניתן להשיג כמותו במקום אחר, ובפרט כאשר גם הקונה יודע מכך, א"כ במקרה זה אין לקונה כל טענה כלפי המוכר, מאחר ויאמר לו המוכר, מכיון שאני בלעדי בשוק - לכן אני הבעלים לקבוע את מחיר החפץ שברשותי. וממילא אין לך טענה כלפי, שהיית יכול להשיג חפץ כזה במקום אחר במחיר מוזל יותר, משום שאין במקום אחר זול יותר. לפיכך לא שייכת כאן טענת אונאה, שכל מהותה נובעת מהטענה האמורה לעיל.

לאור האמור בנידון שאלתנו, מבלי להכנס כלל לגדרי הלכות אונאה במכירת עתיקות, אלא אפילו אם נאמר שגם במכירת חפצים מסוג זה, שייכת במקרים מסויימים טענת אונאה במחיר, אולם בנידון שאלתנו, מכיון שביום מכירת הספר העתיק לא היה ניתן לקנות ספר דומה לו במקום אחר, א"כ נחשב הספר שנמכר כבלעדי, וממילא לא יכול הקונה לטעון כלפי המוכר: הייתי יכול להשיגו בזמן הקניה במקום אחר במחיר זול יותר. והעובדה שיתכן שבעוד שלש שנים ישתנה המצב ויהיה בשוק ספר נוסף כמותו - אינה משנה כלל את כללי המכירה העכשוויים. ולפיכך,

רשאי גם קונה ספר למוכרו מיד עם קנייתו בכל מחיר שיחפוץ, כי הוא הבעלים לקבוע מהו מחירו.

2 לאור מה שהתבאר לעיל במקורות נלע"ד, שגדר זה קיים גם בשאר דברים ולא רק במכירת עתיקות. למשל, אם מוצר מסויים שמיוצר בחברה מסויימת אזל מספר שנים מהשוק, מאחר והחברה הנ"ל הפסיקה לייצרו, אולם לחנות מסויימת נשאר ברשותה מלאי ממוצר זה, לפיכך במקום שימכרו זאת במאה שקל כבעבר, כעת הם מוכרים אותו במאתים שקל, מכיון שהם יודעים שהינם בלעדיים בשוק, לפיכך נלע"ד שאין הם עוברים על איסור אונאה. מאחר וגם בנידון זה לא שייכת טענה שהייתי יכול לקנות חפץ זה במקום אחר במחיר מוזל יותר.

איסור אונאה, אינו מגביל את כל המוכרים כמה ירוויחו

והנה, אין התורה או חז"ל מגבילים את המוכרים מה הם אחוזי הרווח שמותר להם להרוויח על סחורתם. ורק במכירת אוכל נפש הנצרך לקיומו של האדם, ישנה הגבלה על אחוזי הרווח. וגם אז ההגבלה קיימת - רק אם ישנו פיקוח של ביה"ד או פיקוח מטעם רשות אחרת בעלת סמכויות על כל החנויות שלא ירוויחו מעבר למחיר שנקבע ע"י המפקחים. במקרים אלו בלבד מבואר בשו"ע חו"מ (סי' רלא, כ-כב) שחז"ל הגבילו את אחוזי הרווח של המוכרים, כדי שיהיה לכל אדם אוכל כדי חיותו בכמות הנצרכת לו ובמחיר סביר.

משא"כ ביחס לשאר המוצרים הנמכרים בשוק - אין כל הגבלה על אחוזי הרווח של המוכרים. לפיכך גדרי איסורי אונאה הינם, רק ביחס לפער המחיר עבור אותו מוצר שקיים בשוק בין חנות אחת לשניה, שביחס למצב זה טוען המתאנה למאנה, שהמקח הוא מקח טעות, מכיון שהייתי יכול להשיג חפץ דומה באותו איזור במחיר מוזל יותר משתות.

לאור האמור, אפילו אם נודע לאותו בעל חנות שהחברה הנ"ל החליטה לייצר מחדש את המוצר הזה והוא יגיע לשווקים בעוד כשבוע וכו', עדיין רשאי המוכר הנ"ל למוכרו באותו שבוע במחיר הגבוה כפי שמכרו עד כה. כי בינתיים במציאות העכשווית המוכר הנ"ל הוא הבלעדי בשוק.

3 אמנם נלע"ד שמוצר שקיים בדרך כלל בשוק, אלא שעקב תקלה זמנית מסויימת לא סופק לחנויות, במקרה זה לא יוכל בעל חנות שנשארה בידו הסחורה להעלות את מחירה כפי שיחפוץ, אלא יצטרך למוכרה כפי המחיר שנמכרה עד כה בשוק, למרות האמור לעיל במס' 2. והטעם לכך הוא, כי לצורך קביעת איסור אונאה ישנם שני מרכיבים: א - האם ניתן להשיג חפץ דומה במקום אחר בשוק במחיר המוזל בשתות. [שהגדרתו התבארה לעיל]. ב - מהי דעת הקונים כשקונים חפץ ממוכר מסויים, על דעת איזה סכום הם קונים זאת, ונבאר זאת בס"ד.

מבואר בב"מ (נא.) ובשו"ע (חו"מ סי' רכז, כג) שאם אדם קנה מבעל הבית כלים שרגיל להשתמש בביתו, למרות שבעה"ב הונה את

הקונה - אין במקח משום אונאה, משום שמי שקונה ממנו יודע, שאם המוכר הנ"ל לא היה נצרך מאוד לכסף - לא היה מוכר את כלי תשמישו, ובודאי לא ימכרם אם לא יקבל עבורם מחיר גבוה. לפיכך אם הקונה לא ידע שהמוכר הינו בעל הבית שמכר לו את כלי תשמישו - יש אונאה במקח.

נמצינו למדים, שמלבד ההשוואה בין מחיר השוק למחיר שנמכר החפץ הנ"ל לקונה, צריך גם לדעת מה היתה גמירות דעתו של הקונה בשעת הקניה. ולכן, אם הקונה ידע שהמוכר לו הינו בעל הבית שמוכר את חפציו האישיים, א"כ על כורחך הוא מוכר אותם רק בגלל שדחוק לכסף, ואמרינן שודאי מראש הסכים לקנות ממנו במחיר גבוה ממה שמוכרים אחרים בשוק, כי רק על דעת כן יסכים בעה"ב למכור את חפציו האישיים.

לפיכך הוא הדין במקרה הפוך, כלומר, מוצר שהקונה חושב שניתן להשיגו בנקל בחנויות כפי שהיה כל הזמן, לפיכך מאחר והוא יודע את מחירו, א"כ על דעת כן הוא הולך לקנותו בחנות. לכן, אפילו אם באופן זמני וארעי לא ניתן להשיגו כעת בשאר חנויות, בדרך כלל רוב הקונים אינם מוכנים לשלם עד כה עבורו, מששה עשר אחוז מהמחיר שהורגלו לשלם עד כה עבורו, ומוכנים לחכות מספר ימים נוספים עד שיגיע שנית לחנויות. לכן, אם מוכר מסויים שידוע שכעת נמצאת ברשותו סחורה שיש לה מחסור זמני בשוק, רוצה עבורה מחיר הגבוה ממה שהיה מקובל לשלם עבורה - עליו ליידע מראש את הקונה מהמחסור הקיים בסחורה הנ"ל ולומר לו, שבגלל זה רוצה ממנו מחיר גבוה יותר. ובמקרה זה אם בכל זאת הסכים הקונה לקנות אצלו - א"כ אין בכך אונאה, כי ידע ומחל מראש על התשלום הנוסף.

משא"כ אם הקונה לא ידע על המחסור הזמני שנוצר, ובא לקנות על דעת המחיר שהורגל לשלמו, במקרה זה יש לו טענה של אונאה. משום שלגביו [וכך היא גם דעת רוב הקונים] המצב בשוק הינו כאילו סחורה כזאת נמצאת להשגה, והקונים לא רואים במחסור זמני של ימים ספורים, כאילו מעתה נחשב המוכר כבלעדי עליה. ובפרט שידוע שכשנוצר מחסור זמני בשוק, רוב קונים מעדיפים להמתין מספר ימים ולקנות את הסחורה כשתגיע לשוק במחיר הרגיל, ולא לשלם עבורה כעת מחיר מופרז. לפיכך שייכת כאן טענת אונאה.

וממילא מובן למה נידון זה אינו דומה לנידון שהתבאר לעיל במקורות במס' 2, כלומר לגבי מוצר מסויים שלא קיים יותר בשוק ולא מיוצר יותר. משום שבמציאות האמורה לעיל - דעת הקונים שיותר לא יהיה ניתן להשיגו בשוק, ולכן אם לבסוף נמצא אצל מוכר מסויים מוצר זה, נחשב הדבר כאילו פנים חדשות באו לכאן, ודינו של מוכר זה כאדם שיש לו חפץ יחודי ובלעדי, שהוא הבעלים כלפיו לקבוע את מחירו, ולכן במקרה זה לא שייכת טענת אונאה כלפיו, וכפי שהתבאר.

קדושת הסוכה

אמרו חז"ל (הובא באריכות בטור בתחילת הל' סוכה ס' תרכה) שני טעמים לחג הסוכות. א - כשיצאו בני ישראל ממצרים, עשה הקב"ה במדבר סוכה לכל משפחה בנפרד לצורך מגורים. ב - זכר לענני הכבוד שעשה להם הקב"ה במדבר.

ביאור הגר"א, שהיו במדבר שני סוגי ענני כבוד

כתב הגר"א ז"ל בכמה מקומות בפירושו על התנ"ך, שהיו לבני ישראל שני סוגי ענני כבוד השונים במהותם אחד מהשני. הענני כבוד הראשונים היו להם, כשיצאו ממצרים - עד שחטאו בחטא העגל, שאז הם הסתלקו מהם. ומטרתם היתה להגן עליהם מפני השמש והגשמים, ליישר את דרכם במדבר, ולהרוג את הנחשים, ושאר כל האויבים והמזיקים שבאו להזיק להם.

אמנם לאחר שהקב"ה קיבל ביום כיפור את תפילותיו הרבות של משה רבינו, ומחל להם על חטא העגל, ציווה במקביל על משה לומר לבני ישראל, לעשות עבורו משכן, שיהיה מקום להשראת השכינה ביניהם. וכאשר ב-טו בתשרי החלו לבנות את המשכן, באותו היום - זכו לענני כבוד חדשים שהיו בדרגה גבוהה הרבה יותר מהענני כבוד הראשונים. שהעננים השניים היו עמם במדבר - מיום בניית המשכן, ובמשך ארבעים שנה עד שנכנסו לארץ. כמו כן, כל אחד מבני ישראל ראה אותם, וכן הם נראו גם לשאר אומות העולם, והם היו עדות והוכחה שהקב"ה מחל לישראל על חטא העגל, והשרה מעתה את שכינתו בתוכם. והקב"ה כרת ברית עם משה, שעננים אלו ישארו עמם בתמידות, וקיבל את בקשת משה הכתובה בפ' כי תשא (לג, טז) "ונפלינו אני ועמך, מכל העם אשר על פני האדמה".

כלומר, שעם ישראל יהיה מעתה מונהגים ע"י הקב"ה בלבד, ולא יהיו קשורים כלל לשרים שבשמים, שמכוחם שאר האומות מקבלים את כוחם. וכמו שנאמר בסוף דברים (לב, ט) "כי חלק ה' עמו - יעקב חלק נחלתו". דהיינו - שעם ישראל כל כוחו, מהותו, והנהגתו - הוא מהקב"ה בלבד. ולזכר ענני הכבוד השניים - אנו עושים את הסוכות.

ההבדל המהותי שבין ביהמ"ק, והמשכן

והנה אע"פ שגילוי שכינה בדרגתו הגבוהה ביותר, וכן האפשרות שניתנה לכל אחד מישראל לזכות ברוח הקודש - היתה רק בבית המקדש בעת שמחת בית השואבה, כי שם שרתה השכינה בגילוי מיוחד, ומציאות זו לא היתה להם במשכן שהיה במדבר, כי במדבר גילוי השכינה היתה בדרגה פחותה מכך. אולם מצד שני, בזמן בית המקדש כדי לזכות להשראת השכינה, היה צריך

כל אחד לעלות למקום המקדש, ולראות את עבודת הכהנים במקדש וכו', כמבואר בתוס' ב"ב (כא. ד"ה כי מציון וכו').

משא"כ כשהיו במדבר, המשכן והשכינה שבתוכו הלכו עמם כל הזמן, ולפיכך כל אחד מבני ישראל זכה - שתשרה השכינה עמו, בתוכו, ועם משפחתו שגרה עמו באותה סוכה שעשה להם הקב"ה במדבר. והתקיים בהם כל האמור בפסוקים "והתהלכתי בתוכם", "ושכנתי בתוכם", וכלשון הנביא על תקופה זו, "ואהיה מתהלך - באהל - ובמשכן". כלומר, כביכול הקב"ה התהלך והשרה את שכינתו באופן אישי על כל אחד מבני ישראל. ולזכר ענני כבוד אלו, והמעלות הגדולות שזכו יוצאי מצרים מחמת עננים אלו - נצטוונו לעשות לדורות את הסוכות.

השכינה שורה בסכך סוכתו של כל יהודי

כתב רש"י במשנה בתחילת מסכת סוכה וז"ל: על שם הסכך - נקראת סוכה. כלומר, עיקר כשרות הסוכה, והקדושה ששורה בסוכה תלויה - בסכך בלבד, שנקרא בזוהר הקדוש (פ' אמור קג): "צילא דמיהמנותא" דהיינו - צל האמונה, וכל החוסה בצל הסכך - חוסה בצילו של השכינה. וכפי שהאריך לבאר זאת השל"ה הקדוש (מסכת סוכה, פרק תורה אור) שגם בזמן הזה כמו שהיה בסוכות שבמדבר - השכינה הקדושה שורה ונמצאת בגילוי מסוים בסכך שבכל סוכה וסוכה שנעשית כהלכתה. ומי שיושב בסוכה - נחשב שיושב וחוסה בצל השכינה עצמה. לפיכך כתב הרשב"א בחידושו למסכת ביצה (ל), ובעבודת הקודש (בית מועד, שער ב, אות ט), שאע"פ שכתוב בגמ' סוכה (ח) שכל סוכה שנעשתה לשם צל, אפילו ע"י גויים או פסולי עדות, כשרה לכתחילה וניתן לאכול, ולישון שם. אולם המעלה הנוספת שיש בסוכות שהיא - השראת השכינה, השכינה הקדושה שורה רק על סכך שהונח על ידי יהודיים יראים שכשרים לעדות, ולא בסוכות שעשו גויים וע"ש כי קצרת.

סוכה בגמטריה - שם הויה ואדנות

כתוב בספר ויקרא (כג, לד) "חג הסוכות, שבעת ימים - לה". ואמר על כך רבי יהודה בן בתירא במסכת סוכה (ט) כשם שחל שם שמים על קרבן חגיגה - כך חל שם שמים על הסוכה. וסיבת קדושת הסוכה לה' הינה - בגלל שהשכינה שורה שם, ומקומה נמצא בסכך. והוסיף על כך השל"ה הקדוש, שלכן הגמטריה של המילה "סוכה" 91 - שווה, לגמטריה של שני השמות הקדושים שהם: הויה - 26, ועם השם אדנות שהוא - 65. שהסכך שלהם ביחד הינו גם כן - 91. כלומר, השכינה הקדושה עם שמות הקודש - נמצאת בכל סוכה וסוכה של יהודי שנעשתה כראוי ובאופן הקדוש ביותר.

מעלת מי שגר בסוכה

לאור האמור, כל יהודי שעוזב בשבעת ימים אלו את ביתו הקבוע המגן עליו מפני החום והקור, למרות שכעת מתחילים ימי החורף הקרים והגשומים, כדי לגור בסוכה הארעית, כפי שציוונו הבורא ית"ש לעשות, וכדי לחיות ולחסות תחת צל הסכך שהוא - צל השכינה הקדושה. בכך הוא פועל על עצמו, ומכריז ברבים, שהינו מאמין בקב"ה בלבד. ומעדיף לבטוח ולחסות בו למרות שחי בסוכה ארעית, ואע"פ שבביתו הקבוע יש לו את כל גשמיות העולם הזה.

ולכן מובן למה דווקא ביחס לסכך ששם שורה השכינה בסוכה - נאמרו הלכות רבות כיצד לעשותו, ולא ביחס לדפנות הסוכה. כגון שצריך לעשותו דווקא מדבר שתלוש מהקרקע דהיינו, שאין לו שום חיבור עם העולם הזה. ומדבר שאינו מקבל טומאה, כי במקום שהשכינה שורה - אין לטומאה שום אחיזה. וכן צריך לעשותו דווקא מדבר שגדל בארץ אבל תלוש ממנו, כי רצון הקב"ה להשרות את שכינתו אצל אנשים שלמרות היותם בשר ודם, וחיים בעולם, ואוכלים כאן את מזונם לקיום גופם, אולם הם קידשו את עצמם להתרומם ולא להיות מחוברים כחלק בלתי נפרד מהאדמה, אלא התחברו לתורה, לקיום המצוות, ולכל הקשור לעבודת הבורא ית"ש, שהינו מעל טבעו של עולם. וכלשון חז"ל, שאין חדש תחת השמש, אבל יש חדש בעולם - שמעל השמש, שהוא - התורה, שהלומדים אותה מחדשים בה כל הזמן דברים שהינם מעל הטבע, ומתעלים בכך להדבק בקב"ה ובמצוותיו.

תפקיד האושפיזין, ומעלתו

כתוב במגילת אסתר (א, ט) שכל מלך גדול ששולט על העולם, יש לו שבעה שרים רואי פני המלך, היושבים ראשונה במלכות, ושנמצאים עמו כל הזמן. באופן הזה להבדיל אלפי הבדלות כמובן, קורה גם במלכות שמים. ולכן כאשר השכינה הקדושה בשבעת ימי הסוכות עוזבת את מקומה בשמים, ובאה לשכון בסכך הסוכה של כל יהודי, הולכים עמה גם שבעת השרים שרואים באופן קבוע פני מלכו של עולם שהם נשמות: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד. שנקראים בלשון הזהרה (פ' אמור, קד.) - "אושפיזין". כלומר, אורחים שבאים עם השכינה ולא זזים ממנה. אלא שבכל יום אחד מאותם האורחים הוא הראשון לשרת את השכינה, והשישה האחרים באים עמו

אחריו. ולכן כתוב בנוסח שמודפס בסידורים למשל ביום הראשון [מתורגם ללש"ק]: בבקשה ממך אברהם האורח מהשמים שיושב עמי, ועמך - גם כל האורחים שבאו מהשמים שהם יצחק, יעקב וכו'. כלומר, בכל יום נמצאים בכל סוכה - כל שבעת האושפיזין בסוכה, כי הם לא עוזבים את השכינה שנמצאת שם. ומקובל מחז"ל שזה קורה בכל סוכה, וסוכה, אע"פ שבעינינו הגשמיות איננו רואים זאת.

חלק מהטעמים לשמחה המיוחדת בחג הסוכות

לאור האמור מובן יותר למה ציוותה התורה לשמוח בחג הסוכות - יותר מאשר בפסח, ושבעות. מלבד שני הטעמים שהוזכרו בחז"ל ועוד שהם: א - כי חג הסוכות שנקרא בתורה "חג האסיף", יש בו שמחה מיוחדת לאנשים שאספו עד יום זה את התבואה, וכל שאר גידולי השדה שצמחו להם בשנה האחרונה. ב - בגלל שהוא בא לאחר יום כיפור, בו זכינו שהתכפרו לנו כל חטאינו, ובגלל זה אנו שמחים במיוחד.

אמנם לאור האמור לעיל, וכפי שכתב המהר"ל באריכות בספרו גבורת ה' (פרק מו) שמחתנו הגדולה נובעת גם, מאחר ובימי הסוכות - כל אחד מאתנו חוסה בצל השכינה הקדושה שנמצאת בסכך של הסוכה. ומעתה הננו דבוקים בה ועוזבים את דירת הקבע המחוברת למהות העולם הזה. וממילא אין דבר שמשמח את הנפש היהודית יותר מאשר דביקות בבורא ית"ש.

ומאחר והשכינה נמצאת בסוכה - נעשה המקום קדוש. ולכן נאסר עלינו שיהיה שם קלות ראש, ודיבורים שאינם ראויים. וכן נצטוונו להוציא מהסוכה כל כלי שאינו נקי כמבואר באריכות בשו"ע (אורח חיים תרלח - תרלט) שעקב קדושת השכינה שנמצאת שם, אסור לעשות ולהשהות שם שום דבר שפוגע בקדושה.

עת הרצון להתפלל לקב"ה בסוכה

והנה לאחר שהתבאר לנו שבכל סוכה כשרה שסיכך אותה יהודי כראוי, שורה השכינה הקדושה עם שבעת האושפיזין בכל שבעת ימי החג, לכן ראוי לכל אדם לנצל מציאות קדושה ומיוחדת זו, ועת רצון מיוחד זה, ולהרבות בתפילה בתוך הסוכה עבור צורכי כלל ישראל, וצרכי הפרטיים והמשפחתיים. והקב"ה ברחמיו המרובים יקים לנו במהרה את סוכת דוד הנופלת. כלומר, יביא במהרה את משיח צדקנו מזרע דוד המלך, ונזכה במהרה לראות בעינינו את גילוי השכינה הגדול שיהיה בבנין בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו.

העלון יוצא לע"נ הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

ניתן להצטרף למעגל התורה ולקבל את כל הטובות והחסות של חסידות חב"ד. rav5869690@gmail.com וכן למייל 153-2-5869690 פקס 052-153-2-5869690 פקס 052-153-2-5869690

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
רב בית הכנסת לדרמן ושכונת רמת אהרן ב"ב

גליון זה נועד לחזק את שמירת המקדש ותפילותיו. המעיין בו בשעת התפילה הרי זה רח"ל כמעיד עדות שקר בעצמו

התחזקות בהרחקת 'פלאפון' בבית הכנסת

עד שהגיע הגבגב הגדול הזה שקוראים לו טלפון כדי לעשוק את מה שנשאר לנו. והנה התרגלנו לזה, אבל מי חלם שכן אדם יהיה משועבד כל היום לכל העולם כולו בלי הפסק ע"י הפלאפון? איפה שהוא הולך בדרך, בתפילה, בכל מקום הוא רוצה ללמוד או לפתוח ספר, מצלצלים אליו, אין לי טענות על מי שמצלצל, אבל האדם לעצמו חייב להיות שיהיה לו זמן קבוע שיהיה כולו קודש. שלא להיות כמו אותו בעל חנות שכל העולם קונים אצלו והוא לא מרחם על החבר שלו שמישהו בא לקנות אצלו, להגיד ליצחק"ר עד עכשיו קיבלת את שלך, עכשיו אני רוצה ללמוד תן לי ללמוד! דברים נוראים כתב החפץ חיים שמי שלומד בקביעות בלי הפסקה רוח קדושה וטהרה נוראה שורה על הלימוד שלו, כל לימוד זה עצום ונורא, אבל כשזה בלי הפסקה רוח קדושה וטהרה שורה על הלימוד.

לפני כחמש עשרה שנה הגיע לא"י המשגיח של ליקוד הגאון רבי מתתיהו סלומון שליט"א (שיהיה לו רפ"ש), הוא בא להתייעץ עם מרן רבי חיים קניבסקי (שליט"א) [זצוק"ל] שרוצים לעשות שמירה לשיבת ליקוד זה מאוד קשה כי ישיבת ליקוד משתרעת על פני מתחם ענק שיש בו בתי מדרש רבים. אמר לו רבי חיים, אם אין פלאפונים בסדרי לא צריך שמירה, התורה שומרת על אלו שלומדים אותה, ובעקבות כך עשו תקנה שבכל בית מדרש בליקוד יש מודעה שמי שמדבר בפלאפון בבית מדרש הרי זה גולן! אין לנו מושג מה ההבדל בין לימוד עם פלאפון ללימוד בלי פלאפון, כגבוה שמים על הארץ, זה עולם אחר לגמרי (אני לא מדבר על הזמן שהולך, נעזוב את זה כרגע זה עוד חשבון), לא לתת לגבגב הזה, מספיק הוא לקח את כל היום עם הפלאפון מכל הכיוונים, אין ברירה זה המצב בדור שלנו, רבי חיים (שליט"א) [זצוק"ל] לא יודע איך לדבר בטלפון, הוא מופקע מזה הוא קיבל על עצמו עול תורה, אנחנו משועבדים לזה, דינו, אבל לפחות בזמן שקובעים ללמוד אפי' אם קובע עצמו ללמוד בבית, למה צריכים להפסיק לכל שיחת פלאפון, אני רוצה ללמוד, אני לא יכול לקבוע לעצמי זמן ללמוד? למה?

...כמה צריך להתחזק בזמן שלומדים כל בעלי העסקים למיניהם אם מתקשרים אליהם בשעות העבודה שומעים צליל - לא זמין, לא זמין, הוא עכשיו עסוק, הוא לא יכול, ולא תהא כהנת כפודקאית, כשאנחנו שקועים בלימוד נהיה לא זמין, ובכל אופן בסדרי שלא יהיו הפסקות באמצע, ואז אומר רבי חיים כשלומדים בקביעות וברציפות בלי הפסקה זה שמירה מיוחדת מן השמים, הנגהה מיוחדת מן השמים.

ביורוי הלכה

בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריית דאיירי בבונה בית הכנסת במקום אחר, וכן בגמ' פרק בני העיר דהגמ' דאסרו ליקח אבנים מביה"כ הישנה לבנות בחדשה איירי בסתירת ביה"כ לצורך בנין ביה"כ שבמקום אחר.

ב הפקעת הקדושה

ובביאור הדבר שאחר שבנו את ביה"כ נחדש מותר לסתור את הישן ואין בזה איסור דלא תעשון כן לה' אלקיכם, כתב בביה"כ ס"ס קנ"ב ד"ה אלא א"כ, דכיון דהיה רצונם מתחילה לסתור ולתועלת לבנין החדש אלא שרבנן אסרו אז זה משום פשיעוּתא והבנין החדש בנוהו באופן זה שיסתרו אח"כ לתועלת בנין החדש לפיכך לא גרע גם עתה מסותר ע"מ לבנות ושרי. ובאילת השחר בב"ב שם הקשה, דאכת"ב צ"ב היתר הריסת ביה"כ הישן שהרי אין בסתירתו שום בנין לביה"כ נחדש, וכתב לישב דאפ"ל דכשנו את ביה"כ חל קדושה על החדש ופקע מהישן, וכתב לבאר עוד להמ"א דמבואר בדבריו דרק אחרי שסתרו הישן פקע הקדושה לחדש וא"כ היאך מותר לסתור הישן, וע"כ דנצטרך לומר דידע עם הסתירה פקע הקדושה ולכן מותר לסתור, ע"ש. דהמג"א בס' קנ"ג ס"ק כ"ז כתב ממשאת בנימין דהקדושה של ביה"כ הישנה פוקעת וחלה על החדשה ורשאי לשנות הישנה לכל מה שירצו, וביה"כ חמיר משאר דברי קדושה כיון שעיקרה עשוי לומר בה דבר שבקדושה ולכן בעינן להפקיע הקדושה על דבר אחר. ובסימן קנ"ב סק"ב כתב שגם בביה"כ נדכרכים מותר לסתור דכ"ע נ"ח"ל בזה כיון שבונים להם ביה"כ נחדש. ובמנחת שלמה (תניא ס' ו') כתב, דטוב לומר כשמתחילים לבנות את ביה"כ החדש שהקדושה של ביה"כ הישן תפקע לביה"כ החדש. ומביא ד"א דאין לסתור אא"כ זהו צורך הבנין החדש כדוגמת שמאפיל על החלונות או שצריכים את המקום בשביל לעשות מדרגות [ולא מצאתי מי הם ה"א].

'פתח לנו שער בעת נעילת שער'. עשרת ימי תשובה. ימים שכלל ישראל שב בתשובה ומתכוון לקראת יום הכיפורים. הרבה מתחזקים ומקבלים ע"ע קבלות שיכולים לעמוד בהם. הצלחה של 'קבלה' תלוי הרבה ב'הבנת הענין שמתחזקים בו'. הרבה אנשים רוצים לא ליכנס לבית הכנסת כשהפלאפון פתוח, אך יש שמתקשים בזה. ברצוננו להביא דברי חיזוק מאת הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א בביאור ענין זה ('חומות מגדל' חנוכה תש"פ) וז"ל:

ברשות רבנים ת"ח מרביצי תורה לומדי תורה, הנביא אומר "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו", כתוב בספר חרדים כשיהודים מתאספים להתחזק זה עת רצון למחילת עוונות ונכתב ספר מיוחד בשמים ליראי ה' ולחושבי שמו, לכן נבקש מהקב"ה שבעז"ה יהיו הדברים לתועלת ושנוכח לשמוע בשורות טובות ישועות ושמחות ושלא ישמע ח"ו שוד ושר במחנינו...

קודם כל... הענין הזה של הסלפונים, משל למה הדבר דומה, היו פעם שתי חנויות אחת על יד השניה, באחת באים וקונים כל הזמן בלי הפסקה, כל יום יש לו פדיון של אלפים ורבבות, ובשני שומם, אף אחד לא בא לקנות, ויהי היום בערב פסח, ראובן שכל הזמן קונים אצלו הרויח הרבה כסף ואילו אצל שמעון אף אחד לא הגיע, והנה בסיום היום שניהם עומדים כבר לסגור ולפתח נכנס אדם סוף סוף לקנות משהו אצל שמעון, הולך ראובן ללקוח ואומר לו בא תקנה אצלי וסוחב אותו אליו, אומר לו שמעון אני לא מבין, אתה מכרת היום אלפים ורבבות, אין לי טענות עליך מה שנגזר נגזר, אבל ההוא בא אלי למה אתה מושך אותו ממני, זה אכזריות, אחרי יום שלם שלא מכרתי כלום ואתה מכרת אלפים ורבבות מגיע אלי משהו וכך אתה עושה? זה המשל (כמדומה בשם המגיד מדובנא).

והנמשל, היצה"ר יש לו הרבה לקוחות והיצר-טוב ריק מלקוחות. והנה בסוף היום מצליח היצר-טוב למכור סחורה לאדם אחד שישב וילמד, מגיע היצה"ר ומושך אותו מהלימוד, היש אכזריות גדולה מזו?

בדור הקודם אדם שהיה חי תשעים או מאה שנה, כל אחד במה שהיה עוסק במשך היום, אם מלמד בת"ת או מגיד שיעור או עוסק בקודש או עובד, אבל כל אחד היה מוצא לו את השעות שלו שהוא לומד תורה, ובזמן זה היה כולו קודש. למי היה טלפון לפני חמישים שנה? (לא פלאפון, טלפון!!) אדם היה גומר לעבוד, בא הביתה ולומד בשקט. רבינו יונה אומר שכל אחד יסדר לו בבית פינה עם ספרים ושם הוא ילמד.

בענין סתירת ובנית בית הכנסת ופדיונו (חלק ג')

א[איסור נתיצת ביה"כ

כתב המרדכי פרק בני העיר (והוא ברמ"א ס' קנ"ב), בית הכנסת נקרא מקדש מעט ולכן אסור לנתות דבר מביה"כ, ואם נתן ע"מ לבנות שרי דההיא נתיצה בנין מקרי. ובמשנ"ב (סק"א) כתב, דהוי כנותן אבן מההיכל דאסור משום 'את מזבחם תתוצון וגו' לא תעשון כן לה' אלקיכם'.

ואיתא בגמ' בב"ב (ג): א"ר חסדא לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריית, איכא דאמרי משום פשיעוּתא, ואד"א משום צלוּי, מאי בינייהו, איכא ביינייהו דאיכא בי כנישתא אחריית [ואיכא דגרסי דאיכא דוכתא לצלוּי וכדלקמן]. מרימר ומר זוטרא בנו בי קייטא בסיתוּתא וסתרי ובנו בי סיתוּתא בקייטא. א"ל רבינא לרב אשי גבו זוּי ומחתי מאי, א"ל דילמא מתרמי להו פדיון שבויים ויהיבי להו, שרגי לבני והדרי הדורי ומחתי כשורי מאי, א"ל זימנין דמתרמי להו פדיון שבויים מזבני ויהיבי להו, א"ה אפילו בנו נמי, א"ל דירתיה דאיניש לא מזבני. ולא אמרן אלא דלא חזי בה תיוהא אבל חזי בה תיוהא סתרי ובני כי הא דרב אשי חזא בה תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא סתריה ועייל לפוריייה להתם ולא אפקיה עד דמתקן ליה שפיכי.

ולכאורה איכא בזה תרי גווני, א. סותר ביה"כ בכדי לבנות על מקומו ביה"כ נחדש, וכעובדא דמרימר ומר זוטרא, דבכה"ג עצם סתירת ביה"כ הישן הוא לצורך בנינו דהרי א"א בענין אחר ולכן מותר לסתור אי חזו ביה תיוהא או אי איכא ביה"כ נוסף בעיר וכדפירש בהגה"ה תוס' שם בהני ב' דרכים ב. סותר ביה"כ ע"מ לבנות במקום אחר וזהו דאמר רב חסדא לא לסתור איניש

לעילוי נשמת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה רבי ירחמיאל גרשון בן רבי צבי יהודה אילשטיין זצוק"ל

לרפואת הג"ר משה בן מרים, יהושע בן עלקא, ולישועת ולרפואת מיירי אידית בת ברט. ולישועת אלשבע מלכה בת מיכל מישל. ולע"ה הגאון רבי מנחם מנדל בהרה"ח רבי אריה צ"ל.

ולענין אבני ביהכ"נ הישן שסתרו, אם איירי בביהכ"נ דבני כפרים דמבואר בגמ' ר"פ בני העיר דאפשר למוכרו ולהפקיע קדושתו ע"פ ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, ה"נ י"ל דפקע קדושת האבנים לביהכ"נ החדש [ובביאור הדבר נחלקו הראשונים הדרמב"ן פר' בני העיר והרשב"א והריטב"א סברי דביהכ"נ הרי הוא כחשמיש מצוה וכשהחליטו ז"ה במא"ה למכרו ה"ז כתשמיש מצוה שעבר זמנו שנוקדו ולכן שרי למוכרו, ואילו דעת הר"ן דביהכ"נ כיון דעיקרו לומר בו דבר שבקדושה הטילו בו קדושה מדבריהם ואינה נפקעת אלא ע"י פדיון]. אמנם בביהכ"נ דבני כרכים דא"ל למוכרו כיון דאחרים נתנו כסף בבנינו ונבנה לדעת כולי עלמא ושמא יש אחד בסוף העולם דלא ניח"ל במכירה, כתב במג"א סי' קנ"ג סקט"ז דאע"ג שאסור למכרו, מ"מ לסותרו אחרי שבנו ביהכ"נ אחר שרי דהרי אין מפקיע את בנין הישן לחולין דהעצים והאבנים והקרקע נשארים בקדושתן והוכיח כן מר"ו ומהרמב"ם, וכתב לתמוה על המשאת בנימין שהתיר להוציאם לחולין מטעם דמאי איכפת להו לרחוקים כיון שיש להם ביהכ"נ אחרת להתפלל בתוכה. וכדברי המשאת בנימין כתב הא"ר וכוה"ג, וכ"פ במשנ"ב קנ"ג סקמ"א.

ולכאורה בסתוריהו גוים גם למג"א יצאו האבנים לחולין וכמבואר בגמ' לגביי אבני מזבח ששקצום אבני יון ויצאו לחולין דבאו פריצים וחללוהו כמבואר בע"ז נב, ב לגביי אבני מזבח.

והמג"א שם סק"ב כתב בשם המב"ט דביהכ"נ של כרכים אם אינם מתפללים בה יכולים למוכרה מטעם דמאי איכפת להו אחר שבלא"ה אין מתפללין עוד שם. ובדגול מרבבה כתב דאין זה קשה למה שכתב בסקט"ז דהעצים והאבנים נשארים בקדושתן דהתם מייירי דאפשר לבנותם עוד בביהכ"נ משא"כ כאן דא"ל שיתפללו שם.

ובמנחת שלמה (שם) רוצה ללמוד מזה, דאם בנו את מקום ביהכ"נ דכבר א"ל לבנות האבנים דגם למג"א יצאו האבנים לחולין, אמנם לא ניח"ל בזה דהא החת"ס א"ח סי' ל"א (ובהגות על השו"ע) הניח בצ"ע את הסתירה בדברי מג"א וכתב לאסור והמב"ט איירי בענין אחר דהתם הניחו אותו ביהכ"נ ועשו אותו בית דירה מכמה שנים שלא כדין ועכשיו מותר למכרו אחר שכבר נעשה מעשה. וכתב שם דנקטינן לעיקר כדעת רוב האחרונים וכהכרעת המשנ"ב דיוצאים האבנים לחולין, אמנם כתב דהנראה לו דעדיף להשתמש בתקנה של פדיון שיפדו את ביהכ"נ הישן אפילו שלא בשווי וכהכרעת רוב האחרונים (ודלא כהב"נ דחשש לפדות בשווי דוקא) וכתב, דטוב לומר כשמתחילים לבנות את ביהכ"נ החדש שהקדושה של הביהכ"נ הישן תפקע לביהכ"נ החדש.

וכן לגביי קרקע ביהכ"נ דבני כרכים דפליגי בזה המשאת בנימין והמג"א, נראה דגם למ"ב אין נכון לנהוג במקום תשמישים מגונים, דלגביי מכירת ביהכ"נ באופן המועיל מבוזר במשנה שם כז: דנמכר חוץ מלארבעה דברים מרחץ בורסקי בית הטבילה ובית המים, ופליגי בזה הראשונים הרמב"ם והרא"ש למדו דאיירי במכרו זט"ה של במא"ה וכ"כ בטור ובשו"ע סעיף ט', אמנם הראב"ד פליג דאין לנהוג בו ד' מילי דביוון גם במכרו במא"ה, ובביה"ל ד"ה ואם מכרוהו כתב, דנכון להחמיר כהראב"ד ושיטתו לאסור תשמיש מגונה לפי מה שפסק המחבר בס' כ"א בטלית של מצוה שבלו דאין ליחדם לתשמיש

מגונה אלא זורקין והן כלין וכן בס' תרס"ד לענין שאין לנהוג ביוון בהושענות וה"ה לענינו כ"ש לשיטת הר"ז דהטילו בביהכ"נ קדושה מדבריהם דעדיפא משאר תשמישי מצוה, ע"ש. ולכאורה ה"ה לסתור ביהכ"נ הישן והפקיעו קדושתו לביהכ"נ החדש דנכון להחמיר שלא לנהוג במקומו מילי דביוון.

ובט"ז קנ"א ס"ג כתב, דאם סתרו ביהכ"נ ממקום זה ובנאוהו במקום אחר ואין בדעתם לבנות עוד במקום הראשון א"צ לתלוש עשבים כו' אלא יעשה גדר סביבו ולא יבואו לזלזל שם ואם הוא במקום שיוכלו למכור כנוכר בס' קנ"ג ימכרוהו. ונראה דאיירי בבנאוהו סתם מבלי להעתיק קדושתו ורק שלקחו את האבנים לבנין החדש ולכן נשאר הקרקע בקדושתו וזהו שסיים שאם הוא במקום שיוכלו למכור ימכרוהו. [והא דכתב להתיר לסתור הישן קודם בניית החדש, צ"ל דאיירי בגוונא דחזו ביה תיוהא או שגזר השר שלא יתפללו בביכ"נ זה וכדו' או בדאיכא ביהכ"נ נוסף בעיר דס"ל להט"ז דאז מותר לסתור ביהכ"נ ע"מ לבנותו וכדלקמן].

והא דכתב המג"א בשם המב"ט שאם אינם מתפללים בביהכ"נ של כרכים יכולים למוכרה, לכאורה זהו משודאי איכא אומדנא דכולהו ניחא להו במכירה, וכע"ז בס"ק ל"ז מביא המג"א מתשובת מהר"ם מלובלין שהתיר למכור קרקע ביהכ"נ מטעם דכשכנו בנו ברשות ובעצת מנהיגי המדינה וכולהו בתרייהו גירי (וה"ל כתלו בדעת יחיד כדמצינו ברב אשי בריש בני העיר) ועוד דמסתמא ניחא לכל העולם למוכרה כיון דאין תקנה לאותה ביהכ"נ כיון שהגוים מעבדים, וכתב שיידאגו שלא יהיה לבזיון מקום האר"ק שישמרוהו פנוי ויזרעו בו ירק דאינו תשמיש מגונה, ובא"ר ביאר דכוונת מהר"ם דאינו מכוער כד' דברי ביוון (מרחץ ובורסקי בית המים), וכתב עוד, דבמהר"ם מבואר שכל שטח ביהכ"נ ישמרוהו מזלזול ולא רק מקום האר"ק. וכן הא הביא המנח"ש (שם) מתשובת מהרש"ם שהביא ממשפטי שמואל דכל שהשכל מחייב דא"ל לחזור ולהתפלל במקום הראשון אמדינן דעת המתנדבים דמסכימים למכורו אפי' הוא ביהכ"נ של כרכים.

ודבר זה נפק"מ להרבה בתי כנסיות שחרבו בשואה רח"ל וביהכ"נ ניתן לבזיון בין הגוים במקום שאין ישראל גרים שם, דלכאורה יש למכור את ביהכ"נ ולהוציאו לחולין, וכשא"ל למכרו לכאורה יש לפדותו ולהוציאו לחולין, דלכאורה בזה אמרינן דודאי דעת כ"ע ניח"ל בזה. ולכאורה אפשר לפדותו גם שלא בשווי וכדעת רוב האחרונים כדביאר במנח"ש שם, ובקובץ תשובות (ח"ה, י"ט) לענין פדיון קיר ביהכ"נ בתנאים מסוימים כתב שהפדיון לא יהיה פחות מסלע. ואפילו כל וועד יכול לפדות, דטעמא דמהני דוקא זט"ה במא"ה זהו משום דתלו בדעתם וא"כ ניח"ל בכל מה שיאמרו וזהו בתוספת מעא"ה, אבל כה"ג ברור דלכ"ע ניחא דלא יהיה בית הכנסת מוטל בבזיון וניחא להו שיפדו. ופשוט דאם אפשר להחזיר המקום לקדמותו צריך לדאוג לזה, דזהו טעמא דהמשנה דף כח. דביהכ"נ שחרב תולשין בו עשבים לעגמת נפש כדי שיתנו לב לחזור ולבנותה כמבואר ברש"י ושו"פ שם. ואם אפשר, יש ליקח את האבנים ולבנותם במקום אחר ואת המקום לגדור בכדי דלא יבוא ליד זלזול וכמבואר בט"ז הנ"ל. [הדברים נכתבו ע"י י. ס. כולל חזו"א]

קוראים כותבים

נמצינו למדים ב' דברים, א. דלהתפלל בביהכ"נ זהו סגולה לקבלת התפילה, וממילא לפי' לכא' בביהכ"נ שיש בו יותר רנה עקב ריבוי המתפללים או ריבוי התפילות או עקב ריבוי הכוונה בתפילות, זהו סגולה שתפילתו תהא יותר נשמעת. ב. ביהכ"נ שרח"ל הוא לא רק מקום 'רנה' אלא גם מקום של דברים בטלים (למרות שמתפללים בו) הרי שחסר במקום רנה דאין זה רק מקום רנה אלא גם של דברים אחרים, וא"כ רח"ל גם יחסר בתפילתו נשמעת. יישר כח א.ה.ש. כולל חזו"א.

סיפור השבוע

קיבלתי להתחזק יותר, אבל גם בזה לא היה הרבה מה לחדש. **אך הרגשה פנימית היתה לי כי קבלה טובה בענין הדיבור עשויה להועיל לי "דיבור נגד דיבור"**, אך לא ידעתי מה לעשות.

יום אחד נזדמן לידי עלון בו היה סיפור על אחד שהיה זקוק לישועה גדולה, שאמר לו אחד מגדולי הדור זצוק"ל שאם יעשה משהו נגד הטבע, בזכות זה יכול לזכות לישועה שלא כטבע, אמרתי אולי גם אני צריך לעשות כך. והתחלתי לחשוב מה אני יכול לעשות.

בהיותי בבית הכנסת שמתי לב שהמשיגיה הממונה לשמור על קדושת בית הכנסת, מסתובב ומעורר את האנשים, והבחנתי כמה אי נעימות זה גורם לו כל פעם שצריך להעיר, פתאום נפלה לי ההבדלה "אולי אני יכול לעזור לה". ברגע הראשון דחיתי את זה, 'מה אני יגש לאנשים להעיר להם?! זה לא מתאים לאופי שלי בכלל', אבל מחשבה חזקה רדפה אחרי ואמרה אולי פה טמונה הישועה. התחלתי לעשות את זה, נגשתי לאנשים להעיר להם בעדינות, זה היה ממש מסירות נפש עבורי, כל פעם כמעט החלטתי שזו הפעם האחרונה שאני עושה את זה, אבל התחזקתי והחלטתי להתעקש על זה.

"והיום" סיים ר' שלמה בהתרגשות "קרה הנס. הבן שלי הוציא מפיו כמעט משפט שלם". הלכנו לקלינאית התקשורת והיא אמרה שלפי המצב, קרוב היום בו ידבר כאחד האדם... "וכי לא אתרגש לאחר בשורה שכזו?! (ומקדשי תיראו)

לכבוד הגליון החשוב עד מאוד 'קדושת בתי מקדש מעט'. יש"כ על החיזוק התמידי שאתם עושים למען כבוד שמו ית' ולמען כבוד בתי הכנסיות והמדרשות.

ברצוני להאיר בהא דאיתא בגמ' בברכות (ו', א') תניא אבא בנימין אומר אין תפילתו של אדם נשמעת אלא בית הכנסת שנא' לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפילה ופרש"י במקום רנה בבהכ"נ ששם אומרים הציבור שירות ותשבחות בנעימת קול ערב.

ר' שלמה, אברך שקט מאוד הממטע ליצור קשר עם אנשים. לעת ערב הוא קובע עיתים לתורה ומשתתף בשיעור תורה המתקיים בבית מדרשו. גם אני יושב איתו באותו שיעור, ויוצא לי לפעמים להעביר שיחה של התעניינות קצרה, ותו לא. יום אחד הבחנתי בו שהוא נרגש מאוד, הבנתי שמשהו משמח קרה. לאחר השיעור ניגשתי אליו וגישתי בוהירות מה קרה.

ענה לי ר' שלמה: **"איני יודע אם שמת לב שלאחרונה התחלתי לעסוק בענין השתיקה בעת התפילה וקריאת התורה"**. "אכן הבחנתי בזה" - אמרתי לו "ובאמת זה היה פלא בעיני שאתה ניגש לאנשים ומבקשם לשתוק, הרי זה נגד הטבע שלך".

"אמת, הדבר כרוך במאמץ ובקושי רב, אבל תשמע את הסיפור שלי ותבין". וכך היה מעשה: "הילד שלי, בן 3 פלוס, עדיין אינו מוציא מילה מפיו. שעות שרפנו אצל קלינאית תקשורת, אך התקדמות ממשית לא נראתה באופן. אחריו יש לו אחות שכמעט בת שנה וחצי, אשר גם היא עדיין לא מדברת, וגם היא ביקרה אצל קלינאית תקשורת, וגם אצלה לא ראינו התקדמות מיוחדת. אני וזוגתי כבר נשברנו לגמרי ולא יעזנו מה לעשות. ניסינו סגולות שונות ומשונות אך ללא הועיל. קבלתי על עצמי לא לדבר לשון הרע, אך לא היה לי הרבה מה לחדש, כי ממילא אני ממעט בדיבור.

לאור התעמולה שנעשית בשנים האחרונות בענין השתיקה בבית הכנסת,

יישר-כח לכל אלו שתרמו בעין יפה למען הרחבת הגליון, ישלם ה' כפעלם ויזכו בעז"ה לשנה טובה. עדיין מבקשים אנו מכל מי שנשארו ליבו לבוא ולשאת בהוצאת והפצת הגליון באופן קבוע ובאופן חד-פעמי, נא לפנות לטלפון 0527176420, 0527101970 בשעות בין הסדרים ניתן להנציח לרפואה ויישועה.

לעילוי נשמת מזכי הרבים הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

לתחומות ולהפצת הגליון 0527101970 | לשליחת חומר ולקבלת הגליון: פקס: 15335748722

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 377
תשרי תשס"ג

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

אחרי שראינו כמה חמור הוא הטלטול של השופר לצורך מצווה, נדקדק גם בשאר החגים ובשאר השנה, שלא להיכשל ולא להביא את משפחתנו למצב של זחוק ופקפוק בהיתר הטלטול כהלכה.

הקמת עירובי הדש להתרחבות הקהילה של צאנו

בשבוע האחרון של שנת תשס"ג זכינו לעסוק בהקמת עוד עירוב פנימי בעיר נתניה, צמוד לעירוב של קהילת צאנו. בשנים האחרונות הקהילה מתרחבת ומתפשטת גם לרחובות הסמוכים, וכיום כבר גרים מחוץ לגבולות הקהילה כחמישים משפחות מאנשי הקהילה, לאור זאת ראו העסקנים שיש צורך דחוף להוסיף עירוב גם לרחובות הסמוכים, שישמש את בני הקהילה להגיע לבית הכנסת ולשאר בתי הקהילה.

קשרי חסידי העירוב יחד עם רבני הקהילה

בשלב ראשון נערך סיור ארוך יחד עם רבני הקהילה, ועברנו על כל גדר וכל רחוב, לראות כיצד נכון להעמיד את עמודי העירוב, ובאיזה גדרות להשתמש ובאיזה לא. בכמה מקומות היו דיונים ארוכים האם לעשות בצורה כזו או אחרת, לפעמים אחרי שבדקנו את הגדר הארוכה גילינו בסוף פירצה גדולה שקשה לתקן אותה, והיינו צריכים לחזור ולשנות את התכנית להשתמש בגדר אחרת שאפשר להמשיך ממנה.

גדר מכופפת בחלק העליון כלפי תוך הרשות

כמו כן בגדרות שמעל החוף [במפלס של הכביש] היו כמה נידונים. בתחילה התעוררה שאלה מחמת שהגדר עשויה בצורה משונה, שבחלק העליון היא מכופפת לכיוון פנים יותר מג' טפחים, וא"כ התעוררה שאלה שאי אפשר לצרף את ראש הגדר, לחלק התחתון ששקוע יותר מג' או ד' טפחים. [גדר זו עשויה מחוטי ברזל ארוכים בצורה מאוזנת כמו מחיצת ערב, ובחלק העליון יש המשך לכיוון העיר]. מיד מדדנו את הגדר, ונמצא שיש גובה מטר עד לפני הכיפוף.

נוחיה שותבותס כלפי תוך העירוב

וא"כ אפשר להתחשב רק בחלק הפנימי שהוא זקוף, ואין צורך להתחשב בחלק המכופף.

[ובדרך אגב יש לדון מה הדין של מי שיניח על החלק המכופף] [שהצד החיצוני של הגדר מחוץ לעירוב], הרי דין גדר אסוק מחוץ את חלל רשות היחיד, אינו שייך במצב זה מהמחיצה

הפנימית כיון שהיא מכופפת כלפי פנים [וכעין דין גג וקרקע המפסיקים את הגדר אסוק], וכן מצד הדין שעובי הכתלים נחשב לרשות היחיד (ש"ע סי' שמ"ה ס"ג) ג"כ יש לעיין אם זה שייך במקרה זה, כיון שהצד העליון אינו עובי המחיצה, אלא הצד החיצוני הוא שנכפף כלפי פנים, וי"ל אבל יש להתירו עכ"פ מדין חורי רשות היחיד, שאף אם הם מעל י' טפחים נחשבים כרשות היחיד (ש"ע שם). וא"כ כאשר יעשו את העירוב בגדר הזו, לא תהיה בעיה למי שיניח עליה, רק כמובן לא להושיט החוצה ממנה.

צמחים סמוך לגדר ממעטים משיעור גובה י'

למעשה התעוררה בעיה אחרת בגדר הזו, כיון שיש צמוד אליה צמחים רבים בגובה נמוך [עד כחצי מטר]. המתפרסים על שטח רחב, וחלקם עבים וחזקים, ומגובה הצמחים ומעלה אין בגדר גובה י' טפחים. [במקומות שהצמחים רק מצד אחד של הגדר, אפשר להשתמש בה בצד שאין צמחים, בין אם מבפנים הוא הצד הכשר, ובין אם מבחוץ הוא הצד הכשר, כדן גידוד ומחיצה מצטרפים לעשרה (ש"ע סי' שס"ב ס"ב). אבל במקומות שמשני הצדדים יש צמחים, יוצא שאין שיעור מחיצה.

קשר מיוחד לראש השנה בשנה זו עם הלכות עירובין

בשנה זו יש קשר מיוחד בין ראש השנה להלכות עירובין, דבר שמגלה לנו חשיבות מיוחדת של הנושא של הטלטול, וגם נותן לנו הזדמנות לזכות בגלל החיזוק בנושא הזה.

בשנה זו ראש השנה חל ביום שבת קודש, וכידוע בשנה זו לא תוקעים בשופר ביו"ט ראשון. והטעם מבואר בגמ' (ראש השנה דף כ"ט), אמר רבא, גזירה שמה אדם שלא יודע איך תוקעים, ילך באמצע ראש השנה לחכם שילמד אותו לתקוע, ותוך כדי הטידה במצוה הוא ישכח ששבת היום [אלא יחשוב שהוא רק כדן יו"ט שמותר להוציא לצורך] ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים.

הנה מצות שופר בראש השנה היא דבר גדול, ואין צריך להסביר, מעשה של המלכת הקב"ה עלינו ועל העולם, כמו כן גדולה עד למאד סגולת המצוה הזו לזכות בדין שכל באי עולם נידונים בראש השנה, ואכמ"ל, ואת כל המעלות הגדולות האלו ביטלו חז"ל הקדושים, בגלל חשש שמישהו יטלטל, כמה אנשים זה יהיה, לא חצי מהאנשים יטעו, גם לא עשירית, הרי הרוב שומעים בציבור בתפילה, ומי שתוקע כבר יודע וכו', רק איש אחד מתוך מאות אלפים ואולי ממליון, והחשש שהוא יכול להיכשל זה רק פעם אחת, וגם זה יהיה רק בשוגג, ועוד מתוך טירדה של מצווה. האחד מתוך מאות אלפים יטעה בשוגג בטלטול פעם אחת! האם בשביל זה שווה לבטל כל כך הרבה מצוות של כל עם ישראל, שזקוק ביום הדין לזכויות של השופר?

חז"ל הבינו שזה שווה, חומרת המכשול בטלטול בשבת כה גדולה וחשובה, עד כדי שהיא שקולה כנגד קיום מצות שופר של כל כלל ישראל! מבהיל!

זכות שמירת השבת ושזתפות בעירוב במקום תקיעת שופר

כהשלמה לענין זה, מובא בשם הגר"א קוטלר זצ"ל ועד גדולים, שבשנה זו הזכות שלנו היא הזהירות בשמירת השבת, שבאמת זו מסירות נפש נוראה של ישראל לוותר על זכות השופר עבור דקדוק במצות שבת, ועצם המסירות נפש עבור השבת, היא זכות כה גדולה ששווה במשקל כנגד הזכות של תקיעת שופר, להמליץ עלינו לזכות לשנה טובה. וביערות דבש כתב הגר"י אייבשיץ זצ"ל, שבשנה זו השבת היא ממליצה עלינו, בזכות שמירת השבת של כל השנה.

לפ"ז נבין כמה גדולה הזכות להתמסר לעשות את העירובים, ולעורר את האנשים שידעו להימנע מטלטול האסור, שע"ז מצילים כל שבת ושבת ממכשול, ולא רק איש אחד כממה אלפים, אלא רוב הרובתים נשמרים ע"ז מחילול שבת כשיוצאים עם העגלות והחפצים לרחוב, וכל אחד עושה הוצאה כזו כמה פעמים כל שבת, הרי אין לתאר גודל המצוות שזוכים כל שבת כל השנה בעשיית העירוב, וכן כל השותפים המסייעים לעורר עוד ישובים ועוד עדים לתקן את העירוב, שלא יהיה פסול ח"ו. ובמיוחד לדאוג להקמת עירובים מהודרים במקומות שאפשר. זה שקול כנגד מליוני מצוות שופר. ויתן ה' שנזכה!

שים לב! השנה בארבעת ההגים יש דיני טלטול ועירוב

יש לציין שבשנה זו שלושת חגי תשרי חלים בשבת, ונוהג בהם איסור הוצאה וטלטול כדן שבת, והם, יו"ט ראשון של ראש השנה, יו"ט ראשון של סוכות, ויום שמחת תורה, [בנוסף ליום כיפור שדינו כשבת]. ולכן יש לשים לב, בשונה משאר החגים שבהם רבים הולכים ביו"ט להתארח אצל קרובי משפחה הגרים במקום שאין בו עירוב כדן, או שהם מקפידים לא לסמוך על מה שיש,

בפרט בשמחת תורה, שמחלקים בבית הכנסת ממתקים, וכן ההורים צריכים להביא את הקטנים לבית הכנסת, והנשים באות עם כל העגלות, בכל זה יש להקפיד השנה שיהיה רק באופנים המותרים. להיות במקומות בהם העירוב מהודר, או להימנע מציאה באופן שאינו מהודר.

לצערנו הדבר מצוי, ולא ח"ו בגניבה במזיד, אלא בדברים שאדם דש בעקביו, או חפץ ששאל ממישהו ואינו יודע מי הוא, וכיוצא בזה. ולכל זה התשובה היא יעשה צרכי רבים, וע"ז מתוך מעשיו יגיע הנאה למי שנגזל ממנו. הדבר הכי מועיל להגיע לכלל הציבור הוא העירוב. לכן כעת ההזדמנות בידינו לתרום למוקד העירוב, שפועל במשך השנה בעשרות ערים וישובים, שכונות ומתחמים לקבוצות, ומביא תועלת לעשרות אלפי משפחות מידי שנה!

ניתן לתרום דרך נדרים פלוס / קהילות,

בחיפוש קופה - "מוקד העירוב"

זכות הרבים ותיקון עון הגזל

יעמוד למולנו להתברך בשנה טוב ומבורכת

גמור חתימה טובה

אמנם נחלקו רבני זמנינו, איזה צמחים נחשבים בטלים ומגביהם את הקרקע. יש אומרים ששיעור קרקע הוא אם "מנח מידי ומשתמש", כפי שמצינו לגבי קרקע של רשות היחיד. וי"א רק בשיעור יותר חזק, שראוי לעמוד עליו, ודימו את הקרקע הזו לקרקע של סוכה על גבי סוכה, ששם נזכר שהתחתונה ראויה לקבל כרים וכסתות של העליונה. וצ"ע למעשה. ועכ"פ בגדר זהו היו מקומות עם צמחים שהתקשו ממש, ולא היה שייך לסמוך עליה למחיצה, בפרט לא לאורך זמן. לכן שינו את התכנית, ובינתיים העירוב לא כולל את הטיילת שלפני החוף.

השבת גזל הרבים לפני יום הכיפורים

בימים אלו של עשרת ימי תשובה, כולנו מחפשים לתקן את מעשינו. ואחד מהדברים שמחפשים לו עצות מיוחדות, הגזל ואינו יודע את מי גזל.

בס"ד.

מתכונן לבנות סוכה?

יש לך ספק עצום בכשרותה, או מחפש פתרון לבעיה ואתה מעוניין בייעוץ הלכתי על הסוכה שלך?

רוצה לברר האם ראוי או אפשר להדר יותר בדפנות של הסוכה שלך?
או איך בטוח האם בכלל יש תיקון כשר לכל שטח הסוכה?
לא ברור לך האם אפשר להכשיר מדין "פסל" או שמא דופן עקומה?
האם יש "עומ"ר", או שמא זו "קרן זית"?
האם כדאי שיהיה גם צוה"פ "ליתר ביטחון", או שמא זה רק יפריע?

לא ברור לך מה דין המוזיקה שבגדר ובחלון, והאם אפשר לשבת עליה?
מחפש פתרונות להכשיר את המוזיקה לכל השיטות?
יש לך עץ/גגון/מזגן מעל הסוכה, ומעוניין לדעת היכן מותר לשבת והיכן אסור?

מה הוראת הפוסקים בסורגים רגילים, ומה מיוחד ב'סורגי בטן'?
מה הדין כשיש פתחים או חלונות בקיר, והאם יכול להיות בעיה להזיז את התריסים?
האם ומתי אפשר להשתמש בשתי הלכות ביחד?
האם הארונות או המזגן שבקיר משפיעים על גודל הסוכה?

אלו ועוד עשרות שאלות שמתעוררות לכל אחד מאיתנו!!!

**השנה הרחבנו את המענה עם עשרות אברכים חדשים!
שלמדו בעמל ונבחנו על הלכות סוכה
ויבואו לסייע ולהסביר את ההלכה בשאלות המורכבות**

**לקבלת מענה טלפוני לכל השאלות האלו
או להזמנת בודק מומחה שיגיע לבדוק את הסוכה שלך**

**פנה ל"קו הסוכות" שע"י מוקד העירוב
05484-833-20 שלוחה 4**

ארחות חיים

דרכי הצדיקים נקרא ארחות - דהיינו תורה ומצוות ומידות (ביאור הגר"א משלי ב')

כשאנחנו עם אבא הכאב מתגמד...

יש לנו בזה עוד שני הבטים.
יש וורט של הגה"צ ר' בנימין זילבר זצ"ל, אומרים בסליחות 'חלים כמבכירה'. חל - זה מלשון חיל ורעדה יאחזון... פחד... והוא מסביר: אשה רגילה שכבר ילדה בעבר, היא לא כ"כ חוששת, היא יודעת שעוברים את זה, וזה חולף והולך... אבל אשה מבכירה היא מפתדת מרוב כאבים... הפחד שלה הוא גדול! אבל דבר אחד היא יודעת - שכשיגמרו הפחדים הגדולים והכאבים היא תיהפך להיות אמא!!! כל הייסורים הללו מלווים בשמחה הגדולה שהיא הולכת להיות אמא. אמר רבי בנימין זילבר - 'חלים כמבכירה', אנחנו מפחדים ורועדים כל הזמן, אבל אנחנו יודעים בתוך הלב שאח"כ מקבלים שנה טובה, וזה מה שמלווה אותנו.

ויש בזה עוד הרגש נפלא ועפ"י מה שקבלנו ממרן הרב שך זצ"ל [אמנם הוא אמר את זה על עניינים אחרים] הוא היה אומר משל ידוע של בעלי המוסר: ילד הלך עם אביו לטייל ביער, יער עבות אשר לאור היום יש שם אויר טוב וצח, מראות נהדרים, צל יפה... וכפי שידוע עד היום - ילד קטן אוהב לעזוב את היד של אבא שלו, זה נראה לו כמו בית סוהר... מה, אני לא יכול להסתדר לבד?!... הוא נהנה לברוח. גם הילד מיודעינו ברח מאבא שלו והיה כולו מאושר, והאבא חיפש אותו ולא מצא... עד שהחשיך היום, וירד הלילה... פתאום הילד נמצא לבדו ביער... שומע שריקות תנינים, נהימות של דובים וזאבים... הוא מתחיל לבכות ולבכות - אבא... אבא... אבא... לפתע הוא חוטף שתי סטירות לחי מצלצלות... הוא נבהל כולו, פותח את העיניים ורואה את אבא! אבא היקר והאהוב... הוא מתרגש כולו ובכלל לא שם לב לסטירות ואומר כואב פה כואב שם, העיקר שאנחנו ביחד...

מה שעושים לנו הסליחות - - - הלא עוונותיכם היו מבדילים ביני וביניכם. חטא זו מחיצה שמבדילה ביני לבין הקדוש ברוך הוא. הקב"ה בארמון המלוכה, מלא כל הארץ כבודו, ואנחנו בניו הנסיכים, "בנים אתם לה' אלוקים" (דברים יד, א), והוא מלא אהבה אלינו ככתוב "אהבתי אתכם אמר ה'" (מלאכי א, ב), ומגיעים החטאים ועושים חציצה... מגרשים אותי מארמון המלוכה, ומקרבת אלוקים. והנה הקב"ה נותן לנו אפשרות מיוחדת וסייעתא דשמיא שפשוט קל יותר לחזור בתשובה, והוא מוכן לקבל אותך, ואף רוצה לקבל אותך, מחכה לי ואני חוזר לארמון המלוכה!!! מה יהיה דיני אני עוד לא יודע... אבל ההרגשה שלי כעת - ברוך ה', אני חוזר לאבא! כל המחיצות שהיו עד עכשיו - נשברות! כעת אני אצל אבא בבית... הכל מתקטן מול זה שאני עם אבא...! עם האב הרחמן... אבינו אב הרחמן קל מלא רחמים... והשמחה ממלאה את הלב.

ההרגשה הנעימה של שמחה של מצוה כשנכנסים לסליחות, נכון שאני מתוודה, אבל אני מאושר, אני חוזר הביתה, אבא מסכים לקבל אותי בחזרה, עם כל החטאים והפשעים. "וואס הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה" (שערי תשובה שער ראשון אות א), זה לא רק שהוא לא סגר בעדי את הדלת... הוא מעוניין בי, רוצה בי, מחכה לי, איזו הרגשה של שמחה... שמחה של מצוה! אין רגעים יפים יותר מאלו...

מספרים שרבי חיים מצאנו היו לו בנים עילויים נדירים ממש! והיה לו בן עילוי גדול שנפטר בצעירותו, הלוויה הייתה באמצע הלילה ונסתיימה לקראת תפילת שחרית. הוא בא לבית המדרש, ישב על כסא נמוך וכולם היו סביבו... הוא שיכח בן ולא סתם בן, בן עילוי... ואז אמר ר' חיים מצאנו משל דומה להנ"ל וסיים, אבל מי נתן את הסטירה לחי?... הידיד הכי טוב שלי, החבר הכי טוב שלי! אז כעת נאמר "ידיד נפש אב הרחמן" - - - [בתחילת התפילה - כמנהג חסידים] זה אבא טוב, אבא שמחה לי, אבא שרוצה אותי. וזו היא השמחה של מצוה שאני צועד לקראתה!

בטוחים שיעשה להם...

בספר 'לקט יושר' (אות ד') (תלמיד ה'תרומת הדשן') מביא בהלכות ימי הסליחות, שמנהג האשכנזים להתחיל לומר סליחות במוצאי שבת. ולמה דווקא מוצאי שבת?... ארבעה ימים נצרכים בשביל ביקור ממום, אבל אם ר"ה יוצא ביום שלישי - אז מתחילים כבר שבוע שלם קודם לומר סליחות העיקר שיתחילו במוצ"ש...

אומר הלקט יושר, ויש לומר - משום שהוא סמוך לשבת וכל אדם לומד בשבת כי אין לו עסקים ויש לו פנאי ללמוד, לכך טוב להתחיל ביום ראשון כי העם שמחים מחמת מצות התורה שלומדים בשבת וגם מחמת עונג שבת, לכן טוב להתחיל להתפלל מתוך שמחה של מצוה...!

חידוש נפלא... תמיד למדו אותי שבסליחות בוכים... מרן שה"ת כותב לא להגיד שאנחנו **אומרים** סליחות, סליחות לא אומרים, **סליחות מבקשים**, מתחננים... מה הפשט בזה, אני שמח שאני בא לבקש סליחה שחטאתי?...! ונראה כמה דברים פשוטים:

מרן רה"י הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל כותב חידוש גדול: כתוב בחז"ל שאומות העולם לפני שיש להם משפט - הם לובשים שחורים, ומתעטפים שחורים, לא אוכלים ולא שותים. אבל ישראל אינן כן, אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים, ואוכלים ושותים, ובטוחין בחסדי השי"ת שיעשה להם נס. (מובא בטור סוף סי' תקפ"א).

דרך אגב, מספרים שהג"ר מיכל פיינשטיין זצ"ל שאל פעם את הרב מבריסק, למה מפחדים מראש השנה?... הרי כתוב בחז"ל שצריך להיות בטוחים שה' יעשה לנו נס...!

אמר לו הגרי"ז, אנשים שאוכלים ושותים ולא מפחדים זה לא בגלל שהם בטוחים שה' יעשה להם נס, אלא הם בכלל לא יודעים שהם במשפט, הם אדישים לכל העניין... זה רק קטרוג יותר גדול... אדם שידוע שהוא לפני משפט, הוא רועד כולו ומפחד מאד מאד... ובשביל להיות שמח ובטוח בחסדו יתברך הוא צריך להיות בדרגה גבוהה בבטחון בה'.

עכ"פ נשאלת השאלה: מהו בטוחים שיעשה להם נס? על סמך מה היבטותיו הזה?... יש אומרים שזה הולך על כלל ישראל בכללות ועל כל יחיד ויחיד, כי כלל ישראל לא ייכחד מהעולם. **אבל מרן רה"י ר' גרשון זצ"ל מסביר בצורה פשוטה:** נקח דרך דוגמא, היה חולה קשה שנתרפא, ואומרים לו שהיה לו ינס' שבדיק באותו רגע שבא לביה"ח היה שם הרופא הכי גדול בנושא זה ומיד אבחן את הבעיה ואמר מה צריך לעשות מיד ועיד"ז ניצל.

גם בראש השנה... הקב"ה - כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד. הקב"ה הוא היחידי שידוע בדיוק מה הבעיה שלי ומה אני צריך במדויק, ומיד דואג להביא לי את זה, הוא המומחה הכי גדול בעולם והוא דואג רק לטובתי ומיד. מה שהוא יגיד לי ויגזור עלי זה נס בשבילי, אם הוא יגיד שאני צריך לחיות - זה הנס שלי, כי זה מה שטוב לי! ואם ח"ו הוא יגיד להיפוך - זה הנס שלי, כי זה מה שטוב לי...! אי"כ אני מאושר...!

הגמ' אומרת (בבא קמא נ, א) 'כל האומר הקב"ה ותרן הוא יוותרו חייו', כי מה שייך אצל הקב"ה המושג לוותר?... זה כמו שאחד יהיה חולה מסוכן - בר מינן, ויצטרך לעבור ניתוח, ויגיד לו המנתח אני מוותר לך על הניתוח... תישאר חולה... הנשמע כדבר הזה?...! כל מה שהקב"ה מביא על האדם זה לטובתו! אז מה זה 'מוותר'?... מילא אם היו עושים לך רעה - שייך ויתור, אבל הרמב"ם כותב אין משפטי ה' נקמה בעולם... אם הוא יתחיל לנקום בבני אדם אף אחד לא יעמוד בפניו... הכל זה רק לתועלת, לזכות לחיי עולם הזה ולחיי עולם הבא, אז מה שייך על זה ויתורים?... אז ממילא אני בטוח שהוא יעשה לי נס, כי אני נמצא כעת בידיים הכי טובות לדעת להחליט בדיוק מה טוב בשבילי. אז אני נמצא בניסים. [כך אמר לי בשמו הגרי"ש אלשטיין חתן מוריניו רה"י הגרי"ז].

יראת שמים מביאה שמחה!

ואם ככה אנו רוצים לשנות אצלנו איזה מבט: סיפר לי הרה"ג ר' משה בלוי שליט"א, שהוא היה לפני שנים באמריקה, ושמע שיחה של הג"ר אביגדור מילר זצ"ל (משגיח של ר' חיים ברלין, והיה מגדולי הדרשנים באמריקה). והוא אמר תארו לעצמכם שיוצאים כולנו לניו יורק רבתי, וכל העיר מלאה במודעות ענק - 'דוד המלך ע"ה יתן שיחה בענייני יראת שמים', באולם הכי גדול שנמצא בניו יורק, בשעה שבע אפס אפס... אין ספק, אמנם הנושא לא כ"כ יעניין את כולם, אבל לראות את פני דוד המלך זה יהיה מעניין ביותר... מלך ביופיו תחזינה עיניך!... האולם יהיה מלא וגדוש עד אפס מקום כבר כמה שעות קודם, ומסביבות האולם, כולם יבואו...

ובשעה שבע אפס אפס - - נפתח המסך, ודוד המלך מופיע על הבמה... כל העיניים זוקפות מבט ולא זזות לשניה! א"א לנתק מבט מדוד המלך, והוא נעמד לומר את הדרשה שלו, ואני לא מנחש הוא כבר כתב אותה בתהילים (לד, יב-טו)... האווירה באולם הייתה מחשמלת - שקט מוחלט שרר בקהל, ואז נשמעו מילותיו הידידותיות של דוד ע"ה: "לכו בני שמוע לי יראת ה' אלמדכם"... עם כזו חביבות וכזו אהבה המתח קצת פג... **ומה הוא אומר לנו?...** **מתכון חדש! "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב", ירא"ש גורמת לחיות טוב... "נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, סוד מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו".**

הדרשה נסתיימה ודוד המלך נעלם למגינת לב כולם, אבל הדרשה נחרטת עמוק עמוק בלב השומעים, ומותירה פליאה עצומה אחריה... זה יראת שמים!... זהו דוד המלך שכתוב על הנכד שלו **והריחו ביראת ה'!**... מריחים את הירא"ש הזה...

אם ככה - כנראה שיש לנו עדיין ללמוד מה זה יראת שמים... דוד המלך מלמד אותנו מה זה יראת שמים:

אמר לי פעם הג"ר ישראל אליהו וינטרויב זצ"ל, כתוב בתנ"ך רבה (פרק ג) 'יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי', שמעתם בן אדם שירא וגם שמח!... אני מפחד ומתוך זה אני גם שמח!... זה רק ביראת ה'!

רבינו יונה כותב באבות כי דרך כלל פחד מקצר ימים, אך יראת ה' תוסיף ימים! כל דבר שקשור לבורא עולם - - עוז וחדוה במקומו!... יראת שמים של הקב"ה, יראת ה' **טהורה** עומדת לעד. יראת ה' אמיתית של ירא"ש - היא מליאה שמחה, מליאה קרבת אלוקים, מליאה אושר, ומליאה מידות טובות... קצת לשנות לנו את המבט...

שהמידות טובות יבואו מעצמך!!!

בשבוע שעבר שאלנו שאלה שחשבתי תמיד שהיא מ'עולם הדרשנים'... אך הג"ר אביגדור שפירא הראה לי שהרמב"ם מפרש ועונה... שאלנו: שדוד המלך בתהילים לב פותח לנו עם שלש הקדמות: אשכילך, ואורך בדרך זו תלך, איעצה עליך עיני. שלשה הקדמות - זה דבר של שכל... שכל זה מעל חכמה, (ועי' בשיח יצחק) אני הולך להאיר את עיניך, ולתת לך עצה טובה - ומהי?... "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין", על זה הולכת כל ההקדמה!... הדבר אומר דרשני...

כל הזמן סברתי שזו שאלה של דרשנים, אך הראה לי הגר"א שפירא רמב"ם בסנהדרין (פיהמ"ש פרק חלק - בסוף, לפני הי"ג עיקרים) כתוב מיד בהמשך "במתג ורסן עדין לבלום בל קרוב אליך", אומר הרמב"ם אם אתה הולך עם סוס ורוצה שהוא לא יוכל לרעות בשדות זרים, זה לא יעזור לך אם תגיד לו לפני זה 'סוס שלי... זה גולי' מה הוא מבין... הוא רואה אוכל - אז הוא אוכל! העצה היחידה היא: שים לו רסן על פיו וכך הוא לא יוכל לאכול... וכן אם אתה רוצה שהוא לא ידהר מידי מהר - זה לא הולך עם דיבורים, צריך למשוך במושכות...

אומר הרמב"ם 'כמו שהמונע את הבהמות מן ההשתלחות הוא דבר מבחוץ כמו המתג והרסן ואין ראוי שיהיה אדם כן, אלא יהיה המונע מאתו ומעצמו רוצה לומר צורה האנושית שתהיה שלמה - היא תמנענו מאותם הדברים שמונעים מן השלימות והם הנקראים 'מידות רעות', והיא תזרזנו ותדחנו אל מה שיביאנו אל השלימות, וזהו המידות הטובות המתבאר במקרא דברים' וכו'.

אדם צריך להיות בעל מידות טובות, אדם לא צריך שהקב"ה ימנע אותו בכח. אם הקב"ה רואה שבן אדם לא שומר על העיניים שלו אין לו שום בעיה לעשות אותו עוור, או אם הוא הולך למקומות לא טובים אז הוא יכול לקחת לו את הרגליים, אבל לא זו המטרה...

צריך שהשלימות תהיה מעצמך!!! שיהיו לך מידות טובות! אם מישוהו בעל תאוה, וכי צריך לעשות לו כאבי שיניים שהוא לא יוכל לאכול?!!! אדם צריך להיות מעצמו בעל מידות טובות.

וזה אומר דוד המלך - אל תהיו כסוס כפרד אין הבין... לא צריכים דברים חיצוניים, תהיה טוב מעצמך! לפעמים אדם אומר 'אין מה לעשות זה אני, זה הטבע שלי'... מה זה 'זה אני'? איך שנוולדת ככה תישאר!...! תעבוד על עצמך! תשתנה!!! זה העבודה שלנו, להיות בעל מידות טובות.

יראת שמים עם מידות טובות

יש שאלה ששואלים להרבה בחורים, אבל בדרי"כ עונים עליה דברים לא מדויקים... לדוגמא, יש לפני שני אנשים לאסוף מהם צדקה, אחד מהם הוא טוב לב... כל פעם הוא מחפש לתת לי כמה שיותר. אך השני הוא קמצן בצורה חריגה, אבל הוא עובד על עצמו חזק חזק ונותן לי אפילו עם חיוך ומילה טובה... מי יותר גדול?... כולם אומרים - השני!

רבינו יונה אומר - הראשון! ולא עוד, אלא שרבינו יונה אומר שעל זה הולכת המשנה באבות (ה, י) 'שלי שלי ושלך שלך' - זו מידה בינונית - וי"א זו מידת סדום! וכמו"כ כתב רבינו יונה במשלי, ולמה 'מידת סדום'... כי כתוב בפסוק 'ולא ירע לבבך בתתך לו'! (דברים טו, י), אדם צריך להיות טוב **בפועל!** וזו העבודה שלנו, תהיה טוב! יראת שמים יכולה לבוא גם עם עונשים... אפשר לדבר על גיהנם, מחלות, צרות... אבל זה סוס ופרד... אומר לך דוד המלך - אשכילך... ואורך... איעצה... אל תהיה סוס... אל תהיה בהמה... בא תהיה עם מידות טובות, כשיש מידות טובות היראת שמים היא אחרת בכלל...

סיפרנו כמה פעמים את הסיפור עם הרה"ג עקיבא יוסף וייספיש שבבחרותו ביררו אצלו על הגר"ש סלומון לשידוך אם יש לו יראת שמים, והוא שאל את הג"ר אליה לופיאן איך אפשר לדעת ירא"ש זה הרי בלב והאדם יראה לעיניים, ואמר לו שאם יש לו מדת הכרת הטוב - אתה יכול לומר שהוא ירא שמים.

וזה מש"כ בפרשת השבוע (ו, ו) 'הלח' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם, הלא הוא אביך קונך הוא עשך ויכוננך'. נבל - מה זה?... הקב"ה גומל לך כ"כ הרבה טובות, ככה אתה גומל לו!... אתה מסוגל לעשות לו את זה!... איפה המינימום של הכרת הטוב, **יראת שמים באה עם מידות טובות!!!** וזה העצה של דוד המלך, אמנם אפשר להתחיל ירא"ש עם גיהנם ועונשים, אבל יש דרך יותר טובה, עם מידות טובות!...

הקב"ה 'רוחץ' אותנו - כפשוטו!

בספר 'תומר דבורה' במידה השלישית מ"יג מידות - 'עובר על פשע', הוא כותב לפרש את הפסוק (ישעיה ד, ד) 'רחץ ה' את צואת בנות ציון' כפשוטו... וכשהיה מרן רה"י ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל מגיע לדברי התומר דבורה הללו, היו עיניו זולגות דמעות כמים... הוא היה עושה מזה ציור שלם... כמו ילד קטן שמלכלך את צרכיו וכל גופו וידי מלוכלכים, הסירחון נודף ממנו וכולם מתרחקים ממנו... באה אמא שלו, לוקחת אותו, מכניסה אותו לאמבטיה - מנקה אותו עם סבון בניחוח נפלא, שוטפת אותו עם כזו אהבה וחיבה, מלבישה אותו, ופתאום כולם רוצים לנשק אותו ולהחזיק אותו... מה קרה פתאום?... הרמב"ם כותב את זה בדיוק על בעל תשובה, אמש היה שנאו ומשוקץ ונתעב, והיום הוא אהוב ונחמד. מה קרה? איך פתאום הוא נהיה נחמד?... רחץ ה' את צואת בנות ציון... כפשוטו. וממשיך התומר דבורה, ואיך לא תבוש שאתה יודע שהקב"ה בעצמו צריך לרחוץ את הלכלוך שלך?... אנחנו מרגישים את זה!...! אם היו לנו מידות טובות היינו מרגישים את זה.

יש סיפור מוזעזע שסיפר לי רבי מאיר ציולק (אחיו של ר' חנניה, ובעל חסד ות"ח חשוב), היה בתפרח אברך בעל תשובה הרב שכטר שנפטר בצעירותו. עכ"פ האברך הצעיר הרב שכטר מתפרח - חלה במחלה ממארת, ור' מאיר ציולק לקח אותו פעם אחרונה בחיים בעגלה לראות את אור השמש... פתאום הרב שכטר אומר לר' מאיר, תגיד לי... אני מסוגל להודות לקב"ה על החסד שהוא עשה לי?... והרב ציולק התפלא, מה קרה לו... הסביר האברך: אם לדוגמא הלך בן אדם ובלא משים הוא נפל לבור של ביוב שנשאר פתוח, ומסכן... בקושי הראש שלו היה מעל המים והוא יכל לנשום, אבל כל האנשים ברחו משם... זה גם ריח נורא, וגם מסוכן להתקרב לשם... עד שעברה שם הכרכרה של המלך והמלך בעצמו ראה את זה, ירד מהמרכבה ועם בגדי מלכותו נכנס לתוך הבור והוציא את

חומש י"א פסוקים ראשונים של פרשת כי תבוא. [על עליית שני] **והיא סגולה נפלאה למחול כל עונותיו, וכו' יוצא אלו מן השמים נשלמו כל חובותיו!!!** זה לא כ"כ קשה לומר י"א פסוקים... אבל על מה הפסוקים מדברים שם?... מה העיקרון של י"א הפסוקים הללו?... הכרת הטוב!!! הכרת הטוב פשוטה... יהודי בא לראש השנה, עוד לפני שאתה מתחיל לבקש הלאה, תודה על השנה שעברה... זה מה שאמר ר' אליה - זו יראת שמים אמיתית... אם ההרגשה היא שהכל מגיע לי, ומה שנתנו לי זה שלי - אז אתה רחוק מיראת שמים... כשיש יראת שמים יודעים שהכל מהבורא עולם, לי אין כלום, כדלים וכרשים דפקנו דלתיד... תבקש מהקב"ה הלאה, עד היום קבלתי מה שלא מגיע לי תמשיך הלאה לבקש... עוד הביא לי הג"ר גדליה הוניגסברג שליט"א, לעיין ברעק"א על ברכות (הכחול בהוצאה של אריאל - דף נד), יש שם דרשה של רעק"א כשמינו את המלך נתנו לרעק"א לדבר - הוא הביא את הפסוק "זובח תודה יכבדני ושם דרך אראנו בישע אלוקים" (תהילים נ', פסוק אחרון).

אמר רעק"א זובח תודה, מי שאומר תודה הוא "יכבדני" - מכבד אותי. "ושם דרך" - הוא מכין לעצמו את הדרך ש- "אראנו בישע אלוקים" - אוסיף לו עוד ישועות. אם הוא לא היה מודה לי - לא הייתי מראה לו עוד את עוז ישועתי.

הכתב סופר מסביר - "יכבדני" זה פעמיים. ולמה פעמיים?... אם למשל אדם קיבל התקף לב והבריא אז הוא עושה סעודת הודיה... ויש שאומר רבשי"ע אם לא היית נותן לי התקפת לב - היה עוד יותר טוב, אבל אחרי שנתת לי והבראת אותי מזה - אני מודה לך שאני בריא! תודה רבה...

"זובח תודה יכבדני", יש פה שתי הודאות: א. תודה רבה שקיבלתי את ההתקפת לב כי אני יודע שזה לטובתי. ב. תודה רבה שהצלת אותי מזה... אראנו בישע אלוקים. זו תודה אמיתית.

אדם שיודע להודות הוא מכין לעצמו 'פתח לישועה'. **זוה סוג של יראת שמים טהורה לחיות בורא עולם... להתחיל עם גיהנם - זה גם אפשר, אבל זה חיצוני... זה סוס ופרד... תהיה בעל מידות... תחיה בורא עולם... תודה לקב"ה... וממילא מי שנמצא קרוב לבורא כל העולמות ממילא הוא מופחד...**

למדו אותנו, מהי הקבלה האמיתית של יראת שמים?... כולם התייעצו עם החזון אי"ש, עם מי החזון אי"ש התייעץ?... הוא כותב באגרותיו דרך להתייעץ עם השלחן ערוך! לפני כל פעולה שעושים מתייעצים מה השו"ע אומר... זה טוב או לא טוב, לעשות או לא לעשות. וממילא זה מחייב כל אחד גם ללמוד הלכה כי אם הוא לא לומד הלכה אז מאיפה הוא יידע?...

דבר פשוט.

המלכת את חברך...

במאמרים של מרן רה"י הג"ר מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל (דרכי החיים ח"ב עמוד רצט) מביא את דברי רבינו יונה (בשער ג אות יג) **'וגמילות חסדים בין בגופו בין בממונו. כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חבריו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם'...** **אומר ר' מיכל יהודה, כתוב (בראשית חכמה - ובג"ר) (כשבן אדם בא לדין שואלים אותו המלכת את קונך ואת חבריך?... הוא וקונו בשאלה אחת קונך וחבריך זו שאלה אחת שבאה ביחד, ובקלם פירשו 'המלכת' לעשות את החבר שלך - 'מלך'... והיינו - אדם שיודע מה זה 'בן מלך', כבודו של בן מלך זהו כבודו של המלך! כל יהודי הוא בן מלך, בן של הקב"ה, נפשו קשורה בנפשו, וזה כבוד המקום שתכבד את הבן שלו...!**

והביא הגרמ"י סיפור נורא שסיפר לו רבי מאיר שפירא, פעם הסבא מסלבודקא באחת השנים דיבר על אלול כ"כ הרבה והוא תיאר אותו בצורה של אלול שחור משחור... נורא ואיום... הוא עשה להם את אלול מר ממוות - עד כולם קראו לאלול 'האלול השחור'!... **באותה שנה הסבא דיבר גם בליל ר"ה, מה שלא היה מקובל כל השנים, והם חשבו שהוא בא לפייס אותם. אך לא... זה נהיה רק יותר גרוע... ולפני שהוא ירד מהבימה הוא סיים, איך כן שייד לעבור את הדין הנורא הזה?... לחייך יפה לחבר ולברך אותו בבוקר טוב - זה דרך שעל ידה אפשר לעבור את הדין!!! וסיים לדבר.**

ומסביר ר' מיכל יהודה, וזה כל כך נכון... הרי זה ודאי שאדם לא חי לעצמו! ר' איצליה מואלוזין כותב (בהקדמה לנפה"ח) אבא תמיד הזהיר אותי שהאדם לא נברא אלא להועיל לאחריו! ולא

האיש ההוא, וכמות שהוא עם הלכלוך הוא הכניס אותו אל העגלה שלו, והגיעו לארמון המלוכה, הכניסו למרחץ עד שההוא התנקח וקיבל בגדים חדשים ויפים, ואח"כ המלך מביא אותו אל הסלון ונותן לו לאכול ולשתות... אין כזה מלך... אבל אם היה כזה - זה חסד ענק... אין מה לדבר...

ממשיך הרב שכטר, אתה יודע שאני בעל תשובה... אני הייתי בבור של ביוב... הייתי שקוע בלכלוך... בקושי האף שלי הציץ למעלה... והקב"ה משך אותי משמה, עשה אותי בן תורה, אבל נשאר לי קצת הלכלוך... אז הוא נתן לי יסורים לנקות אותי, וכעת הוא לוקח אותי לגן עדן... אלוו לסלון... איזה חסד!!! איך אני יכול להודות ע"ז לקב"ה?...

ר' מאיר צ'ולק - יהודי בעל רגש - זלגו עיניו דמעות, והרב שכטר מודה ומהלל... הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך... אדם שהוא בעל רגש, והוא בעל מידות טובות באמת - כל העולם שלו אחרת... וזה מה שאומר דוד המלך, אני רוצה ללמד אותך יראת שמים טהורה עם מידות טובות - - - הכל נראה אחרת. **"ולא חכם"...**

כתוב בפסוק (ו) "עם נבל ולא חכם"... מי שאין לו הכרת הטוב - זה עם נבל! (ותיכף נרחיב בזה קצת) אבל מה זה "לא חכם"? זה יותר נוגע אלינו... מה דעתכם אדם שיש לו אבא מיליאדר, עשיר עצום, ונותן לו תדיר את כל מה שהוא מבקש ממנו, ויום אחד הבן התעצבן וברח מהבית. את מי הוא דפק?... את עצמו!

סיפר לי יהודי על קרוב משפחתו שהוא היה בחור צעיר ופורק עול רח"ל, והידרדר לשאול תחתית. אך לאחר כמה שנים הוא חזר ונהיה אברך בן עלייה לכל דבריו. שאל אותו גיסו מה קרה לך בדיוק?... אמר לו - בהתחלה הייתי בחור צעיר וכעסתי על משהו שלא נעשה לרצוני, החלטתי לדפוק את כולם ולפרוק עול... אני אראה להם מה זה... אבל אבא שלי ביקש ממני ללכת לפני כן לשלשה רבנים גדולים - והסכמתי. הראשון אמר לי מוסר כמה זה לא בסדר... הוא לא חידש לי כלום, חייכתי... מה אתה רוצה לומר לי, זה לא מעניין אותי...

השני היה זה מרן הרה"י ר' מיכל יהודה זצ"ל - הוא היה מלא רגש, וכשהוא שמע שאני רוצה לפרוק עול הוא התחיל לבכות בדמעות... זו היתה בשבילי 'נקמה מתוקה', רציתי שיבכו... אח"כ באתי אל מרן רה"י זצ"ל והוא אמר לי - את מי אתה חושב שאתה 'דופק'... את עצמך! אם אתה רוצה להידפק - תלך... זה עיצבן אותי... אני רציתי לדפוק את כולם וככה הוא אומר לי!! זה כבר הוריד לי את הטעם, אבל אח"כ החיים שלי הוכיחו שהוא צדק... עד שהחלטתי לא ללכת ראש בקיר, וחזרתי הביתה.

זה נקרא "ולא חכם"... טיפש! ממי אתה מתרחק, מהקב"ה?!!... ממקור הטוב!... את מי דפקת?... ולא חכם... אדם עובר עבירה, מתבטל, הוא חושב שהוא דופק מישהו... רק הוא יפסיד מזה!

לדעת להודות על העבר!

ובכמה מילים קצרות: פגש אותי היום הרה"ג ר' גדליה הוניגסברג. הוא אמר לי פסק הלכה של מרן הגר"י אלשיך זצ"ל היוצא מתוך דברי האגדה שלו (מובא בקובץ תשובות ח"ד דף שב) כתוב הנכנס לכרך מודה על שעבר ומבקש על להבא. על שעבר - פרש"י כמה הרפתקאות הוא עבר בדרך וניצול מהן, ומבקש שיעזרו לו הלאה.

אומר הרב אלישיב - אם ככה צריך להודות מי שהלך בסך הכל כמה פריסאות, כל שכן וכל שכן מי שהולך משנה לשנה. צריך קודם כל להודות על השנה שעברה. כמה הרפתקאי היו בשנה אחת... כמה הודינו לקב"ה שכבר אין מגיפת קורונה... היה לא מזמן מגיפה, ופתאום היא נעלמה... כמו שבאה ככה הלכה. פעם היו כולם עם מסכות, מה קרה פתאום?... כמה באמת הודינו על זה?... אני יכול ללמוד, אני יכול לדבר, אני יכול לצאת לרחוב... בשעתו לא האמינו שזה ייגמר אי פעם - אבל מי שגזר שזה יבא גזר שזה ילך... ה' נתן וה' לקח יהי שמו מבורך... כאן הרבה יותר קל לומר את זה...

עברנו שנה, עלינו להודות לה! אנחנו חיים, בריאים, מדברים, תגיד תודה רבה, ותבקש על שנה הבאה!...

דבר נוסף, (אמר לי הרב הוניגסברג, וכן ראיתי באחד העלונים שיוצא על ימים נוראים וזה דבר ידוע אצל הדרשנים) כתוב בספר 'מועד לכל חי' למהר"ר חיים פלאגיי זצ"ל (במועדי הרגל - נפש יוסף) בשם המוהר"ש, רבי דוד שרירא והוא כותב עליו 'הפלגות גדולות', **סגולה נפלאה: יזהר בכל ערב ראש השנה לקרוא מתוך**

מדובר פה ב'הצגה', לפגוש את השני באקראי ולחייך שלום בוקר טוב ולהמשיך הלאה... הצגות עושים בפורים... מדובר פה שאדם באמת יידע להעריך את השני, ולהמליך את השני, ולהבין שהוא בן של הקב"ה... לדעת כמה הוא יקר לפני הקב"ה, וכמה הוא רוצה שהבנים שלו יחיו בשלום, ושיהיה איכפת לאחד מהשנים... זה מתחיל בבוקר טוב ונגמר ביותר... אומרים שהג"ר לוי יצחק מברדיצ'וב זצ"ל אמר ששנים לימדו אותו בחיים - אחד מהם שהוא ראה שני שיכורים מדברים ביניהם, אז אחד מהם אמר לשני אתה אוהב אותי?... אמר לו בטח! אתה **באמת** אוהב אותי? כן, בוודאי! אתה **באמת באמת** אוהב אותי?... בטח, מה אתה שואל כ"כ הרבה פעמים... אז אמר השיכור השואל: איך יכול להיות שאתה אוהב אותי אם אתה לא מתעניין מה חסר לי?... וחייב אדם **לטרוח** בדרישת טוב לעמו, ולשקוד **בעמל נפשו** על תקנת חבריו, וזה מן החמורות!!! שאכפת לי מהשנים... הגר"ח שמואלביץ זצ"ל אמר פעם, איך בחור יכול לישון בלילה כשהוא רואה שלידו יושב בחור **ומתייסר** בלי חברותא?... איך הוא לא רץ לדאוג לו?... ומאז הג"ר בערל אייזנשטיין (הרה"י הראשון של קרית מלך) שהיה אז מהעילויים במיר לקח ע"ע את התפקיד לסדר חברותות. והעיקרון הוא - שיהיה אכפת לי מהשני. אם אתה רואה בחור בלי מצב רוח וכו'... אל תתן לו הרגשה שאתה עושה עליו 'עסקנות'... תהיה חבר שלו **באמת! שבאמת** יהיה אכפת לך ממנו...

וזה מה שהתכוון הסבא מסלבודקא. אדם לא נברא אלא להועיל לאחריו.

[ולהלן יבואר ענין זה יותר באורך].

וצריך לדעת שה'להועיל לאחריו' הכי גדול זה ברוחניות. ישיבה נוצרת מאוירה של לימוד, כך קיבלנו מרבתינו ואנחנו חוזרים על זה בכל הזדמנות. ישיבה שכולם באים לסדר ב' בשעה שלוש וחצי אז כולם באים בשלש וחצי, **ומתביישים** לבוא אחרי שלש וחצי... כשאני למדתי בפוניבז', המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין היה מדבר רק עם העיניים... בפוניבז' היו שתי דלתות א' מול השניה של כניסה ויציאה, ובאמצע היה מרחב של האולם ורבי יחזקאל לוינשטיין היה הולך הלוך ושוב לראות את הנכנסים, הוא לא היה מדבר כלום, רק מסתכל עליו... [ומרוב יראת כבוד, תמיד כשהוא הסתכל בדלת אחת - נכנסו מהדלת השניה...] אבל בשעה שלש וחצי כבר הכל היה מלא מלא... מי מעיז **לאחר** רבע שעה... לאחר?... זה עניין של כמה דקות עד שכולם היו נמצאים. ולמה?... כי הייתה אוירה. **אוירה!** המשגיח לא היה אומר מילה, רק הסתכל בעיניים... והיו עניין רואות את מוריד... אין לך מושג כמה בן אדם יכול לתרום בחסד אמיתי, חסד רוחני!!!

בחור שיוצא משיבה שמקפידים לבא לתפילה בזמן, ולסדר בזמן - זה בונה לו חיים! וזה בונה לו את הכל. וכבר אמר הגר"ש ז' אורבך זצ"ל שהרבה גדולי תורה אבדו - רק כי חיו בלי סדר.

אומר לכם דבר נורא שכתוב בלקט יושר: (הראה לי הגר"ש אלשטיין חתן רבינו הגרצ"י) (אות י"ב) מצאתי בליקוטי החבר מוהר"י איסרלין (בעל תרוה"ד) כתוב בפסוק (משלי יט, יז) "מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו", היינו מי שנותן צדקה לעני, כאילו הלוה לקב"ה. אם אני מלוה אז הקב"ה הלוה.

והנה בדרכי בכל תובע ונתבע ש"א רוצה ללכת לב"ד אחר הולכים אחרי הנתבע. מלבד בהלואה, שם יש הלכה בפרק זה בורר (סנהדרין לא, ב) מלוה שאומר ללווה נלך לב"ד הגדול - כופין את הלוה וילך, "ויעבד לוה לאיש מלוה" (משלי כב, ז), וממילא חונן דל הוא מלוה את ה'. אז יכול אדם להגיד לקב"ה, אני רוצה ללכת לב"ד

הגדול. ומהו ב"ד הגדול? בית דין של רחמים. המלוה הוא זכאי להחליט איפה לדון, ממילא אני בעל הבית להחליט איפה אני רוצה שידונו אותי. ולכן כל אדם כדאי לו ליתן צדקות בשביל שהוא יהיה המלוה. זה מבחיל!!!

העצה הפשוטה לזכות בדין...

מה עיקר הדברים שרצה הסבא מסלבודקא? בהגיון ראשון כנראה שראה שחסר בדיבוק חברים ואולי רצה קצת יותר יחס חם גם בין המבוגרים לצעירים.

אבל יתכן ויש פה עומק...

דהיינו כולנו יודעים שיש גיהנום וצריך לברוח ממנו, ולכן יש כאלו שבכלל מעדיפים לא לדבר ע"ז או לצנו אותו ממה שחושבים, שאל"כ איך נעמוד בפניו - זה הרי מפחיד.

בא הסבא מסלבודקא וחדש - זה באמת מפחיד והגיהנום כמות שהוא הוא... גיהנום, רק אפשר **בקלות** להוריד טונות של יסורים ע"י דברים קלים להשגה, **אכן** ודאי להגיע לתשובה שלימה צריך הרבה עמל וגיעה שיהיה לו כפרה גמורה. אבל כל דבר שיש בו ענין תשובה וחיוזק מיד מקבל משמעות ענקית בלעבור את הדין.

וכבר הזכרנו שמרן רה"י הביא את הגמ' בקידושין (ט, ב) המקדש את האשה ע"מ שאני צדיק אפילו היה רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו. והרי בהרהור עדיין לא מספיק לעשות בשלימות אפילו עיקר אחד מעשרים עיקרי התשובה של השערי תשובה, אבל כבר נהפך לצדיק. וזה מה שרצה הסבא ללמד, בואו לעשות מעשים פשוטים שיכולים להקל ולשנות לנו כל המשפט.

מגיעים כעת לראש השנה - ונזכיר סגולה מעניינת וקלה.

בספר 'מטה משה' כתוב: ואח"כ מתחיל השליח ציבור 'אדון עולם' והוא שיר נאה ומעולה. מצאתי כתוב, כל מי שמכוון באדון עולם, כתב ר"י החסיד ורב האי גאון ורב שירא גאון, ערב אני בדבר שתפילתו נשמעת, ואין שטן מקטרג על תפילתו, ואין לו שטן ופגע רע בראש השנה וביום כיפור בתפילתו.

יש כ"כ הרבה דברים לעשות - וכל כך פשוטים... אבל אדון עולם זה לא סתם שיר יפה... הכוונה פה לחשוב על מה שאומרים... אדון עולם אשר מלך, לחשוב רגע... אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם. בואו נתחיל לחיות את ראש השנה!!!

אמר לי פעם הג"ר משה חדש, שבבית של אבא שלו המשגיח ר' מאיר זצ"ל היתה אוירה של שמחה במועדים, וכל חג חיו את החג... חיו את הפסח, משיעבוד לגאולה, בר"ה מלכויות - לא סתם דיבורים... היום ממליכים את המלך! אנחנו זוכים להמליך עלינו מלך! כל יהודי ויהודי "ויתנו לך כתר מלוכה", להלביש את הכתר על ראש המלך לענוך את הכתר על ראש בורא כל העולמים, וכל יהודי...!!! איזו זכות זו, כמה אנחנו צריכים לשמוח בזה!

כולנו הולכים למשפט... זה לא פשוט... אבל אפשר לזכות ולא בקושי, ע"י קבלה אמיתית להתחיל לבוא בזמן לסדרים, ולשיעורים. זה להשקיע מאמץ, אבל אנחנו רוצים לזכות...! על מאמצים הקב"ה משלם ביוקר רב... כולנו יכולים בקלות לזכות בשנה טובה.

יה"ר שהקב"ה יזכה אותנו בכתיבה וחתימה טובה, בקבלת עול מלכות שמים באמת לנו ולכל עם ישראל! אמן.

אחד מהגמילות חסדים זה להתפלל על השני. בישיבה מביאים את השמות של הבחורים שעדיין לא זכו להינשא, צריך לכוון עליהם ולבקש מהקב"ה לפתוח להם שערי רחמים ולכל עם ישראל ונזכה להיכתב בספרן של צדיקים גמורים במהרה, ולראות ביצועתן של ישראל. אמן.

לע"נ

הנערה **אסתר אבנסון** ע"ה

בת הרה"ג ר' **אברהם שמואל בנימין** שליט"א

אחות ידידינו הבה"ח **מרדכי אבנסון** נ"י

נלב"ע אלול תשפ"ג

תנצב"ה

לזכות ולהצלחת

החתן הבה"ח **אליהו זלזניק** שיחי

לרגל אירוסיו בשעטר"מ

יה"ר שיוזכה לבנות בית נאמן בישראל

על אדני התורה והיראה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלווחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025

כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ"ש תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

מה אתה עושה עם ה'חיים'...?

אומרים בעשיית בתפילה: 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר החיים, למענך אלוקים חיים'.

אומר החפץ חיים זצ"ל, רבינו יונה כותב במשנה באבות (ג, י) 'רבי דוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית ויין של צהריים ושיחת הילדים ושיבת בתי כנסיות של עמי הארץ, מוציאין את האדם מן העולם', אומר רבינו יונה - 'כי על מה נברא אדם?... אך לעסוק בתורה והיא אורך ימים ושנות חיים, ואם לוקח הוא דברים כאלה למה לו חיים?... וראוי לטרדו מן העולם כי הבל הוא והבל ימיו, ואחר שחיה כמה שנים ונתעסק בעסקו ולא הועיל, הואיל שביטל את התורה, על מה יוסיפו לו ימים?...!'

אומר רבינו יונה משל, (ונרחיב מעט...) משל לאדם שהיה בעל בעמיו, בעל חסד גדול, ול"ע התהפך עליו הגלגל... הוא פשט את הרגל, ונהיה בעל חוב גדול. נגרר למשפטים, חובות, צעקות... אמרו לו יש לנו מלך טוב, רק צריך להשקיע לא מעט מאמצים בכדי לפגוש אותו... אבל אם תצליח לראותו ולבכות לפניו הוא יעזור לך!

הוא הפעיל קשרים, בא למלך מספר מלך את כל מה שעבר עליו ובוכה במר נפשו... המלך התרגש והביא לו שתי שקיות של מטבעות זהב (!!!) ואמר לו בשק האחד תכסה את כל החובות, ובשני - תקים עסקים חדשים, ותצליח ותחזור למה שהיית!... הלה, מרוב ההתרגשות הגדולה לקבל מעל ומעבר לציפיותיו - נטרפה עליו דעתו... הוא רץ מבית המלך כחץ וקשת, ועבדי המלך רצו אחריו לראות את אשר יעשה... הוא רץ יותר מהר, ובדרך הוא עלה על הגשר שעל הנהר והשליך שק אחד לתוך המים, ואז הסתובב ואמר לעבדי המלך בחיך רחב - המלך נתן את הכסף לי! אתם לא תכתיבו לי מה לעשות בו... אני אעשה בו מה שאני רוצה... העבדים הבינו שנשתבשה עליו דעתו ורצו להציל את השק השני... רדפו אחריו, והוא רץ יותר מהר, ויותר מהר, עד שהגיע לביב של שופכין וזרק שם את השק השני, עמוק עמוק מי ימצאנו... ואז נעמד על מקומו ואמר לעבדים - כעת אתם יכולים לתפוס אותי... עשיתי בכסף מה ש"בא לי אתם לא תכתיבו לי מה לעשות... וכך הוא קורן כולו מאושר...

אומר רבינו יונה - כזה בן אדם, גם אם תשוב דעתו עליו והוא יקלוט מה הוא עולל לעצמו במו ידיו, ויבכה ויתחנן שוב מלפני המלך - הוא לא יקבל אף מטבע! ומסיבה פשוטה... לא נותנים רכוש כ"כ יקר בשביל לבזבז אותו על כלום...

אותו דבר בן אדם מתחנן ומבקש חיים מאת פני אלוקים חיים, זו הבקשה הכי יקרה... כל אשר לו יתן האדם בעד נפשו... חיים! הוא מבקש, מתחנן, ו- - מקבל! באה השנה הבאה, ואומרים לקב"ה - אדם זה קיבל שנה שעברה מתנה יקרה, מה הוא עשה איתה?... חלק גדול ממנה התבזבז, הוא זרק לים... עוד חלק הוא עשה בו עבירות, ממש ביב של שופכין... והוא עוד מרגיש טוב עם עצמו, אף אחד לא יכתיב לי מה אעשה ומה אפעל, כי הכל שלי... אני מחליט! אני קובע! אדם כזה - השנה הבאה שלו בסכנה... על מה יוסיפו לו ימים?... כ"כ רבינו יונה.

החסד היחידי והגדול שיש לנו, שכאשר בן אדם בא ומבקש חיים מהקב"ה, הקב"ה אומר לו נעזוב מה שהיה פעם... אתה כעת רציני... אתה באמת רוצה להיות רציני, לעבוד ולהשקיע, אז הקב"ה נותן לי שוב...

תקבל על עצמך להשתנות

כתב הרמ"א בסימן תקפ"א, שמנהג בני אשכנז שאומרים סליחות באשמורת ביום ראשון של השבוע שלפני ר"ה ובלבד שיהיה לכה"פ ארבעה ימים לפני ראש השנה. והטעם הוא, שכן מצינו בקרבנות שטעונים ביקור ממום ארבעה ימים קודם הקרבה, ובכל הקרבנות בפרשת פנחס כתוב "והקרבתם" עולה, ובראש השנה כתיב "ועשיתם" עולה, ללמד שבראש השנה יעשה אדם עצמו כאילו מקריב את עצמו, ולכן קבעו ארבעה ימים לבקר כל מומי חטאתו ולשוב עליהם, כך מביא המשנ"ב בשם האליה רבה.

והנה ידוע שעולה זה כולה לגבוה, יש דין שכן אדם צריך לעשות את עצמו לעולה - כולו לגבוה, וממילא יש דין של ביקור ממום. אדם שלא חושב שהוא הולך להקריב את עצמו לקרבן - אין לו דין של סליחות ושל ביקור ממום.

מין שהי"ת זצ"ל מביא על תחילת הסליחות: 'נחפשה דרכנו ונחקורה ונשובה אליך' - שבספר 'פחד יצחק' להגר"י הוטר הביא מחכמי גדולי העבודה, שתשובה לא הפשט להיות יותר טוב או להשתפר, תשובה פירושה להיות אחרת! להשתנות!!! ומוסיף (הגר"ח"ק) - והם דברי טעם, כדכתיב נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'. וממש"כ עד ה' - סימן שצריך להשתנות. ובמשנת ר"א (פס"ו) בכל נפשך - זה תשובה, והיינו תשובה משנה את הנפש.

עכ"פ התפקיד שלנו היום זה להשתנות! להיות אחרת! לעשות את עצמנו קרבן עולה לה'!!!

'ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו' - מה זה 'עבד נאמן'...? מה התפקיד שלנו...?

התשובה היא, למדו אותנו שכן אדם לפני שהוא הולך לעשות איזה מעשה, שיחשוב תחילה מה הקדוש ברוך הוא רוצה ממני... זה נקרא עבד נאמן!!! כולי לה', אני עושה רק מה שה' רוצה ממני.

בהקדמה לספר 'קובץ שיעורים' מביאים שהג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל אמר על החפץ חיים זצ"ל שאפילו בזמן שהוא היה טובל את הקולמוס בדיו לכתוב הוא היה מכוון שזה רצון ה', שאני אטבול את הקולמוס בדיו... "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו), אוכלים, ישנים, כי זה רצון ה', וכ"ש כשלומדים ומקיימים מצוות זו צריכה להיות הכוונה, ולזה אדם צריך לשאוף ולהגיע. וכמובן, א"א בבת אחת להגיע לרום המעלה בזה.

ולכן יש פסק נורא של הסבא מקלם, פסק באמת מפחיד... שהסבא מקלם אמר כי מי שלא מקבל על עצמו ללמוד מוסר - אין יום הכיפורים מכפר בעדו...

ולמה?... קיבלת ע"ע להשתנות ולהיות עבד ה', אם לא תלמד מוסר - אין לך כלים... וכמש"כ ר' ישראל סלנטר זצ"ל שזה כמו לראות בלי עיניים ולשמוע בלי אזניים... זה הכלי שמביא אותי להשתנות! וממילא אדם שלא מקבל על עצמו ללמוד מוסר - פסק הסבא מקלם שאין יום הכיפורים מכפר בעדו!!! והביאו המשגיח רבי דב יפה זצ"ל.

אם אני רוצה להשתנות זה רק עם כלים: מוסר, וכמה דקות של חשבון הנפש, כמו שאמר מרן ראש ישיבה זצ"ל ואז יש תוקף לקבלות שלי.

אומר החפץ חיים זה מה שאנחנו מבקשים 'למענך אלוקים חיים', כתבנו בספר חיים - איזה 'ספר חיים'?!... שיהיה **למענך** אלוקים חיים!
אבל צריך **לחשוב** על זה... זה לא משחק ילדים... אתה מדבר עם הקב"ה, מלך העולם, צריך **לשכנע** אותו...! עד היום **בזבזת** חיים, **בזבזת** מיליונים, **בזבזת** מיליארדים... תשכנע אותו שהפעם אתה רציני! שאתה מבקש חיים שיהיו למענך אלוקים חיים!

אמר לי פעם הגאון ר' ראובן יוסף גרשונוביץ זצ"ל, **תתחיל** עם דבר אחד, דבר אחד שיהיה כולו למענך אלוקים חיים בלי שום חשבונות של כבוד או אינטרסים אחרים... תיקח לך איזה הנהגה או מצוה או מעשה טוב שיהיה רק לשם שמים בלי שום חשבונות פרטיים... לא אכפת לי מה שיגידו עלי ומה שיחשבו עלי... ולהתאמץ בו מאד, שיהיה **למענך** אלוקים חיים.
תתחיל עם זה, תראה לקב"ה שאתה רציני, שאתה **באמת** רוצה, שאכפת לך, ובעז"ה לאט לאט מתקדמים הלאה...

מלך רק נותן!

כתוב בגמ' (ר"ה טז, א) אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם... מגיעים לעבודת!

הזכרנו שאמר המשגיח הגה"צ ר' אליעזר גינזבורג - כולם חושבים שהקב"ה רוצה שאנחנו נהיה עבדים שלו ולכן הוא מבקש מאיתנו לומר מלכיות בשביל שנמליך אותו עלינו ונהיה עבדים שלו. אבל א"כ אומר המשגיח זה לא מסתדר עם שאר הדברים הכתובים בגמ' שם... הביאו לפני עומר כדי שתתברך התבואה שלכם, שתי הלחם שיתברכו פירות האילן, נסוך המים שיתברכו גשמים, וכן כל דבר ודבר שהקב"ה אומר לנו להקריב או לתת - זה בשביל **לברך** אותנו **ולהיטיב** לנו! אז מה כדי שתמליכוני עליכם?... מה הפשוט...

אומר המשגיח מה זה 'מלך'!... אדם שכל הזמן דורש מחבירו שיתן לו אבל הוא לא מוכן להנותו מנכסיו, כתוב בנדרים (כד, א) שהוא יכול לומר לו לאו מלכא אנא דמהנית לך ולא קא מהנית לי... מלך הוא רק נותן ולא מקבל...

הקב"ה רוצה **לתת** לנו... כדי שתמליכוני עליכם וכך אוכל לתת לכם ולהרעיף עליכם... אני רוצה לתת לכם - אומר הקב"ה, אני מחלק לכל עבדי המלך, בואו... הצטרפו לגיונו של מלך, להיות מעבדי המלך... אם תהיו שייכים אלי אני אוכל לתת לכם, ואני **רוצה** לתת לכם!!!
דבר כ"כ פשוט.

שאלו את מרן שה"ת זצ"ל; כעת אנחנו בימים אשר 'חיל ורעדה יאחזו'... אחרי הכל זה לא משחק ילדים, הכל נגזר כעת... אנחנו רוצים להתפלל אבל יש **פחד**... זה מפריע לנו להתפלל... מה נעשה, איך נתפלל כשיש פחד?...

אמר מרן שר התורה - ליכור שני דברים, א. שהקב"ה **אוהב** אותנו, ב. שהוא מחכה לנו שנחזור בתשובה.

הבאנו שבע שיעור את דברי חז"ל שעם ישראל אמר לנביא שהם **מתביישים** לחזור בתשובה... עוד מעט נגיד את זה, לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים... אמר להם - כלום יש בן שמתבייש מאבא שלו?...

אני חוזר לאבא **שאוהב** אותי, לאבא **שמחכה** לי, לאבא **שרוצה** את התשובה שלי, אבא שאומר לי כל תשובה מועילה... כל הרהור קל של תשובה הוא כ"כ שמח מזה... כשיודעים את זה - זו הרגשה אחרת...

מעלת התפילה בישיבה

דבר נוסף אמר ר' חיים: בתפילת נעילה הייתי הולך לעמוד ליד אבא... כך הרגשתי טוב יותר... הזכות של הסטייפלער הקדוש תגן עלי... כך אמר ר' חיים!

ויש מקור לדברים, כתוב שחנה התפללה בדי' אמות של עלי הכהן, בשביל שזכותו של עלי תועיל שיקבלו את התפילה שלה. (וכבר מביאים את המקורות לזה).

בן תורה צריך לדעת שהזכות הכי גדולה, הסטייפלער הכי גדול בדור - זו הישיבה! במקום דהו גרסי שם הו מצלי. אחד שעוזב ישיבה - אין לו מושג מה הוא מפסיד... אין לו מושג! הזכות של הישיבה, הזכות של 'רבים', מלבד ההתעוררות שיש בתפילה בישיבה...

אחד הסיפורים של סלבודקא הוא: שהיה בחור יר"ש מהמקורבים של הסבא מסלבודקא, אמרו לו אנשים שבעיר שלהם אין בעל תוקע, ואם הוא לא יבוא - כל אותה עיירה לא ישמעו תקיעות, אז בקשו ממנו שיבוא לשמש להם כבעל תוקע. הבחור שאל את הסבא אם לעזוב את הישיבה וללכת לתקוע שם או לא. אמר לו הסבא, וכי יישארו קהילה שלימה בלי לזכות למצות עשה דאורייתא של תקיעות?!... וודאי שתסע. הבחור נסע מהישיבה לאותה עיירה.

כשהוא חזר, הוא שם לב שהסבא לא כ"כ מראה לו פנים כמו לפני שהוא נסע... הוא היה מהמקורבים! כל פעם שהוא עבר ליד הסבא, הסבא ברח ממנו... עד שהוא אור אומץ וניגש לסבא ושאל, מה פשעי ומה חטאתי?... אמר הסבא: בחור לא היה בישיבה בראש השנה ואף מעיז לשאול מה קרה?!

הבחור הודעו... הרי שאלתי קודם לכן את הסבא, והסבא הורה לי לנסוע! הסבא לא ענה לו, והמשיך הלאה...

בעל ה'ברכת מרדכי' שה' ישלח לו רפוי"ש במהרה - יש לו מהלך שלם... אנחנו נאמר דברים פשוטים: אתה באת לשאול הלכה אם צריך לנסוע או לא, כמו כל שאלה אחרת שיש לך בדי' חלקי שו"ע. לא ככה שואלים... השאלה צריכה להיות כך... יש לי בעיה! איך אני יכול לעזוב את הישיבה?... אמנם אני צריך לנסוע, אבל איך אני אפקיר את החיים שלי?... אם זו הייתה הגישה הכל היה משתנה... אבל כשאתה כלל לא מרגיש שזאת בעיה, ואם אתה צריך ללכת אז אתה הולך, לאחד כזה - אין תקנה!

מספרים שהג"ר בערל יאנובר (הג"ר דב זוכובסקי זצ"ל) נשאל פעם מה התאריך היום, ג' באלול או ד' באלול?... אמר ר' בערל - אין לי שפה משותפת לדבר אתך... אתה לא יודע אם עברת שלשה ימים מאלול או ארבעה?... אתה מופקע מאלול, אין לי מה לדבר אתך...

בחור צריך לדעת שלעזוב את הישיבה בראש השנה - זו שאלה של חיים!

כעת קובעים הכל...!

מגיע הזמן וצריך להתפלל... יש נדון אם לבקש בקשות בראש השנה או לא... ובעיקר בראש השנה שחל בשבת. מרן רה"י זיע"א אחז שלא כדאי לבקש בפה, אך הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ומרן שר התורה זצ"ל הכריעו לבקש!

וכששאלו מה לבקש? אמר, שיעקר הבקשה תהיה על התורה, זה מרכז החיים שלנו.

מביאים בשם השלי"ה, כתוב על מה אבדה הארץ? על שלא ברכו בתורה תחילה. אומר השלי"ה שלא כונו בברכות התורה במילים 'ונהיה אנחנו וצאצאינו' - כולנו יודעי שמך, הם לא ביקשו על הילדים שיהיו בני תורה, וממילא הילדים פרקו עול, ואבדה הארץ.

ראש השנה - עלינו לדעת שהוא זמן שקובע את כל השנה! את השטייגן בלימוד, את הגישמאק בלימוד, ואת האהבה ללימוד, את השמחה בלימוד, חברותות טובות... הכל הכל הכל נקבע! איך אפשר להישאר אדיש?... איך לא להתפלל?... איך לא לבכות?... צריך לחפש דברים שיקרבו אותי... שאני אוכל לזכות... כל החיים שלי תלויים בזה!

אל תהיה מוישה'ה

אנחנו תמיד חוזרים על הסיפור עם מוישה'ה... אבל השנה זה באמת עצוב... מתוך משפחות הישיבה הוקרבו שלשה קרבנות... שלשה קרבנות! אף פעם לא היה לנו כזה דבר... שלשה קרבנות של אלול!!! שלשה קרבנות של אלול!!! שתי אחיות... בגיל צעיר, אחת עוד זכתה לבת ויהיה לה המשך בעז'ה, השניה - גם זה לא... ואבא גדול, אבא שהיה גאון בתורה ובגיל צעיר הוא הלך... הפעם הסיפור עם מוישה'ה מקבל משמעות אחרת... רצינית יותר... זה לא סתם סיפור מהסיפורים...

דרך אגב - דבר נוסף שקרה בלי שום הבנה... שלש פעמים באלול האחרון פרצה שריפה בישיבת פוניבז'... כל ליל חמישי פרצה שריפה במקום אחר... הקב"ה תובע משהו...

סיפר ר' יצחק וולדנשטיין: באחת העיירות של ישיבת נובהרדוק שהייתה עשויה מבית עץ והשריפות היו מצויות... פרצה שריפה באמצע הלילה, וכמובן כשיש שריפה בבתי עץ זו סכנת חיים... כל העיר יצאו החוצה... ובאותו בית בו פרצה השריפה, האמא התעוררה, ומיד העירה את כל הילדים ויצאה איתם עם הפיג'מות, החוצה, אל הרחוב. ונרגעה... ברוך ה' שהנפשות נשארו בחיים...

לפתע היא נזכרת - במוישה'ה... מוישה'ה שלי, איך שכחתי אותו!... היא רצתה להיכנס, אבל להבות האש אחזו בדלת בעוצמה רבה... אם היא תכנס גם היא תשרף. היא פרצה בצעקות היסטוריות - מוישה'ה!!!... מוישה'ה!!!... ומיד התעשתה, הרי מוישה'ה ישן בחלקו האחורי של הבית והשריפה עוד לא הגיעה לשם, ארוץ מהר - אצחק אליו מן החלון והוא יקפוץ... זה קומה אחת...

היא בקשה מהשכנות לשמור על הילדים, ומיהרה לחלק האחורי של הבית, לחלון של מוישה'ה... ופרצה בצעקות: מוישה'ה!!!... מוישה'ה!!!... קום!!!... מוישה'ה!!!... וכל הקהל עוקבים אחריה בדאגה, ופתאום שומעים את מוישה'ה אומר, אמאל'ה שלי... למה את מעירה אותי באמצע הלילה?... עוד חושך בחוץ ולא הגיע הזמן ללכת לחיידר...

מוישה'ה - - יש פה אש! שריפה!!! עוד מעט תישרף!!! אמא, אמר מוישה'ה בקול רדום, תמיד את אוהבת להפחיד אותי... אני ילד קטן, זה לא יפה להפחיד אותי...

ואמא צועקת - תפתח את העיניים! מוישה'ה!!!... רק לפתוח עיניים, תראה לבד את האש!

אמא - זה לא יפה מצידיך... לא יפה להפחיד ילדים קטנים... אני כל כך רוצה לישון, למה את מבהילה אותי?... אמא, מספיק! אני ממשיך לישון, אל תעירי אותי יותר... והאמא צועקת וצועקת, דופקת בהיסטוריה על הקיר, ומוישה'ה מקיים את הבטחתו וממשיך לישון... וכעבור כמה דקות לא היה עוד מוישה'ה!!!

כל העיירה דברו על מוישה'ה... איזה שוטה... תפתח עיניים! מה ביקשו ממך, תפתח עיניים!!! אבל מוישה'ה זה מוישה'ה...

הג"ר יצחק וולדנשטיין עלה על הבימה בישיבה ואמר: מדברים על מוישה'ה... כוונתו מוישה'ה!...

בא נראה מה עברנו בשנה האחרונה, ובשבילנו יש פה שלש טרגדיות!...

מרן רה"י זיע"א אמר לי שאם פעם בעבר הייתה טרגדיה כזו היו הופכים עולם... יש פה שלש טרגדיות! כל מי שנפטר זה טרגדיה, אבל פה זה כולם קרובים בדרגה ראשונה, וכולם מהמחלה הנוראה שפגעה בהם... ובאיזה גילאים?? צעירים לימים... ואף אדם הוא לא מובטח... בשום דבר לא, וכ"ש מהמחלות האלו... תפתח עיניים! על מה אתה סומך?... איפה

משענת הקנה הרצוף שלך?... אל תהיה מוישה'ה... אתה תינוק!... בחורים מתלוננים תמיד מפחידים אותנו באלול, מי מפחיד אותך?... הקב"ה מפחיד אותך!... מה מבקשים ממך בסך הכל? מה מבקשים?... ר' חיים קניבסקי אומר לך שהקב"ה מחכה לך, אוהב אותך, נותן לך אפשרות לעשות תשובה, סולל לך את הדרך... הוא פורש לך שטיח אדום של "אני לדודי ודודי לי"... על מה אתה מדבר!... בוא!...

אתה תציל את עצמך, ואת כל כלל ישראל יחד אתך!
השופר הוא הזעקה!

אנחנו יודעים שהחפץ חיים זצ"ל כבר אמר שהשנים הללו הם השנים שלפני הגאולה, ומרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל היה כמו"כ אומר ומדבר ע"ז - - זה כבר לקראת הסוף הסוף!... היום אנחנו רואים במדינה הזאת את קיום מאמר חז"ל שבסוף מסכת סוטה... בדורות הקודמים היו אומרים שמשח צריך לבא כי לא שייך 'חוצפה יסגא' יותר ממה שהיה קורה אז... אבל כשמגיעים לדור הזה - זה הרבה הרבה יותר... בדורות הקודמים לא חלמו שיהיה עד כדי כך חוצפא יסגא כמו בדורינו... אבל הכל זה הבל הבלים, לא ימין ולא שמאל, רק ימין ה' עושה חיל!!!

מאד יכול להיות שאנחנו **בשנה האחרונה** לפני ביאת גואל צדק...!! כשיבוא הגואל זה כבר לא חכמה... אז כולם ירצו להיות צדיקים. המבחן הוא היום! היום להוכיח את עצמינו... בחור שאל אותי שאלה: כתוב למה תוקעים בשופר? בשביל להחריד, טבע השופר הוא להחריד! אמר לי בחור - אני לא מפחד משופרות... זה 'ניגון יפה' שאני אוהב לשמוע... מה מפחיד בזה?... שיא הנחמד!

אומר רבי שמשון פינקוס - כן... אם סתם שומעים שופר יש עוד הרבה כלי נגינה... "הללוהו בתקע שופר" כמו "הללוהו בנבל וכינור" (תהילים קנ, ג)... אבל שופר שמבשר על מלחמה זה אזעקה!!! השופר של אלול זה לא בא להשמיע לנו 'ניגון יפה', זה שופר שמתריע על מלחמה!! יש כת מקטרגים, יש סנגורים, יש ב"ד של מעלה... משופר כזה מפחדים ועוד איך...! כאשר בעתו היו אזעקות אמת - היו אנשים שמתו רק מהפחד של האזעקה!... אזעקה שטומנת בחובה המון...

זכות התורה היא שתגן

והנה, היחידים שיכולים לעצור את מלאך המוות זה בני תורה! כמה פעמים חזרנו שאמר לי הג"ר מאיר שפירא (אביו של הגאון המופלג ר' משה שפירא זצ"ל) שהוא באזוני שמע את הג"ר יוסף לייב בלז - מטלז - שאמר, כשיהודה אמר לאביו "אנוכי אערבנו מידי תבקשנו" (בראשית מג, ט), אומר רש"י חי ולא מת. ונשאלת השאלה איך הוא יכול להתחייב על כך שבנימין ישאר חי?... הרעים הטלוער בקולו ואמר, יהודה אמר לעקב, אבא! מה אתה חושב, שאני סתם גיבור?... אני בן תורה! בן תורה יודע להילחם גם עם מלאך המוות!... חי ולא מת...

היחידים שיכולים לעצור את מלאך המוות זה הבני תורה... אם אנחנו רואים שתובעים אותנו - זו תביעה על תורה! מרבה תורה מרבה חיים! אם היום יש לנו שלש מקרים כאלה זה זמן להתעורר ולא להיות מוישה'ה!... ואין שום דרך אחרת, רק תורה! כי מרבה תורה מרבה חיים! דבר פשוט מאד...

ר' אליה לאפיאן זצ"ל היה אומר דבר נורא: הרבה פעמים חולפת לה שנה, ולא קרה בה משהו מיוחד... והבן אדם רגוע... ברוך ה' זכיתי לשנה טובה, אומר ר' אליה: יש אנשים שנגזר עליהם בעת בריאתם לחיות שמונים שנה, ושנה אחת בגלל שהם לא התעוררו נגזר להם שיפחתו להם עשרים שנה, עד גיל ששים הם לא רואים שום דבר... ומגיע גיל ששים והוא נפטר... זה לא קרה היום, זה נגזר עליו עוד לפני ארבעים שנה למות בגיל ששים... עשרים שנה הוא איבד מהחיים... אדם יודע מה הוא מאבד!...

ובעיקר, כל מי שידוע דנים גם על עולם הבא... מה יהיה לי בעולם הבא...

מרון רה"י זיע"א היה אומר שאחרי שיש גזר דין - קשה לשנות אותו... אנחנו יודעים על מה אנחנו הולכים לדבר? על עולם הבא... על נצח... כל רגע של נצח - כל חללי עלמא לא ישוון ליה... ומה מבקשים מאיתנו? מה רוצים מאיתנו? שנהיה עצובים ונבכה?! לא! רוצים שתהיה קצת יותר רציני, תבין, תעשה תשובה - תדבר עם הקב"ה... תתקרב אליו... זה הכל! אף אחד לא מבקש ממך יותר מזה! והקב"ה רוצה אותך, ומחכה לך...

ראש השנה שחל בשבת

הבאנו שהערוך לנר אומר (בספרו 'מנחת עני' פרשת האזינו) שבשנה שר"ה יוצא בשבת ואין תקיעת שופר, אז השבת עצמה היא ה'מליץ יושר' שלנו... שואלים אותה על כל אחד איך הוא שומר אותה...

ויש לי שאלה, למה זכות השופר ממשיכה מאז אברהם אבינו ועקידת יצחק, ועד הדור שלנו אנו, אלפי שנים מתפללים "ועקידת יצחק לזרעו ברחמים תזכור" איך זה ייתכן?!! והתשובה פשוטה, כי זה היה עם מסירות נפש!

אתם יודעים מה זה כשהשבת באה עם מסירות נפש... כמה דורות ע"ג דורות מסרו נפשם על שמירת השבת... זה פחות מתקיעת שופר?!... כל כלל ישראל!

נסעתי לאחרונה עם מישהו שהביא אותי לביתי, וסיפר לי הנהגה שאמר לו יהודי שסבא שלו היה איש פשוט מאד, והוא זכה שכל הדורות שלו כולם הם בני תורה ממש. ולמה?... סבא כל הזמן היה מספר לנו שכשהוא היה ברוסיה והם לא נתנו להם לשמור שבת, מה הוא לא היה עושה... הוא היה פוצע את עצמו, כולו היה מלא חתכים, העיקר שהוא לא יצטרך לכתוב בשבת ויוכל לשבות ביום השבת. והקב"ה שילם לו...

שבת כזו זה לא פחות מתקיעת שופר... שבת של 'כלל ישראל'... לכה דודי לקראת כלה פני שבת נקבלה... לכה דודי... של אני לדודי... לאן זה מגיע?... 'לפני שבת נקבלה'... לראש השנה של שבת... והשבת 'מליצת יושר'! כמה צריך להיזהר בכבוד השבת...

ר' אברהם יעקב זלוניק זצ"ל היה אומר בדרשותיו (בשבת שובה) שאחד שלא לומד הלכות - התשובה שהוא עשה זה שקר! אתה אומר שאתה רוצה לעשות רצון ה', אתה בכלל מתעניין מה רצון ה'?... אתה רוצה לשמור שבת - אתה בכלל יודע הלכות שבת?... לכבוד את השבת, השבת היא מעין עולם הבא... עולם רוחני... נועם הנשמות...

יום שלם של נעילה

אני רוצה לומר לכם חידוש מסעיר שאין כדוגמתו, אם נדע מה זה השנה שראש השנה חל בשבת, לפי הנודע ביהודה זה עולם אחר שלא להכיר...

חז"ל אומרים שעל חילול ה' אין כפרה, לא מועיל תשובה, ולא ייסורים ולא יום המיתה!!! אומר המשך חכמה (פרשת האזינו)

למה זה כך? כי תמיד יש בית דין של מעלה, ולב"ד של מעלה אין כח למחול על חילול שמו יתברך.

אך מחדש המש"ח בתפילת נעילה - זה רק הקב"ה לבד, ואין בית דין של מעלה, ואז הקב"ה מוחל גם על חילול ה'!!! מי שבאמת מתחרט ומבקש סליחה ומחילה, ומתכוון להרבות כבוד שמים - מוחלין לו.

ויש חידוש - לא ידוע - שאין לתאר... הנודע ביהודה בספרו הצל"ח (ר"ה לא, א) מחדש, כי בשנה שר"ה חל בשבת - אין בית דין של מעלה... רק הקב"ה נמצא לבד... זה יום שלם של 'נעילה'... והקב"ה לבד זה 'קל מלא רחמים'... בוא תרצה להתקרב אליו... הכל נמחל אפילו ח"ו חילול ה' לחידושו של המש"ח.

ולהרבות כבוד שמים זה לקבל על עצמינו לעשות את מעשינו לשם שמים, לבא לסדרים בזמן, ולהתפלל בזמן. קבלנו מרבתינו שהקידוש שם שמים הגדול כשסדרי הישיבה ממוצים עד תום, תפילה וסדר מיד בשעה הקבועה הבית מדרש מלא וגדוש במלחמתה של תורה או בתפילה, וזה נוצר על ידי אורח כללית, הראש ישיבה הג"ר שמואל רוזובסקי זצ"ל אמר שבישיבה אין 'יחיד' כל בחור מיד משפיע על הסובב - לטוב והיפוכו.

והקידוש ש"ש שבו נרצה פני האדון ברוך הוא, להיות סדרי הישיבה נשמרים ונעשים במילואם, ויתרבה כבוד התורה וכבוד שמים.

הקב"ה חפץ בנו!

אנשים לא מבינים כמה מוטלת עליהם החובה להודות לה'! אנחנו חיים, אנחנו קיימים, הוא אוהב אותנו! הוא רוצה אותנו! מה הוא מבקש מאיתנו? שובו אלי ואשובה אליכם! בואו... אני מחכה לכם... אומר ר' חיים איזו הרגשה נעימה זו, אני הולך כעת לבקש לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים, הקב"ה רוצה לשמוע אותי, הוא מקבל אותי עם הלכלוך... עם הזוהמה... בוא אלי אני אנקה אותך...

אמנם בתומר דבורה כותב שזה הדבר הכי מפחיד, "רחץ ה' את צואת בת ציון" (ישעיה ד, ד)... מפחיד הוא הדבר, שאתה נותן למלך לרחוץ את הלכלוך שלך... אבל הקב"ה מוחל... זה כמו אמא שלוקחת את בנה הקטן ורוחצת אותו, ומנקה אותו... כשהרה"ר ר' מיכל יהודה זצ"ל היה קורא את התומר דבורה הזה הוא היה מתחיל לבכות... תראו כמה ה' אוהב אותנו... בא אלי מלוכלך ואני אנקה אותך! אבל תבוא להתנקות...

ונסיים, שהקב"ה יעזור לכולנו, פתחו לי פתח כחודו של מחט... וזו משהו... חודו של מחט... ואני אפתח לכם פתח שעגלות וקרונות עוברות בו.

חודו של מחט... אבל אמיתי! **יתן הקב"ה - - לב טהור ברא לנו אלוקים ורוח נכון חדש בקרבנו, ויה"ר שנמצא חן בעיניו, ונזכה לשוב בתשובה שלימה לפניו! אמן.** נמסר ליל א' דסליחות, מוצש"ק נצבים וילך.

מערכת ארחות חיים

משגרת לכל התורמים והקוראים

ברכת שנה טובה ומבורכת כתיבה וחתומה טובה

ויהי רצון שתתקבלנה כל התפילות לרצון לפני אדון כל

לע"נ

מרת ביילא הינדא טויב ע"ה

אשת חבר להג"ר יחזקאל זצ"ל

בת הגה"צ רבי חיים טודרס הרשלר זצ"ל

רבת פעלים לתורה וחסד

נלב"ע כ"ב אלול, תנצב"ה

שאלת מוסר

שאלות מתורת המוסר בנושאי הפרשה ותשובותיהם הלקוחות מתוך תורת שיחותיו של המשגיח

הגאון הצדיק רבי משה אהרן ברוורמן זצוק"ל על פרשיות השבוע

חג הסוכות - שמחת תורה תשפ"ד

גמליהם יס יצא

הקדמה: סיום התורה היא פרשת הסתלקותו של משה רבינו עליו השלום, ונאמר ונתפרט במקראות גודל מעלתו של משה רבינו, והתואר הכללי של משה רבינו עליו השלום נאמר 'וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה'.

השאלה: מרן הגר"א וסרמן זצוק"ל (קובץ הערות בסופו ביאורי אגדות סוף ז') הסביר בזה את מה שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (ב, ה) 'שכל אחד יכול להיות צדיק כמשה רבינו' ואף שהתורה העידה 'לא קם נביא עוד כמשה בישראל' היינו לעניין נבואתו ולא בצדקותו, ואף שהדבר פשוט שא"א לשום אדם להגיע למדרגתו של משה רבינו עליו השלום גם בצדקותו, ואיך מתפרשין דברי הרמב"ם?

התשובה: הביאור הוא, שמצינו שמשה רבינו עליו השלום נקרא בשם 'עבד ה' וכתב שם הרד"ק ביהושע 'מי ששם כל כוחו וכוונתו וכל השגחותיו בשם יתברך, ואף בהתעסקו בענייני העולם מתכווין לעבודת הקל ית', הוא יקרא עבד ה', עכ"ל. וברמב"ן (דברים ו, יג) שתהי' לו בכל עת כעבד הקנוי המשרת לפני אדוניו תמיד שעושה מלאכת רבו עיקר וצרכי עצמו עראי וכו', אפי' צרכי גופו לשם עבודת הקל יהיו וכו', עכ"ל, והיינו שהוא עושה הכל לצורך רבו, 'והמידה הזאת נדרשת מכל איש ישראלי להשתמש בכל אשר לו לעבודת השי"ת, וזו היא מדרגתו של משה רבינו עליו השלום, ואף שבוודאי אפילו יעבוד אדם בכל כוחותיו, אלפי אלפים שנים לא יגיע עד קרסוליו של משה רבינו עליו השלום, אבל בשביל זה לא נגרע כלום מערכו, שהעני בקרבן עני יוצא ידי חובתו כמו העשיר בקרבן עשיר, וזו כוונת הרמב"ם שכל אחד יכול להיות צדיק כמשה רבינו עליו השלום, היינו שכל אחד לפי ערכו ולפי כוחותיו יכול להיות עבד ה', כמו משה רבינו עליו השלום לפי כוחותיו, עכ"ל מרן הגאון רבי אלחנן ווסרמן זיע"א. והיינו ש'עבד ה' כל אחד יכול להיות גם אם זה רק בדרגתו.

הרחב דבר:

אמנם מן הראוי להתבונן מה שהתורה גילתה לנו ממדרגת משה רבינו עליו השלום, ממדרגת 'עבד ה' שנאמר עליו בפרשה זו.

נאמר 'ומשה בן מאה ועשרים שנה לא כהתה עינו ולא נס ליחו' (לד, ז) ומה הוא השבח בזה, וברש"י פירש 'לא כהתה עינו' אף משמת, 'ולא נס ליחה' לחלוחית שבו, לא שלט בו ריקבון ולא נהפך תואר פניו. אמנם לעיל 'לא אוכל עוד לצאת ולבא' (לא, כ) פרש"י 'יכול שתשש כוחו, ת"ל לא כהתה עינו ולא נס ליחה וכו', עיי"ש וברמב"ן.

ומשמעות העניין הוא, שגופו של משה רבינו עליו השלום היה מזוכך לגמרי מענייני החומר והגופניות, שלא שלט בו מה ששולט על בשר ודם גשמי, הן לאחר מיתתו והן לעת זקנותו, כשמתמעט החיות הגוף נחלשים כוחותיו בחייו וכ"ש לאחר מיתתו ששולט בו ריקבון, וזאת משום שביטל מעצמו מציאות אותם כוחות ורצונות לגמרי, ולכן לא היו בו ולא רק שלא שלטו בו, אלא לא נתעוררו לגמרי אצלו בכל מצב ומצב, ומה שנשאר הוא רק כח של עשיית רצונו ית' בלבד לגמרי, כולו עבדו ית', עושה רצונו בלבד, דהיינו כמש"כ הרמב"ן ש'עבד' גדרו מה שקנה העבד קנה רבו 'וידו כיד רבו', ומה שהביא ובה על בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנעניים הרי זה של רבו, ממש לא נשאר כלום כלל וכלל מעצמותו, רק כפי מציאותו ית' בלבד היא שקבע מעשיו מחשבותיו והרגשיו בלבד, 'ארבעים יום לחם לא אכל ומים לא שתה' לא היה זקוק להם, ואמנם נאמר בתורה על משה רבינו עליו השלום 'כי קרן עור פניו' 'ויראו מגשת אליו',

כמשאז"ל בתורתו של רבי מאיר נאמר כתנות 'אור' היינו שמחמת כל מציאותו מחשבותיו והרגשיו רק להבוי"ש לבדו, הרי גופו היה כולו תחת שלטון 'אורו' ית', כפי שנשמטו מרגשת ושייכת.

וייתר על כן מצינו בעניין זה הנאמר 'ויקבור אותו בגיא' פרש"י מגמ' סוטה (יד:) הקב"ה בכבודו, ר' ישמעאל אומר הוא קבר את עצמו, וכן 'לא ידע איש את קבורתו' 'קבורה' משמעותו ועניינו תפיסת מקום בעוה"ז, ד' אמות של קברו של אדם תפוסים לו, אבל משה רבנו לא היה מקומו בעוה"ז אף כשהוא היה חי, ולכן לא נשאר גם אחר מיתתו.

ויש להבין על פי מה שאמרו ז"ל 'מקום הארון אינו מן המידה' ופירשו שרוחב המקדש עשרים אמה ורוחב הארון עשר אמה, וכשמדדו משני צידי הארון היה בכל צד עשר אמה, והיכן האמה של מקומו של הארון, אלא שאמנם עמד שם ארון אך לא תפס מקום בעוה"ז הגשמי, ומעין עומדין צפופין ומשתחוין רווחים, שמצד מבט עוה"ז אין מקום להשתחויה ואע"פ כן היו משתחוים באופן שהיה לכאורה ד' אמות לעצמו, וכן משה רבינו עליו השלום היה לגמרי מזוכך מחומריות וגופניות, שלא היה צריך לו מקום בעוה"ז כדי להיות בעולם הזה להיות חי בו, ובוודאי שלא הי' שייך אצלו עניין של קבורה בתוככי עוה"ז, וזהו שאמרו שכביכול הקב"ה קברו, או שהוא עצמו, המשמעות היא, שידי אדם בשר ודם גשמי לא יכלו לשלוט בגופו של משה רבינו עליו השלום לקברו, משום שמגופו נתבטל לגמרי כוחות החומריות והגופניות ולא שייך ששלטו בו לקברו ולמעטו.

כלומר לאותו עניין של נטילת גופו מעוה"ז היו צריכים הנהגתו ית' לכך, ו'קברו' היינו העלמותו מעולם זה של חומר וגשם שקודם הי' חי בו משה רבינו עליו השלום, ו'הוא קבר את עצמו' מפורש שהי' זה אצלו בגדר מצווה כמש"נ 'וימות על פי ה' ואת המצב הזה של התעלות מעוה"ז והסתלקות ממנו הוא פעל זאת מכח קדושתו ועצמיותו.

וזהו שנאמר 'ולא ידע איש את מקום קבורתו עד היום הזה' כי לא שייך הי' שיוכלו לסמן מקום קבורתו, כי לא תפס מקום בעוה"ז, והיינו שלא היה זה בבחינת עוה"ז, ולכן 'לא ידעו', 'ולא ידע' הוא מלשון 'ולא הכיר' כמו שמפרשים 'כי ידעתיו' היינו מכירו ויודעו.

ואמרו בגמ' (סוטה שם) ולא ידע איש שאף משה רבינו לא ידע, שנאמר כאן 'איש' ונאמר 'וזאת הברכה אשר ברך משה איש', ובמהרש"א להדיא שם 'גם בחייו לא אכל וכו'', גם במותו כשנקבר נשאר רוחני שאין לו גדר במקום ואין לעמוד על מקומו המיוחד לו, והוסיף רב חמא שמשוה רבינו עצמו אינו יודע, כי כן נעשה כולו רוחני שלא ידע היכן גופו כלל, כי נפש החומר ממנו, יעוי"ש. והיינו שבמיתתו נפש החומר שלא היה קיים כבר, ונשאר כולו רוחני כפי שהיה בחייו, ולכן לא ידע איש את מקום קבורתו.

וכל זה כלול במדרגת 'עבד ה' שזו כל מציאותו ולא אחרת כלל, ולא בכדי אמור עליו 'והאיש משה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה' ונאמר שאמר 'ונחננו מה', והיה כולו 'טוב' - נתמלא הבית אורה (שמות ר, ז), ומכוחו - מן שהיה מזון שאין בו כח המתאוה אליו והרצון לאכול אותו.

(נאמר בקידוש חתן תורה בקהילת תלמידי הישיבות רחוב חידושי הרי"ם בב"ב שמחת תורה תשס"ב, ומן המחוייב לציין כמה גדולים דברי המשגיח זצוק"ל שמה שדרש מאחרים ואמר בשיחתו זו, זה מה שנאמר באשכבתו בהלווייתו על ידי חתנו הגדול הגרי"י אדלר שליט"א, עיקר הדברים הרמב"ן והרש"י הנ"ל עליו גופא, ונאים הדברים לאומרים).

וידעינן שבנתינה ובהשפעה יש ג' דרגות, חכמה - הוא מה שלומד מאחרים, בינה - מבין דבר מתוך דבר, דעת - זה מה שנקנה ונקבע אצל המקבל כדבר ברור וידוע, ואשר הופך להיות חלק ממצאותו ומאופן הנהגתו ודרך חייו, הנה כי כן ה'דעת' הוא האסיף של חכמה בינה וכל השפעות שקיבלו עד כה.

וכידוע ש'דעת' משמעו שייכות וחיבור הדדי, כך היא מעלת הסוכה כלפי יציאת מצרים 'למען ידעו'.

ונקבע זמן ומועד לדורות אחרי ראש השנה שהוא 'יום תחילת מעשיך' שהוא במעלת 'בחכמה יסד ארץ', ואחריו יום הכיפורים שהוא תשובה שמתקבלת ושייכת לבינה, ולאחרי שזכו לחכמה ובינה הרי נגמר קניינו ב'דעת' דסוכה, באסיף שלו, אחרי הקפות דהושענות 'למען דעת כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך'.

(מתוך החוברת שיצא לאור השנה משיחות המשגיח הגרמ"א זצוק"ל על חג הסוכות 'סוכת מוסרים')

ספרו נפלאותיך

עובדות ופנינים על התורה

סוכות – תשפ"ד

נטילת לולב בסוכות שחל בשבת

מספר הגאון ר' אפרים אושרי זצ"ל: הנה מרן הגאון ר' אברהם דובער כהנא שפירא זצ"ל הגאב"ד קובנה נפטר בשבי הגיטו בש"ק כ"ב אדר א' תש"ג היה אז חולה גדול ולא רק שאי אפשר היה לו לקיים את המצוה הזאת אלא אי אפשר היה בגלל מחלתו אפילו לספר לו על כך ולדבר אתו וכשהביא נכנסתי אליו וספרתי לו מה שקרה כי נזדמן ליושבי הגיטו אתרוג שהביאו מגיטו ויילנה והצעתי לפניו את צדדי השאלה בנוגע קיום המצוה והוא שאל איך פסקתי את הדין אמרתי לו שלא הוריתי לא לאיסור ולא להיתר.

ואמר לי שמותר היה לכלואי הגיטו לברך לכתחילה על האתרוג כי בכגון דא לא גזרו חכמים את גזירתם. בעת למודי בתפארת בחודים כשמסרתי להם מה שפסק הגאב"ד דקובנה גדלה מאוד שמחתם על שזכו לקיים את מצות נטילת לולב התלהבות שמחו וששי בשמחת בית השואבה ושרו את שירי החג תוך צפיה לישועה ורחמים. (ממעמקים ח"ד ס"ה)

והעיר ע"ז מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א (מוסף בחוקתי תשס"ג): לכא' הדברים אינם מובנים, הרי ישנו כלל ידוע של "לא פלוג" וגם במקום שאין לחשוש חז"ל גזרו, וכגון בשמא יטה אף שגובה י' קומות לא פליג ואסור, ואולי י"ל שמק הדב"א סמך בפסקו על דברי הסמ"ג באור"ח סי' קכ"ח א"א סק"א ש' שלמרות שבדרך כלל העמידו רבנן את דבריהם במקום דברי תורה, ואמרו שמוטב שתתבטל המצוה דאורייתא והעיקר שישמעו לדברי רבנן, כ"ז נאמר במקום שאין חשש לגזירה, אולם כשאין חשש כזה כמו בגיטו קובנא שאף אחד לא יעז לצאת מהגיטו, ואין לחשוש לאיסור העברה מרשות לרשות, במקרה מה עדיף לקיים את המצוה, והוא חידוש.

ולפ"ז קשה גם אם היהודי שהביא את ארבעת המינים היה נשאר כל החג היה מותר לטול ד, מינים בשבת דאין חשש לגזירה, וכנראה שחלק מההיתר היה מלווה בעגמ"נ של יהודי הגיטו, על הצרות שעוללו להם ביום חרון אף ד', ובכנה"ג שעם שלם נתין למשיסה ביד צוריו בשואה האיומה לא אמרין גזירה עבידא דבטלא.

והנה הגר"א אשרי בשו"ת "ממעמקים" הציע דרך כיצד לטול ד' מינים בשבת, וכתב דבסוכה מג. הקשו אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת, אמר הגה גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד מעבירנו ד' אמות ברשות הרבים, אי הכי יום ראשון נמי ואסור, ראשון תקעו ליה רבנן בביתו ופרש"י התקעו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו, ומתוך שלא התרת לו אלא בביתו, זכור הוא ולא אתי לאפוקי, וא"כ מצדד שם בשו"ת "ממעמקים" שגם בגטו כך.

ויש להעיר דמאן י"מר דנשאר כך למסקנא, כי הגמ' דחתה תשו' זו ואמרה, קודם תקנה מאי איכא למימר? ומסקנת הסוגיא: אלא ראשק דאיתא מן התורה בגבולין לא גזרו בהא רבנן, הנך דליתניהו מן התורה בגבולין גזרו כהו רבנן, ובפרט שהערוך לנר הוסיף לבאר את דברי רש"י, כלומר שע"י התקנה נזכר שלא להוציא, דהיינו שיחשוב למה לא נוטל במקדש כבשאר מינים? וע"י כך יזכור שמפני הסכנה ביטלו, והסכנה היתה מפני שהיו צריכים להביא לאביהם מע"ש כי אסור לטלטל בשבת, והתקנה ליטול בביתו מביאתו ליד כך שיזכור שאסור לטלטל ברשות הרבים, יע"ש בדברי הערוך לנר, ולפי ביאור זה בגיטו אין מעלה בזה שכ"א נוטל בביתו, אך מאחר ובזה הערוך לנר ממתרץ

קושיית כפות תמרים, אולי יש דרך לומר כהגאון בעל שו"ת "ממעמקים" כדעת הכפות תמרים.

ומצוה לחזור אחר תורתו של הגאון "ממעמקים" זצ"ל ששת לבו מתוך ה"מעמקים" בתורת ד', המשמחת לב, גם בשעה קשה זו. וראה עוד בחשוקי חמד סוכה מב, ב.

אמירת בשכמל'ו

סיפר לי הרה"ג ר' אליהו ויספיש זצ"ל שסיפר לו מרן הגרש"ז זצ"ל שהלך פעם עם אביו לביקור חג אצל הראי"ה בחג הסוכות, וסיפר להם הראי"ה שלפני כן ישב אצלו ת"ח והפציר בו שמכין שרוב האתרוגים הם מורכבים, שיכריז הרב הראשי שכולם יברכו על הלולב ואח"כ יאמרו בלחש בשכמל'ו מספק אולי הברכה לבטלה. ואמר לו הראי"ה עד שנשים טורחים ועמלים על האתרוג שלהם, אני לא יכול להרוס להם את השמחה באמירת בשכמל'ו.

ערבה ברוסיה

מספר הרה"ג ר' אברהם קופרמן שליט"א: בשנת תש"ן בקשני חותני הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל להתלוות אליו לרוסיה להיות עזר בתפילות. ואמר שאני אחראי על 4 המינים קיבלתי רשות מאבי ז"ל לקחת מהמכללה לפני ר"ה 7 לולבים [בחירה מתוך 20 שהגנן קצץ עבורי] ו 2 אתרוגים 60 הדסים [מלאכה לא קלה כלל למצוא מי שימכור קודם ר"ה] [בשנות תש"ן] ואמרו לי שערבות ברוסיה יש בשפע ואכן בכפר הראשון שהישיבה היתה 3 שנים היו 7 עצי ערבה סביב וכך כל אימת שרצינו קטפנו [ע"י גוי כמ"ב שמא הקרקע גזולה]

ואז הישיבה עברה למקום המרוחק 3 שעות במונית מהראשון ואני כהרגלי מביא 3 מינים שהרי יש ערבות בשפע...

והנה כשאני מטייל עם אשתי בשטח הישיבה [שאגם בתוכו] אני רואה כל מיני ערבות אך רחוקות מלהיות כשרות [ערבה בוכיה-ערבה ירוקה-ערבה קנה כעץ רגיל-מומחה אמר לגרש"ז שיש 40 סוגי ערבות!!!] ועלים מלאים תולעים ופטריות....אמרתי לעצמי עתה זה זמן תשובה ואחר כך נחפש יותר בעיון.

והנה גם אחר יוה"כ לא מוצא ובקשתי מכל הבחורים שיצאו ליער ושכל אחד יקטוף ענף מעץ ערבה שמוצא והנה כבר ערב חג כל אחד מביא... ונורא!!! כל אחד גרוע יותר מחבירו-מה אעשה? והרי ר' יצחק סמך עלי אולי מחר כל הישיבה והצדיק הגדול לא נברך על 4 מינים בגללי???. אני בטלן.....

הייתי צריך לשלוח מיד אחר יום הכיפורים מונית למקום הראשון ולבקש רשות אך לפעמים השכל מסולק שהרי יש ערבות ברוסיה.... מה שברור היה לי שלשו"ע ורמב"ם הערבות פסולות [הם נקראות צפצפה] אך לרש"י אולי...חיי אדם פסק שבמקום שלא מצוי אפשר לסמוך על רש"י רק בתנאי שחודי העלה הם לצד אחד ולא כשיני הכלב

לכן מכל ענף קטפתי עלה אחד כדי לבדוק אם הוא כשר בדיעבד [שלא יהיה מוקצה] ומיד אחר הסעודה רצתי לבית המדרש ועבדתי עם הספר של הרב שטרן להשוות סוגי עלים...הייתי במתח אטומי ובעצב של תשעה באב עד שסוף סוף מצאתי כמה ענפים כשרים לרש"י.

וברכנו ונתנו מתנה ע"מ להחזיר לציבור ואני הולך להביא עוד ענפים ואז מזעיקים אותי שכל העלים נופלים [בסתיו הם בקושי מחוברים] ולכן לא נתתי לנענע רק להגביה בזהירות טפח..וכך אחד אחד עד

שבסוף נשארה רק ערבה אחת מה נעשה מחר הרי זה יר"ט שני וא"א לבקש מגוי לקטוף-מוקצה דמחומר ...
רק אם בנס אמצא היום ערבה תלושה אז למחרת אקחנה ומיד אחר הסעודה טיילנו ומצאתי בדרך זרוקה ערבה שאע"פ שלא טלטלתי אותה משום שאולי נקטפה היום אבל לפי המראה היא כשרה לרש"י [אחר כל האימונים בלילה שעברה] ואמדתי שיש בה 24 סמ' שכשר לר' חיים נאה] והתפללתי ששור לא ידרסנו וכלב לא ישברנו ומוקדם למחרת רצתי קודם שחרית והוא נשאר ובו יצאנו כל היום השני ועל נסיך...ממש.

מובן מאליו שמאז כל שנה אני הבאתי ערבות מישראל עם קנה אדום ממוצא...עד שלאחרונה בישיבה מביאים...ממוסקווא [שבא מישראל].

שיבה עם ניילון

עוד מספר הרה"ג ר"א קופרמן שליט"א: כיון שגשמים זה דבר מצוי כאן [ברוסלאנד] ואנו מתמודדים עמם מדי שנה בשנה אשתף אתכם בחלק מהשאלות ההלכתיות שעלו כאן.
[כדי להכניס אתכם לאוירת גשמים שאין לכם כל מושג עליה אנו נשבץ כאן בחלק השני סיפורים שאני מעריך שישמחו אתכם ואת ביתכם].

הנה הגשם כאן בליל ראשון אינו סימן קללה כידוע מסברה שכך הטבע כאן, והמשנה דברה באקלים של ארץ ישראל וכ"כ הריטב"א, וההפך שינוי הטבע עברינו כסיפורים אשר לפניכם מראים חיבת הקב"ה עלינו כמו שסופר להלן.

חלק ראשון- ספיקות הלכתיות הקשורות לגשם
ראיתי שבחורים שישנו בסוכה חששו שבאמצע הלילה יתחיל לנטף לכן כיסו את עצמם במפת ניילון בשלחן וכך ישנו שנת ישרים כשבבוקר ישנם ערוצי נחל מסביב למיטתם והם לא מופרעים מזה.
והסתפקתי אם קיימו מצות שינה בסוכה משום דמסתבר שזו אינה דרך דירה לשים ניילון עליך ממים נוטפים בשעת שינה [ספרו לי שאחד הגדולים ישב בסוכה עם מטריה ולדברינו זה אינו דרך דירה ולא קיים כלום].

ושאלני בני שמואל ישי נ"י וזרח-מאי שנה מכסתות רבות שהמ"ב חייב לקחת הרי בבית אין צורך בהם? וקצת י"ל שכשהחיימום פוסק אכן משתמשים בשמיכות רבות, משא"כ אם יש חורים בגג ונוטפין מים כמדומני שיצא לחדר אחר או לדירה אחרת [אך מה יעשה באין לו?] וצ"ע..

יש לחקור אם החזאי מודיע שבאמצע הלילה יתחיל גשם [ודבריו מתקיימים ב-90% ומה יהיה בפחות % ומה יהיה אם אליהו הנביא יודיע זאת] האם אני מחויב עד אז לישון בסוכה ורק אז לצאת -או כיון שזה צער גדול לקום באמצע שינה ולישון לחצאין אני מתחילה פטור [ולא דמי לאמצע סעודה..] וכך היא נטית לבי.

ולילה אחד אמרו לי שב3 בלילה יתחיל גשם-ומכיון שהספק הוא בדאורייתא החמרתי על עצמי והלכתי לישון בשעה 2--4:21 401 הגשם העיר אותי.

לפרוס ניילון תחת הסכך

והנה נחלקו רש"י ורמב"ם נגד ר"ת אם פרס סדין מפני החמה על צלתה מרובה מחמתה פוסל או לא. לרש"י ורמב"ם פסול כפשטיה דמתני' ולר"ת כיון שאף עם החמה תמיד תישאר צלתה כשרה. והשר"ע הביא את רש"י ורמב"ם בסתם ואת ר"ת רק כ"א והלכה כסתם אלא שכתבו הפוסקים שבמקרה של ר"ת ישב ולא יברך ועיין מג"א ומ"ב שאם ירדו גשמים יפרס סדין מתחת הסכך כדי להציל מהם ויצא לר"ת אלא שלא יברך.

ועפ"ז היה ברור לי שלפרוס ניילון ע"ג הסכך יהיה תלוי במחלוקת רש"י ור"ת-והוריתי תמיד בשעת הגשם שנישאר בסוכה עם הניילון כדי לצאת את ר"ת. --[ועוד היתה לי סברה להקל אף לרש"י שרק סדין שמצל הוא מפקיע מהסכך העשוי לצל אבל ניילון שקוף שמונע גשם שזו לא עיקר כוחו של הסכך לא יפסול הסכך!]

אלא שמצאתי עתה שבמ"ב דרשו מביאים שאמנם כוונתי לשר"ת שבט הלוי וכן לאגרות משה שלר"ת כשר [אלא שהוא סבר לפסול משום שיצרת סוכה שאינה חדירה לגשם והקל בסוף שיש ראשונים המכשירים]

אולם הביאו צפנת פענח נקט שסוכה עם גשם אינה סוכה כלל ולכן גריעא מחמה [ומסתמא כוונתם כשם שאם ע"י החמה היה מייבש

הסכך ונהפך לחמתה מרובה פסול לר"ת-ק"ו אם ללא הניילון לא תהיה כלל סוכה שפסול לר"ת].

ולא זכיתי להבין את דבריו כלל הרי יסוד הסכך הוא שעשוי לצל ולא עשוי להגן מגשם. ואם כן ק"ו אם מפני החמה שרי לר"ת לפרוס להגן אע"פ שללא זה הסוכה לא תצל כלל[ומסתיומות המשנה משמע דשרי בכל ענין אף אם ע"י החמה יוצרך לצאת מהסוכה כמעשה עם הגויים לעתיד לבוא] ובטל כל עיקר הסוכה, ק"ו שלגשם שרי. ועע"ש דעה המחלקת אם עתה יורד גשם או רק הסכך מנטף ואינו מובן כלל, ואכמ"ל.

בענין ניילון על הסכך

עוד מספר הרה"ג ר"א קופרמן שליט"א: כדי להציל על הסוכה [135 מ"ר!!] בזמן גשם אנו פורסים ניילון לכל האורך [ואף בשבת מותר משום מוסיף על אוהל עראי כמש"כ האגרות משה] כך שכשיפסק הגשם הסוכה תוכשר מידית ולא נצטרך להמתין עד שהסכך יפסיק לנטף-וכשמסירים את הניילון יורדים ממנו כמה וכמה שיעורי מקוה ואף מפל בגולן לא היה מתבייש מהמפלים הללו. ופעם החמרתי או שרק גוי יסלק הניילון שהרי בשפיכת המים על העשבים אשר מסביב לסוכה הוא זורע או שישלקו לצד של האספלט [ואע"פ שכבר 60 שנה לא חידשוהו (ויש שם פרוץ מרובה על העומד) אך כיון שעוברים שם תדיר לא צומח..] ואמנם כל הארץ מלאה מים מהגשם אך אולי יש בילה בלח והטיפה שלי היא זו שהצמיחה וכמדומני מצאתי בהר צבי דיון זה-ולאחרונה[שמרוב גודל הסוכה לא שייך להטות את החלק הניילון הסמוך לצמחים לאספלט] אני מקל הן משום שלא מכווין ולא פס"ר שיעזור משהו והן שהם עושים 4 5 יחד ..והן שלא נוחא ליה- ושאלתי היום את רב אשר ויס והסכים עמי להתיר בשופי משום שהארץ רוויה.

חלק שני-מעשים שהיר

עוד מספר הרה"ג ר"א קופרמן שליט"א: הנה כל שנה במוצאי שבת תשובה [שאז ישנם רבים] אני מכריז קודם הבדלה לכל הקהל שיתפללו שנזכה בלילה הראשון והשני[עבורם] לקיים מצות אכילת כזית בסוכה.

היתה שנה שהראה לי אחד במחשב שלחזאים בליל טו' גשם חזק. ענית לו זה קודם תפילה-התפללנו וכל הסעודה היה נס!!!
שנה אחרת ירד גשם שוטף כל יד' גם בצאת הכוכבים קודם מעריב. וניגשתי ואמרתי לקהל אם היה יום חול היינו משוועים להצלה בפרק תהילים, אך כיון שאסור ביר"ט להריע ולצעוק אבקש מכל אחד לצעוק מנהמת לבו במילים קדשנו במצותיך שנזכה להתקדש במצות אכילת כזית ראשון וכן לכווין במילים שמחנו בישועתך, ואכן ה' שמע לתפילתינו והגשם הפסיק בדיוק בגמר מעריב וגללנו את הניילון ואכלנו בסוכה.

השנה אמר לי האחראי כאן שהחזאים אמרו שב3 ימים הראשונים של חג הסוכות ירדו גשמים בכמות כזו שכבר 75 שנה לא ירדו. -ומיד בקשתי מכל אחד להוסיף בשמע קולינו שיעשה לנו נס ובשחרית יד' אמרתי פרק תהילים פסוק בפסוק ואכן בסעודה שקט ודממה.

וסברתי שהגשם נפסק בזכות הצדיקים אשר כאן אך אח"כ נודע לי שאולי זה קשור לצדיק אחד הוא בגיל 5 [גיל 55 מלידתו] ששמע שפעם אחד הצדיקים הלך לרחוב ובקש מה' שכל הגשמים שצריכים לפול בסוכות שיפלו עליו. והוא בתמימותו גם החליט לעשות כן והלך בגשם 5 קילומטר וביקש בבכיות מה' שכל הגשם של סוכות ירד עליו וכך התרטב עד לשד עצמותיו, וחבירו ראהו ועצר לו המכונית ולא עלה וכדי שלא יחשבהו לשוטה סיפר לו כוונתו.

לפני שנים רבות היה גשם עז-והכרזתי שמי שירצה לקיים שינה בסוכה לר"ת שיבוא. והיו שהתריסו נגדי ואמרו מדוע? זה כל כך קר...!!וענית להם אני לא חייבתי רק הצעתי שמי שרוצה להרוויח שישן כאן עם הניילון. והתחלקו 25 קבוצות המתריסים הלכו בזעף לפנימיה, והאחרים ישנו בסוכה.

מה קרה למחרת? כל אלה שבפנימיה באו מצוננים וחולים כי בדיוק נגמר הדלק לישיבה בלילה ולא היה חימום וכולם קפאו בחדריהם ואילו בסוכה היה חימום וניילון על הסכך כך שהחום לא ברח ונשאר בסוכה עד שהיה 21 מעלות חרקה השמיכות ובאו שמחים ורעננים גם בריאים גם חם גם הריווחו שינה לר"ת!!

פרשת האזינו

מי נקרא עוזב

כי ידן ה' עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועוזב. (האזינו לב, לו)

כתב רבנו רבי יצחק אלחנן ספקטור: ועלינו אמר הכתוב (דברים ל"ב ו' כ"א) כי יראה כי אזלת יד, היינו דתש כוחנו, ואפס עצור, היינו להתלמיד חכמים אין להם במה להחיות נפשן ואין יכולים להיות עצור בבית, והם סובבים מעיר לעיר, ועוזב, הוא לשון עזר וחיוק, כמו עוזב תעזוב עימו (שמות כ"ג ה'), שאין להם שום סיוע ותמיכה מן הבעלי הבתים, וזהו מעשי שטן כדאיתא בזהר הקדוש (ח"א קע"א א') על פסוק וירא כי לא יכול לו ויגע בכך ויכו, איננו תמכין דאורייתא, עיין שם. (קו' עץ פרי)

מה יעשה בעל תשובה

(ל"ב, ז') "זכר ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך".

שאלני אברך בעל תשובה ברוסיה שהוא לא יוכל לקיים פסוק זה וללכת לאביו א"כ מה הוא יעשה?

ועניתי לו לאלתר שלכן יש המשך זקניך ויאמרו לך שמי שלא זכה לאבא שיגיד לו ילך לזקנים!

ועוד, שברש"י בפרשת ואתחנן (דברים ו', ז' בד"ה 'ושננתם לבניך') ובספרי שם חדשו שהרב נקרא 'אב' א"כ שילך אלינו ואנו כאביו! מהגאון ר' אברהם קופרמן שליט"א

כיצד הולך הנשר

(ל"ב, י"א) "כנשר יעיר קנו על גזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו יסאהו על עברתו".

וכתב רש"י בד"ה "יפרש כנפיו יקחהו" וז"ל, "כשבא ליטלן ממקום למקום אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות לפי ששאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורה עליהם לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך נושאן על כנפיו אומר מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בבני אף הקב"ה ואשא אתכם על כנפי נשרים כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום על הים היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות מיד ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו'".

סיפר לי אברך שעובד בקירוב בעיר רחובות, ששאלו בעל תשובה שהוא יודע שהיום גם הנשר לוקח גוזליו ברגליו כשאר עופות? [צריך לברר אם כוונתו לנשר הקרח או לאחר...]

וענה לו דבר גאוני, שהנה כל הסיבה שהנשר לוקחם על גבו משום שאין על גביו אחר והיום שיש מטוסים חזר הנשר להיות ככל העופות! [אשמח לשמוע מהלכים אחרים] מהגאון ר' אברהם קופרמן שליט"א

פרשת וזאת הברכה

ביאור קרא דאף חובב עמים כל קדושי בידך

אף חובב עמים כל קדושי בידך והם תכו לרגלך ישא מדברותיך. [וזאת הברכה לג, ג]

כתב רבנו רבי יצחק אלחנן: ובספרי באר יצחק (בהקדמה) כתבתי לפרש הפסוק באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם (במדבר כ"ה י"ח), באר, היא התורה המתחדשת ונובעת כמו באר מים חיים על ידי חידושי תורה. חפרוה שרים, אלו התלמידי חכמים. כרוה נדיבי עם, אלו המתנדבים מחזיקי התורה להיות תמכין דאורייתא כי על ידי המחוקק, אלו התלמידי חכמים חקקי לב. במשענותם, אלו המסייעים שיוכלו להוציא חפצם להגדיל תורה ולהאדירה על פני תבל, עד כאן לשוני שם.

וכעץ זה נראה לי לפרש פסוקי פרשת וזאת הברכה (דברים ל"ג ג' ד') אף חובב עמים כל קדושי בידך והם תכו לרגלך ישא מדברותיך, תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. דהנה אמרו

בבבא בתרא (ח' א') על פסוק זה אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם: אפילו בשעה שאתה מחבב עמים כל קדושי יהיו בידך. והם תכו לרגלך, אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, ישא מדברותיך.

ועל פי זה נראה לי לפרש סוף הפסוק הזה דישא מדברותיך קאי על מחזיקי התורה, דיש לפרש מדברותיך פירוש מנהיגי העולם, כמו שכתוב (ישעיה ה' י"ז) ורעו כבשים כדברם, ופירוש כהנהגתם, והתלמיד חכמים שבדור הם המקיימין את העולם ומנהיגין אותה, כמו שכתב החסיד בחובות הלבבות (שער שני פרק ח) דהנהגת הטבע מהתורה כהנהגות העבד מאדוניו, והיינו על פי ישראל מחזיקי התורה שהם הממנין להם

התמנותן וילכו על פי התנהגותן, ער כאן. ועל כן התלמיד חכמים שבדור נקראים בשם מדברותיך, לפי שהם בתורתן מנהיגי העולם על פי פקודת ה' ששם אותם למנהיגים, וכלל ישראל כשנושאים בעול להחזיק ידי לומדי תורה אלו שמכתתים רגליהם מעיר לעיר לבקש פרנסתן כדי שיהיו יכולים ללמוד תורה, ואז אף בשעה שאתה מחבב עמים, ויהיו ישראל בגלות, עם כל זה כל קדושי יהיו בידך כמו שכתוב (ישעיה מ"ט ט"ז) על כפים חוקותיך. ועל פי התורה יהיו יקרים וחביבים בעיני ה' דכל המתנות טובות שניתנו להם נטלו מהם ולא נשתיר להם רק התורה הזאת וכאמור למעלה (אות י"ח) בשם ילקוט שמעוני (ויקרא אות תרע"ה). ומפרש דכל קדושי, הם התלמידי חכמים עצמן שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה, וכן הכלל ישראל שמשדלן להיות נושא בעול להחזיק תלמידי חכמים שהם מנהיגי העולם בתורתן, והבעלי הבתים נושאים אותו.

ומסיים (דברים שם) תורה ציוה לנו משה מורשה, שהיא אצלנו כירושה שאין לה הפסק לעולם, וכמו שכתבו התוספות ביבמות (פ"ב ב' ד"ה ידושה) תחלה אין לה הפסק. וכמו שאמרו בבבא בתרא (קכ"ט ב' וקל"ג א'), ועל ידי זה לא תשכח עדות מפי זרעו, על ידי התלמידי חכמים ועל ידי המחזיקין אותם תתקיים התורה לעולם:

וכעת מצאתי ראיתי בספר אדרת אליהו להגר"א זצ"ל על התורה (דברים ל"ג ג') שכתב לפרש הפסוקים הנזכרים לעיל (אות ל"ב) גם כן על מחזיקי התורה, וזה לשונו הזהב: אף חבב עמים, אלו אותן שאינן בני תורה שאף אותם הוא מכבד, והם ארבעה כתות: א' עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג' י"ח), והם המחזיקים ידי לומדי תורה במאכל. ב' ותומכיה מאושר (שם), הם המשמשים תלמידי חכמים בגופם. ג' הם היושבים בבית המדרש ושומעין תמיד דברי תורה. ר' הם שאר העם שעושים תמיד רצון קונם.

וזהו כל קדושי בידך, הם המחזיקין ידי תלמידי חכמים במתנת ידם. והם תכו לרגלך, הם המשמשים תלמידי חכמים שהולכים תמיד בשביל. ישא מדברותיך, הם היושבים בבית המדרש ושומעין דברי תורה תמיד. אף חבב עמים, הם שאר העם שעושים תמיד רצון קונם. ועוד כמו שכתוב (ישעיה מ"ד ר') וצמחו בבין חציר כערבים על יבלי מים זה יאמר לה' אני זה יקרא בשם יעקב וזה יכתב ידו לה' ובשם ישראל יכנה. והם ד' כתות, כמו שאמרו (מדרש רבה ויקרא ל' י"א) ארבעה מינים בלולב: אחד טעם וריח, טעם בלא ריח, ריח בלא טעם, לא טעם ולא ריח, וכולם אגודין זה בזה, טעם וריח הם התלמידי חכמים העוסקין בתורה ובעלי מצוות גם כן, וטעם בלא ריח תורה בלא מצוות, כמו שאמרו (יבמות ק"ט ב') האומר אין לו אלא תורה אין לו אלא תורה כר, ריח בלא טעם הם בעלי מצוות, לא טעם ולא ריח בלא תורה ובלא מצוות, רק שאין פורשין מדרכי הציבור, ואף על פי כן כולם אחוזין זה בזה, עד כאן לשון הגר"א, והעתקתי לשונו לפי שזה הוא שייכות לעניננו. ולאלו המחזיקים ידי תלמידי חכמים במתנת ידם קורא בשם קדושי, ולהיפוך אם אינם משתדלים עבורם בגופם וממונם יתחשבו בכלל פורשי מדרכי ציבור, וידוע גודל עונשם של הפורשים מדרכי ציבור כמו שאמרו בראש השנה (י"ז א'), וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ו והי"א), ואוי לאותה בושא וכלימה.

וגם כתב הגר"א זצ"ל דהם כערבים על יבלי מים, היינו שמתדבקין להתלמידי חכמים והתורה שהם בבחינת מים וכולם אגודים זה בזה, וכעין מה שכתבתי לעיל (אות י"א) לפרש המאמר דעבודה זרה (ה' ב') אשריכם זורעי על כל מים (ישעיה ל"ב כ'), אשריהם לישראל שבזמן שהם עוסקין בתורה ובגמילות חסדים כו', דבמה שעוסקין להחזיק ידי תלמידי חכמים גם זה בכלל עוסקין בתורה וכמו שכתבתי לעיל (שם) בארוכה. וכן פירשתי לעיל (אות י"ח דסוכה ל"ד א') דאני אמרתי שיהיו ישראל לפני קח על מים רבים ומאי ניהו ערבה, והם שמו עצמם כפצצה שבהרים, ולעיל (שם) הבאתי ראיה לזה מהא דמנחות (כ"ז א') ועל פי דברי ספר המנהיג (ס"ה ב'), עיין שם. (קו' עץ פרי)

השמחה של זבולון ביציאתו

ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך. [וזאת הברכה לג, יח]

וכן כתב הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל בספרו עץ פרי (ס' לו) וכמו דפירשתי כבר הפסוק שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך (דברים ל"ג ג' י"ח), והוא: דהנה בעת שזבולון פורש לעסקיו בים יש מקום לחוש שמא לא ירוויח ויהיה יגיעתו לריק, או שמא תטבע ספינתו בים, וכעין מה שאמרו במדרש רבה (קהלת ז, ד) על פסוק טוב שם משמן טוב (קהלת ד א'), ובמדרש רבה (שמו"ר מ"ח א') משל לשתי ספינות שהיו פורשות

לים הגדול אחת יוצאת מן הלמין ואחת נכנסת ללמין, זו שיוצאת היו הכל שמחין בה זו שנכנסת לא היו הכל שמחין בה, פקח אחד היה שם, אמר: חלופי הדברים אני רואה כאן, זו שהיא יוצאת מן הלמין לא היו הכל צריכים לשמוח שאין יודעין באיזה פרק היא עומדת, ומה ימים מזדווגין לה, ומה רוחות מזדווגות לה, וזו שנכנסת ללמין היו הכל צריכין לשמוח לפי שהם יודעים שנכנסת בשלום ויצאה בשלום מן הים.

אבל כאן אמר שמח זבולון בצאתך, דאף בצאתך למסחר תוכל לשמוח בטח, ולא יחוש כלל שמא לא ירוויח, כי יוכל להיות בטוח אשר יצליח אף בנסיעתו לסחור כי יש לו זכות רב להגן עליו במה שיששכר באהלך. ואם כן כבר נאמר שכרו (משלי ג' י"ח) עץ חיים היא למחזיקים בה, הוא שכר הנצחי, ותומכיה מאושר, בעולם הזה, וכמבואר בשבת (ק"ט א') דעשרים שבבבל זוכין בשביל שמכבדין את התורה.

וזה שאמר (דברים ל"ג י"ח) שמח זבולון בצאתך, לעסקיך דבוודאי יצליח לך ה' בזכות שיששכר באהלך, וכן יהיו בטוחים כל אותן שרואים לתת כבוד לתורה הקדושה ולומדיה, ומחזיקים ידי תלמידי חכמים שיוכלו לעסוק בתורה ה' כי גדול זכותם בזה ובבא, כי בכל רגע ורגע משתדלים בעסקיהן מקיימין בזה בכל רגע מצות לימוד התורה, כמו התלמידי חכמים הלומדים והעוסקים בתורה על ידי החזקתם אשר בכל תיבה ותיבה שהתלמידי חכמים מוציאים בפייהם הם מקיימים מצות תלמוד תורה כידוע, ומבואר בספרי יראים, וביחוד בדברי הגר"א זצ"ל בשנות אליהו (פאה פ"א מ"א), ובחיבורו למשלי בכמה מקומות.

הצדקה של משה

וירא ראשית לו כי שם חלקת מחקק ספון ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. [וואת הברכה לג, כא]

כותב רבנו רבי יצחק אלחנן: ועל פי זה יש לפרש להא דסוטה (י"ג ב') דבשעה שמת משה היו מלאכי השרת אומרים צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל (דברים ל"ג כ"א), וכן הוא במדרש רבה (שם י"א י'), ובמדרש תנהומא (שם פרק ג'), וכן הוא בספרי (בהעלותך מ"ח), דעל פי מה שכתבתי מדוקדק מה שאמרו המלאכים פסוק זה דוקא.

והוא: דהיה להמלאכים טענה על משה שלא קיים הטוב והישר במה שהוריד התורה מהשמים על האת, כמו שאמרו אז תנה הודך על השמים. אבל באמת יש לומר עוד טעם בזה על פי המבואר בשו"ע (ח"ו ס"ח קט"ה סעיף ט"ט) דאם הלוקח דחיקא ליה שעתא והמצרין אין צריך רק להרווחא בעלמא, דלית בה דינא דבר מצרא.

וכבר נתבאר (באור ב') דעיקר טענת המלאכים הייתה משום שהם שכנים להתורה, וזהו כעץ דינא דבר מצרא, על כן יש לומר לפי זה דלא שייך בזה דינא דבר מצרא, דהא אין אנו יכולים להתקיים בלא התורה אף רגע אחת, והם חיינו ואורך ימינו, כדכתיב (דברים ל' ט"ו) ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע. ובברכות (ס"א ב') במקום חיותנו אנו מתיראין במקום מיתנתנו על אחת כמה וכמה, אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה (דברים שם כ') כי הוא חיך ואורך ימך, כך אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה. וכתיב (ירמיה ל"ג כ"ה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים ואח לא שמת, וכמו דאמרו וחיי עולם נטע בתוכנו, וכמו רמצינו דאמרו בכמה רוכתי (קידושין ס"ו ב', זבחים י"ג א') כל הפורש ממך כאילו פורש מחיי.

ועיקר הנצחון במלחמות היצר הרע הוא על ידי התורה, כמאמרם (קדושין ל' ב') בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין, ודחיקא לן שעתא בלא התורה, על כן לא שייך דינא דבר מצרא בזה, וכל שכן דין שכנים, דהא המלאכים שאין להם יצר הרע אין להם שייכות בדיני התורה, ועיקר רצונם היה להשיג מתיקות וסודות התורה, שאין זה רק להרווחא בעלמא, ועל כן לא היה להמלאכים שום טענה על משה רבינו ע"ה.

וזהו כוונת הגמרא שבת (פ"ט א') דאמר הקב"ה למשה החזיר להן תשובה כו', אמר לפניו: רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, לא תרצת, לא תנאף, לא תגנוב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקב"ה, שנאמר (תהלים ח' י') ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הא.

ולכן בעת שמת משה אמרו המלאכים הפסוק צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל (דברים ל"ג כ"א), דיש לומר דכוונת הפסוק הוא דמשה עשה צדקת ה' דבזה נכלל מידת הטוב והישר, כמו שאמרו (סוטה י"ד א') הדבק במדותיו, וכתיב (תהלים כ"ה ח) טוב וישר ה', דלא נימא דלא קיים משה הטוב והישר במה שהוריד התורה על הארץ, על זה מסיים הפסוק

ומשפטיו עם ישראל, דזהו פירוש על הא דלעיל מינה, דלפי משפטיו הם נוהגים רק בישראל בכל דיני התורה, ואינם נוהגים בהמלאכים כלל, ועיקר רצונם לא היה רק להשיג לסודות התורה, לכן לא עבר משה על עשיית הטוב והישר, וקיים שפיר צדקת ה' עשה כפי ציוה ה' אותנו להתנהג בצדקה וחסד, וזהו מידת הטוב והישר.

ולכן אמרו המלאכים פסוק זה בעת מיתנתו, להורות ולפרסם דאף הם עצמם הודו שאין להם שום טענה כלל עליו, וכמבואר בשבת (שם) דהודו לו: (הקדמה לנחל יצחק ח"א ס"ג)

שמחת תורה אצל הגר"א ז"ל מלצר

בשמחת תורה בכל שנה בערב שמחת תורה היו מתפללי המנץ שבישיבת עץ חיים נוהגים לבא לביתו ואצלו נפרדו מן הסוכה היו יושבים ושרים והרבנית בילא הינדא היתה מגישה יין וכיבוד אחד מנכבדי המתפללים נהג לבוא עם בנו שהיה בעל קול ערב ורבנו הגר"א ז"ל מלצר היה מבקש את הילד לשיר לאחר מכן ליווהו כולם לבית הכנסת שבישיבת עץ חיים לתפילת מעריב ולהקפות בתום ההקפות היו כל המתפללים מתקבצים סביב מקום מושבו והוא היה שר וכולם עונים אחריו קמץ א' זאגטמאף או קמץ ב' זאגטמאן בו. וכך שר וכל הקהל עונים אחריו עד שהגיעו לאות ת' בהקפות של תפילת שחרית בבר שרו את זאת כל הקהל בעצמם משחיה מסיים את השיר הזה נהג לשיר אמר אביי ואף בעינה זו היו כל הקהל עונים אחריו שירתו זו של רבנו בקולו הערבי והנעים היתה מרגשת ביותר וכל המתפללים חיכו בכליון עיניים שישיר את שתי המנגינות הללו שמקורן בישיבת וולאזין בפי שספר רבנו.

כאמור לעת זקנתו הוא היה יושב במקומו ושר, אולם בשנים הראשונות להיותו בירושלים היה אוסף סביבו בשמחת תורה את הילדים הקטנים עושה מעגל רוקד ושר ביחד אתם קמץ א' זאגטמאן או ולא הפסיק עד שסיים את השיר הדבר נראה תמוה בעיני המתפללים ואחד מהם הרהיב עוז בנפשו ושאלו לפרש הדבר השיב לו ראש הישיבה ואמר כאשר שמחים עם התורה יש לשמח גם עם האותיות העבריות אשר בהן נכתבה תורתנו הקדושה יש להכיר תודה לאותיות שאילו לא היינו לומדים ויודעים אותן הרי לא היינו יודעים את התורה.

כיבוד בהקפה ראשונה

כותב רבינו עקיבא איגר זיע"א: מכתבכם הגיעני תדעו כי איני יכול לדון בין איש לרעהו מבלי שמוע ב' הצדדים מה בפייהם וקרא כתיב שמוע בין אחיכם ולזה איני משיב כלל על המעשה שכבר נעשה ואך אודיע לכם איך נתנהגו לימים הבאים אם יזדמן כזה שהש"ץ הקבוע אינו רוצה או שאינו יכול לנגן בליל שמחת תורה נוסח אתה הראת לדעת וההקפה בס"ת לזמר ולנגן הזמירות והתשבחות כנהוג ראוי לכבד לאיש בן תורה ועוסק בכל השנה בלימוד תורת ד' ורק לפרקים מפסיק במה שצריך לעסוק בפרנסת ביתו לאיש אחר אלה לו ראוי לשמח בתורה ולזמר בניגונים זמירות ותשבחות ולו קדימה בזה מאנשים אחרים שאינם בגדר הזה וזהו עצמו בכלל כבוד התורה במה שבחורים איש כזה ובהיפוך הוי בזיון התורה ח"ו (משפטי רבי עקיבא איגר ס' א')

והגר"צ ר"ד פה זצ"ל מספר (מעשה איש ח"ג) בשמחת תורה אצל החזון איש נתנו הקפה ראשונה לבעל בית כשנשאל על כך אמר ראשית מפני דרכי שלום ושנית ישנם בעלי בתים מסויימים החשובים יותר מבני תורה.

מספרים על הגאון רבי אברהם אחי הגר"א זיע"א בעל המעלות התורה עד כמה הקפיד על כבוד התורה ולומדיה וכאשר שימש אב"ד בעיר קראו עזב לפתע את העיר מפני שפעם אחת בליל שמחת תורה כיבדו הגבאים את אחד מנגידי הקהל בהקפה ראשונה ואילו אותו רב העיר כיבדו אחריו. רבי אברהם ראה בכך זלזול בכבוד התורה ומיד במוצאי החג אף שירד גשם שוטף עלה על עגלה עם ספריו ובני משפחתו ועזב את העיר הואיל ואין כאן כבוד התורה כראוי כשנחרדו זקני העיר לקראתו השיב להם עוקר אני את דירתי מפה ולא הועילו להם כל הפצרותיהם בו להישאר בערים. ולכאור הפתרון לתל לכהנים, וצ"ע.

זכר ליצי"מ

יש לעיין אמאי שמיני עצרת הוא זכר ליצי"מ, מה השיכות בין המועד הזה ליציאה, וצ"ע. [על ר"ה ויוה"כ מצאנו בראשונים שכבר עמדו ע"ז, אבל שמיני עצרת אכתי צ"ע].

ומורנו הגר"א רפפורט שליט"א אמר דהכונה בזה, דכל ענין המעודים הם זכר ליצי"מ שנתחדש ענין זה בפרשה של החודש הזה לכם שהתחדש שם הכוח של ישראל בקדושת הזמנים.

עוד ר"ל דכיון מציינו בראשונים ששמחת תורה זה המשך של סוכות וכד' הרמב"ן דזהו הדר, וכן דברי החינוך ששואל למה אין ד' מינים בשמיני עצרת. וא"כ זהו הכונה זכר ליצי"מ של כל חג הסוכות.

וראה עוד במחזור אש ממיד לרה"י הגר"מ מדרוך שליט"א בענין זכר ליציאת מצרים מיוה"כ, מש"כ לבאר באריכות שהזכר ליציאת מצרים אצל על התחלה על כל האתה בחרתנו וא"כ זה שייך גם לשמחת תורה.

מזן ראש הישיבה הגרב"מ אזרחי שליט"א לרפו"ש בתושח"י

חול המועד סוכות תשפ"ג

שאלו: כתוב בגמ' בסוכה היו מבעטין בסוכתן ויוצאים, ובגמ' כתוב שהעונש לא היה על זה שיצאו, שהרי הם מצטערים, אלא על זה שהם בעטו. ואיני מבין, שהרי בגמ' יוצא ששכר על המצווה הם לא יקבלו, וקשה למה משום שבעטו לא יקבלו שכר על מה שכן היו בסוכה.

רבינו לאחר שבירר אצל השואל שאינו חפץ להשיב, השיב רבינו: יש בגמ' מחלוקת אם מצוות צריכות כוונה, ואם אחד רוצה לא לצאת, בעל כרחך לא מקיימים מצווה, כך כתוב בגמ'. והביאור בזה הוא פשוט, משום שענין המצווה זה שמקיים מצוה של הבורא, והוא לא לקח לולב, זה לא נקרא ונחשב שקיים מצוה, אותו הדבר בלי השואות רק בתור דוגמא, אדם שלא רוצה לעשות מצווה, ולא רק לא רוצה אלא מבזה את המצווה, הוא פשוט זורק את המצווה ומזלזל בה, ונניח שקיים ועשה את המצווה וכי יש צד שיקבל שכר? זה נגד השכל, כך נראה פשטות של העניין, אבל אם יש לכם פשוט אחר אז בקשה.

לאחד ששאל את רבינו על דברי ר' חיים אמר רבינו: בגוונא שיש לאחד ב' אתרוגים ואחד אתרוג כשר מאוד אך לא הדר והוא ספק מורכב, ומאידך יש לו הדר אך לא כל כך יפה ואינו מורכב, השאלה מה יברך קודם ופסק שאין הדר בלי המצווה לכן יברך קודם על, וסבר ר' חיים שההידור זה חלק מהמצווה, אין הדר בלי המצווה עצמה.

שאלו: הרמ"א מביא את ההגהות מימוני שלא להניח את הסכך קודם הדפנות, והלבוש והט"ז סוברים שזה מעכב, אך הב"ח סובר שזהו רק לכתחילה, משום שאין חיסרון של תעשה ולא העשוי. לכאן קשה אם אין חסרון של תעשה וכו' למה אי אפשר לעשות כן לכתחילה לדעת הב"ח? השיב רבינו: אם זה נראה כתעשה ולא מן העשוי, וכי מותר משום כן לעשות לכתחילה? הרי זה מחלוקת, אז לכתחילה יש לדאוג לחוש לשיטה הזו.

שאלו: רוצים לשמוע את הווארט שהר"י אמר לר' דוד על 'ושמחנו בתיקונו'. רבינו: ידוע שאסור לשנות כלום בבהמ"ק, אבל כן שינו כמה פעמים, וכתוב בגמ' קרא אשכחן ודרש, ואחד הפעמים ששינו הגמ' אומרת זה היה בשמחת בית השואבה, היו באים אנשים ונשים בתערובת, וזה לא מצא חן בעיני חז"ל, אז שמו אנשים בפנים ונשים אחורנית, אך הנשים לא ראו כמו האנשים, עד ששמו את הבימה באמצע והנשים היו מלמעלה והאנשים למטה. והגמ' שואלת איך שינו, ועונה קרא אשכחן ודרש, והגמ' קוראת לזה 'תיקנו תיקון גדול'. יש מהרש"ל בבא קמא שאומר, בשעה שיש חתונה ויושבים בתערובת אנשים ונשים אי אפשר ואסור לברך 'שהשמחה במעונו' כי אין שמחה במעונו כשיש דברים כאלו. עכ"ד. והראינו בבנינו, אך לשמוע אי אפשר, זה לפני התיקון, היה תערובת אז אין ושמחנו, אך לאחר התיקון יש ושמחנו, וזה הכונה ושמחנו בתיקונו, זה התיקון הזה. ר' אריאל הראה לי שהנצי"ב לא אמר את כל העניין הזה, אבל הולך בגישה הזו, את המהרש"ל הוא לא מזכיר. שאלו: למה שלא יוציאו את הנשים ולא יבזו בבהמ"ק. רבינו: כך שואלים היום, לא אתה, אבל יש כאלו ששואלים אלו ש... למה שיוציאו, הנשים חייבות לראות לחנך את הבנים שלהם, לראות מה זה כבוד התורה, מה זה רוח הקודש.

שאלו: יש אומרים שראו את הבריסקער רב שותה מחוץ לסוכה, והוא אמר אני לא מחמיר, זה נכון? רבינו: אני חושב שכן, בהלכה כתוב 'והמחמיר', בהלכה כתוב שזה חומרא, אני מקיים את השו"ע, אני לא מחמיר. אז פסקו אותו מחמיר, 'איז גי פסקאנט אמחמיר, אמחמיר דארף מאן נישט זיין'.

שרו קמיה רבינו ניגון על ברכת 'שים שלום' שנוהג רבינו לשוררו בנעילה, והגיב רבינו שזהו ניגון מר' ברוך בער, וכששאלוהו: הראש ישיבה אף פעם לא אמר לנו איך הולך המשך השיר, הגיב רבינו בצחות: **אולי הוא לא יודע...** וכשביקשוהו אם יכול להלחין? הגיב רבינו: **כעת קשה, זה לא הזמן.**

ניגשו: הראש ישיבה בירך את גיסתו בת 32 כמה פעמים, וב"ה קודם יהכ"פ היא התארכה. התרגש רבינו: אוהו חכית מיוכ"פ עד עכשיו מלספר לי? אמרתי לך לספר לי מיד והבטחת לי, לא? אין דבר, שיהיה בשעטו"מ.

שאלו: אני קורא בספרי הראש ישיבה, ואני לא זוכר להביא את הדברים בשם הראש ישיבה, זה בסדר? צחק רבינו: **כדאי להביא גאולה לעולם, כדאי.**

על שולחנו של רבינו היה מונח ספרו ברכת מרדכי על אלול ותשרי, וכששאלוהו אם זה ספר חדש הגיב רבינו: זהו ספר עם הרבה הוספות מהמהדורה הקודמת. וכששאלוהו מה הספר שכעת הרה"י עובד עליו. הגיב רבינו: **כמה ספרים.** אמרו: כלל ישראל מחיים לומר על קדשים. הגיב רבינו: **פרק שלישי מתעכב, הוא מעכב את כל העגלה, כמו שידוכים...**

ביקשו: כעת זמן שמחתינו, אחותי צריכה שידוך אם מותר לבקש שתתארס מהר. שאל רבינו בת כמה היא וכשהשיב שעוד זמן מועט בת 24, הגיב רבינו: **ב"ה היא עוד צעירה, אבל היא תתארס מהר...**

אמרו: אנשים מתכוונים שהסוכה כאן יהיה הסוכה של ביאת המשיח, שהרי כל הזמן מגדילים ולא מספיק לאכלס את כולם. הגיב

האם חייבים להבחין?

כמו בשאר מסלולי הלימוד של 'דרשו', יתקיימו בכל חודש מבחנים נושאי מלגות בארבעת מסלולי הלימוד של 'העמוד היומי'. המבחנים מהווים הזדמנות להערכה מודיקת יותר של צורת הלימוד הרצויה, כמו גם אמצעי לדרבון אישי וליצירת 'מחייב' לעצם הלימוד. בהתאם לכך 'דרשו' ממליץ לכל הלומדים להשתתף במבחנים, אולם כמובן שאין זו חובה וניתן להשתתף בשיעורי 'העמוד היומי' כדי לרכוש ידיעות מקיפות בסוגיות הש"ס - גם ללא השתתפות במבחנים.

מי זכאי להשתתף?

במסלולי הלימוד והשיעורים רשאי כמובן להשתתף כל מי שלבו חפץ בכך, אולם במבחנים נושאי מלגות ניתן להשתתף רק מגיל 16 ומעלה.

מה גובה המלגה במבחני 'העמוד היומי'?

גובה המלגה המקסימלי הוא 270 ₪, אך כמובן שהדבר תלוי בגובה הציון, כמו גם במסלול הבחירה, מעמד הנבחן (אברך / בחור / בע"ב) ושעת הלימוד (לאברכים: בסדרים / בין הסדרים). מידע מפורט יפורסם בהמשך.

להצטרפות לתוכנית 'העמוד היומי' באחד מארבעת המסלולים: בעמדות נדרים וקהילות

לפתיחת שיעור ולקבלת מלגת פתיחה: בעמדות נדרים וקהילות או במייל: d02560560@gmail.com לפרטים נוספים: הרב מרדכי ציקינובסקי 055-6717892

לקורס לרכישת כלים למסירת שיעורים: בעמדות נדרים וקהילות או במייל: d02561561@gmail.com לפרטים: הרב אלכסנדר הוכברגר 052-7654220

כוללי ערב / כוללי בע"ב המוענינים להצטרף ללימוד, ולהקים מוקד מבחן: בעמדות נדרים וקהילות או במייל: d02562562@gmail.com לפרטים: 055-6738406

שליחת שמות לתפילת הרבנים וספר הגיבורים שיונח בציונו של מרנא 'החתם סופר' למקבלים על עצמם לימוד 'העמוד היומי' בעמדות נדרים פלוס או באימייל: dirshu@dirshuglobal.org

למי מיועדת התכנית?

התכנית מיועדת גם לאלו שכבר למדו את הש"ס ומבקשים לחזור ולשנן את הלימוד במתינות, תוך לימוד מעמיק יותר של סוגיות הש"ס; וגם לאלו המבקשים לייסד לעצמם סדר לימוד שיש בו אפשרות ללימוד בקיאות עם עיון קל הכולל את עיקרי הנדונים בראשונים ובאחרונים ומסקנות ההלכה למעשה העולות מתוך הסוגיות.

הלימוד הוא בבקאות או בעיון? עם תוספות?

על מנת לאפשר לכל אחד ללמוד לפי טבעו ולפי יכולתו, נוסדו בתכנית זו ארבעה מסלולי לימוד: לימוד גמ' רש"י, לימוד גמ' רש"י ו'עיון העמוד', לימוד גמ' רש"י ותוס', לימוד גמ' רש"י ותוס' עם 'עיון העמוד'. בהתאם לכך יתקיימו גם ארבעה מסלולי מבחן שונים ב'עמוד היומי', במסגרת מבחני 'דרשו' החודשיים.

מה הוא קונטרס 'עיון העמוד'?

קונטרס 'עיון העמוד' נועד להיות כלי עזר ללומדי העמוד היומי. הקונטרס יכלול את דפי הגמרא ולצידם עיקר דברי הראשונים והאחרונים בביאור דברי הגמרא, ומסקנות ההלכה למעשה העולות מתוך הסוגיות; וכן את ביאור הפשט 'שפה ברורה' מכית 'עזר והדר'. בקונטרס יכללו גם לוח הלימוד, רשימת מוקדי המבחנים ומועדיהם, רשימת שיעורי 'העמוד היומי' ועוד.

האם יתקיימו שיעורים מיוחדים ב'עמוד היומי'?

אגף השיעורים וההדרכה של 'דרשו' מקים בימים אלו רשת של שיעורי 'העמוד היומי' בכל רחבי תבל. הנחת 'דרשו' מזמינה את כל המבקשים להקים שיעורים, לפנות לאגף ההדרכה כדי לקבל סיוע בהקמת השיעור ובהפעלתו. נקבעו קריטריונים מיוחדים להענקת מלגת פתיחה למגיד השיעור, וכן תינתן אפשרות להשתתף בסדנת הדרכה "כיצד להקים ולתחזק שיעור יומי". בנוסף, יישלחו לכל שיעור חוברות 'עיון העמוד' בהתאם לביקוש.

האם כוללי ערב, 'ישיבות קיבוץ' או כוללי בעלי בתים יכולים להצטרף כקבוצה?

בהחלט. ניתן להצטרף לתכנית הלימוד של 'העמוד היומי' גם כיחידים וגם כקבוצות ללימוד 'העמוד היומי'. כמו כן ישנה אפשרות לפתיחת מוקדי מבחן ייעודיים במקומות אלו.

בברכת מרנן גדולי התורה וראשי הישיבות שליט"א

התכנית החדשה של 'דרשו': 'העמוד היומי' לימוד שינון וחזרה של מסכתות הש"ס

בקצב של עמוד ליום - כל ימות השנה, בו יוכל הלומד גם לחזור ביתר קלות על החומר הנלמד ב'דף היומי' וגם ללמוד במתינות וביתר הבנה את הש"ס כולו, באחד מארבעת המסלולים: לימוד גמ' רש"י, לימוד גמ' רש"י ו'עיון העמוד', לימוד גמ' רש"י ותוס', לימוד גמ' רש"י ותוס' עם 'עיון העמוד'.

בראש חודש חשון הבעל"ט מתחילים מסכת ברכות

רבינו בהלצה: יש לך ספק בזה בכלל?... שאלו: גם אצל מרן הגרי"ז היה נהוג שישב בסוכה ובאו לבקרו?, הגיב רבינו: אני הלכתי היום לבקר את הבריסקער רב, יש לי אימרה כזו שאולי ראוי היום לכל הפחות לבקר את המדרגות שלו, אבל מה שהבריסקער רב עצמו עשה, מי יכול בכלל להשוות את עצמו.

שאלו: האם הר"י היה אצל הגאון מטשעבין בחגים? הגיב רבינו: לא חושב שהייתי אצלו בחגים, פעמים יחידות מאוד שזכיתי לדבר עימו, אך לא היה זה בחגים.

הנ"ל: זה לא היה חלק מהסיבוב הקבוע? רבינו: משום מה לא, האמת שפעם אחת כן. משהו לקח אותי. שאלו: מי היה בסיבוב? רבינו: הרב פרנק הרבה פעמים היה, ר' לייזר יודל היה תמיד, ר' איסר זלמן היה תמיד, אצל הבריסקער רב תמיד השתדלתי אך לא תמיד הצלחתי, היו כאלו שהלכתי אליהם, שהיו גדולים מאוד, אתם לא מכירים אותם ולא שמעתם עליהם, לצערי הרב. הנ"ל: בשנים האחרונות הר"י הלך לר' דוד סולובייצ'יק. רבינו: בשנים האחרונות הייתי הולך קבוע לר' דוד.

שאלו: אצל הגרי"ז היה נהוג לעשות שמחת בית השואבה? רבינו: לא ידוע לי, אני לא זוכר דבר כזה. שאלו: והקפות שניות? רבינו: לא היה. המשיך רבינו: הקפות שניות התחיל הסבא מסלבודקה משום סיבה, שמי שלא מכיר את הסבא, עומד ומשתומם. הבחורים בהקפות היה לפעמים בגילופין, היה אחד שהייתי אומר, שהוא לא היה מאותם האלה שהשיבה מתגאה בהם..., והוא בכה בכיות נוראות שהוא רוצה ללמוד, ואחרי ההקפות היו יורדים לסבא, שמעתי את הסיפור הזה מהשוער שלי, ושאל הסבא מה נשמע למעלה, אמרו לו שהיה יפה מאוד, ובעיקר סיפרו על אותו אחד כל מה שעשה. שאל הסבא, ככה? למה לא באתם לספר לי, והצטער 'אוי וי', אחד אמר, ואם היינו מספרים מה היה קורה?, אמר הסבא הייתי נותן לו הקפה, לתת הקפה לבחור בסלבודקה זה היה בל יראה ובל ימצא, עד היום אנחנו לא נותנים לבחורים, אז לאחר הקפות, עשו הקפות שניות כדי לתת לו, זה המקור של הקפות בירושלים בכלל בישיבות. שאלו: בהקפות שניות נותנים לבחורים לעשות הקפות? רבינו: הקילו, אני בהתחלה התנגדתי אבל אחר כך היה הרבה שנים שלא כל כך שמרנו על זה.

שאלו: מה רע שהאריות של סלבודקה יקבלו? רבינו: הוא (הסבא) כל הזמן חי בטרומה וחי את זה עירני וחושני, הוא אמר שהוא מפחד שהאבות לא מספיק שבעי רצון מאיתנו, הוא אמר אני לא רואה את השטייגען כל כך כמו שהייתי רוצה לראותו, אבל כשהוא ראה משהו כזה, הוא אמר 'זער טענצען דאך' הם רוקדים האבות, אתם לא שומעים?! הוא חי כל הזמן עם האבות. שאלו: אצל הבר"י סקער רב לא היה שמחת בית השואבה בדווקא, או שכך זה יצא? רבינו: זה אני לא יודע, אני לא יודע אם היה אצל הבריסקער רב בכלל משהו שלא היה בדוקה. והמשיך רבינו לספר במוצאי שמחת תורה, אז גולבנציץ שמכר חלב היה בא והיה שר שיר, והבריסקער רב אהב לשמוע את זה, ועד היום אני לא יודע אם אהב את השיר, או בשביל לכבד את גולבנציץ היה שומע את השיר.

שאלו: האם הר"י הכיר את הגרמ"מ שלזינגר אצל הבריסקער רב? רבינו: הדוד שלו צ'צ'יק (ר' וועלול) הכרתי אותו טוב. אותו (ר' משה מרדכי), יכול להיות שהיה שם לא הכרתי אותו, הדפסתי לא מזמן מכתב שכתב לי (הגרמ"מ) בחומש.

שאלו: בזמן הנענועים אצל הבריסקער רב, ראו אצלו משהו מיוחד כלפי חוץ? רבינו: אני חושב שכן, אבל ראו את זה תמיד, אצל הבריסקער רב לא היה דבר בלי מחשבה, הבריסקער רב היה צריך הרבה פעמים ליטול את הידיים במשך היום, אני עקבתי ורציתי לראות האם הנטילת ידים בבוקר בפעם הראשונה זה כמו הנטילת ידים בפעם השלושים, וראיתי שזה היה בדיוק אותו דבר, אם כל הנערווין, ניגוב וניגוב, הכל אותו דבר בדיוק, לא היה שום הבדל. והדגים רבינו איך היה נראה הגרי"ז בזמן הנטילה.

מרן הגאון רבי מאיר גרינמן שליט"א

שו"ת עם מרן ר' מאיר מביה"ז אב תשפ"ג, על עמילותו בתורה של דודו מרן החזו"א, שיום היארצייט יחול בעוד פחות מחודש.

ש. כשחזו"א התפלל שמו"ע, האם ראו עליו משהו כלפי חוץ?

רבינו: לא, היה מתפלל נורא בשקט, נורא נורא בשקט.

ש. מספרים שהעמלות שלו בתפילה היה לא פחות מהעמלות על תורה, והרי על התורה מספרים דברים נשגבים.

רבינו: העמל התורה היה נורא חזק, היה הולך הלך חזור בחדר עם קולות, בתפילה לעומת זה לא ראו שינויים מעשים. רק בקריאת שמע ובברכת המזון, היה המצב שלו איפה שהוא אחז, שראו. כמו שחתן פטור מקרא"ש ויכול להתפלל כמו יהודי באצקוביץ, ובכל זאת פטור משמע, כתוב אצלינו בדינים והנהגות שאולי כל אחד צריך לכוון לפי איפה שהוא נמצא, כתוב את זה בשם החזו"א, צריך להתפלל לפי היכן שאוחזים, כמובן שזה דרגות.

מיהו "התלמיד" של החזו"א?

רבינו: אחי ר' חיים למד איתו בבחרותו, למד איתו שלש רבעי שנה נורא חזק, והעמיד אותו על הפסים, הוא תלמיד מובהק שלו.

ש. החזו"א עצמו של מי הוא הרגיש את עצמו תלמיד?

רבינו: אי אפשר להגיד כל כך תלמיד, אולי של אבא שלו קצת, חוץ מאבא שלו אני לא יודע אם אפשר לומר תלמיד של עוד מישהו,

הוא היה תלמיד של הרמב"ן...

ש. לחפץ חיים הוא לא היה בטל?

רבינו: הוא לא היה תלמיד שלו, מספרים שאמא של החזו"א פעם באה לחפץ חיים, הח"ח תמיד דיבר ברוח בקודש, אז הח"ח אמר לה, אצלי אתם באים לבקש ברכה?, הבן שלכם יודע ללמוד יותר ממני, הוא לא אמר יותר צדיק, יותר יודע ללמוד, הח"ח ידע.

ש. הח"ח פגש פעם את החזו"א?

רבינו: לא יודע, הוא לא היה צריך לפגוש איתו, החפץ חיים דיבר כל היום ברוח הקודש, אבא שימש את החפץ חיים, הוא הוציא את הח"ח על התורה, שמעתי הרבה דברים מאבא ששימש אותו, הזיידע, האבא של החזו"א אמר, שהמשנ"ב נכתב ברוח הקודש, כך אמר לי החזו"א בשם אביו. בזמן אביו של החזו"א, כבר יצאו כל החלקים של המשנ"ב, הוא תפס מה שהולך, ר' מאיר שמחה לא כל כך תפס, רק בהלכות פסח וכו' יגיד שצריך להסתכל במשנ"ב, סתם כך לא כל כך... החזו"א אמר שכל המסכימים על ספר המשנ"ב, הח"ח יותר גדול מהם, חוץ מר' בן ציון בליסקער, חוץ ממנו הוא יותר גדול מכל המסכימים.

ש. אם כן, מהו הטעם שהח"ח ביקש מהם הסכמה, משום ענוותנות?

רבינו: ככה המנהג, ואל ישנה מן המנהג.

ש. על החזו"א גם ראו רוח"ק כפי שהיה אצל הח"ח?

רבינו: לא אותם מושגים, אצל הח"ח למשל לכולם הוא נתן ברכה, ולאחד לא נתן, וההוא ביקש רחמים שיתן לו ברכה, אז הח"ח התחיל לומר שאם שומרים שבת אז אין צרות, ככה התחיל לדבר. ר' אהרן קוטלר סיפר שהח"ח אמר לו צריכים לדעת ש"ס, וחשב ר' אהרן לעצמו מה הוא אומר לי, אני יודע ש"ס, והח"ח ממשיך, למשל במסכת נזיר, שם היה בראך. מאידך אצל החזו"א זה היה באופן, שלמשל עונים לאדם דבר שזה מחושבן בתוך חשבון, אצל החזו"א גם בלי החשבון הוא ידע שזה כך, הוא הבין שכאן צריכים את זה לענות, למה, הוא לא יודע, אבל כך הבין שצריך לענות, החלק הזה של רוח"ק היה גם אצל החזו"א.

ש. מענין, שהרי גם אצל ר' חיים קניבסקי, ידוע שהיה אומר כל מיני משפטים, שהיה כך.

רבינו: כן, ככה אומרים.

ש. כשהחזו"א למד בקול, שמעו גם איך שקורא את כל הגמ' רבינו: לפעמים ניגון לבד, לפעמים המילים העיקריים של הגמ' הוא היה אומר.

ש. הוא למד בשכיבה מספרים, הרב אומר שלמד בעמידה?

רבינו: העיון הנורא נוראות היה בהליכה, ההמשך שצריך לראות ספרים קצת, ולכתוב, הדברים האלו עשה בשכיבה. הוא ישב רק מתי שהוא אכל.

ש. מה החזו"א אחז מתליית תמונות של גדולי ישראל על הקיר?

רבינו: הוא לא היה תולה שום תמונה.

ש. חוץ משולחן ומיטה הרי לא היה לו כלום.. רבינו: היה לו מזרן קטן בבית, וקצת ספרים, היה לו ש"ס, הוא לא למד הרבה ספרים, הראשונים העיקריים הוא למד, לא כל ספר שמדפיסים הוא למד, הוא לא אחז מזה, אחרונים שהוא למד, היו רעק"א נתה"מ ש"ך וכו', אלו הגדולים.

הרב פעם שמע ממנו שאומר משפטים, שהכיר בגדלות של עצמו?

רבינו: ודאי שהכיר, גם משה רבנו הכיר, "והאיש משה עניו מאוד", עניו לא הפשט שלא ידע, רש"י שם מסביר, אמר משה למלאך המוות, זה כתוב במדרש דברים, אתה תיקח אותי, אתה יודע מי אני, הבאתי את התורה, קרעתי את הים, כל הרשימה, משה רבינו ידע יותר טוב מכולנו מי זה, אם הוא לא היה יודע, היה חסר לו תורה, עניו רש"י מתרגם שפל (שקול) וסבלן, אין על פני האדמה עוד כזה סבלן ושפל כמוהו, ענווה גדולה מכולם, כתוב בגמ'.

ש. החזו"א פעם דיבר על עצמו משהו?

רבינו: אם אני אומר בדור הזה שאי אפשר לטלטל בעירוב, אז מי יכול להגיד שכן, זה החזו"א גם אמר פעם!, הרב שך היה אומר, שלא שייך פלוגתא עם החזו"א, מה שייך רוב מגד, הם לא ברי פלוגתא שלו.

ש. היום יש עדיין מישהו שאפשר להחשיבו כתלמיד של החזו"א, לאחר פטירת ר' חיים גריינמן?

רבינו: ר' חצקל ברטלר גם היה, היה צעיר, הוא היה בחור כשהחזו"א נפטר, הוא גם שימש חזק וידע, אני קצת גם שימשתי.

ש. ר' יהודה בויאר גם הכיר?

רבינו: הכיר, אך ר' יהודה בויאר ור' דוב לנדו היו באים לפעמים לדבר עם החזו"א, אבל לא היו כל הזמן, באו לשאול לפעמים משהו.

ש. ר' אריה זולטי סיפר בשם אביו ר' בצלאל, שהחזו"א היה אומר על ר' דוב שהוא 'שאגת אריה דיקע"ר".

רבינו: אומרים שהחזו"א אמר, כמו שהשאגת אריה יכול להביא ראייה מכל הש"ס בשעה, אז ר' דוב יגיד בקדשים גם בתוך... כשהיה ר' דב בחור כך אמר עליו החזו"א! הוא הכיר אותו רק בתור בחור, הוא למד בפונבז'.

ש. היום הדוגמא לידיעת התורה בצורה מופלגת זה ר' דב לנדו?

רבינו: ידיעת כל התורה, ר' דוב יודע את כל החזו"א על כף היד גם כן. החזו"א זה ספר, שאם החזו"א היה כותב כמו הטורי אבן והשאגת אריה היה צריך לקנות עוד ארון.... זה הרי מצומצם. ר' דב אמר לי פעם, שהדוד שלי החזו"א היה מלפני חמש מאות שנה, אמרתי את זה לאחי ר' חיים, אז הוא אמר לי, עוד מאה, שאלתי אותו למה, אז הוא אמר, מפני שהיה 'ראשון'! ר' גרשון גם אמר שהחזו"א היה כמו... ראשונים.

על העיון של החזו"א והעמל, אני יכול לספר דבר אחד, וזה יהיה דוגמא קצת, החזו"א פעם עסק בסוגיא היכן שאחז, נדמה לי שזה היה על יין נסך, או בכלי נסך, נדמה לי מהסוגיות האלו, הוא למד את זה בזמני, גם נזקי שכנים פ"ק ופ"ב דבבא בתרא היה בזמני, גם הלכות פסח היה בזמני, וגם סנהדרין היה בזמני, בזמן שאני הייתי, היה זה בסוף ימיו, לא בצעירותו, הוא למד איזה סוגיא, והיה צריך לדעת משהו שכתב בספר חזו"א ישן, אני לא מאמין לסיפורים, אך החזו"א אמר לי, שהוא כבר עמל כמה ימים ולילות, להבין מה הוא כתב בחזו"א שם, ימים הוא יושב כבר, להשיג מה כותב שם וסיים "זה לא כוחות אנושיים!" זה הוא אמר לי!

רבינו הגדול מרן הגר"ד לנדו שליט"א

חול המועד סוכות תשפ"ב

שאלו: היה לנו ספק בערבן בב' דפנות כהלכתן, הגיב רבינו: זה לא בשביל לדבר בלימוד, זה סוגייה קשה, זה בשביל ללמוד, אני מתנצל. הנ"ל: זה שאלה על סכך קודם לדפנות, רבינו: זה שאלה גדולה, איך עושים סוכה שעשויה כצריך, שמים את הכל ביחד, או אחד אחרי השני, אם שמים ביחד, אז זה דפנות ביחד עם הסכך, ואם אחד אחרי השני זה כצריך. שם זה נוגע, זה רשום אצלי. והראה רבינו להנ"ל בקונטרס שיצא מחידושי תורתו שמדבר בעניין זה. והוסיף, יש דברים שקל לחשוב עליהם.

התחילו לשאול שאלה ולא הצליח רבינו לשמע, והגיב: אתה שואל שאלה? נוגע לסוכות? יהיה נוגע למעשה? אני לא יכול לענות. השואל: לא נוגע למעשה. רבינו: לא נוגע למעשה? לא יכול להיות, רק בשמחת תורה אני יכול לענות, כל השאלות נוגעות למעשה... מה השאלה? השואל: יו"ט שחל להיות בשבת ואדם קיבל ע"ע תוספת יו"ט ולא תוספת שבת, והרה"י דן שמא מועיל לקבל יו"ט בלי שבת, ואם כן יתכן ויקיים על ידי כן מצוה של לולב ביום בזמן של תוספת. רבינו: זה שאלה ישנה ולא נכונה, אני מצטער מאוד, "יום" הכונה היום שלאחר הלילה ולא יום קודם, אני זוכר זה שאלה ששואלים, שמעתי את זה מר' ראובן טרופ לפני הרבה שנים.

תשפ"ב

רבינו העלה ספק באוזני נכדו: הנה אומרים בתפילת הגשם על גל האבן של יעקב שהיה ביחד לב שבזכות זה וכו'. וקשה דאם הכוחות של יעקב להרים את האבן היו בטבעו א"כ מה המעלה המיוחדת שמעוררים שבזכות כך וכו', ואם היה זה נס אם כן גם קשה, הרי אצל יעקב היה זה נס שה' צליח להרים את האבן ומה מעוררים בזכות כך.

הנכד: מספרים על ר' זלמלה מוולאז'ין שראה ספר מתחת ארגז ספרים, ובכדי להרים אותו ארגז היה צריך לכך 3 אנשים. ור' זלמלה אמר כו"כ פעמים 'לא בשמים היא' וכו', והצליח להרים! נמצאנו למדים מזה שאם אדם עושה את שיכול ע"י כוחותיו, הקב"ה מוסיף לו כוחות על טבעיים, ולכאן זה מה שנעשה אצל יעקב, רבינו: אדם עובד ועובד לבסוף הוא יקבל ס"ד מופלגת ויהיה אדם גדול, אך מה זה קשר ליעקב, מה שאתה אומר זה ווארט, יש הרבה וארטים...

חול המועד פסח תשפ"ג

התיישב ת"ח קמיה רבינו, וסיפר לו רבינו: ראיתי בשם אדם מהדור הקודם, את השם אני לא יגיד, שהיה מקנה את המצות וכתוב שם שהגביה 3 טפחים, כי טפח לא מועיל. זה כתוב בהנהגות של הספר של הרב דבליצקי. אך זה תמוה שהרי טפח כתוב בהלכות עירובין, השאלה אם יש ראשונים שפוסקים בהנ"ל טפח, זה הרי מחלוקת הפוסקים בדברים אחרים (מלבד בעירוב). השאלה גם אם זה טפח מהשולחן או מהקרקע. לומדים גם את הסוגייה בב"מ לגבי שנים שהגביהו...

שאל הנ"ל: ביצה שנולדה ביו"ט שני והתערבה ע"י שנפל בתבשיל מין באינו מינו צריך הרי ס' בכדי לבטל, השאלה היא, אם לא היה ס' הרי הכל נאסר, האם נעשה חנ"ן?

רבינו: האם מוקצה עושה חנ"ן? אני לא יודע. תלוי אם חנ"ן דאורייתא או דרבנן, רבנן גזרו אטו בחלב, אני לא יודע אם זה גם במוקצה. הנ"ל: אני חשבתי גם להוסיף הרי יש מחלוקת באחרונים ביו"ד בסימן ק' אם ירך שנתבשל בו גיד צריך שישים נגד הגיד, והש"ך מקשה שהרי דעת הרמ"א שיש חנ"ן בשאר איסורים, וא"כ שיהיה חנ"ן. ובאמת שנחלקו האחרונים האם שומן הגיד שזה מנהג עושה חנ"ן, וזה מחלוקת הש"ך והמנחת יעקב, והפרי מגדים מביא מנחת יעקב שכיון שזה רק מנהג, אז לא יהיה חנ"ן. אז אולי גם יו"ט שני שזה רק מנהג לא יעשה חנ"ן.

הגיב רבינו: שם המנהג זה הדבר עצמו, כאן המנהג זה התוצאה, האיסור זה מנהג.

הנ"ל: אותו דבר הסתפקתי לגבי שמן ההדלקה של חנוכה שבבית הכנסת, שהתערב בתבשיל, האם יעשה חנ"ן? שהרי גם כן האיסור בא מכח מנהג.

רבינו: (א.ה. יתכן שכך התכוון רבינו) בשומן המנהג היה לאסור את השומן, ואיסור זה לא כל כך חמור לעשות חנ"ן, אך בחנוכה המנהג זה להדליק נרות חנוכה, והאיסור זה רק תוצאה, ולגבי קטניות שהתערבו, המנהג של קטניות לא אוסר קטניות מעיקרא, ולא קיבלו את המנהג לגבי תערובת.

לאחר עוד דו"ד, שאל רבינו: מה נשמע עוד?

הנ"ל: אדם שמצא אבדה בחוה"מ בבית הקברות, ויש לו מצות השבת אבדה, אך אסור לו להיטמא ברגל, לגבי כהן הגמ' בב"מ (ל) אומרת אין עשה דוחה ל"ת ועשה, ועוד לא דחינן איסורא מקמיה ממונא. אבל נפק"מ לכאורה יהיה אם ישראל מצא אבדה בחוה"מ שיש איסור לטמא ברגל, אך יש רק לא עשה, ואין ל"ת ועשה, אז יהיה עשה דוחה ל"ת, ויהיה מותר לו לטמא, אך להטעם השני יהיה אסור לו.

רבינו הסכים עם הנ"ל אלא שהוסיף: שיתכן ואין איסור מדאורייתא לטמא ביו"ט, יתכן וזה רק דרבנן.

ר"ע בני ברק דיבר עם רבינו על גשר ברחוב ז'בוטינסקי לעניין העירוב (לאילו שמטלטלים), שהצליחו לקבל אישור לבניה ולעשות פירצה בחוק עבור זה. הגיב רבינו: אשריכם ניצחתם והצלחתם, התורה ניצחה! לאחמ"כ המשיך רבינו: אני רוצה כעת לדבר על משהו אחר, הרב זילברשטיין גם דיבר על זה, לגבי המכשירים האלה שנוסעים בהם, האופנים החשמליות, האם אי אפשר לעשות שום חוק שמונע את זה? יש מעשים נוראים, בדידי הוי עובדא, זה נסע על ידי וברגע האחרון הוא עצר, זה מכשיר רצח! למה לא אוסרים אותם? שמעתי שבחוץ לארץ אסרו את זה בעיר אחת, אני לא יודע מה אתם יכולים לעשות, אבל צריך להילחם על הדבר הזה.

רה"ע בתגובה: מה שאנחנו עושים לבינתיים, אני מבקש מהמשטרה, שכל אחד שיהיה לו כסדה, ושיסע על המדרכה. רבינו: זה לא פתרון, הייתי נוכח כמה פעמים גם באופנים שנסע על המדרכה, כאן אין הרבה כל כך, אבל יש, כתבתי על זה מכתב להרב זילברשטיין, והוא דיבר על זה. שמירת שבת ולא תרצח הם בסמיכות, גם לא תרצח זה מעשרת הדיברות, אני לא יודע מה היכולת שלכם, אבל צריך להיות ערים לזה. אחד הנוכחים: ברמת גן ובגבעתיים ובתל אביב יש תחנות השכרה מיוחדים לזה, מעודדים לשכור אופנים חשמליות, כאן בב"ב אין את זה.

רבינו: אוי ואבוי, אם צריך להתפאר בזה. הדבר הזה, של אופנים חשמליות, הוא נורא ואיום, אפילו אם לא קרה כלום, הפחד שיש אח"כ, ההרגשת פחד הנוראה שהיה אצלי, זה יכול להזיק לכל מיני אנשים, צריך גם לדבר על כך עם הרבנים, זה יכול להישנות בכל הארץ, לא רק בבני ברק, מתי הבחירות לעירייה? [אולי אפשר לעשות עם זה משהו למען העניין] רה"ע: בחודש חשון. רבינו: בכל אופן מה שעשיתם לשבת (בעניין העירוב) זה דבר גדול.

רבינו: יש אפשרות לעשות על כך תעמולה, כמו שעושים לעירייה, אני לא יודע איך עושים את זה, אבל כמדומה שאפשר לעשות. רה"ע: שבאים ציבור לרה"י, הציבור מבין שהרה"י כן יודע...

רבינו: אני אומר שאני לא יודע, יגידו גם שאני עניו. צריך להתרגל על דבר שלא יודעים לומר אני לא יודע, זה לא בושה להגיד לא יודע, הבושה זה להגיד יודע כשלא יודע. שואלים שאלות שאני לא יודע מה להגיד על זה, דברים של ציבור אני לא יודע, ר' גרשון עכשיו זה התפקיד שלו, תלכו אליו תשאלו אותו, הוא, יש לו סייעתא דשמיא, אך בתור עצם הדבר, בלי להיכנס לצורות העירוניות צריך למצוא פריצה בחוק לא לאפשר את זה, איך עושים את זה? צריך לדבר עם ר' גרשון.

המשיך רבינו: החילוניים של היום זה לא החילוניים של פעם, לא מהצעירים, הזקנים שבהם, בחו"ל ידעו יידישקייט, מצד אחד ידעו יידיש, מצד שני אכלו את החיות של פרשת שמני, היו ביחד, הזקנים של היום גדלו על רקע חילוני מאד. יש סיפור, בחוה"מ מספרים סיפורים, אני גדלתי ברחובות, היה שם אדם אחד, אני זוכר רק את השם השני שלו, קראו לו יעקב שניידר, והיה מנהל בית חינוך, היה נקרא של השמאלניים אז, וסיפר לאבי שהיה לו קשר טוב איתו, שכל המשפחה שלו אבדה בחו"ל, והחלטתי לקרוא לעצמי שריד, קראו לו יעקב שריד, ויעקב שריד הזה היה לוקח את הבן שלו, להראות לו איך נראה כל נדרי, היו לובשים חולצה לבנה והלכו לשמוע כל נדרי, זה היה עובר ישראל יעקב שריד, מה אכלו קודם, איזה נבלת עוף אני לא יודע, אבל כך עשה, אחד שהוא להכעיס, ולקח את הילדים שלו לכל נדרי, כך היה החילוניים של פעם, אני לא מדבר על הצעירים של היום, שהם בכלל...

אחד הנוכחים: יש היום הסתה מאוד גדולה נגד הציבור שלנו, החרדים, אנשים שלא מבינים, פתאום נהיים נגד החרדים.

רבינו: ההסתה שלהם בנויה על תועליות, ברחוב רואים את זה גם כן?

הנ"ל: אנשים מוסתים, מרגישים את זה, כל התקשורת...

רבינו: כל התקשורת, אבל ברחוב גם?

הנ"ל: זה משפיע מאוד על אנשים.

רבינו: אמרו לי שמצד אחד באים הרבה צעירים ורוצים יידישקייט. טוב אני לא יודע מה להגיד, רק להבין את הרקע, היום זה אחרת,

אתם יודעים מה לעשות, אני לא יודע, פעם באו חילונים מפולין ומרוסיה, העלייה מליטא ומהונגריה הייתה יותר מאוחרת, ידעו יידיש, השתמשו בכל מיני סילופים, הם לחמו נגד יידישקייט שהם הכירו אותה מהבית, היום זה... בשביל מה אמרתי את זה? אני לא יכול להגיד שאני מכיר את החילונים של פעם, אבל זה אנשים אחרים, מי שידע צריך לשאול אותם, אלו שעוסקים בזה, אתם, ולדבר עם ר' גרשון, אני, לא יודע. הנושא שדיברתם על פירצה בחוק, להשתמש עם זה גם לנושא של לא תרצה, זה חובה גדולה. ונפרדו לשלום. ניגש בחור צעיר לברכה ולהצלחה, בדרך רבינו: תלמד ותצליח.

רבינו: אדם שיש לו קרקע בא"י חייב לעלות לרגל, האם כשיפקיר את הקרקע בערב יו"ט, האם הוא יעבור איסור? (יעיין בתוס' בפסחים דף ג דרך מי שיש לו קרקע מחויב לעלות לרגל).

הנ"ל: זה כמו שיש לו כנפות, וביטל את זה, רבינו: יש איסור, לא שמענו, ברגל עצמו יש חיוב, אך לפני הרגל, זה כמו שלפני הרגל יש חיוב להיטהר, יש רעק"א בתשובה, על תמידים מאוחר וכו', מה שכולם מדברים.

יש סיפור לא קשור לעניין, אך קשור לחוה"מ, כך קראתי באגרות וכתבים, מעשה עם הנתה"מ ור' שלמה איגר, פעם אחת הנתה"מ היה בחג השבועות בעיר של ר' שלמה איגר בוורשא, ובערב שבועות בא ר' שלמה איגר לבקר את הנתה"מ, אז ר' שלמה הנתה"מ, שהגם שכי' תוב חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ואני מגיע בערב הרגל, מכל מקום כמו שכתוב שיש חיוב להיטהר עצמו ברגל, והכוונה שיטבול קודם הרגל כדי שיהיה טהור ברגל, כך גם החיוב לקבל את רבו ברגל, הכוונה בערב הרגל, כדי שיבוא לרגל ויהיה עם הקבלת פני רבו. השואל: והנתה"מ אמר לו, שיש לו הסבר אחר, למה ר' שלמה הגיע בערב החג, שאם זה 'רבו' אז מגיעם ברגל, אך אם זה ערב רב, אז מגיעים בערב הרגל. הוסיף רבינו: כן זה הנתה"מ אמר, ר' שלמה איגר אמר דין, והנתה"מ אמר בדיחה, זה ההבדל.

הנ"ל: אפשר גם להגיד מילתא דבדיחותא?

רבינו: בודאי, שמחת יו"ט.

השואל: אחד הגיע לרב בערב פסח, וא"ל שרוצה שהרי ילמדו איך מתקנים את המידות, היות ויש לו מידות רעות, ויש לו צרות עין, לא הבינו, מה זה דחוף בערב פסח, שיבוא בחודש אלול, אז הוא הסביר, שהיה לו הרבה חמץ בבית, ושם את זה בחצרו דש' כיחי עורבים, אך כתוב בגמ' בסוטה, שהעופות מכירים בצרות עין, אז מפחד שהעורבים לא יבואו, וישאר החמץ אצלו, ואם כן יעבור על בל יראה, אז צריך תיקון שיבואו העורבים שלא יעבור בבל יראה.

רבינו: בשביל לצחוק, צריך קצת לדגדג. נו.

יש סיפור עם בעל היפה עינים שבא אליו יהודי בערב פסח, ובא למכור את החמץ כמעט ברגע האחרון, ושפך את הדיו שנשפך על השטר של המכירת חמץ, היפה עיניים איך הגיב? בשקט, תראה איזה עבודה עשית לנו, בשקט. זה סיפור מיוחד, לדעת איך להגיב בשעת מעשה על המקום.

ניגש מאן דהוא ואיחל גוט מועד, והגיש את ילדו לפני רבינו: אמר לו רבינו: מה אתה מפחיד ילד? והוסיף: אם הוא מוכן להביא את האצבע שלו מצוין, והושיט רבינו את הזרת לילד שגם הושיט לו.

יש סיפור מתקופת הגאונים זה כתוב בספרי הקדמונים, סיפור מסוג אחר לגמרי איך אדם מגיב בשעת מעשה, זה כתוב בסדר הקבלה של הראב"ד, זה לא של הראב"ד, אחד שהיה בזמן הגאונים בספרד, ר' משה בן חנוך, ור' חנוך, אני לא יודע על מי זה, שפעם באו לפניו לד"ת שני יהודים, וחייב אחד, וההוא שיצא חייב מאוד רגז, והיה מאוד מקורב למלכות, אז הרשע הזה שלח לר' חנוך האבא או לר' משה, אני לא יודע, שיזהר מלפסוק דין, שבפעם הבאה שיפסוק דין הוא ישים אותו באניה בלב ים, בלי משוטים, רשע גמור, יום אחד הגיע חתנו של ר' משה או של ר' חנוך, והודיע שאותו רשע מת, אז הוא פרץ בבכי על המקום, ושאלו אותו למה אתה בוכה, אז הוא ענה על המקום שהוא היה מפרנס עניים גדול, ולא אני ולא אתה יכול לפרנס, מי יפרנס אותם כעת, זה היה התגובה הראשונה, הוא פירנס עשרות או מאות עניים, אז התגובה הראשונה היתה, היה מונח לו בראש, הוא רשע והכל, אבל הוא מפרנס עניים, אין קשר בין הסיפור הזה, לסיפור עם היפה עיניים, אבל יש קשר, יש סיפורים שמלמדים על האדם, איך שהוא מגיב בשעת מעשה.

הסיפור על היפה עיניים היה בערב פסח, הסיפור שכתוב בספר הגאונים היה כל השנה.

חג השבועות תשפ"ג

שאלו: האם עיר שכולה כהנים שמברכים את העם שבשדות, יש ענין שיאמרו בקול רם? ורבינו נהנה מהשאלה. כן נשאל רבינו האם אישה שחשודה שנשבעת לשקר, האם ישביעו אותה כשחושדים שזינתה.

שאל רבינו: מש"כ שמנוח שם בבמה שעורים וכו'. (ההפטרה שקראו בשבת), וקשה שהרי לא כתוב שהיה הוראת שעה מהמלאך שיכול להקריב קרבן בחוץ, וכן שאר דיני הקרבנות לא נעשו כשמנוח הקריב את הקרבן בבמה, וקשה איך זה היה מותר לו? אלא, דלכאורה באמת לא היה זה כלל קרבן אלא איזשהו מאכל טוב שמנוח הכין, ולכן לא היה בזה כלל את כל דיני הקרבנות, ומותר לו לעשות כן בבמה.

שאלו: יש נידון האם כשמקללים בלי שם ה' יש איסור תורה. וקשה אם יש איסור תורה גם בלי שם ה', מהו שרש"י מבאר שכשא-

דם יקלל את רעהו הוא יאמר שיהיה כאותה אישה סוטה? רבינו: הפסוק מדבר, כאשר בלא"ה אדם מקלל, כך הוא יאמר. ולשא-
לת הנ"ל- וכי מדברים על אנשים שעוברים איסורי תורה, הביא רבינו כמה וכמה ראיות ממקומות אחרים לעניין קללות שמצינו
שאירינן בכה"ג.

דיברו מענייני עדות מיוחדת, ואמר רבינו: יש חידה מעניינית, איך יכול להיות שכאשר התובע תובע ב' מנה, הוא מקבל אחד, וכש'
תובע אחד הוא לא מקבל כלום. [ובפעם אחרת יישב רבינו, עידות מיוחדת שכל עד מעיד שראה הלואת מנה ביום אחר, תליא אם
התובע תובע ב' מנים מקבל מנה, ואם אינו תובע אלא מנה, אינו מקבל כלום. שו"ע חו"מ ס' ל' ס"ז עיי"ש].

עוד שאלו: האם גר מקיים את המצווה של 'ואהבתם את הגר', שהרי הטעם של "כי גרים הייתם בארץ מצרים" אין לו? השיב רבינו: שאלה
טובה, כן, הוא גם מקיים מצווה. חזרו ושאלו, למה הרי הנ"ל לא שייך אצלו? השיב רבינו: כך הקב"ה רוצה, האם עבד מקיים את המצווה הנ"ל
כלפי גר? כן, אצלו המצווה הזו חשובה יותר.

שאלו: האם מצוות כיבוד אב זה חיוב של בן אדם למקום, או בין אדם לחבירו? רבינו: יש בזה כמה נפק"מ, אחד מהם הוא, האם כששומר הבן את
חפצו של אביו, ויהיה עמו אביו כשהחפץ יגנב, אם יהיה את הפטור של 'בעליו עמו'. דאם זה בין אדם לחבירו, יהיה את הפטור, כמו שאר המקרים,
אך אם המצוה היא בין אדם למקום, אין את הפטור, [וכשבשבוועה, שנשבע אדם לשמור לרעהו, דחיבו הוא חיוב כלפי שמיא, ואין את הפטור של
בעליו עמו]. הנ"ל: כך אומר הברוך טעם. רבינו: אה' אז אתה יודע, מה אתה שואל. יש עוד נפק"מ שלא כתוב, האם יכול לאסור על אביו באיסור
קונם את חפציו שלו- של הבן, וזה תלוי בחקירה זו.

שאלו: המצווה של 'וקדשתנו' שיש לישראל כלפי כהן, האם הכהן יכול לתבוע את זה מהישראל? רבינו: למה שיוכל לתבוע, וכי זה זכות ממונית
שיש לכהן כלפי ישראל?

שאלו: עובר תוך מ' יום, מתחילת בריאתו, הרמב"ם מגדירו שהוא מים. רבינו: למה אתה אומר רמב"ם, זה כבר כתוב בגמ', יש מחלוקת ראשונים
אם ניתן להקנות לעובר ממון בתוך המ' יום שמתחילת ברייתו.

שאלו: האם גזלן שגזל חפץ, והביאו לאדם שישמור לו על החפץ, האם השומר מחויב לשמור את החפץ עבור הגנב? רבינו: השומר הזה מתחייב
בהשבת אבידה, להשיבו לבעל החפץ.

שאלו: לפי השער הציון שסובר שמותר לעשות מלאכה ביו"ט אחד לצורך יו"ט אחר, כשהבהמה ובנו נפלו לבור המבואר בביצה
לח, מאי טעמא אי אפשר לעלות אחד לצורך יו"ט זה, ואת השני לצורך יו"ט הבא? רבינו: יש לו עוד שוורים אצלו, ואם כן יתכן
ולא נחשב לצורך המועד בכה"ג.

שאלו: הרה"י דיבר על התוס' בחגיגה (ח, א) שיש מצות שמחה ביו"ט, והמקור שחייבים בשמחה הוא מחג השבועות, פסח וסוכה
לומדים משבועות. [ומה שכתוב גם בהם ושמחת, זה רק בשביל ריבוי של כל מיני שמחות, ויתכן שעיקר השמחה בחג השבועות, בגלל
מתן תורה שזו השמחה האמיתית והיסודית וכו']. ודן רבינו אם יהיה משום כך נפק"מ לדינא. רבינו: הנפק"מ שיהיו, הם בהכ"ת מאוד
רחוקות, והספק הוא, אם לאחר ההיקש זה גילוי על ה'ושמחת' וכעת גם בפסח וסוכות השמחה שווה, או שבשבועות זה יותר. וזה
איבעיה שיש לדון בה.

בנו הגר": יתכן נפק"מ באדם שיש לו רק כזית בשר וזה יכול להיות עבורו, או לפסח, או שיצטרך לשמור זאת לשבועות.

אמר רבינו: יש היום מצוה מיוחדת לשמוח כל הזמן עד סוף היום.

שאלו: יש ווארט שאומרים בשם הקוצגער, שהטעם למנהג שאוכלים מאכלי חלב בשבועות זה משום שזהו המאכל היחיד
בבהמה שמעולם התורה לא אסרה, בשונה משאר החלקים שקודם שחיטה אסור וגם לבני נח זה נאסר משום אבר מן החי, ורק
חלב התורה התירה. הגיב רבינו: גם ביצים לפי זה יהיה מנהג.

שאלו: בגמ' מבואר על תרגומת שהזיקה, שלוקחים את הביצים, האם כך יהיה גם בבהמה שהזיקה שייקחו את החלב? רבינו:
שאלה טובה, אך יש חילוק שבתרגומת הביצים קשות וזה גם מזיק, אך חלב זה רך אין שום היזק מהחלב.

שאלו: יש ווארט של ר' לוי יצחק מברדיטשוב על עצרת. רבינו: בתורה לא כתוב על שבועות 'עצרת', רק חז"ל קראו כן, והטעם לזה
הוא מסביר, דבעצרת הקריבו קרבנות של ב' הלחם וכו', ולאחר החורבן כל הנפק"מ זה שעצורים ממלאכה, ולכן קוראים לכך 'עצרת'.
והגם שבגמ' כתוב שהקריבו קרבן בעצרת, צריך לומר שהגמ' מדברת לאחר החורבן ואז קוראת לאותו היום עצרת, ומספרת שהקריבו
בזמן הבית קרבן ביום זה, שכעת נקרא עצרת.

שאלו: דעת הגר"א דמברכים ברכות התורה גם על הרהור, היות ויש מצות ת"ת גם בלימוד בהרהור, ולא רק בפה. מה הטעם
שלדעת המחבר לא מברכים על זה? רבינו: המחבר סובר שקיום ת"ת זה רק בלימוד בפה, והגר"א חולק על המחבר. השאלה היא
לפי הגר"א, הרי אדם שבירך ברכה"ת ולא אמר בציבור אהבה רבה, כתוב שלאחר התפילה ילמד משהו, וקשה לפי הגר"א למה זה לא
מספיק שהרהר באיזה דין, וכי מדובר באדם שאפילו דין אחד לא יכול להרהר? ולמה צריך שיאמר בפה?

שאלו: בני חו"ל האם יכולים בשבת לקרוא בפרשת נשא? רבינו: שאלה טובה, אתה בן חו"ל? הנ"ל: לא. רבינו: איכפת לך מהשני,

אתה שואל ומקיים ואהבת לרעך כמוך. הנ"ל: ראיתי מודעה גדולה שכותבת על קריאת התורה לפרשת נשא לבני חו"ל. רבינו בחיוך: אה' עכשיו אני מתחיל להבין, היום הכל ממודעות, כמעט אין מדעות.

שאלו: האם יש איסור הונאת דברים רק כשאדם משפיל את השני, או גם כשגורם לו רק צער או עלבון וכד'. רבינו: באחד מאגרות החזו"א, או בספריו, כתוב שכל צער זה אונאת דברים. המשיך רבינו: אם אחד נרדם באמצע שמישהו אומר שיעור, ועל ידי כן חושד האדם שמוסר את השיעור, מי יודע איזה שטויות חושב הלה שנרדם שאני מדבר, גם זה איסור. למדתי מהחזו"א, לא ראיתי אך כך שמעתי, שכאשר היה במסיבה ודיבר שם מישהו, החזו"א סובב את ראשו לכיוון המדבר, (לעניות) לדעתי זה ההסבר בהנהגת החזו"א. היום לומר לעניות דעתי זה לא ענווה, זה... .

שאלו: למה מבקשים 'והערב נא' רק על מצות תלמוד תורה ולא גם על שאר מצוות? רבינו: מצות לאו ליהנות ניתנו, זה 'עול', ובאמת מתפללים 'ודבקינו במצוותיך', אך תפילה על עריבות במצוה לא מתפללים דלאו ליהנות ניתנו. הוסיף רבינו: עריבות בתורה, זה לא רק קושיה של האור שמח, גם אדם שאומר ברייתא עם חיות והתלהבות, או איזה גמרא, גם זה נקרא עריבות. ופנה רבינו לאחד האנשים הת"ח שליווהו ושאלו: "נכון?" ולאחמ"כ שאל רבינו את כל המלווים. מישהו רוצה לומר ברייתא?

מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א

שמחת תורה תשפ"א

באמצע ההקפות דליל שמחת תורה, בהקפה הרביעית, תוך כדי שבחורי הישיבה רקדו לכבודה של תורה נכנס רבינו לביהמ"ד, עם ספר תורה קטן בידו והכניסוהו להיכל, ואמר בבכיות נוראות ממש ובקול גדול מאוד, את הדברים האלו:

כל מה שיש לנו בעולם זה רק הקב"ה והתורה, אין לנו שום דבר אחר חוץ מזה, תגידו לי אתם, וכי חוץ מהתורה יש לנו עוד משהו? קב"ה ואורייתא וישראל חד הוא, הצורה להידבק בהקב"ה זה ע"י התורה, משה אמת ותורתו אמת, אמת כמשה לא היה בעולם, ומשה והתורה הם האמת שיש לנו בעולם. אין לנו שום דבר אחר חוץ מזה.

ולאחמ"כ אמר רבינו דברים אלו אף בשפת האידיש, וסיים ובירך: הקב"ה יעזור שנרגיש זאת.

אב תשפ"ג

שאלו: כתוב בגמ' בברכות (לג, ב) דאצל משה רבינו, יראת שמים זהו מילתא זוטרתא, ומאידך כתוב כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, איך ב' דברים אלו עולים יחד? רבינו: גדול ממנו, אבל הוא מנצח, את היצה"ר הגדול הוא גם מנצח.

שאלו: יש לו יותר יצה"ר, אך יותר בקלות הוא ינצח אותו? ככה זה, ככל שאדם יותר גדול יש לו יותר יצה"ר, אך יותר בקלות ינצח אותו, היות ויותר מבין את הרווח? רבינו: כן, כן.

שאלו: מה המעשה של הראש ישיבה עם החזו"א, לגבי מלווה מלכה? רבינו: הוא אמר שצריכים ליטול ידיים, וגם לאכול בשר, ומי שיעשה את זה, הוא לא יצטער. שאלו: החזו"א אחז שכך צריך לעשות להלכה? רבינו: כך הוא אמר לי, אני לא יודע, כך אני נוהג.

שאלו כמה פעמים צריך ללמוד גמ' רש"י תוס' לפני שלומדים את הראשונים? רבינו: לפחות ד' פעמים, ד' פעמים זה הא', פחות מארבע פעמים זה כלום.

רשימות אלו הם מתוך קונטרס מיוחד שיצא לאור בס"ד בימים אלו, ובו מקובצים דברים שנשמעו ונכתבו כמעט מילה במילה מפיהם של גדולי הדור שליט"א ב-ד' שנים האחרונות. ובהם חידו"ת, מוסר והשקפה, ומענייני החג והמועד. (רוב הדברים לא נאמרו בשער בת רבים, אלא בביתם וכד').

ניתן להשיג קונטרס זה בכתובות הבאות בעלות של 15 ₪.

כמו כן ניתן לקבלו בקובץ PDF בכתובת המייל: m0556788031@gmail.com

מודעין עילית - ברכפלד: רח' רשב"י 17 08-9285507 זכרון משה: רח' נתיבות המשפט 42 דירה 8 משפחת גולדשמידט-כל יום עד 11:00 בערב גן הדסים: 08-8529330 | ירושלים - שכונת מטרסדוף: רח' פנים מאירות 2 משפחת לוי 02-5380965 בשעות הערב | שכונת הר נוף: רח' אדמו"ר מרוזין 3 משפחת לבונסקי 02-6364177 | שכונת בית ישראל, וישיבת מיר: בלוק 0583290506 | שכונת נוה יעקב: 0504116118 | שכונת סנהדריה מורחבת: משפחת גרוס 02-5814481 | בני ברק - רח' יהודה הלוי 19 משפחת בלאו 0548593049 | רח' בן זכאי 16 משפחת שלזינגר 0533170594 | כולל בית הלל 0504135178 | רח' טולידנו 10 03-5523992 | אופקים - רח' חפץ חיים 33 (רש"י) 0533185987 | בית שמש - משפחת פרנצלאו 02-9993714 | ביתר עילית רח' מפעל הש"ס 11\10 משפחת ווייס 0556788031 | משפחת שוורץ 02-5800081

לברורים על מוקדי הפצה נוספים, וכן בכל עניני הקונטרס, ניתן לפנות למספר:

0583231969

הלכות והידורים בקיום מצות האכילה בליל י"ט ראשון של סוכות

מהגאון הרב שלמה לוי שליט"א

רב ביהמ"ד 'תפארת תורה' אופקים

עם הערות מוריני הגר"י טשזנר שליט"א מחבר ספר שערי תורת הבית וש"א

כוונת הב"ח:

הב"ח (סי' תרכ"ה) חידש שמצות סוכה [וכן ציצית ותפילין] שנאמר בה למען ידעו דורותיכם, יש בה כוונה נוספת מיוחדת מלבד הכוונה לצאת, שמכיון שהתורה גילתה את כוונת המצוה למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל – ע"כ כשיושב בסוכה צריך שיהיה יודע שיושב בסוכה ולמה יושב בסוכה.

זה לשון המ"ב (שם סק"א) – "וכתבו האחרונים, שיכין בשיבתה שציונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים, וגם זכר לענני כבוד שהקיפן אז עלינו להגן עלינו מן השרב והשמש".

באחרונים נחלקו בהאי כוונה של הב"ח אם הוא לעיכובא- דעת הפמ"ג בסי' הנ"ל דאינו מעכב והוא רק לצאת ידי המצוה כתיקונה, אבל הביכורי יעקב (שם) נוקט שיש צורה למצוה וזה מעכב.

המ"ב הכריע כהפמ"ג "וכל זה לצאת ידי המצוה כתיקונה, הא דיעבד יוצא – כל שכין לצאת בלבד" – ובוודאי כדאי להתעורר לכוון בכוונה זו בכל הז' ימים, וביותר במצוה זו של אכילה חד שנתית, שיש להתאמץ ולכוון גם בכוונה המיוחדת הזו לצאת ידי חובת המצוה כתיקונה.

וכן הכריז מו"ר הגרש"א בביתו לפני קיום המצוה שיכונו גם בכוונה זו של הב"ח וכדברי המ"ב בשם הפמ"ג (הל"ש פ"ט ג').

יש להוסיף, דמסתבר שכאן לא תועיל סברת החיי אדם שמוכח ממעשיו, כיון שאין מוכח ממעשיו את הכוונה של הב"ח.

שיעור האכילה:

להלכה סגי באכילת כזית כדין כל מצוות אכילה (סי' תרל"ט ס"ג). ואמנם לענין ישיבת סוכה בכל הימים החיוב הוא רק אם אוכל כביצה- אכילת קבע, אבל בלילה הראשון שיש חיוב אכילה, יש קביעות גם בכזית ואסור לאכול את הכזית מחוץ לסוכה.

אבל כתב המ"ב (שם סק"ב) – "והיינו כשאין לו יותר, אבל אם יש לו בוודאי מן הנכון שיאכל יותר מכביצה" אמנם הגרש"ז בהכרזתו בביתו

בלילה הראשון של החג, אנו זוכים לקיים מצוה של פעם בשנה - אכילת פת בסוכה. ואמנם, כל שבעה יש קיום מצוה באכילה בסוכה, אבל בלילה הזה - לילה ראשון של החג - זה חיוב גמור.

מצוה דאורייתא של אכילה בזמן הזה שאין ביהמ"ק זה דבר נדיר. בזמן הבית היה מצוי אכילה של קדשים, ובזמנינו יש שתי מצוות אכילה, אכילת מצה ואכילת פת בסוכה. [ויש גם מצוות אכילה בעיוהכ"פ].

כל מצוה חביבה בשעתה, ומצוה זו חביבה ביותר - פעם בשנה. וזו מצוה שזמן עשייתה אורך כמה דקות בלבד! ולכן מפני החביבות ומפני הצורך במחשבה תחילה כדי לקיימה כראוי בתכלית ההידור ובמחשבה נכונה, זקוקים אנו להכנה.

כוונת האכילה:

מצוות אכילת פת בסוכה בליל י"ט ראשון היא מדאורייתא וע"כ נוקטים להלכה (סי' ס') שהכוונה מעכבת, והיינו הכוונה לצאת ידי חובה, שצריך לכוון לפני עשיית המצוה לשם מצוה עשה מן התורה, ואם אכל בלא כוונה כלל – לא יצא ידי חובתו, ומחוייב לאכול שוב (ויעוין להלן).

ובשלמי תודה (סוכות עמ' כ"ט) דן דיש לכוין לא רק על מצוות ישיבת סוכה, אלא גם על מצוות האכילה בלילה הראשון כיון שיש מקום לומר שהיא מצוה בפני עצמה, וצריכה כוונה למצוה בפני עצמה.¹

עוד יש נידון גדול באחרונים (מנ"ח שני"ה אות י', ביה"ל סי' ס' ד"ה י"א, שו"ת מנחת שלמה קמא א') דבאוכל בלא כוונה, יש צד שנחשב כאוכל מחוץ לסוכה, כיון שלא מקיים מצוה באכילה שבסוכה, ואכמ"ל.

אמנם – כתב החיי אדם (כלל ס"ח הובא במ"ב סי' ס' ס"ק י') דבאופן שמוכח לפי העניין שעשייתו היא כדי לקיים מצוה יצא י"ח, אף אם לא כיון, ומכל מקום טוב לחזור ולאכול שוב, בלי ברכה.

ומ"מ לכתחילה ודאי צריך להיזהר לכוון קודם כל מצוה לצאת ידי חובת המצוה (מ"ב שם).

¹ בפשטות אינה מצוה בפני עצמה אלא חלק של מצוות ישיבת סוכה.

אמר כזית, ושאלוהו, מדוע לא אומר שלכתחילה כביצה כדברי המ"ב, וענה שאמנם כך בוודאי ראוי לנהוג, אבל לא רצה להכריז בהכרזה המיועדת לכל בני הבית. (הל"ש שם).

ודנו הפוסקים (הל"ש שם דה"ה ח' עפ"י המהר"ל) לגבי המשך אכילתו בלילה הראשון לאחר שאכל כזית או כביצה, אם מקיים בזה את מצוות האכילה, או שדינה כמו כל שאר ימי החג.

משך זמן האכילה:

כתבו האחרונים (מ"ב תרל"ט ס"ק כ"ב) שצריך לאכול את הכזית בכדי אכילת פרס (י"א שתי דקות וי"א כארבע דקות), ובשם הגר"ש מובא (אשרי האיש פכ"ו) שכדאי לא לדבר עד סיום השיעור אכילה, אך זה לא מדין הפסק – אלא כדי להספיק לאכול.

צורת האכילה:

יש חידוש של הגאון ר' אלי' רוגולר זצ"ל בעל "יד אליהו" (בספרו סי' כג א') שמכיון דילפינן ט"ו ט"ו מאכילת מצה, ובאכילת מצה יש דין לאכול בלי שום תוספות, שלא לבטל טעם מצה, כך גם באכילת פת זו צריך לאכול בלי דבש ובלי דגים-לבד.

ואמנם דבריו מחודשים ולא הוזכרו בפוסקים, וגם בסברא יש לדון דהגזרה שווה לא נאמרה על צורת הפת [וכמו שלא אוכלים דוקא מצות], אבל הגרשז"א זצ"ל הורה לתלמידו הרב אביגדור נבנצל שליט"א להחמיר כדבריו לכתחילה.

אמנם, מביא הגרשז"א (הל"ש פ"ט דב"ה ז') בשם הגר"ד בהר"ן זצ"ל שלהיפך – לחיבוב המצוה, ומדין שמחת יו"ט, ראוי לאכול דוקא עם דבש וכי"ב.

ולכן נתן מ"ר הגרשז"א זצ"ל עצה, לאכול ב' כזיתים, הראשון עם דבש, באופן של מן המובחר בטעם ובשמחת יו"ט, ואח"כ לאכול עוד כזית בלא תוספות לחשוש לחומרא לדעת היד אליהו.

ובאמת, הרי ראוי לכתחילה לאכול כביצה – וא"כ כבר אוכלים פעמיים כזית, וזה רק ענין של שימת לב, לאכול באופן הנ"ל.²

המחויבים במצוה:

החיוב הוא רק על זכרים, ונשים פטורות ממצוה זו כיון שהיא מצות עשה שהזמן גרמא (סי' תר"מ ס"א), אבל יש להם אפשרות לזכות במצוה ולקיימה, ולמנהג בנות אשכנז, יכולות גם לברך 'לישב בסוכה' אף שאין להם חיוב.

וגם לבנות ספרד מובא בכף החיים שיש מצוה שישבו בסוכה לאכול, וז"ל "ומיהו מצוה על כל איש ישראל להושיב אשתו וב"ב עמו בסוכה להיותם מסתופפים בצילא דמימנותא לטהר את נפשותם, ולהודיע להם חסדי ה' עם ישראל עמו ונחלתו, תמיד כל הימים, בעבור תהיה אהבתו ויראתו על פניהם לבלתי יחטאו".

ויש להוסיף שגם כלפיו יש בזה הידור בתשובו כעין תדורו, כמ"ש ברמ"א (תרל"ט ב') שלכתחילה יעשה סוכה מיוחדת שיוכל לישון עם אשתו בסוכה.

קטנים שהגיעו לחינוך חייבים בסוכה מגיל שש, ובילד חריף גם מגיל חמש (סי' תר"מ ס"א). ולכן יש לשים לב, ולתת את הדעת להשתדל שילדים אלו יהיו בסוכה, ויקיימו מצוה זו מדרבנן – מדין חינוך.³

פרטים נוספים:

א. במטה אפרים (סי' תרכ"ה סנ"ו) כ' להקפיד שלא תהא הפת גזולה משום מצוה הבאה בעבירה.

ב. במנ"ח (מצוה שכ"ה אות י"ג) כתב להחמיר שיהא דין "לכם", ודן הגרשז"א שלפי דבריו יש לדקדק להקנות את הפת לב"ב ולאורחים (אמנם להלכה נטה לומר שלגבי זה לא נאמרה הגז"ש כלל).⁴

ג. לא לאכול משעה עשירית בעיר"ט פת כדי שיאכל בלילה לתיאבון (רמ"א תרל"ט ג ובמשנ"ב שם).

ד. מ"ר הגרשז"א (הל"ש כ"ט ס"ג) הכריז לפני הקידוש שיש לכוון בברכת לישיב בסוכה גם על הפת שאוכל, ומכיון שכן ראוי שלא לדבר בין הקידוש לסעודה, כדי שלא יהא הפסק, והברכה תהיה עובר לעשייתה לגבי אכילת הפת.

אמנם, דבר זה לא הוזכר בפוסקים, אבל הגרשז"א הנהיג בלשון ראוי, וכמובן מי שדיבר – אין בכך כלום.

ה. אשה המברכת שהחיינו בהדלקת נרות - דנו הפוסקים אם יכולה לענות אמן על השהחיינו שבקידוש, אך בליל יו"ט ראשון של סוכות כולם מודים שיכולה לענות אמן, מכיון שנכלל בשהחיינו גם מצות סוכה, ואף שאיננה חייבת מ"מ יכולה לענות (אשרי האיש פכ"ו).

³ וגם בנות קטנות טוב שיאכלו בסוכה בחג הסוכות, ובמיוחד בלילה הראשון.

⁴ דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל שגם במצה שלכו"ע בעינן 'לכם', מ"מ לא צריך להקנות המצה לאורחים מכיון שקונים אותה כשאוכלים אותה, וכ"ש שבסוכות הדין כן.

² כמדומה שכ"ז תלוי בצורת האכילה של כל אדם – מי שנהנה מאכילת פת בלי שום תוספת יוצא יד"ח המצוה לכתחילה באכילת הפת לבד, אבל מי שלא אוהב לאכול פת לבד יש הידור עבורו לאכול עם דבש או דגים וכדו'.

קונטרס

בארות יצחק

בעניני חג הסוכות

המברך על לולב בסוכות שחל בשבת להגרעק"א דיעא מה"ת – האם ברכתו לבטלה?

ידוע מש"כ הגרעק"א שהתוקע בשופר בר"ה שחל בשבת והנוטל לולב בסוכות שחל בשבת קיים בזה את המצוה דאורייתא¹ [אלא דעבר על איסור דרבנן דאין תוקעין בשבת], דס"ל להגרעק"א דהא דיש כח ביד חז"ל לעקור מצוה מה"ת בשו"ת אין הפשט דעקרו את "המצוה" עצמה, אלא רק עקרו את "החזק" לקיום המצוה. [ועיין בקובץ הערות סי' ט' שהאריך בזה, והדברים עתיקים].

שאלתי ע"י אמו"ר זצ"ל: התוקע בר"ה שחל בשבת ובירך, או נוטל ד' מינים בסוכות שחל בשבת ובירך "על גטילת לולב" האם אליבא דהגרעק"א דיוצא בזה את הדאורייתא הוי "ברכה לבטלה" או לא. השבתי לאמו"ר דמסברא נראה דהוי ברכה לבטלה, דהרי חז"ל אסרו ליטול לולב בשבת ואיך יאמר "וצנו". אמר לי אמו"ר אתה צודק מסברא, אבל תעשה עמי חסד... תמצא לי את זה כתוב... כי אכתי יש קצת לצדד דכיון דלהגרעק"א קיים בזה "מצוה דאורייתא" תו אין זה ברכה לבטלה, דה"ו צנו"ו קאי על קיום המצוה מדאורייתא. [ולא דמי למש"כ הביא"ח דהמסכת בסך פסול מדרבנן ולא יבדק, דזהם איכא פסול בגוף המצוה משא"כ דהוי איסור גמריא].

ובס"ד מצאתי שנחלק בזה גאוני פולין, דהחלקת יואב בקבא דקשייאתא (קושיה צ"ט) השיג על הגרעק"א מתוס' בשבת כ"ה, ב' דכתבו דהיכא שרבנן עקרו מצוה דאורייתא (סדין בציצית) המברך על זה "ברכתו לבטלה", והקשה דלדברי הגרעק"א אמאי הוי ברכה לבטלה הרי קיים מצוה מה"ת? חזינו מהחלקת יואב דהיבא דאליבא דהגרעק"א אין הברכה לבטלה. **אולם הכלי חמדה** (ח"ג עמ' 140) כתב להדיא בדעת הגרעק"א דנהי דעשה מצוה מ"מ לברך על זה א"א שהרי הברכות מדרבנן ומכיון שרבנן אסרו לקיים את המצוה איך יאמר "וצנו". [וכ"כ להשיג על החלקת יואב בעל ה"שרידי אש" ר"ה סי' ד].

והנה ראיתי בספר **מנחת אריאל** (שבת כ"ה, ב') שהביא ראיה דהיכא דאסור לקיים את המצוה אף דיצא מה"ת הוי ברכה לבטלה, מדברי השע"צ סי' תע"ה ס"ק ל"ט דכתב דהעוסק במצוה דפטור מן המצוה והפסיק וקיים את המצוה יצא ידי"ח כיון דהוא גברא בר חיובא אלא שאז לא חייבתו תורה מפני שהוא עוסק במצוה אחרת, "ומ"מ מסתפקנא אם יוכל אז לברך ברכת אכילת מצה כיון שהוא אז אינו מצווה על זה" עכ"ל השע"צ. ולכא"צ ע"ע מה בסתפק וכי מה זה גרע מגשים דאין חייבות ומברכות, אך לסברא הנ"ל י"ל דכיון דעוסק במצוה **אסור** לו להפסיק בשביל להתעסק במצוה אחרת (כמש"כ הריטב"א סוכה כ"ה), אינו יכול לומר "וצנו" אף דיצא ידי"ח. **וכן ביאר בדעת השע"צ פוסק הדור מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל במכתב.**²

ויש להוסיף, דהשע"צ דהסתפק לענין עוסק במצוה אם מברך, מסתמא וידה לענין הנוטל ד' מינים בשבת דאינו מברך וברכתו לבטלה, דלא דמי איסור דעוסק במצוה להאיסור דגזרו חז"ל דלא יטול לולב בשבת, דבעוסק במצוה שפיר יש לצדד דנהי דעבר איסור בזה שעזב את המצוה הראשונה, אבל השתא דעוסק במצוה השניה מסתבר דבעצם קיום המצוה אין כ"כ איסור [עכ"פ לא בעצם המצוה], משא"כ בלולב בשבת דאיכא איסור בעצם קיום המצוה, בזה מסתבר דליכא חיוב ברכה כלל. ודו"ק.

נידון יסודי: האם מברכים על מצוה בדיעבד

נתבאר לעיל, דהיכא דחז"ל "אסרו" לקיים את המצוה כלל, אף דיצא מה"ת, ליכא חיוב ברכה, והמברך ברכתו לבטלה. אולם אכתי יש להעמיד נידון גדול: מה הדין היכא דרבנן אמרו ד"לכתחילה" **אסור** לקיים המצוה כך וכך, אלא דאם עשה כן יצא "בדיעבד", האם מברך או לא, דשמא כיון דלכתחילה אין לקיים המצוה באופן זה אינו יכול לומר "וצנו".

בקונטרס "אור לארבעה עשר" (להגר"מ גרוס שליט"א) כתב: "בשאלתי במצוה שאסור לו לכתחילה לקיימה באופן שעושהו, כגון מפריש תרו"מ מהרעה על היפה, או שלא מהמוקף, וכל כיו"ב בשאר מצוות, האם יברך דאפשר דכיון שקעבד איסורא דרבנן אין מברך, וחיפשי הרבה למצוא ראיה לזה ולא עלתה ביד". עכ"ל.

¹ אגב, בספר **להורות נתן** (חי"א סי' ל"ב) כתב לדון אליבא דהגרעק"א דהתוקע בשבת יוצא בזה את הדאורייתא, האם השומע תקיעת שופר מאחר ולא תקע בעצמו, אם גם בכהאי גוונא קיים את המצוה דאורייתא, עיי"ש. והנה בפשוטו נראה דהשומע נמי קיים את הדאורייתא. והסתפקתי אם רואה אחד שתוקע בשבת האם ילך לשמוע ממנו כדי לצאת את הדאורייתא, דהרי רבנן לא אסרו את השמיעה. וצ"ע.

² כבוד ידידי הרב הגאון הנעלה מוה"ר אלטר אלי' הלוי רובינשטיין שליט"א ברכה ושל' רב.

...מש"כ להעיר על המ"ב בסי' תע"ה שהעלה בשומר אבידה או משמר המת, נהי דאי אכל מצה בהיותו עוסק במצוה י"ח, מ"מ ספוקי מספק"ל אי חייב לברוכי ברכת אכילת מצה מכיון דבכה"ג אינו מצווה אפשר שלא יוכל לומר וצנו, וע"ז כ' לתמוה מ"ש מנשים דקיי"ל בסי' תקפ"ט דמברכות על מצ"ע שהז"ג כ"ש עוסק במצוה דעדיפא טפי דגברא בר חיובא הוא והביא רא' לזה מר"ח או"ז ומהמאירי עירובין צ"ו. אכן נראה דספק המ"ב בשומר אבידה שע"י קיום המצוה הוא מוכרח להפסיק המשך קיום מעשה המצוה של שמירת אבידה, האם בכה"ג בעי ברוכי, [בנוגע לקיום המצוה בהדיא יצא י"ח אף דבזמן שהוא עוסק במצוה], אבל לגבי ברכה **האיד יברך וצנו** בזמן שהשם לא ציוה, **שהרי לא אריך למיעבד הכי להפסיק בקיום המצוה שבא לידו תחילה ולהתחיל באחרת.**

והנני חותם בברכת התורה

יוסף שלו' אלישיב

ובאמת הספק בזה חובק זרועות עולם, ויש בו נפק"מ להלכ' ציצית, נטילת ידים, הדלקת נרות שבת, שופר, לולב, חנוכה, פורים, פסח, וכן בירור"ד: שחיטה, כיסוי הדם, מילה, תרומות ומעשרות. וכדלהלן:

הנה יש להקדים דיש ב' מיני לכתחילה ודיעבד:

א] היכא דאמרו חז"ל **"דאסור"** לקיים המצוה לכתחילה כך וכך, כגון: בהא דתנן בסוכה (ל"ד, ב') אתרוג של תרומה טהורה **"לא יטול"** [או משום שמכשירה לקבל טומאה, ואסור להכשיר תרומה לקבל טומאה, כמבואר ברמב"ם ריש פי"ב מתרומה דכתב "אסור" לטמא תרומה ו"להביא תרומה לידי טומאה", או משום הפסד קליפתה החיצונה במשמוש הידים ואסור להפסיד תרומה (גמ' שם)] **"ואם נטל כשר"**, וכן במפריש תרומה **"מן הרעה על היפה"** דלכתחילה **אסור** מדאורייתא להפריש מרעה על יפה, אלא דאם הפריש תרומתו תרומה [וילפינן לה בגמ' בתמורה (דף ה') מפסוק דחל בדיעבד]. וכן במפריש תרו"מ שלא מן המוקף דלכתחילה **אסור** מדאורייתא להפריש כן [לדעת רוב הראשונים], ובדיעבד אם הפריש שלא מן המוקף תרומתו תרומה [רמב"ם פ"ג מתרומה ה"ז, ועיין בשט"ם בתמורה שם דכתב דילפינן מפסוק דחל בדיעבד]. הנה בכל הני יש **איסור של ממש** לקיים המצוה באופן זה, ויש להסתפק טובא האם מברך או לא, דשמא כיון דאיכא **"איסור"** לכתחילה לקיים באופן זה אינו יכול לומר **"וצונו"** אף שחל בדיעבד.

ב] היכא דליכא **"איסור"** לכתחילה, אלא דאיכא דין לכתחילה **"לשלמות המצוה"** לעשות המצוה באופן מסוים, ואם לא עבד המצוה בשלימות יצא בדיעבד, בזה נמי יש קצת להסתפק אם מברך או לא, ולפ"ר היה נראה לומר דגם בזה יש דרגות, דיש דוכתא דאמרו רבנן לקיים המצוה לכתחילה באופן מסוים על דרך **"מצוה מן המובחר"** ובזה מסתבר דמברך, ויש דוכתא דאמרו רבנן לקיים המצוה לכתחילה באופן מסוים, דבאופן אחר איכא איזה חיסרון במצוה, ובזה יש קצת לצדד דלא יברך.

בעל השבט הלוי זצ"ל: "לדידי פשוט דאסור לברך על מצוה דיעבד"

ועתה נדון בציוור קמא הג"ל, היכא דרבנן הטילו **"איסור"** לכתחילה לקיים המצוה כך וכך, ובדיעבד יצא, אם מברך או לא: ומצאתי שנשאל בזה בעל השבט הלוי זצ"ל ע"י הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל:

בס"ד, יום ב' נחמו ח' אב תשנ"ז

הר"כ הדר"ג הרמה שליט"א

בעימות בימינם נצח

הנה אנא עניא עבדא [למיעוט ידעתי העלובות] מסתפקנא [ומסתמא הדברים מפורשים להיודעים] בכל הנהו שאמרו חז"ל במצוות מסוימות שלכתחילה לא יעשה באופן כזה וכהו ואם עשה כשר, כמו הא דתנן בסוכה ל"ד, ב' דאתרוג של תרומה טהורה לא יטול ואם נטל כשר, והיינו שיצא ידי חובב וקיום המצוה דאורייתא, ואע"פ שעבר במעשה זה על איסור דרבנן, שאסרו לעשות מעשה זה, מ"מ לא אמרינן שהי מצוה דאורייתא הבאה בעבירה דרבנן ולא יצא, שהרי חז"ל הקדושים בעצמם אמרו שהוא רק לכתחילה ואם עבר על דבריהם מ"מ יצא ידי המצוה, האם בכה"ג רשאי [וחייב] לברך ברכת המצוות, כשהולך ליטול אתרוג של תרומה טהורה [שאסור מדרבנן לעשות כן, ובדיעבד כשר כנ"ל], האם יכול [וחייב] לברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו" בכה"ג שרבנן אוסרים לעשות כן?

וגם יש לשאול לחדו על מצוות שכל יסודן מדרבנן, דנטילת לולב עכ"פ הוי מצוה דאורייתא ושייך לומר דכה"ג רחמנא "צונו" את המצוה [אפי' באופן שרבנן אסרו לנו לעשות כן], אבל במצוות שכל עיקרן הן רק מדרבנן [כחנוכה, ומגילה, ונט"י], וה"וצונו" הוא רק מדרבנן "לא תסור מכל אשר יורד" הרבנן, ובאופן שרבנן אמרו שאין לעשות לכתחילה איך יאמר "וצונו" על מה שרבנן ציוו שלא לעשות, או דלמא כיון שאמרו רבנן שבדיעבד כשר ויצא כבר אפשר לומר "וצונו".

ויוורנו כבוד רבינו שליט"א

הכו"ח בהערצת עולם לגדולי עולם

הבני קטינא דארעא מצפה לישועה

משה מרדכי הלוי שולזינגר

ועל זה השיב מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל במכתב:

כבוד ידידינו החשוב הגאון מלא תורה ויראה

כש"ת ר' **משה מרדכי שולזינגר שליט"א**

אחדשה"ט ויש"ת בל', אשר נסתפק כב' בכל פסולי אתרוג ולולב שאז"ל דלכתחלה אסור ליטול ובדיעבד יוצא, אם עבר על איסור דרבנן לכתחלה ויוצא דיעבד **אם אפשר לו לברך וצונו הואיל דיוצא**.

הנה לדידי פשוט דאסור לברך, והרי פליגי הראשונים בדיני נסרים רחבים ד' דיוצאים בשעת הסכנה ושעת הדחק אם מכ"מ שרי לברך, ואע"פ שאנו מתירים לו גזרה דרבנן לכתחלה מכ"מ כיון דרובין עלה בעלמא איסור דרבנן, ועיין פמ"ג או"ח סי' תרמ"ט בא"א אות כ"ה, ואע"פ שיש מיירי בפסול דרבנן אפילו דיעבד מכ"מ כיון דאנו מתירים לו בשעת הדחק לכתחלה מ"מ לא יברך אם לא כיון דרובין עלה איסור לא אריך לברך, ואפילו להדעות שם בס' תרמ"ט דכן מברכים היינו כיון דמעשה המצוה נחשב לו לכתחלה לא כן בנדון שנסתפק כבודו, והואיל ואני שורה כאן בחו"ל בלי ספרים הרני מקצר.

הרני דוש"ת בידידות, מצפה לרחמי ה'

שמואל הלוי וואזנר

מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל הסתפק בקטן (בן י"ב) שמפריש תרומה

שחלה בדיעבד האם מברך או לא

והנה הדרך אמונה (פ"ד מתרומה ס"ק נ"א) דייק שקטן מופלא הסמוך לאיש שהפריש תרומה דקיי"ל דתרומתו תרומה זה רק **"בדיעבד"** אבל לכתחילה לא יתרום עד שיגדיל [דהרמב"ם כתב רק ד"תרומתו תרומה" משמע דיעבד], וכתב שם הגר"ח זצ"ל וזה לשונו: **"ויש לעי' אם יכול לברך על הפרשתו כיון דלכתחלה אין לו לתרום"**. עכ"ל.

ובאמת יש לעשות כאן איזה דיוק בדברי הדרך אמונה: דלכא' אמאי הגר"ח הסתפק כן רק לגבי הפרשת מופלא סמוך לאיש, דאין הדברים מפורשים להדיא ברמב"ם דקטן אינו תורם לכתחילה, טפי הו"ל להסתפק כבר בפרק ג' הלכה י"ז שכתב הרמב"ם להדיא "אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף, ואם הפריש שלא מן המוקף תרומתו תרומה", וכאן היה צריך להיות שורה בדר"א **"ויש לעי' אם יכול לברך על הפרשתו כיון דלכתחלה אין לו לתרום שלא מן המוקף"**.

וכן בריש פרק ה' שכתב הרמב"ם "אין תורמין אלא מן היפה שנאמר וכו', ואם תרם תרומתו תרומה". הו"ל להגר"ח זצ"ל להסתפק האם מברך כיון דלכתחילה אין לתרום מהרעה.

וכנראה, דלגבי הפרשה שלא מן המוקף, ובהפרשה מהרעה על היפה היה פשיטא ליה למרן הגר"ק זצ"ל דאינו מברך, דהרי איכא "איסור" לכתחילה למיעבד כן, ואיך יאמר "וצונו", והכרעת השבט הלוי הנ"ל, ורק לגבי הפרשת מופלא הסמוך לאיש דהא דאינו תורם לכתחילה אי"ז בגדר "איסור" [דלא מצינו איסור זה ברמב"ם ובשו"ע] אלא דלכתחילה אין מוסרין ההפרשה ביד הקטן [אולי חיישין דקטן לא כ"כ דייק], וכיון דאי"ז בגדר "איסור" בזה הסתפק הגר"ק זצ"ל האם יכול לברך או לא. ודו"ק.

לשיטות ד'ראשו ורבו בסוכה' אי"ז לכתחילה – האם מברך ליישב בסוכה?

והנה, מש"כ לחלק בין "איסור לכתחילה" דאינו מברך, לבין "מצוה לכתחילה" דבזה יש להסתפק האם מברך או לא, נתבאר לעיל: דפשוט דיש בענין זה "דרגות" ואין כל הענינים שווים, דיש מקומות דה"ל לכתחילה" הוא שלמות ממש בגוף המצוה, ויש מקומות שהלכתחילה הוא רק "תוספת" בעלמא בקיום המצוה, ויש מקומות דזה רק "מעלה" בעלמא, דבזה פשיטא דמברך. **ודגמא מעניני דיומא**: אשתקד הבאנו דעת מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל דלכתחילה בעי' שיהיה כולו בסוכה ולא ראשו ורובו וז"ל **דרשו** (ריש ס' תרל"ד): "דעת הגר"ח קניבסקי דיש מעלה שישב סילו בסוכה ולא רק רובו, וכשם שלענין ד' כוסות יש לכתחילה לשנות את כל הכוס, אף שמן הדין די בשתיית רובו מדין רובו ככולו". וכ"כ בספרו "**מהל איתן**" (ס' ה' סעי' א' סקט"ז) ח"ל: "וכן הדין בכל הדברים דאמרין רובו ככולו **צריך לכתחילה כולו** כמו בשחיטה עיין רמב"ם פ"א משחיטה ה"ט, ועיין משנ"ב ס' תע"ב לענין רוב כוס". עכ"ל. והנה מסתבר דגם בראשו ורובו מברך "לישב בסוכה" אליבא ד"הנהל איתן", כיון דזו רק "מעלה" ולא חיסרון בעצם המצוה. ובאמת יש בזה אייכות דברים, ואי"ה בל"ג אשנה פרק זה ב"בארות יצחק" פורים, לענין ברכה על "מגילה" שחסר בה תיבות דיוצא בדיעבד, האם מברך או לא, ובדעת המשנ"ב. וכן האם יש לחלק בזה בין היכא דיש לו רק מגילה חסירה.

הערה בהכרעת ה"שבט הלוי"

נמצא עד עתה: דלשבט הלוי אין מברכין על מצוה "בדיעבד" כיון דלכתחילה היה "אסור" לו לקיימה, וכן צידד הדרך אמונה, ובאמת שהדברים קצת מחודשים, דהיה מקום לומר נהי דעבר על איסור דרבנן דאמרו דלכתחילה לא יקיים המצוה כך וכך, אך כיון דחו"ל בעצמם אמרו דהאיסור אינו מעכב את קיום המצוה, שפיר מברך על ה"קיום מצוה" [כפי שצידד הגרמ"ם ש במכתבו הנ"ל], ואף יכול לומר "וצונו" משום דהוצונו קאי על **החיובא דגברא** במצוה, ואינו קאי על **החפצא דמצוה** שלפניו.

ואולי יש קצת סיוע להשבט הלוי ממש"כ **בחי' רבינו חיים הלוי** (הלכ' שחיטה) וז"ל "**דכל שאין המצוה בשלימות אין מברכין עליה**" (ובכ"כ א' חולין ע"ט כתב דזו הלכה חדשה), ובזה ביאר ר' חיים מש"כ הרמב"ם דאין מברכין על כיסוי הדם בכלאים הבא מבהמה וחיה, אף שהגברא ודאי חייב בכיסוי מצד דם החיה, אך כיון "דאין המצוה שלמה, דהא אית ביה גם צד פטורא" אין מברכין עליו. עיי"ש שהוכיח כן גם מהרמב"ם בהלכ' מילה. ואף דר' חיים קאי על חיסרון **באייכות המצוה** [ולא לענין לכתחילה ודיעבד הנ"ל], אבל עכ"פ חזינו בר' חיים דלענין הברכה לא סגי בחיובא דגברא גרידא אלא בעי' חפצא דמצוה בשלימות.

עוד יש להעיר על הוראת השבט הלוי דהנטל אתרוג של תרומה טהורה אינו מברך: דלכא' אף אם נסכים לדבריו דאין מברכין על דיעבד, זה רק היכא דהאיסור לכתחילה הוא מחמת המצוה עצמה כגון 'השוחט בלילה' דתנן בחולין י"ג, ב' לכתחילה אסור לשחוט בלילה [שמא ידרוס] ואם שחט שחיטתו כשרה [וכ"פ הרמב"ם פ"א משחיטה הכ"ח והשו"ע יור"ד ס' י"א סעי' א'] דבזה מסתבר טפי לומר דאינו מברך, כיון דהאיסור אתי מדיני המצוה עצמה דשמא לא ישחוט כדן, וכן בהפרשה 'מרעה על היפה' דהאיסור הוא משום גופא דמצוה [דאי"ז הפרשה מעליא], אבל האיסור של הנטל 'אתרוג של תרומה טהורה' דאין האיסור שייך כלל למצות האתרוג, דמצד **הלכ' אתרוג** הוי לכתחילה שבלכתחילה, אלא **שמהלכ' תרומה** אסור ליטלו שמא יכשירו לקבל טומאה [ואסור להביא תרומה לידי הכשר טומאה מדין "משמרת"] בזה יש לצדד דכיון דבהלכ' אתרוג הוי לכתחילה שפיר מברך אף דעבר על איסור בהלכ' תרומה אי"ז מגרע בברכה. ודו"ק.

נמצא: דיש מקום להיות רק 'מודה במקצת' בהוראת השבט הלוי דאין מברכין על מצוה דאסור לכתחילה לקיימה באופן זה, הוא רק היכא דהדין לכתחילה הוא בגופא דמצוה, אבל היכא דהאיסור לכתחילה אינו מהלכ' המצוה עצמה י"ל דמברך. וצ"ע.

והנה קיי"ל דאין מפרשין תרו"מ בשבת [מתני' ביצה ל"ב, ב' רמב"ם פכ"ג משבת ה"טו]. ואם הפריש בשבת ההפרשה חלה [גמ' שבת מ"ג, וביצה ל"ד, רמב"ם שם]. ויש לדון האם המפריש בשבת מברך או לא? והנה לרב וואזנר זצ"ל אינו מברך דהרי איכא איסור דרבנן דאין מפרשין תרו"מ בשבת [משום דנראה כמתקן, ומשום נראה כמקדיש]. אבל לפי דברינו יתכן דשפיר מברך, דכיון דבהלכ' **תרו"מ** הוי הפרשה לכתחילה ומעליא, ועי"ז קאי ה"וצונו", אף דעבר על איסור בהלכ' **שבת** דאין מפרשין תרו"מ בשבת אי"ז שייך לברכה ואי"ז מגרע בברכה. וצ"ע לדינא.

* * * * *

האם מרן הגרשז"א זצ"ל הכשיר סוכה דיש מעל גבה מרפסת הנמצאת מעל כ' אמה

אשתקד כתבנו דבמקומות שיש בנינים גבוהים מאד יש שאלה מצויה: סוכה הנמצאת בחצר הבנין ויש מעליה מרפסת בגובה רב [בקומה 10] האם הסוכה נפסלת מחמת המרפסת, דשמא כיון דהמרפסת כ"כ גבוהה מהסוכה אינה פוסלת את הסוכה שתחתיה. **ובאמת יש להעמיד בידון זה** כבר במתני' ד"העושה סוכתו תחת האילן פסולה", האם כונת המשנה אף לאילן המתנשא לגובה יותר מכל אמה, או שמא רק אילן שבתוך כ' אמה פוסל את הסוכה שתחתיה דהוא מיצל על הסוכה דלמטה, אבל אילן גבוה מאד שהוא יותר מכל אמה אינו פוסל, כיון דאינו מיצל על הסוכה שלמטה, תו אין שום שייכות בין האילן לסוכה.

וראיתי בספר אפקי מים שהביא שנשאלו בזה ב' ת"ח מופלגים שעסקו במסכת סוכה בעיון, לת"ח אחד יצא שהסוכה פסולה, ולת"ח השני יצא שהסוכה כשרה. והלכו לשאול בזה את פוסקי הדור. **המתיר הלך לשאול בזה את הגרשז"א זצ"ל** **איערבהא זצ"ל** והשיב ש"הסוכה כשרה", **והת"ח האיסור הלך לשאול בזה את הגר"ש וואזנר זצ"ל** והסכים עמו לאסור את הסוכה.³ **ונשאל בזה גם פוסק הדור מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל** ובתחילה הכשיר ולבסוף חזר בו לאסור.

³ כבוד ידידנו המפואר הרב הגאון המופלג טובא בן גדולים כש"ת ר' דוב שפירא שליט"א בעיה"ק ירושלים. יקרתו קבלתי ואשתדל להשיב בעניי בקיצור עכ"פ, **אודות הוכוח בענין סוכה שיש על גבה מרפסת ביותר מכ' אמה**, ודעת כב' להחמיר, ודעת שכנגד להקל הואיל ואינו עושה צל תחת' ולדעתו מותר בין לדעה ראשונה בין לדעה שניה שבס' תרכ"ו. וכו'. ... **לכן לדינא צריך להחמיר בזה כמש"כ כב' מעלתו**. והרני דוש"ת באהבה - מצפה לרחמי ה' **שמראל הלוי וואזנר**

והנה אשתקד קיבלתי טלפון מחכ"א מקר"ס, שאמר לי שדעת מרן הגרשז"א מחודשת מאד, ולא שמענו להקל [בדאורייתא] בסוכה שמעליה אילן מעל כ' אמה, ואמר לי שהוא שאל את בנו של מרן הגרשז"א הג"ר מאיר שמחה אייערבאך שליט"א האם שמע מאביו כן? השיב ר' מאיר שמחה דלא שמע כן מעולם, והוא יבדוק ויברר שמועה זו. לאח"י התקשר ר"מ שמחה לחכ"א הג"ל ואמר לו: "בדקתי במחברת של אבא שלי על סוכה (לא ג'דפס), ובאמת דן האם סוכה דיש על גבה מרפסת או אילן מעל כ' אמה כשרה או פסולה, והסיק **דהסוכה פסולה**, ולא כפי המובא בבארות יצחק". עכ"ל.

וכיון שאשתקד לא הבאנו את מקור הדברים, לכן אביא כאן עדות מהג"ר **חיים הרצברג** זצ"ל (אב"ד חיפה) שלאחר שכתב 'מערכה שלימה' להוכיח שסוכה דיש מעל גבה מרפסת מעל כ' אמה הסוכה כשרה כתב, וזה לשונו:

הוראת הגרשז"א אייערבאך זצ"ל

השו"ת הג"ל נכתב בשנת תשנ"א ואח"כ נבנסתי לפוסק הדור **הגרשז"א אייערבאך** זצ"ל והעלתי לפניו את השאלה הג"ל **והוא השיב לי בחיך שזה דבר פשוט שהסוכה כשרה**, ושאלתי איך זה שהפוסקים לא דיברו בזה, והשבתי בפשיטות מכיון שעד לאחרונה לא היו בנינים רבי קומות.

יצוין שבשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קל"ה הסכים עם השואל גיסי הגאון ר' דוב שפירא שליט"א, לענ"ד המעיין בדברים הג"ל ימצא תשובה להערותיו.

חיים הרצברג

* * * * *

בחידושו של הרש"ש דיש דין קדימה לת"ח וכהן בשעה שמקיפים את הבימה באמירת החושענות

הנה לרש"ש (יומא כ"ה, ב') היה פשיטא שבשעה שמקיפים את הבימה עם הד' מינים באמירת החושענות, יש דין "קדימה" - החשוב ביותר הולך בראש, וכן הלאה - חשוב חשוב קודם [ומסתמא כך היה המנהג בבית מדרשו של הרש"ש בוויילנא]. אלא שנסתפק שם האם אזלינן בחר חשיבות "האנשים" או בחר חשיבות ה"ד' מינים", היינו האם אזלינן בחר חשיבות ד"הגברא" כמו בעלמא [דיש דין קדימה לת"ח, כהן, זקן, וכו'], או שמא אזלינן בחר חשיבות ד"החפצא" דהד' מינים, ומי שיש לו ד' מינים מהודרים ביותר הוא הולך בראש, ואחריו מי שיש לו ד' מינים פחות מהודרים וכן הלאה.

והרש"ש פשט את ספיקו מהגמ' ביומא (שם) דהיה פיס להולכת אברי הקרבן למזבח, וסדר הולכת האברים למזבח למסקנת הגמ' הוא לפי גודל האברים, דהאבר הגדול ביותר הוא הולך ראשון וכן הלאה, קמן דלא אזלינן בחר חשיבותא דהכהנים [ת"ח, זקן, וכו'] אלא בחר החפצא דהקרבן דאבר גדול קדים לאבר הקטן ממנו, וא"כ הוא הדין בד' מינים דלא אזלינן בחר חשיבותא דהגברא אלא אזלינן בחר חשיבותא דהד' מינים, והד' מינים מהודרים ביותר [ואולי גם גדולים] הוא הולך בראש. **וזה לשון הרש"ש**: "ובסדר הולכתו פליגי כו'. ותנא דידן אזיל בחר איברא דבישרא כדלקמן. מזה היה נראה לכאורה למילף לענין היקף הבימה בחג בלולבין שיקיפו בסדר עילוי הלולבין ואין משגיחין על חשיבות האנשים". עכ"ל.

השייכות בין ד' מינים להולכת אברי הקרבן למזבח

ולפני שנמשיך בגוף דברי הרש"ש, יש להוסיף: דהנה בהשקפה ראשונה היה בעיני פלא על גאון עולם כהרש"ש שדימה דין קדימה בהולכת אברי הקרבן למזבח, לקדימה בשעת ההקפה עם הד' מינים באמירת החושענות, דמה השייכות בין הדברים? **אולם צודק הרש"ש**, דבאמת דמי ממש, דהנה איתא בשו"ע סי' תר"ס סעי' א' "ונהגים להעלות ספר תורה על (הבימה) ולהקיפה פעם אחד בכל יום, ובשביעי מקיפים אותה שבעה פעמים, **זכר למקדש**". וביאר המשנ"ב בשם הגר"א דהבימה חשיב **"מזבח"** וההקפה עם הד' מינים הוא זכר למקדש שהקיפו בבימה"ק כל יום את המזבח עם ד' מינים.

והנה מצינו שד' מינים מרצים **"כקרבן"** וכדאיתא בסוכה מ"ה, א' "אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח", ופרש"י "הרי הוא לכם כמתן דמים שבקרנות המזבח". והוסיף בזה הג"ר **זלמן סורוצקין** זצ"ל ב"מאזנים למשפט" (ח"ב סי' ה') דלפי זה מובן היטב המנהג להקיף את הבימה בדווקא כשנוטל בידי את הד' מינים, לפי שהבימה עם ס"ת נחשבת כמזבח, ונטילת הלולב כהקרת הקרבן, "וכשמקיפין עם הלולב את הבימה שהתורה עליה הרי"ז מכפר כמו מתן דמים על הקרנות וכמו קרבן על המזבח". עכ"ל. ומעתה נפלאים דברי הרש"ש שדימה הקפת הבימה עם הד' מינים להולכת אברי הקרבן למזבח, דהרי בהקפת הבימה עם הד' מינים חשיב כהקרת קרבן וכמתן דמים בקרנות המזבח, נפלא. [הריטב"א בסוכה ט' והרמב"ן פסחים ל"ה הביאו שיטת ראשונים דפסול מצהב"ע הוא רק בקרבן ולא בשאר מצות סוכה ומצו. אולם בד' מינים מודו דאיכא פסול מצהב"ע משום דבא לרצות כקרבן. עיי"ש].

הטעם שבפר' אמור התורה הקדימה את קרבנות החג למצות ד' מינים

והנה מצינו חילוק בסדר הפסוקים בפר' אמור בין פסח לסוכות, דבפסח כתיב בתחילה "בחמשה עשר יום לחודש הזה חג המצות... ביום הראשון מקרא קדש..., ואח"כ כתיב את המצוה של החג "שבעת ימים תאכלו מצות" ואח"כ את קרבנות החג. ואילו בסוכות בתחילה כתיב "ובחמשה עשר יום לחודש השביעי חג הסוכות... ביום הראשון מקרא קדש, ובפסוק הבא כתיב **"שבעת ימים תקריבו אשה לה'** וכו', ולבסוף ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" וכו', וצ"ב אמאי הקדימה התורה בסוכות את קרבנות החג לפני מצות ד' מינים וסוכה? ועמד בזה ה"מגלה עמוקות" ועוד מפרשים.

וראיתי ליישב: דהתורה בדוקא הקדימה את מצות הקרבנות לפני מצות ד' מינים, כדי לרמז בזה דגם מצות ד' מינים הוי כקרבן, ומרצה כקרבן, והוי כעין ענין אחד אריכתא. [ועיין בשו"ת ציצן אליעזר חלק ט' סימן כ"ט שכתב עז"י].

ולסיים: בנחל קדומים להחיד"א (פרשת אמור אות ט') הביא בזה גימטריא פלאית, כי אתרוג לולב הדס ערבה בגימטריא **אלף כ"ד**, ושטח המזבח שהוא ל"ב על ל"ב אמה הוא ג"כ **אלף כ"ד**, "וזהו מה שאמר חז"ל כל המקיים לולב באגודו והדס בעבדו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח".

ועכשיו נחזור לגוף דברי הרש"ש: דכתב להוכיח מהא דהולכת אברי הקרבן למזבח לפי גודל האברים, כך לענין הקפת הבימה עם הד' מינים יש דין קדימה לד' מינים מהודרים והגדולים ולא לפי חשיבות דהגברא, וכתב הרש"ש דיש לדחות דלעולם אזלינן בחר חשיבות דהגברא ולא בחר חשיבותא דהחפצא, אלא דשאני אברי הקרבן דההקרה עצמה הייתה לפי סדר ההולכה למזבח, ולכן יש דין להקדים להולך למזבח את האבר הגדול להיות בראשון כיון דהוא גם קרב ראשון.

כשמוקיפים את הבימה בעיגול אין שייך ענין של קדימה

ומסיים הרש"ש: "ועוד יש לחלק בענין אחר ואכמ"ל". וכמה מחברים כתבו דכונת הרש"ש "דבהקף הבימה כיון דהולכי בדרך עיגול אין כאן ראש וסוף ול"ש בזה דין קדימה". ולענ"ד קשה לומר שהרש"ש חזר בו לגמרי מכל השטקל, דאם זה כונתו, נמצא דכל הגידון של הרש"ש לא מתחיל כלל דכיון שהולכים בעיגול ליכא ציור כלל למוקדם ומאוחר, ולא משמע כן ברש"ש. וגם מה הוצרך הרש"ש לחילוקו הראשון הרי כלל וכלל לא שייך מוקדם ומאוחר בהקפת הבימה שהרי הולכים בעיגול. עוד יש להעיר דהרי גם עם הולכים בעיגול שייך ראשון ושני אם יש רווח בין הראשון לאחרון [מצוי בביהכ"ס גדול שיש קצת מתפללים שהמעגל אינו נסגר, ושפיר שייך ראשון ושני].

ולענ"ד בכרית הרש"ש "דיש לחלק בענין אחר": דבאמת הרש"ש לא חזר בו דשייך דין קדימה בהקפת הבימה, אלא כונתו דיש לחלק בין הולכת איברי הקרבן למזבח דאזלינן בתר החפצא דהאיברים, לד' מינים דלא אזלינן בתר החפצא דהד' מינים אלא בתר החשיבות דהאנשים, דשאני איברי הקרבן דכל כהן זכה בחלק אחר לגמרי מחבירו ושפיר שייך בזה דין קדימה, אבל ד' מינים אף אם יש לאחד ד' מינים יותר מהדורים מחבירו אי"ו חפצא אחר מהד' מינים של חבירו [ותרוויהו מחזיקים את אותו חפצא], וממילא אין שייך בזה דין קדימה לחבירו, וממילא יש למיזל בתר חשיבותא דאנשים. לסיכום הדברים: אם מקיפים את הבימה בעיגול [סגור] לכא' לא שייך בזה דין קדימה, אבל אם לא הולכים בעיגול סגור להרש"ש יש לתת חשיבות ללכת בראש למרא דאתרא, כהן, זקן, וכו'. [ומסתמא בביהכ"ס בוויילנא צעד הרש"ש בראש] אולם הפוסקים לא הביאו את דברי הרש"ש להלכה, וצ"ע. [והנה בבית מדרשו של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל [קראוין] ראיתי שמרן זצ"ל הלך בראש וכולם מאחוריו. וצ"ע אם זה מפני כבודו או מפני דהלכתא כהרש"ש].

* * * * *

האם אפשר לסמוך על "סימנים" ו"טביעות עין" לענין ד' מינים דבעי' "לכם" מדאורייתא

סיפר לי אברך, שזכה להיות בתפילת יו"ט דסוכות ב"כותל המערבי", וכשבא ליטול את הלולב [לפני הלל] ראה שלצד הנרתיק של הלולב שלו היה עוד הרבה נרתקים זהים [כולם עם כיתוב "ולקחתם לכם..."] עד שלא היה אפשר להבחין ביניהם, אלא שהיה לו איזה "סימן" [שאני מובהק] על אחד מהלולים שהוא שלו, ולקחו לצאת בו. ואח"כ לבו היה נוקפו שמא לא מהני "סימן" בעלמא לענין דאורייתא [דביו"ט ראשון בעי' "לכם" מדאורייתא], דהרי לא הוכרע בגמ' במ"כ כ"ז הספק הנודע האם סימנים דאורייתא או דרבנן, "ורוב הפוסקים לא סמכו על סימן לענין דאורייתא" [לשון הקצות ס' רנ"ט], ורק לענין אבידה מהני "סימן" משום הפקר בי"ד הפקר כמש"כ רש"י שם, או משום דניח"ל לבעל אבידה וכו'. [עיין להלן לדון לחלק בין סימנים בחו"מ ואהב"ע, לבין סימנים באור"ח ויור"ד].

אמרתי לו: שכבר עורר בזה בעל המחנה חיים (הגר"ח סופר זצ"ל) בספרו "קול סופר" (על המשניות) בהא דתנן בסוכה מ"א, ב' דסוכות שחל בשבת "כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת למחרת משכימין ובאין, כל אחד ואחד מכיר את שלו ונטלו", וכתב שנשאל ע"י אחיו במכתב בהא ד"כל אחד ואחד מכיר את שלו ונטלו" דכיצד מכירו? אם הוא משום "סימן" הרי קיי"ל דסימנים לא דאורייתא. [וצ"ל שלא כתבו את שמותם ע"י נרתיק וכו', דהרי תנן (סוכה ס"ב, ב) לענין נטילה בהר הבית ד"מלמדין אותם לומר כל מי שמגיע לולב לידו הרי הוא לו במתנה" מחשש שמא לוקח את הלולב של חבירו, קמן שלא היו רגילים לכתוב את שמותם ע"י הלולב או הנרתיק. ולא תפיש סופר הדבר]. ואם הוא משום "טביעות עין" קשה לסמוך על טביעות עין של עם הארץ [ואולי כונתו דאף שכתבו תוס' דלע"ה נמי יש טב"ע, וכפשוטו הסוגיה בחולין צ"ו, אולם יש ראשונים דס"ל דלע"ה ליכא טב"ע כלל (כ"כ הרמב"ן גיטין כ"ז בדעת רש"י, וכ"כ הרישב"א בחולין צ"ו בשם הר"ה ח"ל "רבינו חננאל ז"ל כתב דלא סמכין בשום מיד בטיבעות עינא אלא לצורבא מדרבנן". והרישב"א פליג עליו). עי"ל דאף לתוס' דלע"ה איכא טב"ע רק דאינו נאמן הוא רק היכא דאבד לו חפץ אבל היכא דאיכא לפניו חפצים דומים של כמה בני אדם יתכן דאין טב"ע ואינו דייק כצורבא מרבנן, ובפרט בד' מינים שלא שבעתן העין כ"כ והו"י כעין כלי אנפודיא].

וכתב ליישב הקול סופר: דלהכי תנן בדקדוק "כל אחד ואחד מכיר את שלו" ואמאי לא קתני "כל אחד מכיר את שלו", אלא איירי שכולם הגיעו באותה שעה לקחת את הלולב, וכל אחד אמר דזהו הלולב שלו, ובכה"ג לא חיישינן דאינו שלו, דכיון שנטלו אחרים שאר הלולים ונשאר רק לולבו, תו לא חיישינן דאינו שלו, ומהני בזה אף טב"ע של ע"ה. **ומבאר בדבריו חידוש,** דאם יש כמה לולים הדומים זה לזה, אף דיש לו טב"ע, צריך לחכות עד שכל בעלי הלולים יגיעו, וכל אחד יטול את שלו, ואינו יכול ליטול את שלו בטב"ע [אם אינו ת"ח]. ו"סימן" בעלמא לא מהני אלא בסימן ברור ומבהק.

איך מהני סימן דאשה מספרת עם בעלה לענין קר"ש דאורייתא

ובאמת דיש להעמיד גידון זה אם מהני "סימן" למצוה דאורייתא, כבר בתחילת הש"ס בברכות דף ג' דאיתא התם דבאשמורה שלישית דלילה "תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה", וקאמר עלה בגמ' "למאי נפקא מינה, למיקרי קריאת שמע **למאן דגני בבית אפל ולא ידע זמן קריאת שמע אימת.** כיון דאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו **ליקום וליקרי.**" חזינו דמהני "סימן" לתינוק יונק, ואשה מספרת לענין מצוה דאורייתא של קר"ש, ולכא' הוא הדין לענין שופר, לולב, ומילה, דאם תינוק יונק ואשה מספרת הוי סימן שעלה השחר ויכול כבר למול את בנו, וליטול לולב, ולתקוע בשופר וכו'. **וזכרנו שאמור"ר זצ"ל** אמר לי [בלומדי ברכות בישיב"ק] שבספר "חיי אריה" [בנו של רבי ישראל סלנטער] באמת הקשה איך מהני "סימן" דתינוק יונק ואשה מספרת לענין דאורייתא הרי זו בעיא דלא איפשטא אם סימנים דאורייתא או דרבנן. וכתב לתרץ דלהכי קאמר הגמ' בדוקא ב' סימנים [תינוק יונק ואשה מספרת] דאיתא בבית שמואל באבה"ע ס' י"ז ס"ק ע"ז בשם המשאת בנימין דב' סימנים בינוניים דינם כסימן מובהק שמהני מה"ת. עכ"ל של ה"חיי אריה".⁴ [וזה קצת חידוש בדגמ' לא נראה דבעי' דוקא לתרויהו].

⁴ ויש להוסיף על דבריו, דאיתא בגמ' שם דבאמצע אשמורה שניה [בהצות] "כלבים צועקים", וכתב הרשב"א "נפקא מינה [לדע מיני הצות] לאכילת קדשים שהן נאכלין עד הצות". עכ"ל. והנה מדוקדק דהרשב"א כתב נפק"מ לדעת מתי הצות לענין אכילת קדשים דזמנה **מדרבנן** עד הצות משום סייג, ולא קאמר נ"מ **לדאורייתא** כגון לענין הגדה בליל הסדר דלדאב"ע דזמנה מדאורייתא עד הצות. ולדברי החיי אריה א"ש דלענין דאורייתא לא סגי בסימן ד"כלבים צועקים" משום דהו"י רק סימן אחד וכהנ"ל, ומהני סימן אחד רק לענין סייג דרבנן. אולם באמת אי"ו דקדוק, דלכא' אמאי הרשב"א שביק הנפק"מ דקר"ש דגמ', וקאמר נ"מ לאכילת קדשים, הרי לרבנן זמן קר"ש הוא 'עד הצות'? ובהכרח דרק באכילת קדשים איכא נ"מ, דכששומע 'כלבים צועקים' יש לו להפסיק מיד מלאכול קדשים, דאיכא **איסור** מדרבנן לאכול קדשים אחרי הצות [כמש"כ השאג"א בדעת רש"י ריש ברכות, והרשב"ם בפסחים ק"כ, ב'], אולם בקר"ש דלא אסרו לקרא לאחר הצות ואדברה לרוב הראשונים אם קרא יצא בדיעבד [וזהו להרבינו יונה], להכי גם אם שומע כלבים צועקים אכתי חייב לקרוא קר"ש, וא"כ גם לענין הגדה כיון דליכא איסור לומר הגדה לאחר הצות ליכא נ"מ בהא דכלבים צועקים.

אולם באמת יש לדחות דברי ה"חיי אריה" דמהני סימן ד"תינוק יונק" ו"אשה מספרת" לענין קר"ש דאורייתא, עפ"י מש"כ ה"בן איש חי" בבן יהודע בברכות שם, דבאמת צריך לצאת ולבדוק שבאמת עלה עמוד השחר, וסימן דתינוק ואשה בא לומר שמסתמא עלה עמוד השחר ולא יצא לחוץ בחנם, אבל פשיטא דאין לסמוך על סימן זה גרידא לענין מצוה דאורייתא. וז"ל: "הקשה הצ"ח אמאי קאמר למאי דגני בבית אפל, הו"ל למימר למי שהוא בבית אפל. ונראה לי בס"ד כי בלאו הכי יש להקשות איך יסמוך על סימן זה אטו לא יודמן תינוק יונק ואשה מספרת בעוד לילה, ואם כלל זה ישנו ברובא דעלמא איך יסמוך עליו לקרא קר"ש מאחר דאפשר לברר שיצא לחוץ ויראה [היינו דאין הולכין אחר הרוב במקום שיכול לברר בקל], ועל כן מוכרח לומר, **לא שסימון לקרות קר"ש קודם שיראה בעיניו אם עלה עמוד השחר**, ורק הסימן דנקיט למאן דגני בבית אפל שהוא בעודו שוכב על מטתו שמתעצל לקום ולצאת לחוץ לראות אם עלה עמוד השחר, כדי שיקרא קר"ש, כי יאמר אולי לא עלה עמוד השחר ותהיה קימתו על חנם, ולכן לא ירצה להקים ראשו מן הכר על הספק, ועל זה נתנו סימן זה של תינוק יונק ואשה מספרת שאם יראה זה הסימן ידע כי על הרוב בודאי עלה עמוד השחר, ולא תהיה קימתו מן המיטה על חנם, וזהו **נ"ה הוא לא יקרא קר"ש אלא עד שיקום ויטול ידיו ויצא לחוץ ויראה השחר בעיניו**, ולכן אמר למאן דגני כלומר זה הסימן לא ניתן כדי לקרות קר"ש אלא ניתן בשביל השוכב על מיטתו שהוא מתעצל לקום לראות על הספק". עכ"ל הבן יהודע.

בשורש הספק האם מהני "סימן" לענין מצוה דאורייתא

ובעצם הנידון אם מהני "סימן" לענין מצוה דאורייתא. לכא' תליא בצדדים שכתב הקצות החושן בס"ט רנ"ט בטעם דלא סמכין באבידה על סימנים בדאורייתא, האם הוא משום דחיישי' דלמא "אתרמי" אבידה אחרת שסימניה כזו ואין זו האבידה דיליה, והנה טעם זה שייך אף במצות וכגון בציור הג"ל לגבי סימן בלולב, דיש לחוש דילמא אתרמי לולב אחר דדמי ללולב שלו עם אותו סימן ואי"ז שלו. או שמא הוא משום "חשש רמאות", דיתכן דהך גברא שקורי משקר ואיהו לא אבד אבידה כלל אלא דידע בסימניה ע"י רמאות כגון דמחזא חזא או שכיוון להם כסומא בארובה, והנה טעם זה שייך רק בממונות דבא להוציא מיד המוצא, ואין זה שייך כלל במצוות.

והנה ה"חיי אריה" וה"קול סופר" הג"ל נקטו בפשיטות דלא מהני סימן לענין מצוה, ודימו זאת לסימנים באבידה, בהכרח דהוא מטעם דכמו דבאבידה חיישינן לאתרמי, הוא הדין בציור הג"ל לגבי סימן בלולב, דיש לחוש דילמא אתרמי לולב אחר דדמי ללולב שלו עם אותו סימן ואי"ז שלו. או שמא הוא משום "חשש רמאות", דיתכן דהך גברא שקורי משקר ואיהו לא אבד אבידה כלל אלא דידע בסימניה ע"י רמאות כגון דמחזא חזא או שכיוון להם כסומא בארובה, והנה טעם זה שייך רק בממונות דבא להוציא מיד המוצא, ואין זה שייך כלל במצוות.

רש"י השווה בין סימנים ביור"ד לסימנים בחו"מ והרמב"ן פליג עליו "תמיה אני בו מה ענין זה לזו"

הנה איתא בגמ' בחולין דף ע"ט לענין "חרישה בכלאים", דרבי אבא בקש משמשו שאם אתה מכניס פרדות למשוך בעגלה שאני רכוב עליה, תבדוק אחר פרדות הדומים זה לזה שיהיו שניהם בני סוסה או שניהם בני חמורה. ואיתא התם דהסימן בזה: דאם קולו של פרד עבה כנערת חמור הרי הוא בן חמורה, ואם קולו צלול כנציפת סוס הרי הוא בן סוסה, וכן אם אוזניו גדולים וזנבו קטן, הרי הוא בן חמורה ואם אוזניו קטנות וזנבו גדול, הרי הוא בן סוסה.

והגמ' שם מסיקה ממעשה זה ד"סימנים דאורייתא". רש"י שם פירש דאם סמכין על "סימן" לענין חרישה בכלאים דהוי איסור דאורייתא, מוכח דסימנים דאורייתא וא"כ מהני סימן גם לענין אבידה. וז"ל "מדסמך אסימנין ושרי **איסורא** עלייהו, ש"מ הא דסמכין אסימנין **בחזרת אבידה** כדאמרין באלו מציאות דאורייתא היא, דאי דרבנן נהי דעבוד רבנן תקנתא בממונא באיסורא מי מצו מתקני, אלא ש"מ דאורייתא היא והתם באלו מציאות מיבעיא לן סימנין דאורייתא או דרבנן עכ"ל. הרי שרש"י משווה בין סימן ביור"ד לסימן בחו"מ, דכמו דסמכין לברר שאין כאן איסור כלאים דאורייתא, הכ"נ יש לנו לסמוך אסימנים לגבי חזרת אבידה.

אולם הרמב"ן תמה על רש"י דהשווה הדברים, דאף אם מהני סימן בכלאים שמא באבידה לא מהני סימן משום דילמא מיחזא חזא א"נ כסומא בארובה. וז"ל "תמיה אני בו מה ענין זה לזו, אפי' כשתמצא לומר סימנין אלו דאורייתא י"ל שאין מחזירין אבידה בסימנין דילמא מיחזא חזא א"נ כסומא בארובה". עכ"ל. ומה"ט פ"י הרמב"ן שאין כונת הגמ' להוכיח לסימנין אבידה אלא להוכיח דסימנים אלו האמורים לגבי פרד הם סימנים גמורים למסמך עלייהו לסלק חשש איסור כלאים דאורייתא.⁵

המורם מכל הגמ'. דאם החיסרון בסימנים הוא משום איתרומי אתרמי א"כ זה חשש בין בחו"מ לענין אבידה, ובין ביור"ד לענין כלאים, ולכא' הוא הדין לענין מצוה כד' מינים וכדל', וזהו שיטת רש"י דהשווה בין סימנים בכלאים לסימנים באבידה. אולם אם החיסרון בסימנים הוא 'חשש משקר' זה שייך רק באבידה, אבל בכלאים וכן לענין מצוה לא שייך כמובן חיסרון זה. וזהו שיטת הרמב"ן הג"ל דכתב דמה"ט אין להשוות בין סימנים לענין חרישה בכלאים לבין סימנים באבידה.

סיכום הדברים

ה"מחנה חיים" נקט בפשיטות דלא מהני "סימן" לענין מצוה דאורייתא משום דלרוב הפוסקים סימנים לא מהני בדאורייתא. וכן פשיטא ליה לבעל ה"חיי אריה" שכתב דמהני סימן לקר"ש רק בצירוף ב' סימנים יחד [דכתב הבית שמואל דהוי כסימן מובהק דמהני בדאורייתא]. וכתבנו דלכא' דבריהם א"ש רק לשיטת רש"י דהשווה בין סימנים לענין חרישה בכלאים לסימנים באבידה דבתרומיהו חיישינן דלמא איתרומי אתרמי. אולם מהרמב"ן נראה דאין לדמות זה לזה דשמא דוקא באבידה סימנים לאו דאורייתא משום חשש משקר ואין זה שייך בכלאים ובמצוות. ודו"ק.

⁵ **ובקצות** (שם) מבואר דשורש הוויכוח בין רש"י לרמב"ן הוא ביסוד הטעם ד"סימנים לא מהני מדאורייתא", דהרמב"ן למד דהוא משום דחיישי' לרמאי דלמא מחזא חזא או כיוונם כסומא בארובה, וזהו שהק' הרמב"ן על רש"י היכי שמעי' מההיא דבר סוסיא דלא חיישי' לרמאי מדאורייתא הא התם ליכא חשש רמאות כלל וא"א ללמוד מזה לסימני אבידה, ורש"י למד דהחיסרון הוא רק משום דילמא אתרמי אבידה אחרת שסימניה כזו ואין זו האבידה דיליה, ולהכי משווי להו הגמ' דכמו דלענין איסור כלאים סמכין אסימנים להוכיח שהוא בר סוסיא וכדו' ולא חיישי' דלמא אתרמי בר חמורא שסימניו כסימני הסוס הכ"נ לענין אבידה אין לנו לחוש לאבידה אחרת שסימניה כשל זו.

ובאמת צ"ב מה ענין זל"ז, דבשלמא לענין אבידה איכא למיחש דלמא אתרומי אתרמי אבידה אחרת שסימניה כזו, משא"כ בההיא דהתם הרי כך קבלו חז"ל דהוה הסימן של הגולד מסוס וזהו הסימן הגולד מהמור.

וביאר בחי' רבי נחום (בב"מ כ"ז) דרש"י ס"ל דהנך סימנים אינם קבלת חז"ל ולא ידעי' שהם דבר מוחלט, אלא כך חזינו מאז ומעולם דכל הפרדים שבאו לפנינו אלו סימניהם, והוה זה רק בגדר של "סתמא", דלא ראינו מעולם בר חמורא הנראה כסוס או בר סוסיא הנראה כחמור ואין לנו לחוש לזה. וזהו שהוכיחה הגמ' דכמו דלענין כלאים לא חיישי' דלמא אתרמי בר חמורא שסימניו כשל סוס הכ"נ לענין אבידה לא חיישי' דלמא אתרמי אבידה אחרת שסימניה כשל זו.

למה רבא עשה שני ימים יום הכיפורים ולא הכריע על פי "סימן"

דהרי שלחו לו "שלמא" מן שמיא בכל יום הכיפורים

בספר אור הישר (לרבי שמואל יצחק ודלמן זצ"ל, נסמך לתורה על ידי רבי מאיר שמואל הכהן מדווינסק) הקשה בהא דמצינו במסכת ראש השנה דף כ"א ע"א שרבא עשה שני ימים יום הכיפורים מחמת ספיקא דיומא, וקשה הלא במסכת תענית דף כ"א ע"ב מבואר ששלחו לרבא שלמא ממיתבתא דרקינא בכל מעלי יומא דכפורה, ואם כן היה לו "סימן" מתי שקיבל שלום משמיא - למחרת יהיה יום הכיפורים? וכתב: דצ"ל שרבא נהג לעשות ב' ימים רק לפני שקיבל שלום משמיא, אולם לאחר שקיבל 'שלמא' באמת נהג רק יום אחד.

אולם מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל השיב: ששלחו לו ממיתבתא שלמא לפי היום כיפור של רבא, ומאחר ורבא חשש ליומיים, ממילא קיבל שלמא בעיזב"פ שלו.

ואולי יש ליישב: דגם אם אפשר לסמוך על "סימן", אבל סימן משמיא שאני, דא"א לסמוך על זה לפשוט ספקו אימתי יו"כ, דאולי גם לענין זה אמרינן דתורה לא בשמים היא. [עיין בקוב"ש שדן דגם על בירור המציאות אמרינן לא בשמים היא]. וצ"ע.

* * * * *

ביקש מקבלן שיבנה לו סוכה קטנה [ז' על ז']

ובנה לו סוכה לפי שיעור ר' חיים נאה זצ"ל

שמעתי שהיה מעשה באברך ששילם כסף לקבלן עבור בניית סוכה [מפרנסת] קטנה כשיעור הנצרך להכשר סוכה ז' על ז' [דהיה לו כבר סוכה גדולה בחצר, והוצרך לעוד סוכה קטנה בביתו], אלא שהקבלן בנה את הסוכה לפי שיעור ר' חיים נאה ולא לפי שיעור חזו"א, האברך תבע מהקבלן שיגדיל את הסוכה לפי שיעור חזו"א, והקבלן טען דכיון דהסוכה כשרה אינו חייב להגדיל את הסוכה. הצדק עם מי? **כיו"ב יש לדון** במי ששילם לחבירו עבור "כזית מצה", והכזית הוא לפי שיעורו של ר' חיים נאה ולא לפי שיעור חזו"א, האם המקח בטל או לא.

הנה בפשוטו לענין מקח וממכר אין המוכר או הקונה יכולים לומר "קים לי" כשיטה זו וזו, כיון דהמקח נעשה רק "על דעת" הכרעת ההלכה ולפי השיטות דיוצא בזה ידי"ח [דרק לענין מזיק או שומר וכדו' אמרינן דאם יש שיטה שפסול יכול לומר קים לי כהך פוסקים אפילו במיעוט הפוסקים כנגד רוב כמח"כ הנתיבות (כללי דיני תפיסה אות כ), אבל "מקח" דתליא בדעת בני אדם ובאומדנא בזה פשיטא דאזלינן בתר אומדנא והרי איכא אומדנא דהמקח נעשה רק על דעת שיוצא בזה דלכחילה ידי"ח ולפי ההלכה המקובלת], והנה מרן החפ"ז חיים זצ"ל כתב במשנ"ב בס"י תפ"ו סק"א דבדאורייתא יש להחמיר לפי השיעור הגדול, א"כ מסתבר דהקבלן חייב להגדיל את הסוכה [דאורייתא] לפי השיעור הגדול, וכן לענין כזית מצה, כיון דזו הכרעת המשנה ברורה.

ולפי"ז יוצא נפק"מ: דהשנה שיו"ט חל בשבת דמצות ד' מינים הוא רק דרבנן, לכא' אם שילם למוכר עבור ד' מינים 'כשרים', והמוכר נתן לו ד' מינים רק לפי שיעור ר' חיים נאה, דאין הלוקח יכול לבטל את המקח בטענה דאין הד' מינים לפי שיעור חזו"א, דמבואר במשנ"ב בס"י רע"א ובס' שפ"ו דבדרבנן אזלינן לפי השיעור הקטן, וא"כ ד' מינים לפי שיעור ר' חיים נאה חשיב ד' מינים "כשרים". והיו שטענו שאולי באתרא דחזו"א חשיב מקח טעות. וצ"ע.⁶

וחכ"א הוסיף עוד סברא לחייב את הקבלן הנ"ל שבנה סוכה ז' על ז' לפי שיעור ר' חיים נאה: דאף אם הקבלן חשב דהלוקח אינו מחמיר כשיעור הגדול של חזו"א, אך כיון דידע דיש מחמירים שלא לאכול בסוכה זו, נמצא שבנה סוכה שיתכן שקרובי משפחתו או ידידיו לא יוכלו לאכול שם וא"כ חשיב מום במקח, ולכן הקבלן חייב להגדיל את הסוכה שתהיה ראויה לכולם.

סוכה שכשרה רק לפי החזו"א ולא לפי הגר"ח נאה

והנה יש גם לדון להיפוך: יהודי [זקן] שילם לאיזה בחור שיבנה לו סוכה, אלא שהבחור בנה את הסוכה עם סכך פסול מן הצד בשיעור ד' אמות לפי ר' חיים נאה, ועדיין לא היה בזה שיעור ד' אמות לפי שיעור חזו"א, דלר' חיים נאה הסוכה פסולה דבד' אמות לא אמרינן דופן עקומה, ולהחזו"א הסוכה כשרה דכיון דליכא ד' אמות סכך פסול אמרינן דופן עקומה. אותו יהודי ביקש מהבחור שיחזיר את הכסף כיון דהסוכה כשרה רק לחזו"א ולא לר' חיים נאה, והבחור טען דהוי "סוכה כשרה" לדעת מרן החזו"א זצ"ל, הצדק עם מי? [כיו"ב יש לדון אם הבחור הניח ברוחב הסכך "אויר ג' טפחים", ושיעור הטפחים היה לפי שיעור ר' חיים נאה, דלפי ר' חיים נאה הסוכה פסולה, ולהחזו"א הסוכה כשרה כיון דליכא שיעור ג' טפחים אמרינן "לכבוד"].

והנה לכא' הכא פשיטא דהבחור צריך להחזיר את הכסף, דהרי גם לחזו"א יש להחמיר ולחשוש בדאורייתא לשיעור ר"ח נאה, וכמש"כ החזו"א (קונטרס השיעורין ס"ק ט"ו) "כל מש"כ אינו אלא להחמיר אבל במקום ששיעור רבותינו הוא לקולא בדאורייתא, ראוי להיות מיראי הוראה ולהחמיר, וכן ראיתי שהיה המנהג להחמיר בשיעור יו"כ אם לפי המצב של החולה היה מספיק".

אולם ראיתי בספר "מועדים לישראל" (עמ' כ"ב, להג"ר ישעי' שכטר שליט"א) שכתב:

"כתב החזו"א בקונטרס השיעורין ס"ק ט"ו שבמקום שהשיעור הקטן הוא חומרא, יש להחמיר, כגון בשיעור אכילה ביו"כ. ושמעתי מפי הג"ר שלמה שמשון קרליץ זצ"ל שעובדא ידע שבאו לשאול את מרן החזו"א על סוכה שהיה סכך פסול מן הצד, ד' אמות לפי שיעור הקטן דר"ח נאה, ועדיין לא היה בזה שיעור ד' אמות לפי שיעור חזו"א, והכשיר החזו"א את הסוכה. הרי דאף לקולא בדאורייתא סמך להקל על שיעורו. ושוב אחר שהדפסתי דבר זה בשמו, שלח הגר"ש קרליץ להודיע על י"י נכדו, שהך עובדא שהחזו"א היקל הוא רק בשיעור 53 ס"מ לאמה."⁷

ומעתה יש להעמיד את הספק הנ"ל [האם הבחור שבנה סוכה עם דופן עקומה צריך להחזיר את הכסף או לא], הוא בציוור דעביד דופן עקומה לפי שיעור 53 ס"מ לאמה [מעט פחות] דלר' חיים נאה הסוכה פסולה ולחזו"א הסוכה כשרה. וצ"ע.

⁶ והנה יש לדון אם שייך בזה "דמים מודיעין" [דד' מינים כשיעור ר' חיים נאה זול יותר משיעור חזו"א], הנה בעצם ההלכה קי"ל דלא אמרינן דמים מודיעים, כמבואר בחו"מ סימן ר"כ ס"ח, וא"כ כשמוכר סתם אין הדמים ראי', אולם עיין שבט הלוי ח"א סי' ז' שכתב לענין מי ששילם על תפילין והלוקח טוען שכונתו הייתה לתפילין יותר מהודים, דאף דקיי"ל דלא אמרינן דמים מודיעין "איברא כשהמוכר מציע לו בתחלה תפילין יקרים מחמת הידורם, ואח"כ מציע לו זולתם יותר, יתכן ששייך בזה דמים מודיעים, אמנם גם בזה אני מפפק, כי לאו כל אדם יודע שהמחיר הנמוך מחמת דאינם כתובים בהדור, אולי מחמת הגדול או הסופר הכותב וכו' ג' סבות טובא". עכ"ל.

⁷ ואפשר הטעם עפ"י מש"כ מרן הקה"י בשיעורין של תורה [סוסי' ד' אות ט'] שלהראשונים שג' אמות של אדם הוא בלי הראש [עיין תוס' שבת צ"ב ד"ה ואשתכח], א"כ לאמה הוא 53 ס"מ. [יש משמעות לזה גם במשנ"ב ס"י שפ"ח סק"ו], ולפי"ז עכ"פ ראוי לא להקל בדופן עקומה יותר מ-53 ס"מ לאמה.

הנותן אתרוג לחבירו ב"מתנה ע"מ להחזיר"

האם מותר להחזיר לבעלים – ביו"ט עצמו

שאלתי מכבוד חמי שליט"א: הנה בהלכה הידועה של רבא (קידושין דף ו' ב') דהאומר לחבירו ביו"ט, הילך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי, נטלו והחזירו יצא, נתקשו הראשונים הרי אסור ליתן מתנה ביו"ט? [ודמי למקח וממכר, וכ"פ הרמב"ם פ"ל ממכירה ה"ז], ות"ל המרדכי (ביצה ס' תרע"ו, הובא במג"א סי' ש"ו סקט"ו) דלצורך מצוה מותר. ולכא' יש להעיר בשלמא היכא דבעל האתרוג עדיין לא נטל ד' מינים א"ש דהמקבל יכול להחזיר ולהקנות לבעלים את האתרוג, משום דאכתי איכא "צורך מצוה" של הבעלים, אבל היכא דבעל האתרוג כבר יצא ידי"ח המצוה, לכא' צ"ע איך הוא יכול להקנות את האתרוג חזרה לבעלים, הרי אין ההקנאה חזרה לבעלים "צורך מצוה"? ובשלמא להשיטות (הובא בקצות בסי' רמ"א) דמתנה ע"מ להחזיר הוי רק קנין לזמן א"ש, דכשמחזיר א"צ כלל הקנאה אלא חזרת ממילא, אבל להשיטות (רא"ש וריטב"א) דהוי מתנה לעולם בתנאי שהמקבל יחזור ויקנה לבעלים חזרה את האתרוג, צ"ע הרי אסור להקנות וליתן מתנה ביו"ט שלא לצורך מצוה?

ובפשוטו לק"מ, דהרי אם לא יחזיר לבעלים את האתרוג, נמצא שלא קיים את התנאי [דהרי התנאי היה ע"מ "להחזיר"]. וממילא לא יצא ידי"ח, א"כ ההקנאה חזרה לבעלים הוא לצורך מצוה של המקבל דלולי החזרה לא נפיק ידי"ח לולב.

אולם אי"ז כ"כ פשוט, דהמשנ"ב (תת"ח ס"ק ט"ו) כתב דבמתנה ע"מ להחזיר אין צריך להחזיר דווקא ביו"ט, אלא אף יכול להחזיר לו למחרת קודם שעת המצוה. וז"ל: "אם בשעה שנתן לו כבר ברח' עליו, צריך להחזיר לו עכ"פ ביום המחר בשעת מצוותו, ואע"ג דלא פרש לו בהדיא מתי שיחזרנו לו, מ"מ אומדנא דמוכח שכוונתו היה שיחזרנו לו לשעה שיוכל לצאת בו". עכ"ל. נמצא דאליבא דהמשנ"ב בשביל קיום "התנאי" [דע"מ "להחזיר"] אין הוא מחוייב להחזיר דוקא ביו"ט, א"כ הדרא ההערה הנ"ל לדוכתא: איך מותר להחזיר את האתרוג ביו"ט הרי החזרה אינה לצורך מצוה, דהבעלים כבר יצא ידי"ח קודם לכן, והמקבל יוצא ידי"ח אף אם לא יחזיר את האתרוג ביו"ט דהרי יכול להחזירו למחרת.

ולכא' היה נראה לחדש דאה"נ דבאמת אסור להחזיר את האתרוג לבעלים ביו"ט בתורת "הקנאה" [אלא רק בתורת פקדון וכדו'] כיון דאי"ז צורך מצוה, ואיכא בזה נפק"מ רבתי לדאורייתא, דאם המקבל מחזיר את האתרוג לבעלים שלא בתורת הקנאה, אין הבעלים יכולים לתת את האתרוג לאחרים לצאת בו ידי"ח כיון דאין האתרוג שייך לבעלים, ונמצא ברשותו רק בתורת פקדון.

אולם באמת מדברי המשנ"ב נראה קצת דאין אסור להחזיר לבעלים ביו"ט בתורת הקנאה, דאם באמת היה אסור היה למשנ"ב לכתוב ביתר שאת דעד כמה שיכול להחזיר ביום שלמחרת א"כ **אסור** להחזיר ולהקנות ביו"ט דאי"ז צורך מצוה, ובמשנ"ב משמע דלכתחילה יחזיר מיד ביו"ט, אלא דאם אינו מחזיר מיד עכ"פ יחזיר "ביום המחר בשעת מצוותו". וצ"ע.

דעת "המקנה": ד"במתנה על מנת להחזיר" צריך להחזיר ביו"ט עצמו

הנה ידוע המעשה בגמ' בסוכה (מ"א ע"ב) "ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, שהיו באין בספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד, שלקחו באלף זוז. נטלו רבן גמליאל ויצא בו, ונתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע ויצא בו, ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה, נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו, ונתנו במתנה לרבי עקיבא, נטלו רבי עקיבא ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל". מקשה הגמ' "למה לי למימר החזירו" [הרי עיקר כוונת התנא לאשמועינן דבעי' "לכם" ואין אחד יוצא בלולבו של חבירו – ואין החזרת הלולב לר"ג לבסוף ענין לכך], עונה הגמ' "מלתא אגב אורחיה קא משמע לן מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה". [היינו דר"ג נתן את הלולב "ע"מ להחזיר", ואשמועינן דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה].

העיר השפ"א מג"ל לגמ' דהוי בתנאי "ע"מ להחזיר", והלא אפשר שלעולם נתנו לו במתנה עולמית [ונס' כל אחד מהתנאים נתנו לחבירו במתנה עולמית], והטעם שלבסוף החזירו ר"ע לר"ג היה משום "מידת חסידות" – והוא הדבר אשר בא ללמדנו – שמכיון שבדודעו שלא נתנו ר"ג אלא כדי לצאת בו ידי חובתם, טוב וישר הדבר להחזירו לו לאחר שיצאו בו אע"פ שנתנו במתנה עולמית. עיי"ש.

והלנ"ל א"ש, דאם ר"ג נתן את הלולב במתנה עולמית ולא ע"מ להחזיר, א"כ היה אסור לר"ע להחזיר את הלולב ביו"ט לר"ג, ומלשון הגמ' "נטלו רבי עקיבא ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל" משמע דר"ע מיד לאחר שיצא בו החזיר לר"ג – ביו"ט עצמו, לזה הכריחה הגמ' שר"ג נתן את הלולב בתנאי ע"מ להחזיר, ולהכי החזיר ר"ע את הלולב לר"ג לקיום התנאי דאם לא יחזיר לא נפיק ידי"ח. שוב ראיתי שכ"כ חתן השפ"א במוסגר. **וכ"כ המקנה** (קידושין ו' ב') וז"ל "במסכת סוכה דף מ"א ע"ב גבי עובדא דר"ג דלמה לי למימר החזירו הא קמ"ל מתנה על מנת להחזיר שמי' מתנה, וצריך להבין דאין מוכח זה מהא דהחזירו הא אינו מפורש שם בביריתא דר"ג נתן לר' יהושע במתנה ע"מ להחזיר, ולפמ"ש א"ש **דמדהחזירו ביום טוב אף על גב דהחזרה אינו צורך מצוה ע"כ צ"ל שר"ג נתן בתחילה ע"מ להחזיר וכנ"ל**". עכ"ל המקנה. **אולם קשה לי על דבריהם:** א"כ אמאי הגמ' שואלת רק "החזירו למה לך" הו"ל להגמ' להקשות ביתר שאת איך ר"ע החזיר את הלולב לר"ג הרי אסור להחזיר את הלולב ביו"ט דהוי חזרה שלא לצורך מצוה, הרי בשאלה הגמ' סברה דר"ג נתן במתנה גמורה ולא בתנאי דע"מ להחזיר. וצ"ע.

למשנ"ב תיקשי איך החזיר ר"ע את הלולב ביו"ט הרי אי"ז צורך מצוה

והנה נתבאר לעיל דאליבא דהמשנ"ב דכתב ד"ב במתנה ע"מ להחזיר אפשר להחזיר את הלולב גם לאחר יו"ט, א"כ לכא' אסור להחזיר את הלולב ביו"ט [היכא דכבר הבעלים וכ"כ יצאו ידי"ח] דהוי חזרה שלא לצורך מצוה, אך מעתה תיקשי א"כ איך ר"ע החזיר את הלולב לר"ג ביו"ט, הרי אפ"ל אם הוי ע"מ להחזיר הרי לקיום התנאי יכול להחזיר גם לאחר יו"ט? **ובדוחק י"ל בתרתי:** או דבאמת ר"ע לא החזיר את הלולב ביו"ט עצמו אלא לאחר יו"ט, או דר"ע החזיר לר"ג רק בתורת פקדון ולא בתורת הקנאה. (ולפי"ז ר"ג לא היה יכול אח"כ לתת את הלולב לאחרים לצאת בו ידי"ח דאכתי אינו שלו. וצ"ע).

אלא דלפי"ז הדרא הערת השפ"א והמקנה הנ"ל מג"ל לגמ' דר"ג נתן בתנאי דע"מ להחזיר, הרי מזה שהחזיר לר"ג ליכא ראייה כלל דהוי ע"מ להחזיר, דהרי גם אי נימא דהחזיר לר"ג במתנה גמורה [ממדת חסידות] יתכן דנתן לו בפקדון עד מוצאי יו"ט, או שהחזיר ר"ע לר"ג רק לאחר יו"ט. וצ"ע.

סיכום הדברים

הנותן לחבירו לולב במתנה ע"מ להחזיר, המקנה בקידושין ו', ב' פשיטא ליה דחייב להחזיר מיד לאחר שיצא בו ידי"ח, ולכן עצם החזרה הוא קנין לצורך מצוה דהרי אם לא יחזיר מיד ביו"ט נמצא שלא נתקיים התנאי ולא נפיק ידי"ח. אולם המשנ"ב כתב בשם הריטב"א כח"י והמאירי דבמתנה ע"מ להחזיר יכול להחזיר למחרת קודם זמן המצוה [וה"ל המאירי בסוכה מ"א, ב' "זמן החזרה לא נתברר, ונראה לי בלולב מהא שצריך להחזירו בכדי שלא תפקע מצות הנטילה מבעליו למחרתו". עכ"ל. וכנראה שלא היה בידי המקנה מאויר וריטב"א כח"י, ולהכי פשיט"ל דצריך להחזיר מיד לאחר שיצא בו]. ולפי' הריטב"א והמאירי והמשנ"ב דפסק כמותם לכא' אסור להחזיר את הלולב לבעלים ביו"ט [היכא דכבר נפיק ידי"ח], משום דהוי חזרה שלא לצורך מצוה. **אולם מלשון המשנ"ב** לא משמע דיש בזה איסור וצ"ע. ושורש הפלוגתא בין המקנה למשנ"ב: נראה דפליגי האם יש אומדנא שהבעלים רוצה שיחזיר לו מיד בגמר הנטילה (אולי כדי שיוכל לתת לאחרים לצאת בזה ידי"ח) או האומדנא שיחזיר קודם זמן המצוה. ודו"ק.

האם יש ברכה על "ניסוך המים"?

מפורסמת החקירה ביסוד המצוה של "ניסוך המים" במקדש בחג הסוכות, האם הוא מחויב קרבן התמיד [דבדיני הקרבן יש לנסך על הקרבן ב' ניסוכים, יין ומים], או דניסוך המים מצוה בפנ"ע משום חובת החג. וכתבו האחרונים שכבר נחלקו בזה הראשונים דהמאירי בתענית והריטב"א בסוכה דף ב' בשם הראב"ד כתבו שניסוך המים הוא חובת התמיד, אולם הריטב"א שם בשם הרמב"ן כתב דניסוך המים הוא חובת היום, וכן נראה מתוס' בתענית. ומהרמב"ם. עד כאן עתיקתא. ומכאן קצת חדתי:

דאיכא ב' נפק"מ חדשות בחקירה הנ"ל: **א.** לענין ברכה על ניסוך המים, **ב.** האם הניסוך נעשה ע"י המשמר הקבוע, וכדלהלן:

א [הנה הסתפקתי האם הכהן קודם שניסך את המים ע"ג המזבח בירך "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו על ניסוך המים"? [שהחיינו מסתמא בירך, אבל צ"ע לענין ברכת המצות], והנה ידוע דהמשנה למלך בריש הל' עבודת הקרבנות הביא שה"ל ב"שמה" העמיד מח' רמב"ם ורמב"ן האם הכהן גדול היה מברך על כל עבודה ועבודה או רק על עבודה גדולה, דהרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות בעיקר הי"ב) ס"ל דבכל עבודה [כגון היציקות ובלילות פתיחות ומליקות ודכוותיהו] הכהן כשעושה אחת מאלה מברך, ולהרמב"ם אינו מברך כי אם על העבודה הגדולה לבדה וכל שאר העבודות הקטנות שבה נפטרות עמה. [והמשנה למלך שם השיג עליו בדעת הרמב"ם, וכן העיר "גם לא ידעתי איזו היא עבודה גדולה או קטנה".]

ובענין השולחן (חור"מ סי' תכ"ז) כתב בדעת הרמב"ם שהכהן היה מברך בתחילת העבודה בשעת שחיטה ובסוף המצוה בשעת האכילה, וכל העבודות דביני וביני דאינם גמר המצוה אין ראוי לברך עליהם.

והנה להרמב"ן דהכהן מברך על כל עבודה ועבודה פשיטא דהכהן הגדול קודם ניסוך המים בירך "ברכת המצוות" [ובי"ט ראשון גם שהחיינו]. כי קא מבעיא לי בדעת הרמב"ם דהכהן אינו מברך על כל עבודה, האם בירך על ניסוך המים או לא, ולכא' תליא קצת בחקירה הנ"ל. דאם ניסוך המים הוי מצוה בפנ"ע מחמת החג פשיטא דמברך כמו על כל מצוה בעלמא, אבל אם הניסוך הוא מדיני "הקרבן" שמא כמו ששאר העבודות הבאים מחמת הקרבן אינו מברך [ומברך רק על השחיטה בתחילה אליבא דהערה"ש הנ"ל]. הוא הדין דעל ניסוך המים אינו מברך.

ובאמת יש להסתפק לגבי "ניסוך היין" [דכל השנה, הבא עם התמיד] האם הכהן מברך "וצונו על ניסוך היין", דלהרמב"ן הנ"ל פשיטא דמברך, ולהרמב"ם דאינו מברך על כל עבודה בפנ"ע יש להסתפק האם הכהן בירך ברכת המצות על ניסוך היין. וצ"ע.

האם הלויים בירכו ברכת המצוות על ה"שירה"

והנה יש להסתפק האם הלויים קודם "שירתם" בשעת "ניסוך היין" בירכו "ברכת המצוות" או לא. ושורש הספק בזה: דדין שירה אינו חיוב בפנ"ע אלא ד"הקרבן" מחייב שירה [עיי' רש"י בברכות ל"ה שכתב "שיר של קרבן". ועיי' בחי' הגרש"ר בפסחים סי' י"ז שחקר האם הקרבן מחייב שירה או דניסוך היין מחייב שירה. וכן חקר בזה הגאון ר' אריה לייב מאלין ח"א סי' י"ג]. וא"כ לכא' זה תליא ברמב"ם ומהרמב"ן הנ"ל, דלהרמב"ן דכל עבודה מחייבת ברכה מסתמא הלויים בירכו על ה"שירה", אבל להרמב"ם דמברך רק על תחילת העבודה [אליבא דהערה"ש] שמא הלויים לא בירכו על השירה. אולם בפשוטו נראה דגם להרמב"ם הלויים בירכו, דרק בעבודת הכהן מברך רק על תחילת העבודה דהכל נעשה ע"י הכהנים, אבל השירה נעשה ע"י הלויים ולא ע"י הכהן שהתחיל בעבודה מסתבר דהוי מברכים. ומצאתי בס"ד בשו"ת מהר"י אסאד (יור"ד סי' שנ"ו) שכתב בסוף התשובה **"נראה לי, דודאי הוי הלויים מברכים תחלה על עבודתם מצות השיר"**. עכ"ל.

האם 'ניסוך המים' נעשית ע"י המשמר הקבוע או ע"י כל המשמרות

ב [הנה תנן (בסוכה נ"א) דבכל השנה עבודת הקרבנות מתחלקת למשמרות, אבל ברגלים כל המשמרות שוות וילפינן לה מקרא. וכ"כ הרמב"ם (כלי המקדש פרק ד' ה"ד) "ומצות עשה להיות כל המשמרות שוות ברגלים, וכל שיבא מן הכהנים ברגל ורצה לעבוד עובד וחולק עמהם, ואין אומרים לו לך עד שיגיע משמרך שנאמר וכל יבא הלוי מאחד שעריך וגו'". והא דברגלים כל המשמרות שוות זה רק לגבי "קרבנות הרגלים" [הבאים מחמת הרגל], אבל "קרבן התמיד" [דאינו בא מחמת הרגל] וזדרים ונדבות - אין מקריבין אותן אלא משמר שזמנו קבוע ואפילו ברגל [מתני' בסוכה נ"ה]. ורמב"ם שם הלכה ה'.

מעתה יש להסתפק האם "ניסוך המים" נעשה ע"י כהני המשמר הקבוע, או נעשה ע"י כהן מכל המשמרות, דלכא' תליא בחקירה הנ"ל. דאם הניסוך הוא מדיני קרבן התמיד א"כ כמו דעצם התמיד נעשה בכהני המשמר הקבוע הוא הדין הניסוך דאתי מחמתיה, אבל להצד דניסוך המים הוי מצוה בפנ"ע [מדיון רגל דסוכות] מסתבר דזה שייך לכל המשמרות [ואינו מוכרח]. **ומצאתי ד"המרכבת המשנה** נקט דניסוך המים שייך לכל המשמרות. ולכא' דבריו א"ש רק להצד דניסוך המים הוי מצוה בפנ"ע ולא דהוי מדיני הקרבן.

ברגלים כל המשמרות שווים - זה חיוב או רשות?

הסתפקתי, בעצם הדין דבעבודת הרגלים כל המשמרות שווים, האם הוא "זכות" ורשות או "חיוב", ונתעוררתי לזה בשעה ששמעתי ממוריני ראש הכולל (רשב"י) **הגאון רבי בן ציון ברגמן שליט"א** ווארט נפלא בשם הגאון ר' מאיר שמחה (לא נדפס במשך חכמה) דהנה שבט לוי לא זכה בנחלה בארץ ישראל, ואינם עוסקים בעבודת שדה וכרם, מפני שנבחר לעבוד את ה' **לשרתו** (עיי' ברמב"ם סוף שמיטה ויובל), שואל ר' מאיר שמחה הרי כל כהן עבד בביהמ"ק רק ב' פעמים בשנה שהרי עבודת הכהנים התחלקה לכ"ד משמרות, וכל משמר היה עובד שבוע. נמצא שבמשך שנה כל משמרת עבדה במשך שבועיים, באותן שבועיים בשנה התחלקה העבודה בין כל המשמר לבתי אב, נמצא שכל כהן עבד בכל משמר יום אחד, ובשתי המשמרות ביחד עבד במשך יומיים. ומופלא הדבר, וכי בשביל ב' ימים שעובדים בביהמ"ק לא יכלו הלויים בשאר ימות השנה לעבוד בשדה וכרם? וראויים מכאן אמר האור"ש: **דבשביל להיות ראוי לעבוד - ב' ימים בבית המקדש - צריך כל השנה כולה לעסוק בתורה...**⁸

⁸ **ובזה תירץ מוריני שליט"א**, דלכא' יש להקשות סתירה ביסוד הטעם דזיכתה התורה מתנות כהונה ותרומה לכהנים ולוים, דבתורה (במדבר י"ח, ל"א) מפורש שהוא "כי שכן הוא לכם חלק עבדכם באהל מועד", ואילו בפסוק (דברי הימים ב' לא, ז) כתב טעמא אחרינא דהוא משום שיוכלו לעסוק בתורה: "ויאמר לעם ליושב ירושלים לתת מנת לכהנים וללוים, למען יחזקו בתורה ה'", ומבאר רש"י (דברי הימים שם): "בעוד שיהא להם פרנסתם מזומנת יכלו לעשות ולעסוק בתורה ה', לפי שלא נתנה התורה אלא לאוכלי המן". עכ"ל. עד כדי כך דהגמ' בחולין ק"ל, ב' יליף מזה דאסור ליתן מתנות כהונה לכהן ע"ה שאינו עוסק בתורה: "כל המחזיק בתורה ה' - יש לו מנת, ושאינו מחזיק בתורה ה' - אין לו מנת", קמן דהמתנות כהונה נועדו לחזק את העוסקים בתורה ה' [ולכן יש איסור ליתן לכהן ע"ה], ולא משום חלק עבודתם? **ולפי דברי האור"ש** י"ל דלעולם יסוד הטעם שהתורה זיכתה את המתנות לכהנים ולוים הוא משום 'חלק עבודתם', אבל כדי שיוכלו לעבוד בביהמ"ק הרי הם צריכים להתקדש ולעסוק בתורה כל השנה כולה, נמצא שנתנת התרומה כדי שיוכלו לעסוק בתורה הוא גם משום "עבודתם", דכלי זה אינם ראויים לעבודה. נפלא.

והוסיף מוריניו שליט"א: הדגה ידועים דברי הרמב"ם בסוף הל' שמו"י ששבט לוי לא זכה בנחלת ארץ ישראל ובביזתה, מפני שהובדלו לעבוד את ה' ולשרתו. והוסיף הרמב"ם "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי עולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להיבדל לעמוד לפני ה' לשרת ולעבוד לדעה את ה'... הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם".

נמצא שהעוסק בתורה ובעבודת ה' הרי"ז מצטרף לשבט לוי, וכשם שבכהונה מצינו שדרושה הכנה מרובה להתקדש ולהתנתק מדרכי העולם בשביל עבודת המקדש יומיים בשנה, כך גם בעסק התורה כדי "לעמוד לשרת לפני ה'" לא שייך ללמוד רק רוב הזמן... ובחלק מהזמן לעסוק בענייני עלמא..., אלא הוא צריך תמיד לעסוק בתורה ולהבדל מענייני העולם הזה. ודו"ק.

והנה הווארט של האור שמח הוא נפלא, אך היה קשה לי על החשבון של האור שמח דכהן עבד בביהמ"ק רק ב' ימים בשנה, הרי ברגלים כל המשמרות שווים א"כ נמצא דכל כהן עבד במקדש יותר מב' ימים?⁹ וחשבתי שאולי זה ראייה דאין על כל המשמרות "חיוב" להגיע לעזרה להיות מוכן לעבודת המקדש ברגל, אלא הוי "רשות" לכל אחד להקריב בזמן שירצה, וכלשון הרמב"ם "ואין בני המשמר הקבוע יכולים לדחותו" [פ"ד מכלי המקדש ה"ד, וכ"כ רש"י בסוכה שם]. וכוונת האו"ש דרך ב' ימים רמי עליו "חיוב" לעבוד משא"כ ברגלים אי"ז חובה אלא רשות וזכות. [עיין במג"א סי' רכ"ה ס"ק י"ג שכל כהן היה מברך פעמיים בשנה ברכת שהדינו כשהגיע זמן משמרתו. משמע דברגלים אינו מברך דאי"ז משמרתו המחוייבת]. אולם דעת מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בתשובות בספר מעיל קטן ח"א עמ' רט"ז **שחירב** על כל הכהנים להגיע לעבוד ברגלים.

עוד אפשר ליישב את דבריו של ר' מאיר שמחה, דהווארט קאי על הלויים ולא על הכהנים, דהנה המנחת חינוך (מצוה תק"ט) כתב שדוקא בכהנים כל המשמרות שווים ברגל, אבל הלויים שגם בחלקו לכ"ד משמרות אין כל המשמרות שווים ברגלים, וא"כ הלויים עבדו רק ב' ימים בשנה ותו לא, ובזה א"ש דבשביל להיות ראוי לעבוד בביהמ"ק ב' ימים צריך לעסוק בתורה כל השנה.

* * * * *

תפילין שנפסלו בשבת ותקנו בחול אמאי כשרות

להצד בגמ' בסוכה ל"ג דיש דין דחוי במצות

הגמ' בסוכה ל"ג מסתפקת האם יש "דיחוי" במצוות או לא, היינו דבר שנפסל מלהיות ראוי למצוה מחמת סיבה מסויימת, ולאחר מכן אזל הסיבה שמחמתה נפסל הדבר, האם כיון שנדחה שעה אחת מלהיות ראוי למצוה שוב נדחה לעולם [כמו דמצינו תורת דיחוי בקדשים], או שאינו נדחה אלא בשעת פסולו [ודין דיחוי הוא רק בקדשים ולא במצוות]. כגון הדס שנפסל על ידי שנקטם ראשו, ואח"כ עלתה בו תמרה ונסתלק הפסול, האם חזר והוכשר או שנדחה.

העזרה מהסוגיה שם: דאיכא ב' מיני דיחוי, א] היכא דבזמן שנדחה אין בידו לתקן האיסור, כגון בהדס שנקטם ראשו, בזה נשארת הגמ' בספק האם יש דיחוי או לא. ב] היכא דבזמן הדחוי היה "בידו" לתקן את הפסול, כגון הדס שענביו מרובות מעליו שבידו ללקטן ביו"ט [באיסור], מסיקה הגמ' בדדחוי מעיקרא כשר, ובנראה ונדחה נשארת הגמ' בספק¹⁰. **ועיין בביאור הלכה** סי' תרמ"ו (ד"ה עבר וליקטן) דכתב ד"בנראה ונדחה" **יש לחוש ולהחמיר דהוי דיחוי**. עיי"ש.

והנה העיר הג"ר אברהם ארלנגר זצ"ל (בברכ"א שם) בתפילין שנפסלו בשבת [דאין בידו לתקנם אלא באיסור] ותקנו אח"כ בחול, אמאי לא נימא שמכיון שנפסלו ונדחו שוב לא מהני תיקון להצד בגמ' שיש דחוי אצל מצוות, וכדפסק הביאור הלכה הנ"ל דיש להחמיר בנראה ונדחה דהוי דיחוי? עיי"ש מש"כ בזה הברכ"א.

והנה מרן החזון אי"ש זצ"ל אור"ח סי' כ"ב סוף ס"ק ט"ו כתב דמצוה שעשייתה בידי אדם [כגון: תפילין ומזוזות וכדו'] ל"ש גבלי דין דיחוי, כיון שתיקונו חשיב כמו עשייתה מחדש, דרך גבי הדס וכיו"ב שתחילת יצירתו ביד"ש היא התם שייך לומר שמכיון שנפסל שעה אחת נדחה לעולם מהמצוה, להך צד שיש דחוי אצל מצוות, וז"ל החזון אי"ש: "ואפשר דין דיחוי במצוות אינו אלא במידי דממילא כמו דם והדס, אבל היכי דהמצוה הוא בכלי שעשה בידי אדם, כל שתיקנו הוי עשי' ולא מיקרי דיחוי". עכ"ל. והנה לפי החזון אי"ש דתפילין שנפסלו בשבת ותקנום אין חיסרון ד"דיחוי", כיון דעשייתם בידי אדם, ממילא תיקונו חשיב כ"עשייה" ולא חשיב דהיה כאן "דחוי".

האם ב"מצה" יש חיסרון של "דיחוי"

והנה לפי החזון אי"ש הנ"ל שבמצוה דעשייתה בידי אדם לא שייך ענין של דיחוי, א"כ במצה לא שייך כלל ענין של דחוי, כיון ד"מצה" נעשה בכלי בידי אדם. **אולם מרן הג"ר אלחנן הי"ד** גט דגם גבי "מצה" שייך ענין של דחוי, דכתב בקובץ ש"ב בפסחים (אות קס"ב) בהא דתנן דבמצה של "הקדש" אינו יוצא ידי"ח, דאם בליל יו"ט דפסח המצה היתה של הקדש ואח"כ נפדה דאינו יוצא בזה ידי"ח משום פסול נדחה, וז"ל ד"בהקדש שנפדה בליל יום טוב כיון דבתחלת יום טוב היה פסול לצאת בו משום איסור הקדש שייך בו דין דיחוי". עיי"ש. והנה לפי ר' אלחנן דשייך דיחוי גם במצוה שעשייתה בידי אדם, הדרא הערת ה'ברכת אברהם' לדוכתא מ"ש דחוי "במצה" [דנפסל], מדחוי בתפילין [דאינו נפסל] הא תרוייהו המצוה נעשתה בידי אדם.

ובאמת דר' אלחנן לשיטתו לק"מ דכתב (בקובץ שמועות חולין אות ל"ה) סברא דלא שייך דין דיחוי אלא היכא שחויבו עכשיו הוא בשביל סיבה קודמת, אבל אם גם עכשיו ישנה לסיבה המחייבת, נמצא דכל שעתא ושעתא הוא חויב בפ"ע וכל שעה מתחייב מחדש, ככה"ג לא שייך דין דיחוי, דכלפי החיוב שמתחדש עכשיו חשיב הדיחוי כמו דחוי קודם שהגיע זמן המצוה דלא הוי דחוי. [וכ"כ בקובץ שעורים ביצה אות י"ז - כ"א. ובקובץ ביאורים מכות אות ה'. וכבר קדמו בסברא זו ה"ב אריה" בחולין פ"ז].

ולפי"ז א"ש דרך מצה בליל הסדר דחויבו בשביל סיבה קודמת [דתחייב במצה, דומיא דהדס שנדחה ביו"ט] שייך בזה פסול דיחוי (כיון דנדחה ונפסל בשעה המחייבת גם את הזמן שאח"כ), אבל תפילין כל יום הוי בפ"ע, וממילא י"ל דלגבי המצוה של מחר הוי זה כמו דחוי קודם שהגיע זמן המצוה דלא הוי דחוי. אולם ברש"י בע"ז מ"ז מבואר לא כן וכדלהלן:

⁹ **הערני הגר"י זיכל שליט"א דלק"מ,** דעיקר הווארט של האו"ש: דהרי כל ההבדל בין כל ישראל לשבט לוי הוא רק לענין **ב' ימי עבודה**, דשבט לוי צריך להתבטל מעבודה בשדה ב' ימים כדי לעבוד בביהמ"ק, ולזה הקשה האו"ש וכי בשביל ב' ימים אלו הובדל שבט לוי ואינו עובד כל השנה בשדה וזכרם? - ולזה אין לחשב כלל את 'הרגלים' שכל הכהנים עבדו בהם, משום דבלא"ה אסורים כולם במלאכת שדה וזכרם מחמת החג, ובלא"ה הגיעו כולם לעליה לרגל. ודו"ק.

¹⁰ וביאורו תוס' דכיון דאסור ללקטן ביו"ט אי"ז ממש "בידו", ומהני רק לענין דחוי מעיקרא, אבל בנראה ונדחה מספק"ל לגמ' אם מהני וקאי בתיקון.

לולב שנדחה ביו"ט האם יהא כשר לחג הסוכות של שנה הבאה?

הנה נתבאר לעיל מהקוב"ש דמצוה המתחדשת בכל יום לא שייך פסול דיחוי, דכלפי היום הבא חשיב דנדחה קודם זמן המצוה, **אולם הגאון מטשעבין זצ"ל** דקדק מרש"י בע"ז מ"ז, א' דאפ"ל לולב שנדחה בשנה זו נדחה גם לשנה הבאה: "דבגמ' ע"ז דף מ"ז מיבעיא ליה אשירה שבטלה האם יש דיחוי או אין דיחוי, וברש"י שם [ד"ה יש דיחוי] כתב "מי נימא הואיל ונדחה בעודה אשירה **ידחה עולמית**". ומדכתב רש"י ידחה עולמית, משמע דנדחה גם לענין שנה הבאה. וצ"ע אמאי תדחה לעולם [גם לשנה הבאה] אפילו אם נימא דיש דיחוי מ"מ לשנה הבאה תתכשר דתהוי כנתבטלה קודם יום טוב דשרי דלא נדחה מעולם? אלא ע"כ כיון דנקרא שם דיחוי עליה ביום טוב ממילא אסורה גם בשנה הבאה, ולא חשיב כנתבטלה קודם יום טוב אף על גב שעברו בנתיים ימי חול". עכ"ל הדובב מישרים ח"א סי' ל"ט. וכן כתב לדקדק מרש"י בע"ז שם הג"ר מאיר אריק זצ"ל בטל תורה.

מביאר בדובב מישרים דאין זה כלל שלא חל דחוי קודם שהגיע זמן המצוה, אלא זה רק סברא שלא חל שם פסול על הדבר לפני שיש לו שייכות להמצוה, משא"כ גבי תפילין וכיו"ב שגם היום זה זמן של המצוה שפיר נתפס בו היום שם פסול, ושוב יש לדון בו דין דחוי גם לגבי המצוה של מחר, ולהכי הדס שנקטם ראשו בערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט, יהא פסול לחג הסוכות של שנה הבאה. דמכתב רש"י ידחה עולמית, משמע דנדחה גם לשנה הבאה. [עיין עמק ברכה סוכה סי' י].

בנטילה במקדש דכל ז' דאורייתא - כשנדחה בחוה"מ האם כשר ביום הבא

נמצא דיש ויכוח בין ר' אלחנן לגאון מטשעבין, האם שייך דיחוי ב"מצוה שמתחדשת", דר' אלחנן ס"ל דל"ש בזה דיחוי, דכלפי היום הבא חשיב דיחוי קודם זמן המצוה, והטשעבין רוב ס"ל דגם בזה שייך ענין דיחוי, דהא דאם נדחה קודם זמן המצוה אי"ז דיחוי הוא רק היכא דאין לו שום שייכות עם המצוה [כגון ד' מינים קודם חג הסוכות] ולהכי לא נתפס בו שם פסול, אבל בדבר שכבר יש לו שייכות למצוה כגון לולב שנטל בו בשנה זו, וכן בתפילין שמניחם בכל יום, שפיר שייך בו פסול דיחוי גם לגבי המצוה של מחר, וכמבואר ברש"י בע"ז שולחן שנפסל בשנה זו "נדחה עולמית" ובפשוטו כוונתו גם לשנה הבאה. (ולכא' היה אפשר קצת להתווכח עם ההבנה של הדובב מישרים והטל תורה ברש"י, דשמא רש"י נקט "עולמית" משום דזהו הלשון בכל דוכתי לענין דיחוי דכיון ד"נדחה ידחה עולמית", אבל לעולם לשנה הבאה שפיר חשיב דיחוי קודם זמן המצוה, ומסתמא כך למד ר' אלחנן ברש"י).

והנה ד' מינים שנדחו ונראו ביו"ט, אינם נדחים לחוה"מ, משום דבדברבנן ליכא פסול של נדחה [ואפ"ל לגבי יו"ט שני כתב המאירי דליכא פסול של נדחה], אולם יש לדון לגבי נטילה במקדש כל ז' דאורייתא, מה הדין הדס שנדחה ונראה ביו"ט או באחד מימי חוה"מ האם נפסל לשאר ימי החג או לא, ולכא' תליא בפלוגתא דר' אלחנן והטשעבין רוב, דלר' אלחנן אינו נדחה לשאר ימי החג כיון דכל יום הוי מצוה חדשה (דהרי מברך בכל יום, עין סוכה מ"ו), וכלפי שאר ימי החג חשיב הדחוי לפני זמן המצוה, אבל לגאון מטשעבין זצ"ל ההדס נפסל לכל ימי החג [ואפ"ל לשנה הבאה], דכיון דנתפס בו הפסול תו לא פקע. וצ"ע.

* * * * *

אמאי אין נוטלין לולב ביו"ט שחל בשבת

הרי לא מצוי רה"ר דס' ריבוא – ועיר נינוה תוכיח

מרן **החפץ חיים זצוק"ל** הקשה קושיה אלימתא, להראשונים דלאשווי "רשות הרבים" בעינן שיהיה ס' **ריבוא** בוקעין בו דומיא דדגלי מדבר, אמאי גזרו חז"ל ובטלו מצות עשה דאורייתא דלולב ושופר בר"ה וסוכות שחל בשבת מהחשש ד"שמא יעברנו ד' אמות ברה"ר", הרי רה"ר דבוקעין בו ס' ריבוא **"אינו מצוי כלל וכלל כי אם איזה עיר יחידה בעולם"**? [עיין בבבא"ל סי' שמ"ה שזמנה י"ב ראשונים דסברי דבעי' ס' ריבוא בוקעין בן].

ובאמת שכבר זכה בקושיה זו "המשכנות יעקב" (אור"ח סי' ק"כ) דלאחר שהביא את שיטות הראשונים דבעי' ס' ריבוא הקשה כהקושיה הנ"ל והוסיף בזה ביתר שאת: "וכ"ז דבר קשה מאד לבטל כל העם ממצוה בשביל גזירת דבר שאינו מצוי, שאף בזמניהם ודאי לא היו מצוי כל כך כרך של ס' ריבוא, **וינייה תרכיח** דקרי ליה הפסוק "היא העיר **הגדולה**" ומניין האנשים שדרו בה כתיב בקרא: "אשר יש בה יותר משתים עשרה ריבוא" וכי' שהוא רק חמשיית מס' ריבוא, וידוע בגמ' הפלגת גניזה, ואיך יגזרו משום מילתא דלא שכיחא, ובכמה פעמים מבואר מלתא דלא שכיחא ל"ג רבנן, ובגמ' מביא גבי שבעת שווא אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים, וחשבינן לה למכחיש הידוע מגודל ההפלגה". עכ"ל.

ולכא' חזינן מהכא דבר נורא, דעוון חילול שבת חמור, עד כדי כך שגזרו לבטל מצות עשה מכל ישראל, משום חשש רחוק מאד ולא שכיח כלל, דשמא באיזה מקום יחיד בעולם דאית ביה ס' ריבוא בוקעין יעבייר איזה אדם ד' מינים ברה"ר בשוגג... [ועיין בשבת (י"א, ב) דס"ל לאביי דבאיסור "הוצאה" גזרו רבנן אף 'גזירה לגזירה', אף דאביי מודה דביו"ט לא גזרו גזירה לגזירה כמש"כ תוס' שם].

בתירוצי המהר"י אסאד

המהר"י אסאד אור"ח סי' פ"ז גם הקשה כהנ"ל אמאי אין נוטלין לולב שחל בשבת הרי ליכא רה"ר דבוקעין ביה ס' ריבוא, וכתב בזה חידוש גדול, דאף להראשונים דלאשווי רה"ר בעינן ס' ריבוא - הוא רק לענין **"הוצאה"**, מרה"ר לרה"ר דילפינן לה ממשכן ולהכי בעינן ס' ריבוא בוקעין דומיא דמשכן, אבל לענין **"העברה"** ד' אמות ברה"ר דהוי מ'הלכה למשה מסיני' (מסקנת הגמ' שבת צ"ו, ב') ולא משום דומיא דמשכן קא אתי עלה, בזה חייב אף ברה"ר דליכא ס' ריבוא¹¹.

ותירץ בזה קושיית תוס' (בכמה דוכתא) דאמאי קאמר רבה דהחשש הוא "שמא יעביירו ד' אמות ברה"ר" ולא קאמר משום "שמא יוציא מרה"ר לרה"ר"? ולהנ"ל א"ש דהרי כל החשש הוא רק בהעברה ד' אמות ברה"ר דלא בעינן ס' ריבוא, משא"כ לענין "הוצאה" דבעי' ס' ריבוא באמת אין מקום לגזירה משום דאינו שכיח כלל. והנה הרמב"ם (פ"ב משופר ה"י) כתב דאין תוקעין בשופר בשבת גם משום "שמא יעביירו ד"א ברה"ר" וגם משום "שמא יוציא מרה"ר לרה"ר", דהרמב"ם לשיטתו דלה"ר לא בעי' ס' ריבוא בוקעין בו (כמש"כ האחרונים בדעת הרמב"ם, חובא בבבא"ל ריש שמ"ה), ממילא גם "העברה" ד"א ברה"ר הוי גזירה דשכיחא.

¹¹ והוסיף שם: דחידושו א"ש רק בשיטת הרמב"ם ולא בשיטת הר"ן והבעל המאור, דהר"ן והבעל המאור כתבו דאיסור מעביר ד"א ברה"ר הוא בכלל איסור "הוצאה" מרשות לרשות [דד' אמות של אדם קונות לו וכרשותו דמיין, וכשמוציא חוץ לד"א הוי כמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים דמי (רשב"א שבת צ"ו, ב)], ולפי"ז פשוט דגם במעביר ד"א ברה"ר בעי' ס' ריבוא דהרי איסור ההעברה הוא בכלל הוצאה היא ואם בהוצאה צריך ס' ריבוא הוא הדין בהעברה ד"א ברה"ר. אולם הרמב"ם חולק וס"ל דמעביר ד"א ברה"ר אינו משום הוצאה, אלא איסור בפנ"ע, ולהרמב"ם שפיר י"ל כהחידוש הנ"ל דבהוצאה בעי' ס' ריבוא ובמעביר ד"א ברה"ר לכו"ע לא בעי' ס' ריבוא. [אולם לכא' צ"ע מהרמב"ם פ"ב משבת ה"ח דנראה דס"ל דשמעביר ד"א הוא משום "הוצאה". וצ"ע. ועיין במהרש"ח ח"ג סי' קפ"ח].

הערה של מרן הגאון מטשעביץ' על [מיערות סיביר]

הנה הגאון מטשעביץ' על כתב תשובה שלימה בדובב מישרים ח"ב סי' ט' [פה בסיביר יער נומער 45 מחזו שווייטלובסק] בדבר חידושו של המהר"י אסאד הנ"ל לחלק בין הוצאה דבעי' ס' ריבוא דומיא דמשכן למעביר ד"א ברה"ר דלא בעי' ס' ריבוא דומיא דמשכן, והקשה עליו מגמ' מפורשת בשבת (דף ה', ודף צ"ח) דאיתא התם ד"**המעביר ארבע אמות ברשות הרבים** מקורה - פטור, **לפי שאינו דומה לדגלי מדבר**" מבואר להדיא שגם ההעברה ד"א ברה"ר ילפינן ממשכן ולהכי במקורה פטור, וא"כ הוא הדין לענין ס' ריבוא בעי' דומיא דמשכן ודלא כהמהר"י אסאד. עיי"ש.

ונראה ליישב, הדנה זה פשיטא דגם המהר"י אסאד דס"ל דבמעביר ד"א ברה"ר לא בעי' דומיא דמשכן, מודה דלאשוויי רה"ר בעי' "רוחב ט"ז אמה", ו"מפולש", דומיא דמשכן, משום דבמשכן גילתה התורה דו"צ צורת רה"ר - רוחב ט"ז אמה ומפולש, וא"כ פשיטא דגם במעביר ד"א ברה"ר - דכיון דהאיסור הוא "ברשות הרבים" - ממילא בעי' צורת רה"ר וצורת רה"ר הוא ברוחב ט"ז אמה ומפולש, ורק לענין בקיעת ס' ריבוא דאי"ז ממש מצורת הרשות הרבים עצמה, אלא זהו חידוש דנחשד בהוצאה משום "דומיא דמשכן" [דנתחדש בהוצאה דבעי' רה"ר אלימתא וחשובה טפי], בזה ס"ל למהר"י אסאד דחידוש זה הוא רק בהוצאה דילפינן ממשכן ולא במעביר ד"א ברה"ר דהוי הלל"מ.

ומעתה י"ל דגם ההלכה דרה"ר "מקורה" אינה רה"ר, אי"ז גזה"כ בעלמא "דומיא דמשכן", אלא הוי ילפותא מסברא דרה"ר מקורה אין לזה צורת רה"ר, **והסברא בזה**: או משום דקרוי דמי לבית ולרה"י, או משום דהקרוי מצמצם את הרשות, וכיון דצורת רה"ר עצמה היא בלי קרוי, בזה שפיר מודה המהר"י אסאד דבעי' דומיא דמשכן, דומיא דרוחב ט"ז אמה ופולש דמדה המהר"י אסאד דילפינן ממשכן גם למעביר ד"א ברה"ר, כיון דזו ילפותא מסברא - דזה הציור של רשות הרבים. ודו"ק.¹²

בקושיה הידועה של הגרעק"א לבן עזאי אמאי חששו שיעברנו בקפיצה?

מפורסמת הקושיה שהביא הגרעק"א (ר"ה דף כ"ט) בשם חכ"א, דלפי בן עזאי דמהלך כעומד וכל החיוב של מעביר ד' אמות ברה"ר הוא רק "בקופץ" [כמבואר בירושלמי], א"כ אמאי גזרו שלא ליטול לולב בשבת שמא יעביירו ד"א ברה"ר, הרי "ודאי ליכא למיחש ולמיגזר שמא יעביירו בקפיצה".

ולפני שנביא את הת' המפורסם של נכדו, **הערני הג"ר שאול דיסקין שליט"א**, שנסח קושיית הגרעק"א הנ"ל אינו נכון, דבאמת לנוסח הנ"ל קושיה מעיקרא ליתא, דאיך נקשה על הירושלמי אמאי גזרו שמא יעברנו בקפיצה, הרי הירושלמי עצמו לא ס"ל כלל טעמא דרבה דשמא יעברנו, והא דאין תוקעין בר"ה שחל בשבת יליף הירושלמי מקרא דיום תרועה, וכן הא דאין נוטלין לולב בשבת יליף הירושלמי מפסוק.

אלא כך נסח קושיית הגרעק"א: דתוס' כתבו בשבת דף ה' שמשמע מהבבלי דלא ס"ל כבן עזאי דחיובא דמעביר הוא רק בקפיצה, ולזה הקשה הגרעק"א אמאי תוס' לא הוכיחו דהבבלי לא ס"ל כן ביתר שאת - דאם הבבלי ס"ל כהירושלמי דחייב רק בקפיצה אמאי גזרו בשופר ולולב בשבת "שמא יעברנו" הרי אי"ז שכיח דיקפרין? **ובאמת שניסח זה מדויק בלשון הגרעק"א**, וז"ל הגרעק"א: "הקשה לי חכ"א על התוס' פ"ק דשבת (דף ה', ב) דכתבו בשם הירושלמי דלבן עזאי דמהלך כעומד דמי לא משכחת מעביר ד' אמות דמחייב אלא "בקופץ", וכתבו דמסוגיא לא משמע כן, **וקשה אמאי לא הוכיחו כן בבירור מהכא**, דא"כ לבן עזאי יהא תקיעות שופר דוחה שבת דודאי ליכא למגזר שמא יעביירו בקפיצה". עכ"ל הגרעק"א.

למצוה צריך לרוץ ולקפוצ - אבל לא ירוץ כמנהג המושגעים...

עכשיו נעבור לתירוצו הידוע של נכדו של הגרעק"א הג"ר **ליבל איגר** זצ"ל: דהטעם דחששו וגזרו שמא יעברנו ב"קפיצה" הוא משום דלמצוה צריך לקפוצ ולרוץ. עכ"ד. **והאדמו"ר מגור בעל ה"פני מנחם" זצ"ל** הוסיף בזה, דבן עזאי לשיטתו דס"ל (רפ"ב דאבות) **בן עזאי** אומר הוי **רץ למצוה** וכו'. [וכשארמתי לאמרו זצ"ל את הוארש של ה'פני מנחם' הוא מאד נהנה, ומיד רשם...].

ובדעת הגרעק"א דלא תי' כן י"ל דס"ל דאף דיש לרוץ למצוה, אבל לא בקפיצה של ד' אמות [שהוא בערך 2.2 מטר לפי שיעור חזו"א], ויש לי ראייה לזה מהרמב"ם, דהרמב"ם בהלכ' שבת כתב דמצוה לרוץ לדבר מצוה [אפי' בשבת], וצ"ע מהרמב"ם פרק ה' מהלכ' דעות ה"ח שכתב "ולא ירוץ ברשות הרבים כמנהג המושגעים" ומסתמת הרמב"ם דלא חילק בין ריצה של מצוה לריצה של רשות משמע דגם לדבר מצוה לא ירוץ ברה"ר. ובהכרח צ"ל דגם דיש לרוץ לדבר מצוה, מ"מ לא ירוץ כ"כ מהר שלא יהיה נראה כמשוגע. וראיתי שכונתי לזה בדעת הרמב"ם לספר שערי דעה, שו"מ בפרמ"ג סי' צ' א"א סק"ה שכתב דהא דמותר לרוץ בשבת לדבר מצוה אבל לא בפסיעה גסה וז"ל "מצוה לרוץ - אבל לא גסה". [ואם פסיעה גסה דזה רק 'אמה' אחת אסר הפרמ"ג ק"ו שלא ירוץ ד' אמות]. ודו"ק.

הטעם שאין קורין מגילה בפורים שחל בשבת - דאין קורין כתובים בשבת

הגאון ר' מאיר שמחה זצ"ל העיר לפי הירושלמי הנ"ל דהטעם דאין תוקעין בשופר בשבת משום קרא דזכרון תרועה, וכן לענין לולב בשבת יליף הירושלמי מקרא, תיקשי א"כ אמאי אין קורין מגילה בפורים שחל בשבת הרי אין פסוק על מגילה בשבת? ה"ל האו"ש במכתב לחתנו ה"ר אברהם" [ואכתוב איהו הערות וכו']. הירושלמי לא הביא גזירה בשמא יעביירו בלולב ושופר רק יליף מקרא, **ובמגילה לא פירש טעמו, ופלא**. אולי משום דאמר [בירושלמי במגילה] סעודת פורים בשבת מאחרין משום ששמחתו תלוי בידי שמים לכן הקדימו קריאתה. מברכו בלב תמים כל הימים

מאיר שמחה הכהן

והערני הג"ר שאול דיסקין שליט"א בשם חמיו זצ"ל, דפליאתו של ר' מאיר שמחה על הירושלמי דלא פירש טעמו, הוא פלא, דלהדיא הירושלמי (מגילה פ"ג ה"ד) פירש דהטעם דאין קורין במגילה בפורים שחל בשבת, משום דאין קורין בכתובים בשבת, וכדאיתא בגמ' בשבת (קט"ז, א') דאין קורין ב"כתובים" בשבת מפני ביטול בית המדרש [ופירש"י ש"בתוך הדרשה היו מורים להם הלכות איסור והיתר] משא"כ בכתובים דליכא הוראה]. וזה לשון הירושלמי: "ר"ג בר יעקב בעי הגע בעצמן שחל ט"ו להיות בשבת לקרות במגילת אסתר אין את יכול - **שאין קורין בכתבי הקודש** אלא מן המנחה ולמעלה". עכ"ל הירושלמי. וצ"ע.

אגב: הדרכי משה בסי' קפ"ט מייית מהאבדוריהם שכתב דבשבת יש לומר בברכה מ"ז "מגדול" ובחול "מגדיל" עיי"ש הטעם. ובשו"ת לב שלמה [לבעל ה"מרכבת המשנה"] סי' כ"ג כתב שהטעם עפ"י המבואר בגמ' בשבת קט"ז דבשבת אין קורין **בכתובים** מפני ביטול בית המדרש, דלזה בשבת אומרים מגדול כמו שכתוב בנביאים [שמואל ב', כ"ב נ"א], ולא מגדיל שנאמר **בכתובים** [תהילים י"ח, נ"א], ואע"פ שבתפילה ובפסוקי דזמרה אומרים הרבה מזמורים, הכא שיש אפשרות לאומרו מן הנביאים מוטב שלא לאומרו מן הכתובים. אולם בספר "שולחן עצי שטים" כתב בנוסח: דמה"ט אמרי' מגדול בשבת, **לזכור** שבשבת קוראין מקרא נביאים ולא כתובים, ובשמואל כתיב מגדול וכתהלים כתיב מגדיל. ולדבריו א"ש טפי הא דאומרים פסוקי דזמרה, דכל הענין של אמירת מגדול הוא רק להזכיר את הענין דאין קורין בכתובים בשבת ויש לקבוע מדרש ולעסוק בתורה. ועיין גם שו"ת צ"פ [דווינסק] ח"ב סי' ה' אות ג' שכתב כן בקצרה.

¹² הריטב"א בעירובין (נ"ט, א') כתב דסברת הראשונים דלא בעי' ס' ריבוא דומיא דמשכן הוא משום הסברא הנ"ל - דאי"ז מצורת רה"ר עצמה, וז"ל "וטעם דבריהם שאין לנו ללמוד מדגלי מדבר אלא לענין רה"ר **ממש**, שלא תהא מקורה ושיש בה ט"ז אמה ושתהא מפולשת אבל לא לענין מנין הדורסים בה". והיינו שאין למילף מדגלי מדבר אלא לענין **צורת רה"ר** כגון שלא תהא מקורה, ורחבה ט"ז אמה, ושתהא מפולשת, אך לא ילפינן לה לענין מספר המשתמשים ברשות הרבים, והראשונים דפליגי סברי דהוי גזה"כ דומיא דמשכן].

אשה יכולה לברך על הסוכה

אף אם "שולחנה בתוך הבית"

מִרְן הַגְרִי"ש **אלישיב זצ"ל** שאל את ראשי הישיבות והרבנים שעלו לבקר בחג: מהו ההיכ"ת שאיש ואשה יושבים באותה סוכה, ובכל זאת האשה יוצאת ידי"ח כזית בליל יו"ט דסוכות, ומברכת, והאיש לא יוצא.

השיב הגרי"ש זצ"ל: מדובר בסוכה שהשולחן בתוך הבית, דהאיש אינו יוצא שמא ימשך אחר שולחנו [ולתוס' אף את הדאורייתא אינו יוצא], אבל אשה שאוכלת בסוכה והשולחן בתוך הבית, מותר לה לברך 'לישב בסוכה' על אכילה זו, מפני שאין שייכת גזירה זו של "שמא ימשך אחר שולחנו" אצל אשה, כיון שאף אם תימשך לא תעבור בכך עבירה, שהרי אינה מחויבת לאכול בסוכה. וכ"כ בחוט שני (סוכות פ"א ס"ק ט"ו, הובא בדרשו סי' תרל"ד הערה 13).

וראיתי להעיר על ההוראה הנ"ל [דהאשה היושבת בסוכה ושולחנה בתוך הבית מברכת]. דלכא' אכתי ניהוש שמא מיד לאחר הברכה היא תמשך אחרי שולחנה לתוך הבית לפני שאכלה כביצה בסוכה, ונמצא שבירכה ברכת 'לישב בסוכה' לבטלה? [ולדין נשים מברכות על הסוכה כמו שפסק המשנ"ב בסי' תר"מ ס"א, ודלא כהישעו"י והחת"ס דאינן מברכות אף לדידן].

והנה לכא' ההערה על הגרי"ש א' היא רק אי נימא דחז"ל שגזרו על סוכה ששולחנו בתוך הבית הוא גם מחשש 'ברכה לבטלה' [שמא ימשך קודם שיאכל כשיעור], דבזה יש להעיר על הגרי"ש דניהוש כן גם לגבי נשים דמברכות [לדידן]. אבל אי נימא (וכן מסתבר) דגזירת חז"ל הוא רק מהחשש ד"שמא יאכל חוץ לסוכה" ולא משום ברכה לבטלה, אי"ז טענה למה מִרְן הגרי"ש זצ"ל לא גזר על נשים **גזירה חדשה** על "הברכה" שמא תימשך ותהא ברכתה לבטלה, דאין לנו אלא מה שגזרו חז"ל ותו לא.

המברך "לישב בסוכה" ונמלך קודם שאכל כביצה האם ברכתו לבטלה?

הנה עד השתא כתבנו כמנחה פשטא דהמברך "לישב" ויצא בטעות מהסוכה לפני שהשלים את השיעור ברכתו לבטלה, ומכאן קאתי ההערה הנ"ל על הגרי"ש דגם אצל אשה ניהוש שתמשך אחר שולחנה קודם שהשלימה השיעור ונמצאת ברכתה לבטלה. אולם באמת יש לדון דאולי הנחה זו היא טעות, כפי שטען לי חכ"א דבאמת המברך לישב ויצא בטעות מהסוכה לפני שהשלים השיעור **אין ברכתו לבטלה**, וזאת עפ"י דברי הריטב"א הנודעים בחולין ק"ו דהגטל ידיו לסעודה ונמלך **מלאכיל** אינו חייב לאכול כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, וז"ל "והגטל ידיו לאכילה וברך ענט"י ואח"כ נמלך ולא אכל עכשיו, אין בכך כלום, ואין מחייבין אותו לאכול כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, דהא מכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת הנטילה שעליה הוא מברך, והיא שעתא דעתו היה לאכול". עכ"ל. ולכא' לפי"ז היכא כשבירך "לישב" היה בדעתו לאכול כביצה, ואכל קצת ונמלך ורוצה לצאת מהסוכה קודם שאכל כביצה, דאינו חייב לסיים את הכביצה מחמת הברכה, דאין ברכתו לבטלה, דבשעה שבירך היה מחוייב.

אולם ידוע שעוררו האחרונים [עיין בשד"ח פאת השדה (מע' ברכות סי' ט) באריכות] שאין בדברי הריטב"א הלכה כללית דאם בשעת הברכה היה מחוייב לברך [דבדעתו היה לקיים המצוה כתיקונה] אף אם לבסוף נמלך ולא נתקיים המצוה [או חלק מתנאי המצוה] אי"ז ברכה לבטלה, דלעולם באמת גם להריטב"א אם לבסוף לא נתקיים המצוה הוי ברכה לבטלה, ושאינו נט"י דגוף מצות הנטילה נגמרה בשלמות, ואין חסרון אלא מבחור מצד תנאי אכילת הפת, ומשום הכי לא חשיבא ברכה לבטלה, וכמ"ש בלשוננו: "דהא מכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת הנטילה שעליה הוא מברך".

אולם בכמה אחרונים חזינו דלמדו בריטב"א דיש בדבריו הלכה כללית בכל המצות ולא דוקא לגבי נט"י, דהרש"ש בדריים (דף נ"ט) כתב דהמברך על הפרשת תרומה ולבסוף נשאל אצל חכם, דאף שחכם עוקר למפרע, אין הברכה לבטלה, והרש"ש הסמיך לזה את דברי הריטב"א דכיון דבשעה שבירך היה מחוייב אי"ז ברכה לבטלה אף שעתה נתברר שלא נתקיימה המצוה וכאילו מעולם לא הפריש. עיי"ש. [עיין להלן בסמוך עוד סברא דבנשאל על ההפרשה אי"ז ברכה לבטלה].

האם "בקידושי טעות" ברכת האירוסין היו לבטלה או לא?

והנה יש להסתפק במקדש אשה ובירך ברכת האירוסין ולבסוף נמצא שיש לה מום דהוי מקח טעות והקידושין לא חלו האם ברכת האירוסין לבטלה או לא?

והנה מדברי הרש"ש הנ"ל [ועוד הרבה אחרונים דסברי כן] דהמברך על הפרשת תרומה ונשאל עליה אי"ז ברכה לבטלה, אינו ראייה ל"קידושי טעות", דשאני שאלה על הפרשת תרומה דאף דחכם עוקר למפרע הוא בגדר "מכאן ולהבא ולמפרע" כנודע בזה מהגרש"ש ק' ולהכי אי"ז ברכה לבטלה דבשעה שבירך שפיר בירך דרק מכאן ולהבא דינין דפקעו למפרע, אבל בקידושי טעות דהקידושין לא חלו כלל וכלל לכא' מסברא נראה דהוי "ברכה לבטלה".¹³

אולם מִרְן החזון אי"ש זצ"ל כתב לחדש דאף "בקידושי טעות" אי"ז ברכה לבטלה, וז"ל החזון אי"ש (אהע"ז סי' ס"ג ס"ק כ"ג): "וכן בקידושי טעות הברכה קיימת, כיון שבירכו בשעה שהיו ראויין לברך, ואף שהיה בטעות, ראוי האדם לברך את ד' בכל היום, אלא שאין רשאי להרבות בזה, וכעין שאמר (ברכות לג'): סיימתינהו לכולהו שבחא, ולכן צריך להתנהג בגדרים מיוחדים, ולזה הגדיר חז"ל אימתי לברך, וקבעו השעות שהאדם יותר מוכן בהכרח בורא וחסדי, וכל שעשה ברשות חשוב ברכה וירצא בה שכבר הגיעו שעה המוכנת אף שהיתה בטעות". עכ"ל.

'אפקינעהו רבנן לקידושי מינה' - האם ברכת האירוסין היו לבטלה או לא?

והנה לפני שנים רבות ראיתי שהג"ר **צבי פסח פראנק זצ"ל** (אינו זוכר מקומו) דן בהא דמצינו בכמה דוכתי "דאפקינעהו רבנן לקידושי מינה" [כתובות ג', גיטין ל"ג, בב"ב מ"ח]. האם נתברר למפרע דברכת האירוסין וה"שבע ברכות" היו לבטלה דהרי עתה נתברר דהקידושין לא חלו כלל? [הנידון בזה הוא רק לשיטות הראשונים דבכל "אפקינעהו" הקידושין פוקעים לגמרי אף מדרבנן, אבל לשיטת הרמב"ן והמאירי (כתובות ג') דהפקיעו רק את הקידוש תורה, אבל לעולם נשארו הקידושין דרבנן ומה"ט אסורה לכהן (עיין במנח"ש סי' ע"ו בארוכה בזה) פשיטא דאין הברכות לבטלה].

וכתב הגרצ"פ זצ"ל לדמות נידון זה לנידון הנ"ל באדם שנשאל על תרומתו אם ברכתו לבטלה, דהגליון מהרש"א (יו"ד סי' שכ"ג בט"ז סק"ב) הביא דברי החו"י דהוי ברכה לבטלה, אולם דעת החת"ס (הובא בפתחי תשובה יור"ד של"א) והרש"ש הנ"ל והג"ר שלמה קלוגר זצ"ל שהברכה אינה לבטלה.

¹³ אולם מהא דהרש"ש דימה שאלה אצל חכם לדברי הריטב"א בנט"י חזינו דיסוד טעמו של הרש"ש אינו משום דהוי מכאן ולהבא ולמפרע, דהרי בנט"י לא שייך לומר כן. וצ"ע.

ויש להעיר על דבריו כה"ל, דיש לחלק, דבשאלה על תרומה הוי "מכאן ולהבא ולמפרע", ולהכי י"ל דאי"ז ברכה לבטלה דבשעה שבירך שפיר בירך דרק מכאן ולהבא דינינן דפקעו למפרע, משא"כ ב"אפקיענהו" דהוי למפרע ממש והוי כעין תנאי בקידושין [רק אם ירצו רבנן], שמא כשנתברר שלא חלו הקידושין כלל ולא נתקיים התנאי הברכות הם לבטלה. ודו"ק. [ולפי"ז יתכן דשורש פלוגתא האחרונים הנ"ל בשנשאל על הפרשה אם הוי ברכה לבטלה, אי"ז מח' בהלכ' ברכה לבטלה, אלא בהלכ' "הכם עוקר למפרע" האם החכם עוקר למפרע ממש וממילא הוי ברכה לבטלה או דחכם עוקר רק מכאן ולהבא למפרע ואי"ז ברכה לבטלה. ודו"ק]. והנה לפי מרן החזו"א הנ"ל דבקידושי טעות אין הברכות לבטלה, לכא' ה"ה ב"אפקיענהו" דאין ברכת האירוסין והי' ברכות לבטלה, ד"כל שעשה ברשות חשוב ברכה ויוצא בה, שכבר הגיעו שעה המוכנת אף שהיתה בטעות"א. כלשון החזו"א.¹⁴

גם להחזו"א דבקדושי טעות אי"ז ברכה לבטלה **יתכן ד"בנמלך" מלעשות המצוה הוי ברכה לבטלה**

הנה הובא לעיל דבריו של מרן החזו"א דבקדושי טעות אין הברכה לבטלה, ד"כל שעשה ברשות חשוב ברכה ויוצא בה, שכבר הגיעו שעה המוכנת אף שהיתה בטעות", ולכא' יש כאן קולא גדולה בהלכ' ברכה לבטלה, טפי מדברי הריטב"א בחולין לענין נט"י, דבדברי הריטב"א נקטו הרבה אחרונים שדבריו קאי רק לענין נט"י, דגוף מצות הנטילה נגמרה בשלמות, ואין חסרון אלא מבחורין מצד תנאי אכילת הפת, ומשום הכי לא חשיבא ברכה לבטלה, אבל בקידושי טעות דנתברר שהקידושין לא חלו כלל יודה הריטב"א דהוי ברכה לבטלה. וכאמור החזו"א מיקל טפי דאף בקידושי טעות אין הברכה לבטלה.

אולם חשבתי, דיתכן דכל דברי החזו"א הוא רק היכא דהגברא העמיד מעשה מצוה, וכגון שקידש אשה ובירך ולבסוף נתברר דיש לה מום, דמצד הגברא העמיד ברכה ומעשה מצוה בשלימות אלא שנתבטל שלא מחמת מעשיו כלל, וכן כשקידש אשה ולבסוף רבנן הפקיעו את הקידושין דאין הברכה לבטלה, אבל היכא דהגברא לא העמיד מעשה מצוה כגון שבירך ואח"כ נמלך, ובצירוף הנ"ל דבירך לישב בסוכה וקודם שאכל כשיעור הוא נמלך ויצא מהסוכה, בזה יתכן דיודה החזו"א דהוי ברכה לבטלה, [אם הריטב"א קאי רק בנט"י] משום דלא העמיד מצדו מעשה מצוה, שהרי הוא "נמלך" וחשיב כמעשה אריכתא של ביטול קיום המצוה. **ולפי"ז א"ש** הא דהוצרך הריטב"א לטעם דבשעה שבירך קיים את מצות הנטילה, משום דבנטל ידיו "ונמלך" לא שייך סברת החזו"א כיון דהוא בעצמו ביטל את מעשיו, ובאמת דמין החזו"א הביא את דברי הריטב"א להלכה אור"ח בס"י כ"ה ס"ק ה', ולהנ"ל א"ש דלענין נטל ידיו ונמלך לא סגי במש"כ החזו"א באבעה"ז לענין קידושי טעות, וצריך לסברת הריטב"א דשאני נט"י דקיים באותה שעה מצות הנטילה. ודו"ק היטב. ודלא כ"ד"רשו" (סי' קנ"ה סק"ו הערה 11) דביארו את דברי הריטב"א לענין נט"י עפ"י החזו"א באבעה"ז לענין קידושי טעות. וצ"ע.

ברכת "ברוך שחלק" על מרן החזו"א זצ"ל - ותגובת החזו"א בזה

והנה מעשה ביהודי שנכנס למרן החזו"ן איש זיע"א ובירך בקול רם 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו', והחזו"א ענה אמר¹⁵, ואמר למברך שהריטב"א כתב בחולין (קו') שהמברך על נטילת ידיים ונמלך שלא לאכול, אין זה ברכה לבטלה... [ענין לעיל ההחזו"א הביא את הריטב"א להלכה בס"י כ"ה], (מובא ב'מעשה איש' ח"א עמ' מב. וב'תולדות יעקב' עמ' פט). ולא מובן מה התכוין החזו"א בהסמיכו את דברי הריטב"א הנ"ל לענין ברכת 'שחלק'.

ובספר "ירושא דגלוותא" (ח"א עמ' שסג) מובא בשם הגאון רמ"מ שולזינגר זצ"ל שסיפור זה היה עם רבי צבי וולף זצ"ל ורבי יצחק שולזינגר ז"ל שהגיעו מקיבוץ "חפץ חיים" ובירכו שחלק על החזו"א, ותגובת החזו"א היתה הריטב"א בחולין, והגרמ"מ שולזינגר אמר דנראה שהחזו"א אמר דבר זה מענותותו ובבדיחותא, דלא מובן כלל הקשר בין הריטב"א לגידון דידן, דבנט"י הוא באמת היה צריך לברך, משא"כ כאן על הצד של"צ לברך הו"ל ברכה לבטלה, וכן העיר בקובץ 'ישא מדברותיך' סי' יא.

ובספר "והאר עינינו" (ח"א עמוד רנ"ח) **ביאר** את דברי החזו"א לפי דבריו הנ"ל ב"קידושי טעות" דהברכה קיימת כיון שבירכו בשעה שהיו ראויין לברך, ואף שהיה בטעות, "ראוי האדם לברך את ד' בכל היום, אלא שאין רשאי להרבות בזה, ולכן צריך להתנהג בגדרים מיוחדים וכו', וכל שעשה ברשות חשוב ברכה ויוצא בה שכבר הגיעו שעה המוכנת אף שהיתה בטעות". ולפי"ז יתכן לומר שהחזו"א למד שההבנה בדברי הריטב"א שהנטל ידיו ונמלך לא הוי ברכ"ל הוא כמשנ"ת בספרו ש"ראוי האדם לברך את ה' כל היום אלא שאין רשאי להרבות בזה, ולזה הגדירם חז"ל אימתי לברך", "וכל שעשה ברשות חשוב ברכה שכבר הגיע שעה המוכנת", ויתכן שלזה התכוין החזו"א כשאמר על יסוד דברי הריטב"א שברכת 'שחלק' אינה ברכ"ל, שכיון שראוי האדם לברך את ה' כל יום, והמברך הרי חשב שיש מקום לברך 'שחלק', ובדאי א"א לומר שהוא טעה לגמרי, ונמצא שהגיע שעה המוכנת לברכה, והוא בירך ברשות, והרי זה דומה למש"כ הריטב"א לגבי ברכת ענט"י "דהיא שעתא דעתו היה לאכול", וא"כ אי"ז ברכה לבטלה. עכ"ד.

אולם יש להעיר, דלנתבאר לעיל, דהחזו"א באבעה"ז הם רק היכא דהגברא העמיד מעשה מצוה בשלימות, אבל היכא דעבד מעשה ונמלך, מודה החזו"א דהוי ברכה לבטלה וסברת הריטב"א הוא רק בנט"י דקיים באותה שעה מצות הנטילה, לכא' לא שייך לומר ככוונת החזו"א דהמברך 'ברוך שחלק' אי"ז ברכה לבטלה אף אם לא ראוי לברכה זו, דהרי אם אינו ראוי **לא חשיב דהעמיד כלל ברכה**, ובהכרח דכוונת החזו"א שהסמיק את דברי הריטב"א אינו אלא לבדיחותא בעלמא. ודו"ק.

קטנה שמיאנה האם ברכת האירוסין לבטלה

14

הנה קטנה שהשיאוה אמה או אחיה [שמת אביה], הוי קידושין דרבנן, ויכולה למאן בבי"ד, ובזה נעקר הקידושין מלמפרע. יש לדון האם ברכת האירוסין הם לבטלה דהרי נעקרו הקידושין למפרע, או שמא אי"ז ברכה לבטלה?

והנה לפי החזו"א הנ"ל דקידושי טעות אין הברכה לבטלה לכא' הוא הדין במיאון אי"ז ברכה לבטלה, אולם לאחרונים הנ"ל דהנשאל על הפרשת תרומ' דאי"ז ברכה לבטלה, ונתבאר לעיל דיסוד טעמם דחכם אינו עוקר למפרע ממש אלא מכאן ולהבא ולמפרע, מעתה יש לעיין האם מיאון הוי עיקרה למפרע [הוי ברכה לבטלה] או רק מכאן ולהבא ולמפרע [ואי"ז ברכה לבטלה].

והנה באמת **בח"י רבינו חיים הלוי** (פ"ב טאישות) נקט דמיאון אי"ז עקירה למפרע ממש אלא בגדר "מכאן ולהבא ולמפרע", ח"ל: "וביאר הדבר נראה, דלא מהניא הפקעת המיאון לענין שנימא דגם בשעתא קודם המיאון לא היו הקידושין חלין וקיימין בה אז, כי אם רק **דלאחר המיאון דינינן לה מכאן ולהבא כאילו לא נתקדשה מעולם**, וע"ז הוא דמהניא הפקעת המאון". עכ"ל. ולפי"ז גם כשהקטנה מיאנה אין ברכת הקידושין לבטלה, כיון דבשעה שבירך שפיר בירך דרק מכאן ולהבא דינינן דפקעו למפרע. ודו"ק.

¹⁵ **ובס' הליכות שלמה** (תפילה פכ"ג הע' 157) מובא "סיפר רבינו (הגרש"ז איוערבך זצ"ל) שהלך עם הג"ר דוד בהר"ן לבקר את החזו"א כשהיה בשכונת גבעת שאול בירושלים, ובירך הגר"ד בהר"ן "ברוך שחלק מחכמתו ליראיו", והחזו"א חייך ולא אמר דבר". [ועיין באוחרות רבינו חלק א' אות ק"ט, ק"י – דהחזו"א ענה אמן על אחד שבירך על הסטיפלער ברוך שחלק].

תוספת דברים בענין הרודף אחר נערה פנויה שנתקדשה לאחר ל'

ועד שיתפוס את הנערה כבר תהיה מקודשת

אשתקד הבאנו שבאחד השנים ביום הכיפורים ניגש מרן הגר"ש ורובובסקי זצ"ל לאחר קריאת "מפטיר יונה" למרן רה"י הגרא"מ שך זצ"ל ושאלו כיצד יונה הנביא אמר לאנשי הספינה "בשלי הסער הגדול הזה שאנו והטלוי אל הים", והא הו"ל "מאבד עצמו לדעת" (שהרי ברור שהם יטילו אותו לים), ואיך הותר לו לומר להם כן.

השיב לו מרן הגרא"מ שך זצ"ל שיונה היה סבור דכיון שבשלו כל הסער הגדול הזה בספינה, א"כ הרי הוא "רודף" לאנשי הספינה, ולכן אמר שאנו והטלוי אל הים, דיכולים הם להציל עצמם בנפשו כיון דרודף הוא [ואף בכן נח הדין כן כמש"כ הגר"ח מבריסק להוכיח מהגמ' בסנהדרין ג"ז וברמב"ם פ"ט ממלכים ה"ד]. והגרש"י לא הסכים לזה, כיון דחשיב דמשמאי קא רדפו ליה. ואגב דאתנא להא דנשאל הרב שך בענין רודף, הבאנו אשתקד עוד שאלה שנשאל הרב שך בענין רודף:

הרב ש. לורנץ זצ"ל נסע פעם עם מרן הגרא"מ שך זצ"ל במכונית, ובמכונית ישב גם הג"ר אלי' ברוך פינקל זצ"ל, ור' שלמה לורנץ¹⁶ הציע לפני הרב שך ספק: האין הדין ברודף אחרי נערה פנויה אלא שנתקדשה לאחר ל' ועד שהרודף יתפוס את הנערה כבר יגיע הזמן והיא תהיה מאורסת, האם אפשר להורגו מדין "רודף אחר נערה המאורסה" או דלמא כיון שעכשיו בפתעל היא פנויה אין לו דין רודף. והרב שך שקע במחשבה ולא ענה.

והגרא"ב פינקל הציע לפני מרן הרב שך שיש לו ראייה מתוס' בפרק בן סורר ומורה (סנהדרין ע"ג, ב'), דבגמ' שם יש הו"א שהעומד לחלל שבת מותר להורגו להצילו מן העבירה, וילפינן מפסוק למעוטי מדין רודף. והקשו תוס' למה לי קרא למעוטי, הרי המציל עצמו מחלל שבת משום חובל בחבירו [בטילת נשמה] ואין "יחלל שבת" כדי להציל את חבירו מ"חילול שבת"?¹⁷ ואמר ר' אלי' ברוך דלכא' קשה דאיכא נפק"מ באחד שרץ בערב שבת לעשות מעשה חילול שבת, ועד שיעשה את המלאכה כבר יכנס שבת, דבכה"ג היה שייך להורגו מדין רודף אחר חילול שבת, כיון דהמציל אינו מחלל שבת שהרי הורגו בערב שבת, ולכך בעינן קרא למעוטי? אלא מוכח מתוס' שכיון שאכתי אי"ז שבת לא חשיב רודף אחר חילול שבת, והוא הדין ברודף אחר נערה המאורסה פנויה אף שעד שיתפסנה כבר תהיה נערה המאורסה מ"מ אי אפשר להורגו מדין רודף כיון שעכשיו היא פנויה.

מרן הרב שך זצ"ל שמע ומאד נהנה, ואמר "א שיינע ראייה, א שיינע ראייה". עד כאן מאשתקד.

והשתא נראה לי, דיש לחלק בין "שבת" ל"נערה המאורסה", דשאני רין ביום שישי לחלל שבת לכשיגיע שבת, דבזמן שרץ אכתי אינו מוזהר ומצווה כלל על "חילול שבת" [רק מצווה על הזמן שיכנס שבת ולא על הזמן שרץ], ויתכן דלהכי פשיטא להו לתוס' דאסור להורגו בערב שבת, דשמא בשעה שיחול עליו אזהרת וציווי השבת הוא יפרוש¹⁸, ואפשר להמתקן: דכיון דביום שישי אינו מוזהר על חילול שבת – אין עליו כלל את אימת השבת, והפחד מהשבת, אבל ברגע שיכנס שבת – ואימת וקדושת השבת עליו אולי הוא יפרוש מלחלל שבת רח"ל, אבל ברין אחרי נערה המאורסה לאחר ל', דבזמן שהוא רין הוא כבר מוזהר באיסור "אשת איש", ואין לנו שום סיבה לתלות ולומר דברגע שיגיע לנערה המאורסה הוא יפרוש, בזה אכתי יש להסתפק האם נימא דכיון דאין לנו לתלות שיפרוש ממילא חל עליו דין "רודף אחר נערה המאורסה" או שמא כיון דסו"ס אכתי היא פנויה ליכא עלה שם של רודף אחר "נערה המאורסה".

ובקצרה: ברין ביום שישי לחלל שבת שיכנס שבת יתכן דיפרוש מהעבירה בשעה שיחול עליו האזהרה ולהכי פשיטא ליה לתוס' דאסור להורגו מספק, אבל ברין אחרי נערה שמתקדשת לאחר ל' דאין סיבה לתלות שיפרוש יש להסתפק אם חשיב רודף. וצ"ע.

* * * * *

היכ"ת דהנוטל לזלב ביו"ט ולא יצא ידי"ח, ולאחר חמישים שנה ע"י דיבור של אדם אחר יצא ידי"ח למפרע?

תשובה: הנה בשערי תשובה (סימן תרנח סק"ו) ציינו הביאור הלכה סימן תרמט ד"ה ובגזול) הביא את דברי המשאת משה (או"ח ס"ד) דהגזול אתרוג מחבירו ונטלו ביום טוב, ובמועד פייסו, ומחל לו, מהני המחילה **למפרע**. ויצא בו ביום טוב ראשון". עכ"ד. והסכים עמו בברכי יוסף שם.

וא"כ יש לנו פתרון לחידה: אם גזל לזלב מחבירו ונטלו ביו"ט, וכעבור ג' שנה בעל הלזלב מחל לו, דמהני המחילה "למפרע" ויצא בזה ידי"ח. אולם לכא' תשובה זו א"ש רק לפי הביאור של "דרשו" (ס' תרמ"ט הערה 17) בדברי המשאת משה: דלכא' צ"ב איך מהני המחילה "למפרע" לאשווי "לכם" כבר מיו"ט ראשון? ובדרשו ביאור עפ"י מש"כ העונג יו"ט בסי' כ"ט דלכל גזול איכא "קניני גזילה", ויש לו סיבה לקנות את החפץ בשעת הגזילה, אלא שהחוב "והשיב" מעכב ממנו מלקנות, ולהכי אם הגזול מחל לו על חוב "ההשבה" קונה הגזול למפרע בקנין שעשה בשעת הגזילה. [ועצם הדבר צ"ב איך מהני הקנין למפרע, ואכ"מ].

אולם יש להעיר על ביאור זה: דאמאי ה'משאת משה' הדגיש דהגזול פייס את בעל האתרוג "**בחול המועד**", הרי לפי הביאור של "דרשו" אפי' אם פייסו אחרי ג' שנה נמי, דכיון שמחל לו על חוב ההשבה, קני את הגזילה למפרע ע"י הקניני גזילה אליבא דהעונג יו"ט. וכן כל הפוסקים שדנו בדברי השע"ת כולם כתבו דאיירי דפייס את הבעלים ב'חול המועד' ולא כתבו דפייסו לאחר

¹⁶ תיקון טעות: חכ"א אמר לי, שהג"ר יוסף אריה לורנץ שליט"א אמר לו שהוא גם היה במכונית, והשואל לא היה אביו ר' שלמה אלא הגאון רבי שלמה ברמן זצ"ל.

¹⁷ הגרש"י זצ"ל העיר דלכא' איכא לאוקמי שיהרג את הרודף "בשינוי" וכלאחר יד, דאצל המציל אי"ז חילול שבת דאורייתא. [ולחומר הקושיה י"ל בדוחק דס"ל לתוס' דאם מדאורייתא היה דין להרוג את הרודף בשנוי היה למעשה זה שם של מלאכה חשובה, דהרי זה צורת המעשה שציוותה תורה למיעבד לרודף. וצ"ע]. ובסנהדרין קטנה העיר על תוס' דאיכא לאוקמי שיהרג את הרודף ע"י גוי.

¹⁸ ואם יש צד שהוא באמת יפרוש לכא' דמי לספק רודף דאין הורגים אותו כפי שהכריע מרן הג"ר רבי חיים עוזר זצ"ל באחיזעור ח"ג סי' ע"ב און ג' דלא כהמנחת חינוך (רצ"ו, ג'). ועיין בגרש"ר בסנהדרין ע"ב, ב' אות קמ"ח בזה.

זמן. [וביותר תיקשי להמשיך משה יליף ליה את דינו מהא דכתב המהרש"ם דמהני מחילת תנאי של המוכר בחוזה"מ למפרע, והרי התם ליכא כלל קניני גזילה].

לכן נראה שהביאור בדברי המשאית משה: דמהשתא מחל לו, תלינן בסתמא דכבר מחל לו מיו"ט ראשון [מחילה "בכח"] דבמקום מצוה ניה"ל דליקני. [אלא דיש לברר דין זה בסוגיה דישל"מ, בכלל אצל יפות אם אמרנן מהא דלבסוף ניה"ל מעיקרא נמי ניה"ל, ובשיטת הרמב"ם שם דהשמיט דאיירי דוקא בעשאו שליח. ובסוגיה בקידושין נ"ב וברמב"ם פ"ה מאישות ה"ח. וצ"ע]. ולפי"ז א"ש טפי הא דכתב המשאית משה דאיירי דהבעלים מחל לו ב"חול המועד", משום דאם כבר עבר זמן טובא מזמן המצוה ליכא למימר דמהשתא מחל לו מסתמא ביו"ט נמי מחל לו, דשמא כיון דאין לו כבר עסק עם המצוה, ואישתכח מינה, להכי מחל, אבל אם מיד ובסמוך מחל לו מסתבר טפי למימר דמהני המחילה למפרע, דמסתמא כבר היה ניה"ל קודם לכן.

היכ"ת אותם ד' מינים בדיוק, גדול שנטלו יצא יד"ח וקטן לא יצא?

נחמד עוד חידה: מהו ההיכ"ת גדול וקטן שנטלו אותו סוג של ד' מינים בדיוק, גדול יצא יד"ח וקטן לא יצא יד"ח?
תשובה: גדול שגזל לולב וקטן שגזל לולב, ובחזרה"מ הבעלים מחל להם, דלפי ביאור קמא הנ"ל בדברי המשאית משה דמהני המחילה למפרע, דכיון דמחל על חיוב ההשבה ממילא קני הגזלן למפרע את הלולב ע"י "הקניני גזילה", א"כ הגדול יצא יד"ח דקני למפרע בקניני גזילה, אבל קטן צידד הגרעק"א דלקטן אין "קניני גזילה" [דהסתפק הגרעק"א (כ"ח סי' א') אם קטן שגזל קונה ב"שינוי", דכידוע היסוד של שינוי קונה הוא מכח הקניני גזילה, מעתה יש לדון אם לקטן יש קניני גזילה, והספק בזה הוא ביסוד הדין של קנין הגזילה האם התורה הפקיעה מהבעלים את החפץ וכאילו הגזלן קונה מהפקר וא"כ קטן לא מצי לקנות, או שמא להתורה עשאו כאילו נעשה מדעת הבעלים ואיכא "דעת אחרת מקנה" ומהני אף בקטן¹⁹].
ובאמת דהעונן יר"ט (סי' צ"ג בהגה"ה) נקט בפשיטות דקטן לית ליה קניני גזילה, דהרי הטעם דלגזלן יש קנינים בחפץ הוא כדי שיתחייב באונסין, אבל קטן דאין מתחייב באונסין אינו קונה את הגזילה. [אולם הגרעק"א שם נקט דלזה סגי במה דיתחייב באונסין לכשיגדל, ע"י הקניני גזילה דמעיקרא].

נמצא: דלפי העונן יר"ט בתשובה כ"ט שגזלן קונה את הגזילה למפרע בקניני גזילה [כשיוירד החיוב 'והשיב'], א"כ גדול שגזל לולב והבעלים מחל לו לאחר זמן יצא למפרע, אבל בקטן שגזל לולב ובחזרה"מ הבעלים מחל לו, לא יצא, משום דלקטן אין קניני גזילה כמש"כ העונן יר"ט בתשובה צ"ג.

אולם לפי הביאור שכתבנו בדברי המשאית משה דמהשתא מחל לו אמרנן דמעיקרא כבר מחל לו, דניח"ל דיקיים את המצוה, בזה יש לדון דאין לחלק בין גדול לקטן, דגם בקטן יש לצדד ולומר דמהשתא מחל לו מסתמא מחל לו כבר קודם משום קיום המצוה דחינוך דקטן. וצ"ע.

* * * * *

גזל לולב אינו מברך [אלא מנאץ] האם יכול לצאת את הברכה מחבירו ב"שומע כעונה"

השו"ע סי' תרמ"ט, א' פסק דגזלן שקנה לולב "בשינוי" יצא יד"ח [ואין בזה מצהב"ע, כיון דקנאו קודם המצוה]. אבל אין לברך עליו. וביאר המשנ"ב דלענין ברכה דאית בה הזכרת שם שמים מחמרין יותר. [וכ"כ תוס' בסוכה ל'. ובב"ק ס"ז].

ויש להסתפק, האם הגזלן יכול לצאת הברכה מאדם אחר מדין "שומע כעונה"²⁰. **והנידון בזה הוא בתרתי. א. אם יכול לצאת ידי"ח הברכה ע"י שומע כעונה. ב. את"ל דיצא אם ראוי לכתחילה לעשות כן. וכדלהלן:**

א] הנה ראשית יש לברר ביסוד הדין דגזלן אינו מברך, אף דקנאו ויוצא בזה ידי"ח המצוה, האם הפשט דהגזלן "מופקע" מחיוב הברכה, היינו דנהי שיוצא ידי"ח המצוה כיון דקנאו בשינוי, אולם לענין הברכה כיון דאית דאית עבירה אינו ראוי כלל לברכה [וכמי שאינו מחוייב דמי], או דלמא דבאמת אינו מופקע מחיוב הברכה, אלא דהוי רק כעין "גנאי" להזכיר שם שמים על דבר שבא מן הגזל אף דקנאו. דאי נימא דהגזלן חשיב "מופקע" מענין הברכה א"כ פשיטא דלא יהי בזה "שומע כעונה" דהרי כמי שאינו מחוייב דמי, אבל אי נימא דאין הגזלן מופקע מהברכה, בזה יש לדון האם שפיר יכול לצאת את הברכה מחבירו מדין "שומע כעונה", וכדלהלן:

והנה בעצם החקירה האם הגזלן מופקע מהברכה או לא, בפשוטו היה נראה דחשיב מופקע מהמצוה, דהרי בגמ' בב"ב צ"ד קתני דלענין הברכה חשיב "מצוה הבאה בעבירה" [כלומר, דלענין הברכה מחמרין אף במצהב"ע קלישא (דקנאו)]. וכן תוס' בגיטין נ"ה כתבו "ואף על גב דקנה קודם לכן דשנוי קונה, לענין ברכה ראוי להחמיר יותר **וחשיב מצוה הבאה בעבירה** אף על גב דכבר קנה, אין להזכיר שם שמים עליו". אולם הגרעק"א בברכות מ"ה שהביא את דברי התוס' [בב"ב, סוכה, גיטין] דלענין הברכה מחמרין טפי כתב "הוי רק **גנאי** להזכיר ש"ש עליו" עכ"ל. משמע מהגרעק"א דאין הוא 'מופקע' מהברכה אלא דהוי גנאי. ומעתה יש להסתפק האם ב"שומע כעונה" חשיב גנאי או לא.

ואולי הנידון בזה תליא בחקירה הנודעת בגדר שומע כעונה האם חשיב ד"כאילו הוציא בפיו דמי" וא"כ אינו ראוי לעשות כן, או דהגדר בשומע כעונה דיוצא בעצם השמיעה, וא"כ אף הגזלן יכול לצאת הברכה בשומע כעונה. [ואינו מוכרח].

¹⁹ ובאמת צ"ב הצד הנ"ל בגרעק"א דבקנין גזילה חשיב דאיכא "דעת אחרת מקנה" [ומהני אף בקטן] הרי לכא' הבעלים אינם רוצים להקנות לגזלן את החפץ. ובנתיבות (סי' ר"ב סוס"ק ב') כתב בתו"ד דאיכא אומדנא שהבעלים רוצה להקנות לגזלן את החפץ כדי שיתחייב באונסין, ולהכי חשיב דאיכא "דעת אחרת מקנה". וז"ל "ואפילו בקנין גזילה להתחייב באונסין י"ל דלענין שיתחייב באונסין **הנגזל גופיה ניהא ליה דליקני הגזלן לכך חשיב דעת אחרת מקנה אותו**". אך מלשון הגרעק"א לא משמע כטעם זה, אלא התורה החשיבה "כאילו היה מדעת הבעלים". עכ"ל.

²⁰ והנה היה מקום לדון דכיון דהגזלן עצמו אינו יכול לברך ולהוציא בשפתיו, אינו יכול לצאת בשומע כעונה, וכעין הכלל כל שאינו ראוי לבילה וכו'. ובאמת שכבר דן בזה הפרמ"ג (סי' ק"ד) לגבי אם מהני שומע כעונה היכא דידיו מטונפות [דאינו יכול בעצמו לברך], וכתב דשפיר יוצא בשומע כעונה. והוכיח כן מהא דאם עומד בשמו"ע ושומע קדיש או קדושה דשותק ויוצא בשומע כעונה, והרי בשמו"ע אינו יכול "לענות" ולהוציא בשפתיו ואין יצא. מוכח דליכא בזה חיסרון דכל הראוי וכו'. והפרמ"ג צוין בביאור הלכה סי' ק"ד, ז' וז"ל "ויש לעיין למנהיגנו דס"ל דאע"ג דשומע כעונה אינו כדבור ממש אם אחד היה צריך לנקבו בשעה שחבירו הוציא בתפלתו אם יצא, ואף דלענין בעל קרי אסור שחבירו מוציא בתפלתו (פי' ברכות כ' ע"ב בתו"ד ד"ה כדאשכחן) אפשר דבעל קרי חמיר טפי. **ועיין בפמ"ג** שכתב ג"כ שאלה אחרת כעין זה".

ב הגה על מש"כ תוס' והשו"ע דאף אם קנה את הלולב בשינוי אינו יכול לברך. הקשו המהרש"א והמג"א מהגמ' הנודעת בסוכה (דף ל') בהנהו אוונכרי [מוכרי הדסים] דאמר להם רב הונא שאתם קונים הדסים מגוי, אל תגזזו אתם אלא הגוי, כיון דסתם עכו"ם גזולים, וע"י שהגוי עצמו יקצוץ את הדסים יש כאן יאוש ושינוי רשות. ופריך הגמ' אמאי צריך שהגוי יקצוץ את ההדסים [כדי שיהיה יאוש עם שינוי רשות], הרי אף אם ההדסים גזולים הישראל קונה אותם - "בשינוי מעשה" ו"שינוי השם"? ולפי תוס' תיקשי מאי פריך הגמ' דיקנה הישראל בשינוי מעשה, הרי לתוס' מי שקונה בשינוי מעשה אינו מברך, וא"כ שפיר אמר רב הונא דהגוי יקצוץ וע"י כך יהיה יאוש ושינוי רשות דבזה שפיר מברך [וכמו שכתב המשנ"ב (ס' תרמ"ט סק"ב)] דאף דבשינוי מעשה אינו מברך אבל ביאוש ושינוי רשות "יכול ג"כ לברך לכולי עלמא", דבהתיירא אתי לידה. א"כ מאי פריך הגמ'? ולכא' אי נימא דהגזול שפיר יכול לצאת את הברכה ע"י "שומע כעונה" לכא' אי"ז קושיה כ"כ גדולה, דהרי אכתי יכולים לצאת את הברכה "בשומע כעונה". [ומלשון המהרש"א והמג"א משמע דהפסידו לגמרי את הברכה]. וצ"ע.

והנה הכפות תמרים תירץ הק' הנ"ל: דכל מה שכתבו תוס' דאין לברך גם לאחר שקנה בשינוי מעשה הוא רק "בלולב" גזול, דכיון דנוסח הברכה הוא "על נטילת לולב" הוי גנאי להזכיר שם שמים על לולב גזול, אבל אם גזל הדסים וקנה אותם בשינוי שפיר מברך "על נטילת לולב" כיון דבנוסח הברכה אינו מזכיר את ההדסים, והרי התם בסוגיה דאוונכרי איירי **בהדס** גזול וא"כ שפיר יכול לברך "על נטילת לולב", ושפיר פריך הגמ' דיקנה הישראל את ההדסים בשינוי מעשה ואף יכול לברך עליו כיון דבנוסח הברכה מזכיר רק את הלולב. [והמג"א דלא תי' כן כנראה ס"ל דאף בגזל הדסים וקנאם בשינוי אינו מברך, דהברכה קאי גם על ההדסים].

וביאר זקני הג"ר מרדכי גניזי זצ"ל בכוונת הכפ"ת דאף דודאי ד' מינים מעכבים זה את זה, ואם על אחד אינו ראוי לברך, אינו מברך גם על השאר, כל זה אם ההדס אינו ראוי לברכה מצד כשרותו, אבל כאן הוא ראוי לברכה רק מ"מ **גנאי** להזכיר עליו שם שמים בהדיא, ועל כן כיון שנוסח הברכה על הלולב, שוב אין כאן גנאי.

והנה חקרנו לעיל בגזל לולב וקנאו בשינוי דאינו מברך האם חשיב דמופקע מהמצוה או לא, ונפק"מ אם יהי לזה שומע כעונה, והנה מדברי הכפ"ת עולה דלא חשיב דמופקע מהברכה אלא הוי רק גנאי להזכיר שם שמים על דבר גזול. וכ"כ זקני בספרו "מורשת יעקב" ח"ל "ונראה לדבריו, **בשומע כעונה שפיר דמי**, כיון שלפי הכפ"ת אין החיסרון בעצם הברכה אלא חיסרון להזכיר שם שמים על עבירה, א"כ בשומע כעונה דהוא רק יוצא בברכה ואין כאן הזכרת שם שמים שפיר דמי". עכ"ל.

* * * * *

אם בנשים אמרינן מיגו דהוי דופן לענין סוכה

הוי דופן לענין שבת

איתא בסוכה (ז', א') דאף דלענין שבת בעי ג' מחיצות שלימות לאשווי רה"י, מ"מ בשבת חוה"מ סגי בב' כהלכתך ושלישית טפח משום "מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת". **והבאנו אשתקד דנשאל הבנין ציון** (לבעל הערוך לנר) לענין נשים אי אמרינן לגבייהו "מיגו דהוי דופן לענין סוכה", דשמא לא שייך גבן מיגו, כיון דנשים אינן חייבות במצות סוכה. וכתב בפשיטות דגם אצל נשים אמרינן מיגו, כיון דהמיגו אינו על הגברא אלא על החפצא, היינו דכיון דהמקום קיבל שם של רשות סוכה מחמת האנשים תו הוי רשות סוכה אף אצל נשים, ח"ל: "אכן לענ"ד אין ספק בכל אלה שהרי לענין טלטול שבת לא דייקנן אחר רשות המטלטל אלא אחר הרשות בכלל וכו', ולכן כיון דסוכה זו נחשבת אוהל של דירה ומחיצות להיושב בה בתורת חוב בטל ממנה דין רשות הרבים ונחשבת רה"י לכל אדם וכו', אם כן כיון דהיושב בסוכה שלו מותר לטלטל מתוכה לבית היאך יאסר אחר וכו', ולכן נחשבה סוכה זו רשות היחיד לכל אדם בין להחייב בסוכה בין להפטור ממנה. כנלע"ד".²¹ [וחלא כ"הבית יצחק" (אור"ח סי' נ"ה אות ח') דנקט בפשיטות דאצל נשים לא שייך לומר 'מיגו' כיון דפטורות מסוכה].

למה לא מיחו בהילני המלכה ובטבי עבדו של ר"ג שהם פטורים מסוכה

כדי שלא יטעו דיש להם בשבת חוה"מ "מיגו" מסוכה לשבת

וכעת ראיתי דהג"ר **בונם איגר זצ"ל**²² הביא ראיה חריפה דגם בנשים אמרינן מיגו, דהנה תנן בריש פ"ב דסוכה דטבי עבדו של ר"ג ישן בסוכה תחת המיטה, ותוס' הביאו דבתחילה סבר הירושלמי דהטעם שישן תחת המיטה הוא מפני שחשש שימחו בו חכמים – דאינו חייב בסוכה. [ומסקנת הירושלמי דהטעם דישן תחת המיטה הוא לא מחשש מהאה אלא כדי שיהיה מקום לחכמים שבאו לסוכת ר"ג]. והקשה הר"ן למאי דס"ד דישן תחת המיטה מחשש שימחו בו, צ"ב מפני מה ימחו בו? הרי אף אי נימא דאין לנשים ועבדים קיום מצוה במעשהו"ג אטו יש להם איזה איסור לשבת בסוכה ומאיזה טעם יש למחות בהם? בשלמא לענין "סמיכה" בקרבן א"ש דאיכא למ"ד דאסור לנשים לסמוך דכיון דפטורות הוי שימוש בקדשים שלא במקום מצוה, אבל בסוכה איזה איסור יש לנשים ועבדים לשבת בסוכה? [והאחרונים העירו מדברי הר"ן על העונג יו"ט דאסור לנשים פנויות לשבת בסוכה משום איסור הטאה מצוי סוכה שלא במקום מצוה].

טוען ר' בונם אייגר דאי נימא דבנשים ועבדים לא אמרינן "מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת" אמאי הר"ן לא מצא שום צד איסור וטעם למחות בנשים ועבדים שלא ישבו בסוכה, הרי אם לא נמחה בהם עלולים לחשוב דיש להם קיום מצוה, וממילא בשבת חוה"מ יבאו לטלטל בסוכה מדין "מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת"? ובהכרח דגם לנשים ועבדים אמרינן מיגו [כיון דאצל האנשים הוי רשות סוכה], ולהכי לא מצא הר"ן שום טעם למחות בנשים ועבדים שלא ישבו בסוכה.²³

²¹ ומסתמית דבריו, נראה דקאי אף בשיטת הר"ן דהמיגו בא להתיר איסור טלטול דאורייתא, דגם אצל נשים אמרינן מיגו להתיר את הטלטול דאורייתא. וצ"ע.

²² בנו של הגרעק"א שהיה גאון עצום שנפטר בצעירותו, ח"ל הגרעק"א בכתובות דף ג' "הקשה לי בני הב' המשכיל טובא כמר בונם שיחיה".

²³ בתחילה חשבתי דלכא' יש קצת לחלק: דבשלמא ב'סמיכה' דצד האיסור בגוף המצוה ממש, א"ש דאסור לנשים לסמוך למ"ד נשים אינן סומכות, וכן מש"כ הר"ן דלשיטת דאין לנשים קיום מצוה במעשהו"ג דיש למחות בנשים שלא לשבת בסוכה משום הברכה, נמי א"ש דהברכה היא חלק מהמצוה [כידוע], להכי שפיר יש לאסור עליהם את המצוה ואף למחות בהן, אבל שנאסור על נשים ועבדים לשבת **בסוכה** מחשש טלטול בהלכ' **שבת** דאי"ז תקלה בגוף עשיית המצוה דסוכה כלל, מנ"ל דיש לאסור עליהם את הסוכה ולמחות בהם מפני כן? **אולם ראיתי בר"ן** שכתב [בתירוץ השני] דחשש טבי שחכמים ימחו בו שלא ישב בסוכה כדי שלא יקיים שאר מצוות עשה שהו"ג דיש בהם צד איסור, קמן דיש למחות ולאסור לנשים לקיים את המצוה אף דאין החשש וצד האיסור בגוף המצוה אלא במצוה אחרת לגמרי. ודו"ק.

והנה הג"ר בנבם איגר זצ"ל הציע ראייה זו לגאון הדור רבי שלמה קלוגר: טען לו ר' שלמה קלוגר שיש לו ראייה מהדף הראשון של מסכ' סוכה להיפך: דאיתם התם דהילני המלכה ישבה בסוכה מעל כ' אמה וחכמים לא אמרו לה דבר, ומזה הוכיח רבי יהודה דסוכה מעל כ' אמה כשרה. ורבנן דחו דהטעם שהחכמים לא אמרו לה דבר הוא משום "דאשה פטורה מן הסוכה" וממילא לא אכפ"ל שיושבת בסוכה פסולה. שאל ר' שלמה קלוגר למה חכמים לא מיחו בה דהסוכה פסולה כדי שלא תימא בשבת חוה"מ "מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת" – והרי בסוכה פסולה גם אצל אנשים לא אמרינן מיגו, וא"כ אמאי לא מיחו בה מפני חשש זה? אלא בהכרח דהחשש של "המיגו" בשבת חוה"מ הוא חשש רחוק ואין צריך למחות על כך, וא"כ אזדא ראיית ר' בנבם איגר מהר"ן, דיתכן דלהכי מהר"ן לא רצה לומר דטבי חשש שחכמים ימחו בה משום "המיגו" דשבת חוה"מ, משום דהוי חשש תקלה רחוק. עכ"ד. [ואולי יש כאן חידוש לדינא דאין למחות על צד רחוק של איסור. וצ"ע].

האם אמרינן "מיגו דהוי דופן לענין סוכה" לבני חו"ל הוי דופן לבני א"י?

אשתקד בחוה"מ סוכות קיבלתי טלפון מהג"ר אפרים שטראוס שליט"א, ואמר לי שהתעורר מהנידון הג"ל [האם בנשים שפטורות מסוכה אמרינן "מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת", והכרעת הבנין ציון דאמרינן מיגו גם בנשים] – **לספק מעניני: הנה השנה חל שמיני עצרת בשבת,** ובני חו"ל יושבים בסוכה מספק, יש לדון האם נימא בשבת זו מיגו דהוי דופן לענין סוכה לבני חו"ל הוי דופן לענין שבת לבני א"י, האם נימא דכמו דאצל נשים דאף דמופקעות מסוכה מ"מ שייך אצלן מיגו כיון דהמיגו הוא על "החפצא" דרשות הסוכה, ולא על קיום המצוה דהגברא [כהבנין ציון הג"ל]. א"כ הוא הדין בשמיני עצרת שחל בשבת דאף דאצל בני א"י אין מצות סוכה מ"מ נימא מיגו על החפצא ורשות הסוכה והרי שפיר הוי רשות סוכה לבני חו"ל. עכ"ד.

ויש להדגיש, דלכא' הספק בזה הוא רק אליבא דהראשונים שהמיגו בא להתיר איסור טלטול דרבנן, דבזה יש לדון כהג"ל דיהני המיגו דבני חו"ל גם לבני א"י, אבל להר"ן דעמי' דהמיגו בא להתיר איסור טלטול דאורייתא, לכא' כיון דבני חו"ל חייבים בסוכה בשמיני עצרת הוא רק מדרבנן [מנהג אבותיכם], אבל מדאורייתא ליכא מצות סוכה כלל, לא שייך לומר כלפי הדאורייתא "מיגו דהוי דופן לענין סוכה" דהרי מדאורייתא ליכא כלל מצות סוכה.²⁴ ויש לדון.

והנה אף דיש לחלק בין פטור נשים בסוכה דאמרינן גביהו מיגו כהכרעת הבכורי יעקב, לבין בני א"י שפטורים מסוכה בשמיני עצרת, דאצל נשים זה רק "פטור" או הפקעה מהחוב, ושפיר י"ל דמהני אף לגבייהו המיגו, משא"כ בני א"י בשמיני עצרת אי"ו "פטור" מסוכה, אלא הוי כמו לשבת בסוכה בימי חנוכה... ואולי בזה לא יהני המיגו לאשווי גביהו כרשות סוכה לטלטל בה. אולם מסתבר דאין לחלק בזה דסו"ס כיון דכלפי בני חו"ל הוי "רשות" הוי רשות גם כלפי בני א"י. וצ"ע.

* * * * *

מהלך נוסף בטעם שנשים אינן מברכות על סוכה אליבא דהחת"ס והישוע"י

הבאנו כמה פעמים, דיש כעין '**כתב חידה**' בישועות יעקב (סי' תר"מ סק"א) דכתב שאף שנשים מברכות על מעשהו"ג אבל על מצות סוכה אינן מברכות. והוסיף שזהו המנהג בק"ק לבוב דאף נשים מברכות על "לולב" אבל אין מברכות על "סוכה". וידוע שגם אצל החת"ס נשים בירכו על מעשהו"ג אבל על "סוכה" לא בירכו.²⁵ (הובא בדרשו ריש סי' תר"מ, ובספר "מפיהם" עמ' 522 הובא בזה גם עדות מביתו של החת"ס). וצ"ב מ"ש לולב מסוכה. והישוע"י שם סתם ולא פירש את הטעם.

וכתבנו בגליון דאשתקד לבאר: דהנה כתבו כמה ראשונים דהא נשים פטורות מסוכה אינו משום מעשהו"ג, אלא משום דהתמעט מקרא ד'**האזרח** – להוציא את הנשים". [כ"כ הרמב"ם בפי'ה"ש על הא דתנן (סוכה כ"ח) נשים פטורות מסוכה כתב בפי'ה"ש "אמר הש"י כל האזרח בישראל ישוב בסוכות ובהא' הקבלה כי זה להוציא נשים". וכ"כ הרע"ב על המשנה שם, וכ"כ היראים סי' רל"ו. והסמ"ג עשין מ"ג]. **והנה** להרמב"ם שנשים פטורות מסוכה מקרא "האזרח", א"ש הא דס"ל לישוע"י והחת"ס נשים אינן מברכות על סוכה, דמסתבר דרק בפטור הכללי של מעשהו"ג נשים מברכות משום דא"ו "הפקעה" מהמצוה אלא "פטור" (משום דמשעבודות לבעליהן), אבל במצות סוכה נשים התמעטו והופקעו בגוף הפרשה דסוכה "האזרח" – להוציא את הנשים, א"כ אין להם קיום מצות סוכה כלל ולהכי אינן מברכות על הסוכה. [דלא מסתבר דלאחר המיעוט וההפקעה בגוף הפרשה אית להו קיום מצות סוכה].

והבאנו דיסוד הדברים כתב גם ה'**טעמא דקרא**" לענין מש"כ האדר"ת בספרו 'זכר למקדש' (פ"ב אות ד') דמברכין על מצות "ראית פנים" בעזרה, וז"ל האדר"ת: "ברור בעיני דעל מצות ראייה היו מברכים כל אחד הבא לעזרה קודם שנכנס ברכת המצוות" עם "שהחינו", דמי גרע ראייה מלולב וכיו"ב. וצ"ע. עכ"ל.

וכתב מרן הגהר"ק זצ"ל דאף אם נסכים דאיכא ברכת המצוות על ראייה בעזרה, אבל "נשים" העולות לרגל אינן מברכות אף לר"ת נשים מברכות על מעשהו"ג, כיון דנתמעטו והופקעו לגמרי בגוף הפרשה ממצות ראייה דכתיב "יראה כל זכורך" – להוציא את הנשים (הציגה דף ו'). וז"ל "...ל"ל דבאמת אנשים מברכין על מצות ראייה, אבל נשים אינן רשאות לברך, והיינו משום דהתורה מיעטה אותם במפורש דכתיב "יראה כל זכורך", ולא שייך אינו מצווה ועושה, שאין המצוה שייכא כלל אצלן. ודמי לישראל הרוצה לקיים דיני "כהן" שלא שייך כלל אינו מצווה ועושה, שהמצוה אין שייכא כלל אצלם. עכ"ל.

²⁴ והסתפקתי, האם בכניסת שמיני עצרת בא"י יהני המיגו אף כלפי דאורייתא, משום דבחו"ל אכתי הוי סוכות (הושענא רבה), וא"כ יהני המיגו כלפי דאורייתא עד השעה שגם בחו"ל עבר יום השביעי דאורייתא, ויוצא לפי"ז דבר קצת זר דמקצת מהזמן יהני המיגו מדאורייתא ובשאר הזמן יהני רק מדרבנן. אולם יתכן לומר: דהדצ' דאמרינן בזה מיגו, הוא רק משום דבני חו"ל הנמצאים בא"י נמי יושבים בסוכה, ולהכי י"ל דאמרינן בזה מיגו, אבל לו יצויר דבני חו"ל הנמצאים בא"י לא היו חייבים בסוכה בשמיני עצרת, לכא' בזה לא נימא מיגו מחו"ל לא"י, משום דבא"י ליכא כלל וכלל ענין סוכה בשמיני עצרת ומה אכפ"ל בדמדינת הים הוי סוכה, ולהכי כשנכנס שבת לא אכפ"ל דבחו"ל אכתי הוי סוכה דאורייתא, משום דאזלינן בזה בתר בני חו"ל הנמצאים בא"י, ואצלם כשנכנס שמיני עצרת הוי לגבייהו סוכה דרבנן. וצריך בדיקה.

²⁵ ולדבריהם מיושב '**צע"ג של הגרעק"א**'. דבסוכה ב', ב' ה' הוכיח ר' יהודה דסוכה למעלה מכל אמה כשרה מהא דהילני המלכה ישבה בסוכה למעלה מכל אמה וחכמים לא אמרו לה דבר. ורבנן השיבו לר"י דהטעם שהחכמים לא אמרו לה דבר משום "דאשה פטורה מן הסוכה". והקשה הגרעק"א להני שיתות שנשים מברכות על מעשהו"ג אמאי חכמים לא אמרו לה שהסוכה פסולה כדי שלא תברך ברכה לבטלה. והניח הגרעק"א בצע"ג. ולישעו"י והחת"ס נשים אינן מברכות על הסוכה קושיה מעיקרא ליתא. [אולם תוס' בחולין (דף ק"י, ד"ה טלית) כתבו להדיא נשים מברכות על סוכה וא"כ הדרכ"ל, ועיין בזה בבית מאיר (חי' על הש"ס ר"ה דף ל"ג). וע"ע בזכרון שמואל סי' כ"ט אות י'].]

נשים לא קובעות את דירתן בסוכה כל ז' להכי אינן מברכות על סוכה אליבא דהישוע"י והחת"ס

הנה אשתקד סמוך לכניסת יו"ט דסוכות, קיבלתי טלפון מהגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א, והעיר על הביאור הנ"ל: "לא מסתבר דמשום דלישוע"י היה שטיקל תורה דמהאזרח נשים הופקעו לגמרי מסוכה, משו"ה פסק דנשים אינן מברכות, נגד תוס' מפורש בגיטין דף מ' (ד"ה כשרבו) דכתבו להדיא דנשים מברכות על סוכה, וז"ל: "דהא סוכה ולולב שהנשים מברכות", וכן תוס' בחולין דף ק"י (ד"ה טלית) כתבו להדיא דנשים מברכות על סוכה וז"ל: "אומר ר"ת דנשים מברכות אסוכה", וכן פסק להלכה המג"א בריש סי' תר"מ. עכ"ד. ושאלתי א"כ מה הביאור בדברי הישוע"י והחת"ס דנשים אינן מברכות על סוכה?

וביאר הג"ר איתמר שליט"א: דידוע דבמצות סוכה איכא ב' דינים א' לעשות את סוכתו לדירה. ב' לדור בסוכה, היינו אכילה ושינה בסוכה. וידוע להסמך ליסוד זה את דברי הר"ן בסוכה מ"ה דחנן התם דביום האחרון של חג גם לאחר שגמר מלאכול לא יתיר את סוכתו, וכתב הר"ן "וה"ל דהיינו טעמא דכיון דאמר רחמנא בסוכות תשבו שבעת ימים צריך שיהא לו סוכה כל שבעה". מבואר בר"ן דיש דין שתהיה לו סוכה שהיא דירתו אע"ג דאין צריך לדור בה. והביאו לזה כמה דקדוקים מדברי הרמב"ם.

מעתה י"ל דכיון דנשים אינן קובעות את דירתן בסוכה, לא באכילה ולא בשינה, א"כ לית להו קיום מצות סוכה [עכ"פ חסר להם בקיום המצוה], להכי סברו הישוע"י והחת"ס דאינן מברכות על הסוכה. ואין לזה סתירה ממש"כ תוס' בגיטין ובחולין דנשים מברכות על סוכה, דשמא בזמן הראשונים נשים קבעו את דירתן בסוכה ושפיר מברכות, אבל בדורו של הישוע"י והחת"ס נכראה הנשים לא קבעו את דירתן בסוכה, אלא נכנסו רק לכזית הראשון... וא"כ חסר להם בקיום מצות סוכה, להכי הורה הישוע"י דנשים לא יברכו על הסוכה. [ושאלתי: א"כ אדם שאינו שומר תורה ומצוות, שנכנס רגע לאיזה סוכה אסו לא יברך כיון דאינו קובע את דירתו בסוכה כל ז' השיב ר' איתמר: דכיון דבאותו רגע שנכנס הוא "מחוייב" לקבוע את דירתו בסוכה לא אכפ"ל שקודם לכן ולאחר מכן אינו קובע את דירתו בסוכה, משא"כ נשים גם בשעה שנכנסות לסוכה אינן "מחוייבות" בסוכה. וצ"ע].

ובאמת שכבר הבאנו בבארות יצחק (סוכות תשפ"ב) את חידושו של השפ"א (סוכה כ"ה, ב'), דמי שאינו קובע את דירתו בסוכה ע"י שינה, אף באכילתו בסוכה אין לו קיום מצוה, וזהו כונת המשנה "הישן תחת המיטה לא יצא ידי"ח" היינו דלא יצא אף ידי"ה אכילה בסוכה. וז"ל "והי' נראה לפע"ד להוכיח מזה דכיון דמצות סוכה 'תשבו כעין תדורו' אם אין רוב דירתו בסוכה אין מצוה כלל בדבר פרי' להיות בסוכה, ולפ"ז גם הישן בביתו היכא דאסור שאינו מצטער לא עביד מצוה כלל באכילה גרידא וכן הי' משמע מלשון המשנה לעיל "הישן תחת המיטה לא יצא ידי"ח" פי' לא יצא כלל אפי' באכילתו. מיהו אין כן משמעות הפוס' ומנהג העולם". עכ"ל. [עיין בהערה²⁶ דמיושב לפי"ז הערת נכדו בעל ה"פני מנחם" וצ"ל].

אולם יש קצת להעיר על ביאור זה, דאיך כתב הישוע"י הלכה פסוקה דנשים אינן מברכות על סוכה, הו"ל למימר ולהוסיף: בד"א בנשים שאינן קובעות את דירתן בסוכה כל ז', אבל נשים הקובעות דירתן בסוכה [כמו בדורות הראשונים], שפיר מברכות כמש"כ תוס' בגיטין דף מ' ובחולין דף ק"י. וצ"ע.

בביאור דברי הרמב"ן דהיה הו"א דסגי שאחד מבני הבית יהיה דר בסוכה

ראיתי בכתבי אמו"ר זצ"ל שהביא פניניה נפלאה בשם אחי הרה"ג גבריאל שליט"א, דהנה יש רמב"ן דלכא' הוא מדרש פליאה: דבפר' אמור (כ"ג, מ"ב) פירש הרמב"ן את הפסוק "כל האזרח בישאל יושב בסוכות": "כלומר, כל אשר הוא מישאל מגדולים ועד קטנים, שלא יהיה די באחד מבני הבית לדור בסוכה והשאר יושב בבתיים, אבל כולם יושבו בסוכות" עכ"ל. מבואר בדברי הרמב"ן דלולי דכתבה התורה "כל" היינו אומרים דסגי שאחד מבני המשפחה יהיה יושב בסוכה, ולכא' תמוה האידך יעלה על הדעת דסגי שאחד מבני המשפחה יהיה יושב בסוכה, והאידך יצא שאר המשפחה בזה ידי חובתן והרי לא יושבו בסוכה?

וביאר אחי שליט"א דלפי היסוד הנ"ל דבמצות סוכה יש דין לעשות את סוכתו לדירה אף אם אינו דר בסוכה [וכמש"כ הר"ן דלא יסתור את סוכתו ביום האחרון אף אם אינו אוכל בסוכה], א"ש ההו"א של הרמב"ן, דסד"א דמצות סוכה הוא עצם קביעות דירתו שם ולא מעשה אכילה ושינה בסוכה, ולזה י"ל דסגי שאחד מבני הבית דר בסוכה, דכיון דאחד מבני הבית קבע דירתו בסוכה נחשבת הסוכה כחלק מן הבית לכל בני הבית, ולכן בעל קרא דכל האזרח למימר דלא סגי באחד מבני ביתו, ובעל דכל אחד ואחד יעשה את סוכתו לדירה, דהתחדש שכל אחד ואחד צריך גם לדור בסוכה באכילה ושינה. ואכתי צ"ע.

* * * * *

ישיבה בסוכה – כעין ראיית פנים בעזרה

והנה ידוע ומפורסם בשם אדונינו הגר"א זיע"א לפרש קרא ד"יהיה בשלם - סוכו ומעונתו בציון" דיש ב' מצוות שמקיימים בכל הגוף ["בשלם"] א. מצות סוכה. ב. מצות ישוב א"י. אשתקד הבאנו דהגאון ר' מאיר אריק זצ"ל שאל איזה אדמו"ר אחד הרי גם מצות ראיית פנים בעזרה מקיימים בכל הגוף? [השיב האדמו"ר מצוה שאפשר להיכנס עם נעליים זה רק בסוכה וישוב א"י, אבל בעזרה זה בלי נעליים...].

והשתא נראה ליישב הערת ר' מאיר אריק (ע"ד אגדה): דהנה **המשך חכמה** בפר' ראה (פרק ט"ז) העיר, דמצינו בפרשת המועדות חילוק בין פסח ושבועות לבין סוכות: דבפסח ושבועות כתיב "לשכן שמו שם" ובסוכות לא כתיב כן. דבפסח כתוב (דברים ט"ז, ב') "וזבחת פסח לה' אלוך וגו' במקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם". וכן בחג השבועות כתוב (שם, י"א) "ושמחת לפני ה' וגו', במקום אשר יבחר ה' אלוך לשכן שמו שם". ואילו בחג הסוכות כתוב (שם, ט"ו) "שבעת ימים תחג לה' במקום אשר יבחר ה' כי יברכך וגו', ולא נזכר כאן המילים "לשכן שמו שם" כמו בפסח ושבועות. ויל"ע בטעם הדבר. עיי"ש מש"כ בזה. וע"ע **בטעמא דקרא** שם מה שתירץ בזה.

וראייתי לבאר, דעל חג הסוכות נאמר "כי יצפנני בסוכו" וכל מהותו של החג זה "השראת השכינה" ולחסות בצל השכינה, זכר להשראת השכינה שזכו ע"י ענני הכבוד, וא"כ כביכול אין יחוס בחג הסוכות לציון על בית המקדש את המילים "לשכן שמו שם", שכן בכל סוכה שיושבים בצילא דמהימנותא אפשר לומר על זה "לשכן שמו שם", ובפרט דאיתא בגמ' בסוכה דף ט' "כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל על הסוכה", וא"כ הרי כל סוכה זה "לשכן שמו שם", ואז לא ניכר מעלת בית המקדש יותר מכל סוכה שגם בה יש השראת השכינה, ולכן לא כתוב בסוכות "לשכן שמו שם". ודו"ק.

²⁶ **הפני מנחם זצ"ל** העיר למה קטן הצריך לאמו פסור אף מאכילה בסוכה, בשלמא שינה שפיר פסור משום דחשיב "מצטער" כיון דצריך לאמו, אבל באכילה דאינו צריך לאמו ואינו מצטער אמאי קטן פסור? ולשפ"א א"ש דאכילה בלי שינה לא יצא אף מצות אכילה. [ובלא"ה י"ל דחזון הוא רק שיוכל לקיים המצוה בשלימות].

מעתה אולי אפשר ליישב הערת ר"מ אריק אמאי הפסוק לא מנה גם את מצות 'ראיית פנים' דמקיימים בכל הגוף, די"ל דכיון דהפסוק מנה כבר מצות "סוכה" איכלל בזה גמי מצות "ראיית פנים"... דהרי סוכה הוא בחינה של בית המקדש – ובחינה של "לשכן שמו שם". ודו"ק. [כמובן רק ע"ד אגדה]. ושמעתי להוסיף עוד טעם למנהג האר"י ליטול ד' מינים בסוכה קודם התפילה: משום דבסוכה יש בחינה של "ושמחתם לפני ה' שבעת ימים".

מי שעסק בבניית הסוכה של מרו הגרא"מ שד צ"ל מצא את זיווגו באותה שנה - מה השייכות בזה

בספר "שומר אמת" (עה"ת עמ' ס"ט) כתב וז"ל "והנה דבר פלא ומופת ראינו בעינינו אצל מו"ר מרן בעל אבי עזרי זי"ע אשר שנים רבות היתה סוכתו לברכה להפקד בזווג הגון באותה שנה למי שהיה מתעסק בסוכתו בבנין הסוכה, ומרן זי"ע בעצמו אמר מפורש לאלו המתעסקים שהם ימצאו את זווגם, ואין אתנו ידוע עד מה יש קשר בין מצות סוכה למציאת הזוג". עכ"ל.

ולהנ"ל י"ל **דשפיר יש קשר**, דסוכה הוא בחינה של "לשכן שמו שם" ומקום להשאת השכינה, והרי גם איש ואשה שזכו "שכינה ביניהם" וא"כ תרומתו הוי 'מקום לשכינה'. והנה איתא במדרש דר' יוחנן לפני שנכנס לביתו השמיע קול, והביא הרשב"ם בפסחים דף קי"ב (ד"ה ולא תבט) דיליף להו מ"ונשמע קולו בבואו אל הקודש", ולכא' תמוה איך אפשר למילף ממקום המקדש? שמה רק במקום המקדש יש לנהוג במידת דרך ארץ מעליא ולא להכנס בלי להשמיע קול, אבל מהכ"ת דגם בביתו של אדם יש לנהוג כן? ושמעתי לבאר: שרואים מזה דבר מבהיל דגם ביתו של אדם [אם הוא זוכה] הוא גם בחינה של "מקדש", ושפיר יש לצלצל בפעמון לפני שנכנס לביתו מקרא ד"ונשמע קולו בבואו אל הקדש".... [וידוע לבאר דזהו הטעם בהמשח תתן וכלה כאילו בנה אחת מהורבות ירושלים וכו', דתרומתו עניינם מקום להשאת השכינה. כידוע].

והנה **בספר שומר אמת** הנ"ל מצא רמז לשייכות בין סוכה לזיווג, דבתחילת הפרשה של קידושי יצחק לרבקה ע"י אליעזר כתיב "וה' ברך את אברהם בכל" ואיתא בחז"ל ד"בכל" היינו מצות סוכה [וידוע מהגר"א דזהו ר"ת של הפסוקים בענין סוכה: בסוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי]. עוד הביא שם מספר "פניני קדם" דכתב דהליכות של אליעזר לחרן היה ביו"ט דסוכות.

* * * * *

הטעם שיצ"ח כבשים שבמוספי סוכות **בכוחם לבטל צ"ח הקללות שבמשנה תורה**

רש"י (במדבר כ"ט, י"ח) כתב כי צ"ח הכבשים שמקריבין בסוכות הם לבטל צ"ח הקללות שבמשנה תורה. ובספר "שם משואל" כתב "ופירש כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה [בעל האבני נזר] כי בקללות נאמר (דברים כ"ח מ"ז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך **בשמחה** ובטוב לבב, וסוכות הוא זמן **שמחתנו** שהעבודה היא בתכלית השמחה **מתקני זה**. ודפח"ח. עכ"ל.

והנה יש להוסיף: שהטעם דמספר צ"ח הוא ב"כבשים" - ולא בפרים ואילים, דהנה רש"י בפר' פנחס (במדבר כ"ח, י"ט) כתב "פרים כנגד אברהם. אילים כנגד יצחק. **כבשים כנגד יעקב** שנאמר והכבשים הפריד יעקב". עכ"ל. ויתכן דהתורה רמזה את ענין הצ"ח כבשים כנגד הצ"ח קללות, דוקא אצל יעקב שהוא "עמוד התורה". ללמד: דכדי להגיע לשמחה שתבטל את הקללות שבאים מחסרון שמחה בעבודת ה', זה אך ורק ע"י **עסק התורה** שעליה נאמר: "פקודי ה' ישרים **משמחי לב**", וכלשון המגיד משנה בסוף הל' לולב: "...השמחה בעשיית המצוה **ובלמידת התורה והחכמה היא השמחה האמתית**". עכ"ל.

מי ששקוע בעניני עוה"ז - איך לו שמחה

ויש להוסיף בזה עוד נקודה, דידוע דמי ששקוע בעניני עוה"ז א"א להיות אצלו שמחה, כי הקנאה והתאוה מפריעים לו להיות שמח כי תמיד נדמה לו שחסר לו, יש לו מנה רוצה מאתים וכו', ורבי יעקב ניימן אמר דהנה **צ"ר משה רזונשטיין זצ"ל היה אומר**, רגילים לומר טעם למה קוראים בסוכות "קהלת" מפני שהיא זמן שמחתנו ומפוזרים שמה יותר מדאי לכן קוראים קהלת כדי להבהיל את העולם הזה וממילא ימנע בשמחה, והוא אמר בדיוק להיפך, מפני שמצוה להיות שמח מאד, וכל זמן שאדם קשור להבלי העוה"ז א"א להיות שמח כראוי, כי תמיד הוא מקנא בחבירו, והתאוה והכבוד אוכלות את לב האדם ומפילות עליו עצבות, לכן קוראים את קהלת ומתבוננים איך שכל הבלי העולם הזה הם הכל הבלים ולא כדאי לרדוף אחריהם, אז הוא יכול לקיים בשלימות המצוה של "ושמחת". עכ"ל.

ואולי זה עוד טעם שלכן מספר צ"ח הוא ב"כבשים" - שהוא כנגד יעקב - ולא בפרים ואילים, ללמד: דכדי להגיע לשמחה שתבטל את הקללות שבאים מחסרון שמחה בעבודת ה', זה אך ורק ע"י ביטול עניני עוה"ז כמו **שמצינו אצל יעקב שביטל את עניני עוה"ז** [כפי שהארכנו אשתקד, דלכן סוכות כנגד יעקב, דכתיב "ולמקנהו עשה סוכות" דזהו מבנה ארעי].

והבאנו ווראט נפלא בשם הג"ר שמואל דוד וואלקין זצ"ל [בנו של הג"ר אהרן זצ"ל], דהנה בברכות שביד יצחק אבינו את יעקב ועשו מצינו חילוק לשון, דאצל עשו כתוב "ויען יצחק אביו ויאמר אליו: **הנה** משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל" (בראשית כ"ז, ל"ט), אצל עשו פתח הברכה ב"הנה", ואצל ברכת יעקב לא פתח ב"הנה" אלא "ויתן לך...מטל השמים ומשמני הארץ וגו'". ועמד בזה הרמב"ן. **וביאר הרב וואלקין**: "ונראה עפ"י דאיתא בספרי פר' קרח: "הנה" לשון שמחה, וי"ל דזהו שהוסיף בברכה לעשו: "הנה", כלומר: ההנאה והעונג במשמני הארץ יהיו במלוא השמחה וההודוה, אך לא כן חלק יעקב, שמשמני הארץ ורוב דגן ותירוש אינם תמיצת שמחת תהדות יעקב, ואינם אלא אמצעי שיהיו לו נחת רוח וישוב הדעת למען יוכל לפנות לבו אל עבודת ה' המוטלת עליו, ועל כן אין ברכתו פותחת ב"הנה", ואדרבה כששלח מלאכים לעשו צוה לומר לו: "ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה" (בראשית ל"ב, ו) פתח בלשון "ויהי", **ושמעתי מפה הגה"ק רבי אברהם וינברג זצ"ל הרבי מסלונים**, שפירש עפ"י מה שאמרנו חז"ל (תנחומא, שמיני ט) דכל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא לשון צוה וצער, דהיינו שאמר יעקב דהשור והחמור ושאר הקנינים הגשמיים המה אצלו בבחינת "ויהי", כי לצרה ולתלאה יחשבו בענינו". עכ"ל.

הרי לנו שאצל יעקב אבינו עניני עוה"ז היו אצלו צער וצרה, ומעתה א"ש הא דרימזה התורה את הענין של שמחה שבא לבטל את הקללות, דוקא אצל יעקב, דכדי להגיע לשמחה אמיתית צריך לבטל את עניני עוה"ז ולעסוק בתורה וכמשנ"ת.

ניתן לקבל את הקונטרס, בכתרבות מייל: k0504171615@gmail.com

בברכת "מועדים לשמחה"

להערות (ותרומות) יצחק קופל: 0504171615

זמן שמחתנו

צהר לעבודת חג הסוכות ושמחת תורה בצלל של מרן רבנו הגר"ח קניבסקי זצ"ל

ברכת הרבנית למציאת ארבעת המינים

כמנהגו מדי שנה בשנה קדם צאתו לאפיק מצות, כך היה מנהגו של רבנו מרן הגר"ח זצ"ל קדם צאתו מביתו אל עבר קטיפת הסכך וארבעת המינים. הוא היה נגש לרעיתו הרבנית ע"ה ומבקש את ברכתה שיצליח להשיג ארבעה מינים מהדרים כנאה וכראוי ויצליח בקטיפת הסכך. היה מקפיד שלא לצאת מהבית קדם שהצטייד בברכתה של הרבנית.

בנו הגר"ש שליט"א מספר כי כמה פעמים בשנה נוכח בהנהגתו זו של אביו, ששבה וחזרה על עצמה מדי שנה בשנה, כך קדם צאתו לאפיק מצות, כך כשיצא לקטף סכך לסוכות ולחפש ד' מינים, וכך כל שנה בליל שבועות אחרי סעודת החג לא היה יוצא מביתו לבית הכנסת קדם שבקש מהרבנית שתברכהו שיצליח להיות ער כל הלילה.

שנה אחת ארע, שרבנו מרן זצ"ל כבר התישב במקומו הקבוע בבית הכנסת 'לדרמן' ללמוד ליל שבועות, וכבר החל בלמודו, ולפתע קם ממקומו ונחפו לצאת מבית הכנסת לשוב לביתו.

נקל לשער את גדל הפליאה שאחזה בלומדים, שידעו שמרן זצ"ל יושב כנטוע על מקומו שעות ארוכות מבלי להרים את ראשו מן הגמרא. מה זה ארע שלפתע הזדרז לצאת לביתו, דקות אחדות אחרי שפתיח בלמודו?!

מספר הגר"ש שליט"א: "אבא נזכר לפתע שקדם צאתו מהבית ללמודו שכח לבקש מהרבנית את ברכתה. לכן הזדרז לשוב לביתו, בקש את ברכתה של אמא, רעיתו הרבנית, ורק אז הזדרז לשוב ללמודו עד לתפלת הבקר.

פיצד היתה נראית הנסיעה לרכישת ארבעת המינים?

בנו הגר"י יצחק שאול שליט"א מעיד על ימי ילדותו, שלקחו אביו זצ"ל לקנות אתרוגים אצל סוחר פלוני ברמת השרון.

באותם הימים היתה הנסיעה מבני ברק לרמת השרון בכמה אוטובוסים, וארכה שעות ארוכות. מרן רבנו זצ"ל נטל גמרא בידו ולמד עם בניו את סדר למודם המשותף, כפיכול נמצאים הם בחדרו הפרטי בבני ברק. הלמוד התנהל כרגיל, בנציפות ללא מלה בטלה, בעמל מעמיק עם כל החשבונות. כך למשל, מביא הגר"ש שליט"א דגמא מהסוגיא דף כ"ג דערובין 'שליש של צפורי בועודיות של רבי, יתרה על מחצה של מדברית שליש ביצה', וכן הסוגיא בסנה דף ח' 'אמתא ברבועא אמתא ותרתי חמשא באלכסונא' וכו'. רבנו זצ"ל לא דלג על שום סוגיא, גדולה קטנה, קשה קלה, וממש הקיז את דמו להסביר את הדברים לבניו הרבים, שהיו אז צעירים לימים.

פעין זה ארע בקטיפת הסכך אשר התקיימה בעשרת ימי תשובה. רבנו יצא עם בני משפחתו לקטיפת הסכך בבני ברק. בתחלה היה רבנו מרן זצ"ל מסייע קצת בגופו למלאכת הקטיפה. לאחר מכן, בעת שבני המשפחה היו קוטפים, היה רבנו מרן זצ"ל יושב ואומר את התהלים של עשרת ימי תשובה, כמנהגו בכל יום.

בנו הגר"ש שליט"א מספר: בימי ילדותי היה אבא זצ"ל לוקח אותנו כל שנה למחרת צום גדליה בבקר לקטף סכך. אחר הצהרים היה נוסע אתנו ליהוד, אל ידידו הגאון רא"צ טורצ'ין זצ"ל, לקחת לולבים.

ידענו תמיד, מספרים הבנים, כי לא קים משג כזה להפסיד את הלמידים בחינך, שכן הקביעות אצל אבא היתה בראש סלם ערכיו. מלבד יומים בשנה, שבהם היה אבא לוקח אותנו בשעות הבקר, לקטף סכך, ולאפיק מצות.

לאחר שחזרו עם הלולבים, היו הולכים לסבא מרן הסטיפלר זצ"ל, שיבחר עבור עצמו את הלולב הכי יפה. קרת רוח מרבה נכרה בשעה זו על פני רבנו הסטיפלר זצ"ל, שהביע גדל הנאתו, שבנו רבנו זצ"ל מביא לו את הלולב, ומרב הכרת טובה ושמחה על כך היה מברכו 'שיגדל וידע את כל התורה כלה'. פעם אחת, לאחר שזכה לברכה זו מאביו, פנה רבנו זצ"ל לבנו רבי יצחק שאול ואמר לו: 'אתה יודע שסבא מתכונן אליך...'.

ארבעת המינים

חביבות מיוחדת היתה לו לרבנו מרן זצ"ל למצות סנה וד' המינים. נכדו הגר"ג הוניגסברג מעיד כי כבר מט"ו באב היו מתחילים להרגיש בביתו של רבנו מרן זצ"ל את חביבות מצות ד' המינים. רבים היו מביאים לרבנו זצ"ל אתרוגים מהדרים ונקיים, ומלאכת בחירת האתרוגים החלה כבר ביום ט"ו באב. נכרת היתה ההתרגשות העצומה על פני רבנו זצ"ל, ונקל היה להבחין בשמחה גדולה של מצוה האופפת אותו עת הגיעו לידי האתרוגים הראשונים.

עדות נוספת בענין זה אנו מוצאים בספר 'בית אמי', בו מספרת בתו הרבנית ר' צביה שתחיה על תקופה מקדמת יותר: 'ההכנות לחג הסוכות החלו מקדם מאד. כדרכו של אבא להיות מן הזרזים המקדימים למצוות, כבר בט"ו באב היה אבא הולך עם סבא הסטיפלר אל ביתו של מרן הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל וקוטף אתרוג מעץ האתרוגים הגדל בחצרו'.

נָכְדִי הַגֶּרְמִי לִפְקוּבִין זַ"ל כּוֹתְבִים: לְתַלְמִידוֹ מֵאָז, הֲלֹא הוּא רַבִּי חַיִּים קִנְיָבְסְקִי, נוֹהֵג הִיָּה רַבְּנוֹ הַגֶּרְמִי לִלְתֵּן אֶתְרוֹג מִהֶדֶר, כְּשֶׁהִיָּה הֶסְכֵּם בִּינֵיהֶם שְׂרָבִי חַיִּים מְשַׁלֵּם לְרַבְּנוֹ תַּמּוּרֹת הָאֶתְרוֹג בְּסִפְרִים שֶׁחִבֵּר וְהוֹצִיא לְאוֹר.

אִמָּנִם רַבְּנוֹ הַגֶּרְמִי לִזַּ"ל לֹא תָמִיד הִיָּה עוֹמֵד בַּ'הֶסְכֵּם', וּפְעָמִים רַבּוֹת כָּאֲשֶׁר הִיָּה מְקַבֵּל סֵפֶר חֲדָשׁ מִרַבְּנוֹ הַגֶּרְמִי, הִיָּה מְשַׁגֵּר אֶת תַּמּוּרָתוֹ הַפְּסֻטִית. רַבִּי חַיִּים מִצְדּוֹ הִשִּׁיב אֶת הֶסְכֵּם בְּתוֹסֶפֶת מִכְתָּב: 'נִתְפַּלְאֲתִי מֵאֵד עַל הַדֶּרֶת גְּאוּנוֹ שְׁלִיט"א שֶׁשָּׁלַח לִי כֶסֶף, הֵרִי אֲנִי לִוְקַח כָּל שָׁנָה אֶתְרוֹג עַל חֲשִׁבוֹן הַסִּפְרִים כְּמוֹ שֶׁדִּבַּרְנוּ, וְעַדֵּן אֲנִי חַיֵּב לוֹ הֶרְבֵּה, חוּץ מִמָּה שֶׁאֲנִי חַיֵּב בְּלֹא זֶה הֶרְבֵּה מֵאֵד לְכַבּוֹד מוֹרִי וְרַבִּי שְׁלִיט"א. וְהִנְנִי מַחְזִיר אֶת הַכֶּסֶף בְּתוֹדָה, וְהִרְיִנִי כְּאִלוֹ הַתְּקַבְּלָתִי, וְיִמְחַל לִי שְׂאֵנִי עוֹבֵר עַל רְצוֹנוֹ כִּי נִתְּנָה בְּטַעוֹת הִיא...'

לְאַחַר שֶׁמִּצָּא רַבְּנוֹ מֶרֶן זַ"ל אֶת הָאֶתְרוֹגִים עֲבוּרוֹ וְהִנִּיחָם בְּכִנָּה שְׁמוּרָה וּמִיֶּחֱדָת, הִיָּה נָתַן לְהַבְחִין מַעַת לַעַת שֶׁכָּאֲשֶׁר עָבַר בְּסִמְכּוֹת לִפְנֵה זֶה, הִיָּה מְבִיט לְשֵׁם בְּחִבּוּבֹת שֶׁל מִצְוָה.

חֲבֵה מִיֶּחֱדָת הִיתָה לוֹ לְרַבְּנוֹ זַ"ל לְלוּלָב גָּדוֹל וְגִבּוֹה, מְשׁוּם שֶׁרָאָה בָּזֶה 'הַדּוֹר מִצְוָה'.

תַּלְמִידוֹ הַגֶּר יַעֲקֹב מֹשֶׁה אִיזְקוֹב שְׁלִיט"א מִצִּיּוֹ: נִקְדָּה נוֹסֶפֶת שֶׁהִיתָה בּוֹלְטָת אֲצֵל רַבְּנוֹ זַ"ל הִיא חֲבִיבוּתוֹ הֶרְבֵּה אֶל הַמִּצְוֹת. מִכָּל דָּבָר שֶׁל מִצְוָה אוֹ הַדּוֹר מִצְוָה הִיָּה נִהְיָה מֵאֵד. כֶּף לְמִשַּׁל בְּמִשָּׁף עֲשֻׁרוֹת שָׁנִים הִיָּה תַּלְמִיד חֶכֶם פְּלוּגֵי שׁוֹלַח דְּרָכֵי לְהִבְיָא לוֹ אֶתְרוֹגִים לְחַג הַסִּכּוֹת. הִיָּה זֶה בְּעָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהֶרֶב הִיָּה אוֹמֵר לִי, שֶׁעַל אִף שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֶּבֶד הֶרְבֵּה אֶתְרוֹגִים, בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ תּוֹסֶפֶת בְּהַדּוֹר כָּזֶה אוֹ אַחֵר. גַּם אֶתְרוֹג מְטָבֵל וְדַאי הִינְנוּ מְבִיאִים, כְּדִי שִׁיפֹּל לַעֲשׂוֹר אֶת הָאֶתְרוֹגִים בְּעֶצְמוֹ, וּבְהֶרְבֵּה פְעָמִים, מִיָּד כְּשֶׁהִבְאֲתִי לוֹ, הִיָּה מְפָרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֻׁרוֹת, וְנוֹתֵן לִי אוֹתָם לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כְּדִינָם. גַּם בְּחִפְצִים וּדְבָרִים שׁוֹנִים מִהַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, הִיָּה מִתְיַחֵס לְחִלְקֵי הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם.

יִצְיָן, כִּי בְּשׁוֹנָה מִהַנְּהוּג אֲצֵל רַבִּים הִיָּה לְרַבְּנוֹ מֶרֶן זַ"ל פְּרָמְטֻרִים אַחֲרִים בַּחפּוּשׁ אַחֵר אֲרַבְּעַת הַמִּינִים מִהֶדְרִים. כֶּף לַעֲתִים סֵפֶר רַבְּנוֹ מֶרֶן זַ"ל עַל פְּגִישָׁה מִיֶּחֱדָת שֶׁאֲרָעָה לִפְנֵי עֲשֻׁרוֹת שָׁנִים בְּלִיטָא, בֵּין מֶרֶן הַחֲזוֹן אִישׁ זַ"ל לְרַבְּנוֹ הַגָּדוֹל מֶרֶן הַגֶּר מְבָרִיסק. וְכֵה סֵפֶר: אֲרָע שְׁמֶרֶן הַחֲזוֹן אִישׁ הִיָּה בְּמִינְסֶק לִפְנֵי סִכּוֹת, וְנִכְנָס לְמַעוֹנוֹ שֶׁל מֶרֶן הַגֶּר סוּלוֹבִיץ' מְבָרִיסק בְּזִמָּן שְׂרָבִי חַיִּים בְּדַק אֶתְרוֹג. לְפָתַע בִּקֵּשׁ הַגֶּר חֲשִׁיבָאֵנוּ לוֹ זְכוּכִית מְגֻדֶּלֶת. הַחֲזוֹן אִישׁ בְּתוֹגֵבָה מְלָמֵל לַעֲצֻמוֹ: 'הַתּוֹרָה לֹא צוּתָה לְהִסְתַּכֵּל עִם זְכוּכִית מְגֻדֶּלֶת...' הַגֶּר חֲקֵלֵט אֶת דְּבָרָיו, הִגִּיב וְאָמַר: 'יֵשׁ כָּאֵן אֲבָרָךְ שֶׁאוֹמֵר שֶׁהַתּוֹרָה לֹא צוּתָה לְהִסְתַּכֵּל בְּזְכוּכִית מְגֻדֶּלֶת', וְהִיָּה נִכְרָ שֶׁמְקַבֵּל טַעֲנָה זֹאת, וּמִשְׁכָּף לֹא הִבִּיאָנוּ.

הַטַּעֲנִים רַבְּנוֹ מֶרֶן זַ"ל וְהַסְבִּיר לְשִׁאלַת תַּלְמִידָיו: 'מֶרֶן הַגֶּר חֲשָׁמַע כָּאֵן סִבְרָא, שֶׁפְּשָׁטוֹת צוּיִי הַתּוֹרָה הוּא הָאֶתְרוֹג כְּמוֹ שֶׁהוּא, וְכִמּוֹת שֶׁהוּא נָקִי - סִגִּי'.

פַּעַם סֵפֶר רַבְּנוֹ מֶרֶן זַ"ל:

בְּהִיוֹתִי חֲתָן נִסְעָתִי בְּעָרֵב סִכּוֹת לְבֵית חָמִי רַבְּנוֹ מֶרֶן הַגֶּר י"ש אֶלְיָשִׁיב זַ"ל. לִפְנֵי הַנְּסִיעָה בָּאתִי לְהִרְאוֹת לְמֶרֶן הַחֲזוֹן אִישׁ זַ"ל אֶת אֲרַבְּעַת הַמִּינִים שְׁלִי, וְהָיוּ עוֹד אֲנָשִׁים שֶׁהִתְיַנְּנוּ בְּתוֹר אֲרָף לְמֶרֶן הַחֲזוֹן אִישׁ לְהִרְאוֹת אֶת הָאֲרַבְּעָה מִינִים שְׁלֵהֶם. רָאִיתִי שֶׁהִשָּׁעָה מִתְאַחֲרָת, וְהַתּוֹר עֲדִין מִתְנַהֵל לֹאטוֹ. פְּנִיתִי לְאִמִּי ע"ה, וּבִקְשָׁתִיָּה לְבַקֵּשׁ מֵאֲחִיהָ מֶרֶן הַחֲזוֹן אִישׁ שְׁיִקְדִּים לְרִאוֹת אֶת הָאֲרַבְּעָה מִינִים שְׁלִי, וְאִכָּן הִיא פְּנִתָה וּבִקְשָׁה מֵאֲחִיהָ. אֵד הַחֲזוֹן אִישׁ הִשִּׁיב לָהּ: 'דוֹ וּמִיִּסְט נִיט אִזְ דִּי אֵיִיגִינֵעַ זִיִּינֵעַן דִּי לַעֲצָטֵעַ'... [הֵאֵם אֶת לֹא יוֹדַעַת שֶׁהַקְּרוֹבִים הֵם אַחֲרוֹנִים?...]'

בְּפַעַם אַחֲרֵת הִזְדַּק רַבְּנוֹ מֶרֶן זַ"ל לְהַכְרַעַת רַבְּנוֹ הַחֲזוֹן אִישׁ זַ"ל, בְּעֶנְיֵן אֶתְרוֹגוֹ שֶׁל רַבְּנוֹ מֶרֶן הַגֶּר י"ש אֶלְיָשִׁיב זַ"ל.

לִפְנֵי לְמַעֲלָה מְשֻׁשִׁים שָׁנָה יָצָא רַבְּנוֹ מֶרֶן זַ"ל יַחַד עִם רַעֲוֹ וּשְׁכֵנוֹ, הַחֲבֵרוּתָא הַגֶּר ד' וִינְטֵרוֹיב זַ"ל, לְפָרְדֵּס אֶתְרוֹגִים תִּימָנִים, וְרָכְשׁוּ כִּמָּה וְכִמָּה אֶתְרוֹגִים.

לְאַחַר שֶׁהִפְרִישׁוּ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֻׁרוֹת, שָׁלַח רַבְּנוֹ מֶרֶן זַ"ל אֶתְרוֹג מִיֶּחֶד נָקִי וּמִהֶדֶר לְחוֹתְנּוֹ, רַבְּנוֹ מֶרֶן הַגֶּר י"ש אֶלְיָשִׁיב זַ"ל, שֶׁשִּׂמַּח מֵאֵד עַל הָאֶתְרוֹג.

בְּלִיל יו"ט רִאשׁוֹן שֶׁל סִכּוֹת שָׁבּוּ הַחֲבֵרוּתָא רַבְּנוֹ מֶרֶן זַ"ל וְהַגֶּר ד' וִינְטֵרוֹיב זַ"ל בְּצוּתָא, וְהַתְּעוֹרְרָה לָהֶם שֶׁאֵלָה אוֹדוֹת הַמַּעֲשֵׂר שֶׁהִפְרִישׁוּ עַל הָאֶתְרוֹגִים שֶׁקִּטְפוּ בְּפָרְדֵּס זֶה, מְשׁוּם שֶׁהֵם שָׁלְמוּ לְבַעַל הַעֲצִים לִפְנֵי שֶׁקִּטְפוּ אֶת הָאֶתְרוֹגִים מִהָעֵץ, וְאִפְשָׁר דִּהְיִי קָקֵנוּ אֶת הָאֶתְרוֹגִים בְּמַחְבֵּר, וְהֵם עֲשִׂרוּ אוֹתָם עִם אֶתְרוֹג שֶׁקֵּנוּ בְּתוֹלֵשׁ, וְנִכְנָס לְבֵית, וְהִנְנוּ כְּלָקוּחַ.

בְּצֵר לָהֶם הַחֲלִיטוֹ לְהַעֲלוֹת אֶת הַשְּׂאֵלָה לִפְנֵי רַבֵּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מֶרֶן הַחֲזוֹן אִישׁ זִיע"א. עִם בִּקְרָ, טָרַם הַנֶּץ, כְּשֶׁבָּאוּ לְתַפְלַת וְתִקְיָן בְּמַחֲצִתּוֹ שֶׁל הַחֲזוֹן אִישׁ זַ"ל, הִזְדַּרְזוּ לְהַצִּיעַ בְּפָנָיו אֶת הַשְּׂאֵלָה, תוֹךְ כְּדִי שֶׁהֵם מִצִּינִים שֶׁאֶחָד מִהָאֶתְרוֹגִים הִלְלוּ וְשָׁלַח לְרַבְּנוֹ מֶרֶן הַגֶּר י"ש אֶל לִירוּשָׁלַיִם, וְאִין אִף דְּרָף לְהוֹדִיעַ לוֹ עַל הַנִּדּוֹן שֶׁהַתְּעוֹרֵר עַל הָאֶתְרוֹג שֶׁבְּרִשׁוֹתוֹ.

הַכְרַעַת מֶרֶן הַחֲזוֹן אִישׁ זַ"ל הִיתָה שְׁנֵתָן לַעֲשׂוֹר אֶת הָאֶתְרוֹגִים בְּיוֹם טוֹב מִחֲדָשׁ, עַל אֶתְרוֹג שֶׁהוּא טָבֵל וְדַאי, זֹאת מְשׁוּם שֶׁאֶתְרוֹג מִזֵּן זֶה נִשְׁלַח לְרַבְּנוֹ מֶרֶן הַגֶּר י"ש אֶל לִירוּשָׁלַיִם, וּבִדְאִי הֶרְבִּים יִבְרְכוּ עָלָיו, וְיֵשׁ חֲשָׁשׁ עַל בְּרַפְתּוֹ וְקִיּוּם הַמִּצְוָה שֶׁל הֶרְבִּים, לָכֵן מִדִּינָא דְּגִמְרָא בְּעִרְבִין (דָּף לֵב) 'מוֹטָב שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲבֵר' וְכו', מִתֵּר לָהֶם לַעֲשׂוֹר בְּיוֹם טוֹב עַל אֶתְרוֹג שֶׁאִינוּ מִן הַמִּקֵּף.

הַגֶּר חֲקִיבְסְקִי וְהַגֶּר ד' וִינְטֵרוֹיב חֲשָׁבוּ אֶת זִמָּן תַּחֲלַת הַתַּפְּלָה ב'תַּפְּאָרֶת בַּחוּרִים' בִּירוּשָׁלַיִם. הַגֶּר ד' וִינְטֵרוֹיב הִזְדַּרְזוּ אֶל מַעוֹנוֹ שֶׁל בַּעַל עֵץ אֶתְרוֹגִים שֶׁהַתְּגוּרָר בְּסִבִּיבָה, אֲצִלוֹ מִצָּא אֶתְרוֹג שֶׁהֵנוּ טָבֵל וְדַאי, וְהִבְיָא אֶת הָאֶתְרוֹג אֶל מַעוֹנוֹ שֶׁל מֶרֶן

החזון איש. שם עשרו את האתרוג שנשלח לרבנו מרן הגר"ש זצ"ל מהאתרוג שהביא הגר"ד.

המוני בית ישראל, ובמרכזם תושבי שכונת 'חזון איש' בבני ברק, היו עולים מדי יום ביום אל מעונו של מרן הגר"ח זצ"ל בכדי לזכות לברך על ארבעת המינים המהדרים של רבנו.

נהרה מיחדת היתה שפופה בשעה זו על פניו של רבנו מרן זצ"ל, שהביע קורת רוחו מאהבת המצוות של עם הקדוש, החפצים להדר לברך על ארבעת המינים המהדרים הללו.

בספות של שנת תשע"ז, במהלך הנענועים של הקהל, ארע דבר מצער מאוד. הפטם של האתרוג עליו ברח רבנו מרן זצ"ל נפל. כפי הנראה היה דחק מדי גדול לזכות לברך עליו. בעקבות זאת נהפך האתרוג ל'חסר' ממש.

היה זה לאחר שברך רבנו מרן זצ"ל על ארבעת המינים, וקדם אמירת ההלל וההושענות. מחסר ברה נטל רבנו מרן זצ"ל אתרוג אחר להמשיך התפלה. מה נפלאות היתה תגובתו, אשר חרף כאבו העצום נזהר מאוד שלא לפגע הנוטל שעקב חסר זהירותו ארע המקרה המצער.

בהמשך היום דאגו לידיע את סוחר האתרוגים הר"ר משה נימן ה"י, שזכה לקרבה מיחדת אצל רבנו מרן זצ"ל. הרב נימן הזדרז להביא אתרוג חדש ומהדר מאוד, מזן 'חזון איש', כדי שרבנו יוכל לברך על אתרוג נאה כראוי.

תלמיד חכם מתושבי הסביבה, הג"ר מיכאל לסמן שליט"א, מספר: מדי שנה בשנה הייתי עולה אל הבית הגדול ברחוב רשב"ם, כדי לברך על ארבעת המינים של מרן רבנו זצ"ל. ויהי היום, ומחמת כמה עכובים הגעתי באחור קל. רבנו מרן זצ"ל קבל את פני בחביבות, באמרו שארבעת המינים כבר נמצאים בחדר למעלה. הגר"מ לסמן קבל את אשורו של רבנו לעלות למעלה לטל את ארבעת המינים. מה רבה היתה הפתעתו בראותו את רבנו מרן זצ"ל קם ממקומו ועולה בעקבותיו לקומת העליה.

'אמרתי לו שלא יטרח, ואדע להסתדר בעצמי, או שאחד מבני הבית יראה לי, מספר הגר"מ לסמן, 'אף רבנו מרן זצ"ל השיב לי בנימת פליאה, 'מה טרחה יש כאן, והלא זה מצוה!...' היה זה דבר פשוט וברור אצלו, שאדם זקן צריך לעלות ולטרח עבור אברך צעיר 'כי זה מצוה'.

ברשימות שנכתבו בשנת תשע"ז, מספר הכותב: ביום טוב הראשון של החג, ברח רבנו כדרכו על אתרוג מזן 'חזון איש', והלוב היה השנה בגבה של למעלה משלשה מטרים(!). כמו כן ההדסים היו של ג' עלים בקנה, והערבות היו מגדול מיוחד שאמרו שהעלים אינם נופלים, ועל ידי זה נתן להחזיק אותם 'דרך גדולם' ממש.

אחרי שברך, נענע בכל האתרוגים, מדבר בלמעלה משלשים אתרוגים! ביניהם כמה סוגים של זן מרוקאי, תימני ושלשה אתרוגים ששוקלים כל אחד כשלשה קילו בערך. כשסים את עבודת הנענועים, הרשה רבנו לשאר הקהל לברך על ארבעת המינים שלו, באמרו שהוא מקנה רק למי שהוא גדול, ורק ב'מתנה על מנת להחזיר'.

איה סופר שיבוא ויתאר את גדל השמחה העצומה שקרנה מזיו פניו של רבנו מרן זצ"ל בעת נטילת ארבעת המינים. עד שאמרו שמי לא ראה שמחתו בשעה זו, לא ראה שמחה של מצוה מהי....

למה לא הסכים הסטיפלר להעזר בכנוי בבניית הסכה?

לפנינו עדות מרטיטה, שנשמעה מפלי ראשון, הגאון המפרסם רבי שלום כהן זצ"ל, ראש ישיבת 'פורת יוסף': "מדת התמדתו של רבנו מרן זצ"ל מחיבת את כלנו לטל משהו מגדלותו, ולהתחזק ולהתרום בדרך. הרי לכם מעשה שהיה עמי לפני למעלה מארבעים שנה, בימים שבין יום הכפורים לחג הסוכות:

באותה העת לא היה נתן להשיג את ספריו של הסטיפלר זצ"ל אלא אף ורק בביתו שברחוב רשב"ם 10 בבני ברק. מאחר שהפצתי לרכש את ספרי ה'קהלות יעקב' שיצאו לאור באותה התקופה, נסעתי לביתו של הסטיפלר בבני ברק, ובקשתי לרכש את הספרים.

כשהגעתי למעון קדשו, אני מבחין בדמותו הקדושה של הגאון הקדוש הסטיפלר זצ"ל סוחב לבדו עצים וקרחים לסכה אותה הוא מתעתד לבנות בעשר אצבעותיו, לבדו, לקראת חג הסוכות הממשמש ובא.

נבהלתי ממש! חשבתי לעצמי: איך יתכן כדבר הזה? הסטיפלר הגדול, אשר שמו הזכר בסלידין בכל רחבי העולם היהודי, סוחב קרחים כבדים כבדו ובעצמו בצורה שקזו... לא זכרתי לעמד במחזה, הרהבתי עז ונגשתי אליו ושאלתי אותו: 'למה כבדו עושה את זה, הרי זה אינו לפי כבודו, ומדוע שבנכם רבי חיים לא יעשה זאת עבורכם?'

ענה לי מרן הקהלות יעקב זצוק"ל בהאי לישנא: 'הבן שלי לומד יותר טוב ממני, אני לא רוצה לבטל אותו מלמודו'...

והוא נורא למתבונן! - כבר אז ראינו מה היתה גדל התמדתו ושקדנותו הנוראה, ויגיעתו העצומה בתורה, עד שאביו הגדול זצ"ל לא הסכים לבטלו להגעים אחדים מלמודו, והעדיף לסחב בעצמו את הקרחים לסכתו... "סים הגר"ש כהן זצ"ל את עדותו.

בסכתו

חתנו הגר יצחק קולדצקי שליט"א מספר: מורי חמי מרן רבנו זצ"ל נהג להחמיר באכילת קזית של 'לכס' גם בקזית ראשון של סכות, כי זה נלמד מקזית של פסח. כפי שהוא מביא בספרו 'דרך אמונה' (עין פ"ו מהלכות תרומות ה"ב בבאור ההלכה ד"ה כהני). לשם כך היה צריך להשיג קמח שלא נתעשר על ידי הרבנות, שכן שם כבר היה מערב 'מעשר ראשון', ויש בעיה של 'לכס'. בפסח קבעו מקום 'למעשר ראשון' על כל הקמח, כדי שלא יהא מערב מעשר ראשון בקמח כלל, אבל מה יעשו בסכות? שמרו קמח מפסח עד סכות, כדי לאפות בסכות מקמח שלא התעשר כלל.

במשך כל ימי חג הסכות היה רבנו מרן זצ"ל מנצל כל רגע לשהות בתוך הסכה. דגמה לזה נתן לראות מהמעשה המפלא הבא:

באחד מימי חל המועד סכות ישב רבנו מרן זצ"ל בדרך ונהג בתורה הקדושה בסכתו. הכובע והחליפה של רבנו מרן זצ"ל היו תלויים בחדר הפנימי בבית.

כשהגיע זמן תפלת מנחה, פנה רבנו זצ"ל למקורבו הרה"ג רבי ישעיה אפשטיין שליט"א בבקשה מיחדת ולא שגרתית: 'אם אתה יכול להכניס את החליפה והכובע שלי שיהיו בתוך הסכה', בהסבירו: 'חבל לי על כל רגע לא להיות בסכה...' על מנת שגם רגע לבישת החליפה והכובע יהיו בתוך הסכה.

אחד הנכדים מספר: בסכות תשע"ט הגעתי לביתו של זקני מרן רבנו זצ"ל, וראיתי שסבא שקוע בלמודו בסכה. לא רציתי להפריע, והתישבתי ללמד בחדר הפנימי. לפתע הבחין רבנו שאני לומד בחדר הפנימי. נגש ואמר לי בנימת תרעמת: 'למה אתה לומד חוץ לסכה...' והוסיף בנימת תוכחה: 'היום סכות...'.

נכדו הגר"ג הוניגסברג שליט"א מספר: בשבת חל המועד סכות באחת השנים, נכנס רבנו מרן זצ"ל לסכתו והבחין בתמונתו של חמיו הגדול, רבנו מרן הגר"ש זצ"ל, התלויה בסכתו. בתמונה נראה מרן הגר"ש זצ"ל רכון על הגמרא שקוע בתלמודו. רבנו מרן זצ"ל פנה לרעייתו הרבנית ע"ה, שנכחה באותה העת בסכה: 'תראי איזו תמונה יפה שסבא לומד', ונכרה על פניו ההתרגשות מתמונת 'השקידה' שנגלתה נגד עיניו.

שאלות רבות בגדר 'מצטער' הגיעו במרוצת השנים לרבנו מרן זצ"ל, ולא אחת ארע שהביע מרת רוחו מעצם העלאת השאלה. 'איך יתכן שעל דברים של מה בכך רוצים אנשים לפטר עצמם ממצוה נשגבה זו', היה רבנו מרן זצ"ל תמה ולא הצליח להבין.

פעם ספר רבנו זצ"ל: 'פעם אחת ישנתי בסכה, ובאמצע הלילה הרגשתי כי מישהו שוכב על ידי. הייתי בטוח שזו בתי הקטנה חנה, שמתי ידי עליה, ואז קפצה חתולה. היא ראתה מקום נוח ונשכבה לידי...'.

שמחת בית השואבה

ישיבה פלוגית נקלעה למצב כלכלי קשה, מה שאים על המשך שגשוגה וקיומה. ראש הישיבה יצא למגבית חרום מיחדת אצל כלל ידידי ובוגרי הישיבה.

עם בוא חג הסכות הציע אחד ממנהלי הישיבה לבטל את ארוע שמחת בית השואבה המסרתי, אותו מקצת הישיבה מדי שנה בשנה, בכדי לגרם זעזוע אצל ידידי הישיבה, שישכילו על ידי כך להבין את חמרת המצב בו היא נמצאת.

קדם הכרזה על צעד שכזה, בקש ראש הישיבה לשמע את חות דעתו של רבנו מרן זצ"ל. רבנו מרן זצ"ל שלל זאת מכל וכל, והורה שלא לבטל משמחת החג.

ומענין לענין. מעשה מפלא ארע ביום הראשון של חל המועד סכות תשע"ז:

באותו בוקר הזמן רבנו מרן זצ"ל לשמש כסנדק בשלש בריתות. באחת הבריתות האב אחז את התינוק בזרועו והחל לומר פסוקי 'שמע ישראל' כנהוג, אך כשהגיע זמן מצות הברית, החל האב להתנגד לפתע לערוך את הברית. כפי הנראה נתפס בחרדה, תפס את התינוק וברח עמו לחוץ. אנשים רבים נסו לשכנע אותו, אך ללא הועיל. בינתיים הציעו לו לנוח עם רעייתו היולדת בבית סמוך.

במקביל, רבנו ברוך כי 'עוד היום יעשו לו את הברית לפני השקיעה'. ואכן בשלב מסים הניח האב למשפחה לערוך את הברית, וקראו לרבנו שוב שישמש כסנדק. ואכן רבנו הגיע והשמחה היתה רבה מאד. מכיון שהאב לא היה במקום, ברוך רבנו בעצמו "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו".

לאחר הברית פצחו הקהל בנגון "תהא השעה הזאת", בשמחה של מצוה.

כתיבה בחל המועד

רבנו מרן זצ"ל נהג שלא לכתב בחל המועד, אף לא חדושי תורה, וזאת תרף הנהגת רבו ודודו מרן החזון איש זצ"ל שכידוע טען שקתיבת חדושי תורה בחל המועד הוא בגדר 'דבר האבד' ומתיר לכתבם. רבנו מרן זצ"ל החמיר ואחז במנהג אביו שלא לכתב כלל בימי חל המועד.

הנהגתו זו שלא לכתב בחל המועד, אנו מוצאים גם במכתבו מלפני כמה עשרות שנים. בספר 'שיח דבר' הובאו חלופות אגרות ומכתבים בין רבנו מרן זצ"ל לרעו ראש ושיבת סלבודקא הגאון רבי דב לנדו שליט"א. באחת מתשובותיו של רבנו זצ"ל (מכתב ט') פותח רבנו את מכתבו: "ומחל לי על אחור מכתבי, הגם שקבלתי מכתבו בין כפור לסכות, אך כבר אמרו חז"ל בויקרא רבה על הפסוק 'ולקחתם לכם ביום הראשון' שהם ימי טרדא, ובחל המועד אי אפשר לכתב, ולכן לא עינתי בו עד כעת שיצאנו גם מידי ספק יום טוב שני".

יפה הגדיר אחד התלמידים, שאף משורות אלו של רבנו זצ"ל נתן ללמד כמה הלכות, בבחינת 'אפלו שיחת חלין של תלמידי חכמים צריכה למוד'. מההקדמה למכתב למדנו על 'מציאה' שמצא רבנו מרן זצ"ל ממדרש רבה, על הימים שבין יום הכפורים לסכות. מלבד זאת למדנו את קיום ההלכה שבחל המועד לא כתב רבנו זצ"ל אף לא בדברי תורה, ולמדנו עוד שרבנו זצ"ל נהג יום טוב שני במלאכות דאורייתא.

בשיחה לכתב-עת שקים תלמידו המבוקש הגאון רבי משה שמעון גרליץ שליט"א, לאחר הסתלקותו של רבנו זצ"ל, הרחיב בענין זה וספר בכתב לשונו: "צינתי פעם את ההגדרה שרבנו מרן זצ"ל נולד עם עט ביד. כך היו פני הדברים בפשוטם, ותמיד היה יושב וכותב חדושי תורה. כל ספר שהוציא לאור היה עובר עלידו אינספור תקונים והגהות, מחיקות והוספות, עד שיצאו הדברים ברורים וצלולים ומשמחים כנתינתם מסיני. עד כדי כך היה אוצר ספריו ענק וגדול, שרבנו אמר לי פעם שהוא עצמו אינו זוכר את כל הדברים המובאים בספריו, ובערב ימיו היה מבקש ממני לעזור לו למצא דברים שכתב בעבר בתוך ספריו, באמרו לי שאני יודע יותר טוב ממנו..."

"עם זאת, הקפיד שלא לכתב בשום פנים ואופן בימי חל המועד, לא בסכות ולא בפסח, וכך גם באסרויחג. ידועים ספורים על גדולי ישראל שהיו מרבים מאד בכתובות חדושי תורה, ולדגמה על הגה"ק רבי שלמה קלווגר זצ"ל מספר שהיה קושר את ידיו בשבת-קדש שלא יפסל חלילה באסור כתיבה מחמת רגילותו לכתב כל היום וכל הלילה, וכן מספר על הגה"ק מהר"ל דיסקין זצ"ל, אשר מרן הסטיפלר זצ"ל כותב עליו בספרו 'חיי עולם' שראו אצלו רוח הקדש בחוש, שבכל מוצאי שבת היה מתישב תכף ומיד להעלות על הכתב את החדושים שעלו בראשו במהלך השבת".

"רבנו היה נוהג בכל דבר כהכרעתו של דודו הגדול מרן ה'חזון איש' זצ"ל, שהיה אצלו 'פוסק אחרון', ורק במקום שלא הייתה הכרעה ברורה של החזון"א, היה נוהג פדעת אביו מרן הסטיפלר זצ"ל, או פדעת חותנו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל. לגבי הכתיבה בחל המועד ידוע שהחזון"א היה כותב חדושי תורה, אבל לעמת זאת הסטיפלר נמנע מלכתב בחל המועד. וספר רבנו, שכשנשאל הסטיפלר מדוע אינו כותב חדושי תורה כמו שהחזון"א נוהג, השיב בענות חן, שאצל החזון"א זהו דבר האבד אם לא יכתב את החדושים החשובים שלו, אבל הוא אינו בדרך זה..."

"רבנו יכול היה להורות לעצמו התר ולנהג כדרך של החזון"א שכתב חדושי תורה בחל המועד, בפרט שהיה לו כל כך חשוב לכתב עוד ועוד חדושי תורה כדרך בקדש דבר יום ביומו, עם זאת בחר לעצמו להמנע מן הפני כבוד המועד, למרות שהכתיבה בערה בעצמותיו באש קדש והיתה אצלו ראשונה במעלה. הנהגה נפלאה זו חזרה על עצמה בחל המועד סכות ופסח, וגם באסרויחג שהקפיד רבנו כמנהגו של החזון"א, וכן נהג אביו הסטיפלר, שלא לעשות מלאכה דאורייתא. פעם הייתי אצלו במוצאי אסרויחג, ותכף אחרי תפלת מעריב בצאת הכוכבים עלה עמי לחדרו וממש 'התנפל' על העט כמוצא שלל רב".

במקום המקדש

רבנו מרן זצ"ל הקפיד שלא ללכת לכתל המערבי בחג הסכות בעוד יום, אלא אך ורק לאחר רדת החשכה. זאת משום אותן דעות שנטילת ארבעת מינים בימינו בכתל המערבי הוא דאורייתא, "וחוששני שהארבעה מינים שלי אינם מהדורים מספיק, ושלא להכניס לספקות אני נוהג ללכת בלילה", כלשונו.

עם זאת, חמיו רבנו מרן הגר"ש זצ"ל הקפיד לילך בדוקא ביום, בכדי לנענע על הארבעה מינים שלו בכתל, ולצאת ידי שיטות אלו שנטילת ארבעת המינים בכתל בזמן הזה היא מדאורייתא.

באחד הפקודים של רבנו מרן זצ"ל בחל המועד אצל חמיו מרן הגר"ש זצ"ל, דבר עמו על מנהגו של רבנו הגר"ש זצ"ל לבוא בימי חל המועד אל הכתל המערבי ביום דוקא, שאז הוא זמן הקרבת הקרבנות, בכדי לקדם מצות "ולא יראו פני ריקם". והעיר לו חתנו רבנו מרן זצ"ל שהרי גם מי שיבוא בלילה עם הקרבנות והלך, ולמחר ביום הקריבו הפהלים, הרי קים מצות ראיה, ואם כן בימינו שלא מקריבים קרבנות, למה אי אפשר לבוא בלילה.

השיב לו מרן הגר"ש זצ"ל, שמפיל מקום צריך לבוא בזמן שראוי להקריב, והינו ביום. וכן ה'טורי אבן' כבר מזכיר זאת.

ומענין לענין:

מספר בנו הגר"ש קניבסקי שליט"א: מדי חג בחג היו אאמ"ר זצ"ל ואמא הרבנית ע"ה נוסעים לעיה"ק ירושלים לכתל המערבי ולבקור מיחד בבית הסבא, רבנו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל.

מה נפלאות היתה הנהגת אאמ"ר זצ"ל בנסיעות אלו. פעמים רבות היה מתאמץ מאד לא להרדם, ובשנים האחרונות, כאשר גברה עליו חלשתו, היה מתאמץ בכחות לא לו שלא לנמנם אף לא לרגע קטן, וזאת משום שנמנע מלישון חוץ לסכה. והיה אומר שאף על פי שעל פי דין זה מתר, כדין הולכי דרכים, מכל מקום הוא חפץ להחמיר בזה.

הסתלקות הרבנית ע"ה בשבת חל המועד סכות תשע"ב

בימי חוה"מ סכות מצינים בכל תפוצות ישראל את יום סליקה של אמן של בנות ישראל, הרבנית הצדקנית מרת בת-שבע אסתר קניבסקי ע"ה, אשת מרן רבנו זצ"ל, ובתו של רבנו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל.

לא נתן במסגרת מצמצמת זו להקיא את אישיותה הכפירה של מי שנשאה על שכמה עלן של אלפי ורבבות עמך בית ישראל. נביא בקצרה את קורותיה בימי חג הסכות תשע"ב, האחרון לחייה:

בליל ששי, מוצאי יום טוב הראשון של סכות תשע"ב, נסעו רבנו מרן זצ"ל ורעייתו הרבנית ע"ה לבקור אצל אביה, רבנו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל. במשך למעלה מעשרים דקות ישבו ושווחחו בסכתו. בני ביתה מעידים, כי בדרך כלל כאשר הנסיעות לירושלים התקיימו בליל ששי, היתה הרבנית נמנעת מלהצטרף לנסיעה זו, שכן היתה טרודה בהכנות לשבת הממששת ובאה. בשנה זו, בנגוד לדרך כל השנים, הביעה רצונה להצטרף לנסיעה.

מספר הרב שלמה פרויליך שליט"א, שנוכח בבית רבנו מרן הגר"ש זצ"ל בבקור הנ"ל: עם תם הבקור ירד רבנו מרן זצ"ל מבית חמיו, וכלם ירדו בעקבותיו. עם זאת, הרבנית קניבסקי ע"ה נשארה לשבת סמוך לאביה, והיה נראה שאינה מסוגלת לעזב אותו. ישבה ולא עזבה...

בנה, הגאון רבי יצחק שאול שליט"א, עלה אליה מלמטה, ואמר: 'אמא, אבא מחכה'. הרבנית ע"ה תפסה את ידו של אביה, מרן זצ"ל, ואמרה: 'אבא, רוצים לקחת אותי ממך!...' - אמר לה מרן הגר"ש זצ"ל: 'מה אפשר לעשות, רבי חיים מחכה לך למטה'...

'לא היתה כזו תופעה מעולם', מתאר הרב שלמה פרויליך, 'מעולם לא תפסה כף הרבנית ע"ה את ידו של אביה מרן זצ"ל, ואף לא התבטאה כף. היה זה דבר חריג מאד, ובתחלה תלינו זאת בראותה את מצב בריאותו וחלשתו של אביה זצ"ל'.

למחרת ספרה הרבנית ע"ה באזני אחת מבנות ביתה: היינו יותר מעשרים דקות, ודברנו, אבא (רבנו הגר"ש) היה כל כך חלש, שאפלו להרים עינים להסתכל בפנינו לא היה יכול. דברנו וראשו היה כפוף ועיניו למטה.

בסעודת שבת חל המועד בבקר, אחרי תפלת ותיקון, הוסיפה הרבנית וספרה באזני הגר"א אליהו מן שליט"א שאביה מרן הגר"ש זצ"ל אמר לבעלה חדוש בהלכות ברכה אחרונה, ופרטה מה שנאמר, ורבנו מרן זצ"ל אשר את דבריה. כששאל הגר"א מן את רבנו האם זה דין מסכם, הקדימה הרבנית והגיבה: 'אם אבא שלי אמר, זה מסכם!'

אחרי ברכת המזון נגש אליה אחד המקורבים לשאל מה שלום מרן הגר"ש אלישיב, ומה היה בדיוק. ושוב חזרה וספרה באזניו מה שדברו עם אביה בבקורם. והוסיפה וספרה שבקשה ממנו שיברך אותה שברכותיה תתקיימנה, שכן נשים רבות באות להתברך מפיה. ומרן הגר"ש ענה לה שאם ממשיכים כל הזמן ומרבים לבוא, הרי זה סימן שהברכות כבר מתקיימות... ושוב שבה ואמרה בדאגה, שלא יכול היה להרים את הראש להסתכל אליהם, רק הזיז את עיניו אליהם קצת.

לאחר מכן ירדה הרבנית לתפלת מנחה גדולה בבית הכנסת 'לדרמן'. מספר נכדה הגר"ג הוויגסברג: באותה התפלה התפללו עמה הבנות של הרה"ג רנ"ר שליט"א, שמאד העריכה אותן, והן עבדו במפעל שכל העובדות בו הן חרדיות. בעל המפעל אינו שומר תורה, ורצה שיעבדו בחל המועד, והרבנית אמרה להן שתתנגדנה. בעל הבית הסכים להתפשר שתעבדנה בחל המועד חצי מהזמן שעובדות תמיד. הרבנית אמרה להן שתארגנה את כל העובדות שכלן יחד תאמרנה לו שאינן מוכנות לעבד בחל המועד, ואם יראה שכלן מתנגדות יסכים לוותר. במנחה האחרונה בחייה נגשו אליה הבנות הנ"ל ויבשרו לה ששמעו בעצתה, ואכן בעל הבית ותר לגמרי על העבודה בחל המועד. וכל כך שמחה והתרגשה, עד כדי כך שאמרה להן שגרמו לה ענג שבת ושמחת יום טוב...

אחר זה נגשה אליה בחורה יתומה ממשפחה טובה, ואמרה לה שהיום מלאו לה שלשים שנה, ובקשה ברכה לזווג הגון. היא ברכה אותה בדרך בחמימות ומעמק הלב שתתארכ במהרה, ומיד למחרת קבלה הצעת שידוך מצינת והתארכה. וגם עוד כמה בנות ונשים באו להתייעץ ולהתברך, ולכל אחת ענתה במאור פנים.

אחר זה עלתה לבית, ובקשה להתחיל לערוך סעודה שלישית, אך קדם לכן רצתה להשלים את פרקי התהלים שרגילה לומר. והנה תוך כמה רגעים הסתלקה בפתע פתאום לחיי העולם הבא, כשספר התהלים בידה.

בעת מאמצי ההחיה של כחות ההצלה בביתה, התאספו רבים לומר תהלים בבית הכנסת 'לדרמן' הסמוך, אך באמצע התפלה הודיעו שנגזרה הגזרה בפתאומיות.

ספר חתנא דבי נשיאה, הגר"א דאפשטיין שליט"א:

הייתי אצל מורי חמי מרן זצ"ל באותה שבת חל המועד, והוא ישב בסכתו ולמד שלחן ערוך חשן משפט עם הנושאי כלים. לפתע עבר הקול שהרבנית התעלפה ונראית מאד לא טוב. תוך דקות הגיעו אנשי הצלה והחלו בהחיה. בקשו ממני שאכנס לישב בסכה לצדו של מורי חמי זצ"ל, שישב באותם רגעים לבדו בסכה ולמד. נכנסתי לסכה והשתוממתי, ראיתי אותו שקוע בלמודו, כביכול לא קורה כאן כלום. הוא היה מעדכן בחמרת המצב, וידע היטב שעושים לה כעת החיה, אך הוא יושב ולומד, שקוע באמצע הפתחי תשובה, כאלו לא מתרחש כאן מאומה.

כְּשֶׁנִּכְנַס הָרוּפָא לְבֶשֶׁר לוֹ שֶׁהִרְבֵּנִית הִסְתַּלְקָה לְבֵית עוֹלָמָה, וְאֵין יוֹתֵר מִה לַעֲשׂוֹת, הוּא סָגַר אֶת הַשׁוּ"ע חֲשׁוֹן מִשְׁפָּט וּפְתַח שׁוּ"ע יוֹרָה דְּעָה הַלְכוֹת אֲבָלוֹת וְלָמַד... שֶׁהָרִי בְּשִׁבְתָּ לֹא מֵתֵאָבְלִים, אִזּוּ הוּא הַמְּשִׁיךְ לִלְמַד מִה שֶׁאִפְשָׁר...

'לִית דִּין בַּר נֶשׁ, אִי אִפְשָׁר לְהִבִּין זֹאת', מֵתָאֵר אֶחָד מִתְלַמְּדֵי הַקְּרֹבִים, שֶׁכֵּן הָיָה זֶה אֲסוֹן אִישִׁי גָדוֹל בְּיוֹתֵר לְרַבְּנֵנוּ, וּבִצָּאת הַשְּׁבֵת פָּרַץ בְּכִי מִטְּלָטֵל, וְאֲבָלוּ זַעַק לְשָׁמַיִם. אֲבָל כָּל רִגְשׁוֹתָיו הָיוּ מְנַתְּבִים וְסִלּוּלִים לְרִצּוֹן הַקָּבָ"ה, לְהַלְכָה הַצְּרוּפָה, וּבִשְׁבֵת, כְּאֶשֶׁר כָּחוֹת הַהֲצֵלָה רוֹכְנִים לְהַחְיּוּתָהּ, הוּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹקֵעַ בְּלִמּוּדוֹ, וְשׁוֹם דָּבָר שֶׁבְּעוֹלָם לֹא יִזְיוּ מִדְּבָר ה'.

עִם צֵאת הַשְּׁבֵת פְּשֻטָה הַשְּׁמוּעָה הַנּוֹרָאָה בְּכָל תְּפִוצוֹת הָעוֹלָם הַיְּהוּדִי, וַיִּכְבְּנוּ אוֹתָהּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְכַבּוֹד גָּדוֹל עָשׂוּ לָהּ בִּפְטִירָתָהּ. לְיוֹתֵהּ הַתְּנַהֲלָה בְּכַבְדּוֹת וּבִצְפִיפוֹת, כְּאֶחָד מִגְדוּלֵי הַדּוֹר, עֲשָׂרוֹת אֲלָפֵי מִשְׁתַּתְּפִים וְאוּלֵי לְמַעְלָה מִכָּן, כָּלֵם הָיוּ הַמוֹמִים וּמְזַעְזָעִים. מִחֲזָה שְׂכֵנָה לֹא זָכוּר מִימֹת עוֹלָם, לְוִיָּה כָּל כָּן הַמוֹנִית וְרַבַּת מִשְׁתַּתְּפִים שֶׁל רַבֵּנִית - וּבִזְכוּת עֲצָמָה - עִם שְׁהִיָּתָהּ בַּת גְּדוּלִים וְאִשָּׁת גְּדוֹל.

כַּדְּבָרִים הַלָּלוּ, מוֹסִיף הַגֵּרָא"ד אִפְשָׁטִיין וּמַסְפֵּר, רְאִיתִי בְּשַׁעְתּוֹ בַּעַת סְלוּקוֹ שֶׁל אֲבִיו מֵרֵן הַקְּהֵלוֹת יַעֲקֹב זצ"ל. וְכָן הָיָה הַמַּעֲשֶׂה: לִקְרֹאת סוּף סְעוּדַת שְׁבֵת הִגִּיעַ שְׁלִיחַ מִבֵּיתוֹ שֶׁל מֵרֵן הַסְטִיפֶלֶר לומר לְרַבְּנֵנוּ מֵרֵן זצ"ל שֶׁהִמְצִיב מֵאֵד קֶשֶׁה, וְאֵלוּ הֵן הַדְּקוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת, וְכֵדָאִי שִׁיזְדָּרוּ לְהִגִּיעַ. כָּלֵם הַחֲלוּ לְרוּץ בְּהִילּוֹת. אֵךְ בָּנוּ יַחֲידוֹ, רַבְּנֵנוּ מֵרֵן זצ"ל נֹתֵר עַל יִשְׁבּוּ, בְּמֵלֵא יִשׁוּבַּת הַדַּעַת, וְאָמַר: 'רַגַע, עוֹד לֹא אֲכַלְנוּ אֶת הַקּוֹמְפוֹט'... אֲצֵל רַבְּנֵנוּ סְעוּדַת שְׁבֵת, עֲנָג שְׁבֵת, זֶה הַלְכָה! וְלֹא זִזִּים מִהַלְכָה בְּכָל מִצְבָּ. לָכֵן צָרִיךְ קִדְּם לְסִימָה סְעוּדַת שְׁבֵת. וְאֵכֵן מִיד הַזְּדָרְזוּ לְהַבִּיאַת אֶת הַמִּנְהָ הָאֲחֵרוֹנָה, רַבְּנֵנוּ בְּרַךְ 'בְּרַכַּת הַמִּזּוֹן' בְּאוֹתָהּ צוּרָה בַּה רִגִּיל לְבָרַךְ תְּמִיד, לֵלֵא שׁוֹם שְׁנוֹי וְתוֹזוּזָה, וְרַק כְּשִׁסִּים הִלָּךְ בְּמַהֲרִיּוֹת לְבֵית אֲבִיו, וְכִשְׁהִגִּיעַ בְּדִיוֹק הַחֲלָה יִצִּיאַת הַנִּשְׁמָה.

הָרוּפָא אָמַר שֶׁמֵּרֵן הַסְטִיפֶלֶר הִשִּׁיב אֶת נִשְׁמָתוֹ, וְלֹא עָבַר שְׁבָרִיר שְׁנֵיָה וְרַבְּנֵנוּ מֵרֵן זצ"ל סוֹבֵב אֶת הָרֹאשׁ וְאָמַר: 'אֵין מִסְתַּכְלִין בְּפָנֵי הַמֵּת'. לְאַחַר מָכוֹן, בְּמִשְׁךְ כָּל הַשְּׁבֵת רַבְּנֵנוּ כְּבִיכּוֹל הַתְּנַתֵּק מֵהָאֲסוֹן הַנּוֹרָא, וּמִיד קִשְׁיָצָאָה שְׁבֵת פָּרַץ רַבְּנֵנוּ מֵרֵן זצ"ל בְּכִיָּה נּוֹרָאָה.

רַבַּת הָאֲתֵרוּגִים' שֶׁל הַרְבֵּנִית ע"ה

אֶחָד מִהַדְּבָרִים שֶׁהִכְפּוֹ לְנִכְסֵי צֶאֱן בְּרָזֵל אֲצֵל רַבִּים מִהַמוֹנִי עִמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל דִּי בְּכָל אֲתֵר וְאֲתֵר, הִיא 'רַבַּת הָאֲתֵרוּגִים' הַמְּפָרֶסֶמֶת שֶׁל הַרְבֵּנִית ע"ה. בְּשַׁעְתּוֹ הַתְּפָרֶסֶמָה כְּתִבָּה מִרְתֵּקַת בְּאֶחָד מִכְתָּבֵי הַעַת, הַסּוֹקֶרֶת אֶת דְּבַר פְּרִסוּמָה שֶׁל 'רַבַּת הָאֲתֵרוּגִים'. לְתוֹעֵלַת הַקּוֹרְאִים בַּחֲרֵנוּ לְהַבִּיאַת בִּזָּה כְּמַה שׁוֹרוֹת נִבְחָרוֹת:

ר' הִיָּתָה בַּת בֵּית אֲצֵל הַרְבֵּנִית קִנְיָבְסְקִי ע"ה, וְגַם שְׁתַּפָּה לְאַסְפֶּקֶת מְלֵאִי שֶׁל רַבַּת אֲתֵרוּגִים. כִּדִּי שֶׁנִּקְבַּל מִשָּׁג אִזּוּ כְּמוֹת שֶׁל רַבָּה צָרִיךְ, מִסְפֶּרֶת ר' כִּי בְּמִמְצַע חֲלָקָה הַרְבֵּנִית שְׁלִשִׁים וְחֲמֵשׁ מְנוֹת לְיוֹם... לֹא קֶשֶׁה לְחַשֵּׁב כְּמַה מְנוֹת שֶׁל רַבַּת אֲתֵרוּגִים צָרִיךְ מִסְכּוֹת עַד סְכּוֹת...

הַרְבֵּנִית ע"ה הִיָּתָה מְכִינָה לְאַחַר סְכּוֹת מְרַקַּחַת שֶׁל אֲתֵרוּגִים, אֲבָל בַּחֲנֻכָּה הָיָה הַמְּלֵאִי אוֹזֵל, וְהִיא נִהְגָה לְגַיֵּס אֶת בְּנוֹת מִשְׁפַּחְתָּהּ שֶׁפְּתַחוּ בְּמִבְצָע שֶׁל אֲסוּף אֲתֵרוּגִים, וְהִכְנִינוּ מֵהֶם רַבָּה. בְּפִוְרִים שׁוּב הָיָה נִגְמָר גַּם הַמְּלֵאִי הַזֶּה, וְאִזּוּ הִיָּתָה הַרְבֵּנִית שׁוֹלַחַת אֶת כָּלֵם לר', שֶׁבְּבִיתָהּ גַּם גַּמ"ח לְרַבַּת אֲתֵרוּגִים.

בְּאוֹתָהּ שַׁעַה הַבִּינָה ר' וְהִכְנִינוּ כָּל בְּנֵי בֵּיתָהּ שֶׁל ר' שֶׁאֲצֵל הַרְבֵּנִית נִגְמָרָה הַרְבֵּה. ר' הִיָּתָה מִסְפֶּקֶת לָהּ מְלֵאִי חֲדָשׁ, וְכָן הִיָּתָה רַבַּת אֲתֵרוּגִים לְאַרְךָ חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה לְכָל הַיּוֹלָדוֹת. לֹא פִעַם הָיָה אִפְשָׁר לְמַצָּא מַעַל דְּפִי הַעֲתוֹן קְרִיאָה לְמִי שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ אֲתֵרוּגִים שֶׁבְּרָכוּ עֲלֵיהֶם בְּחַג הַסְּכּוֹת, לְהַבִּיאַם לְצָרֶךְ הַכֶּנֶת רַבַּת הָאֲתֵרוּגִים.

בְּשָׁנַת תשס"ט, אַחַת מִתְלַמְּדוֹת סְמִינַר הָרֵב וּלְרָף עֶרְכָּה מַחְקֵר מְקִיף בְּנוֹשָׂא הָאֲתֵרוּג וְרַבַּת הָאֲתֵרוּגִים. בֵּין דְּפִי עֲבוּדָתָהּ נִמְצָא מִה שְׁמוּבָא בְּסִפֵּר 'הַלֵּל יוֹדוּד': "הַמְקֶשֶׁה לִילֵד, סָגְלָה לָהּ שְׁתֵּאֵכֵל מְרַקַּחַת מֵאֲתֵרוּג שֶׁקִּימּוּ בּוֹ מִצְוֹת אֲרֻבָּעָה מִיָּנִים, שְׁתֵּלֵד בְּרוּחַ וְלֹא בְצֵעַר, וְנִצָּא הַיּוֹלֵד בֶּרֶקִימָה לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. מוּבָא בְּסִפֵּר 'בְּרַכַּת דָּוִד' שֶׁרַבִּי חֲנִינָא הָיָה מוֹנֶה מַעֲלוֹת וּמִצְוֹת רַבּוֹת בְּאֲתֵרוּג, וְאַחַת מֵהֶן: אֲתֵרוּג סָגְלָה בְּדוּקָה וּמִנְסָה לְאִשָּׁה שְׁתֵּלֵד בְּנִקְל".

אוֹתָהּ תְּלַמִּידָה הִלְכָה תוֹךְ כִּדִּי הַכֶּנֶת הָעֲבוּדָה אֶל הַרְבֵּנִית בַּת שָׁבַע קִנְיָבְסְקִי ע"ה, כִּדִּי לְצָרֶף אֶת דְּבָרֶיהָ אֶל דְּפִי הָעֲבוּדָה. הַרְבֵּנִית הַסְּפִימָה בְּחִפְץ לֵב לַעֲנוֹת לְתַלְמִידָהּ. וְכָן הַתְּנַהֲלָה הַשִּׁיחָה בִּינִיָּהּ, כְּשֶׁלֶשׁ שָׁנִים קִדְּם הַסְּתַלְקוֹת הַרְבֵּנִית: תְּלַמִּידָהּ: מִתִּי הַרְבֵּנִית הַתְּחִילָה לַעֲשׂוֹת אֶת הַרְבֵּה? הַרְבֵּנִית: לְפָנֵי הַרְבֵּה שָׁנִים. אֵנִי לֹא זוֹכֶרֶת בְּדִיוֹק כְּמַה.

תְּלַמִּידָהּ: בְּעֻקְבוֹת מַה הַתְּחִילָה הַרְבֵּנִית לַעֲשׂוֹת אֶת הַרְבֵּה? הַרְבֵּנִית: שְׁמַעְתִּי שֶׁבְּעָלִי אָמַר שֶׁזֶה טוֹב לְלַדָּה קֵלָה.

תְּלַמִּידָהּ: מַהִי כְּמוֹת הַרְבֵּה שֶׁהַרְבֵּנִית מְכִינָה כְּיוֹם? הַרְבֵּנִית: הַמוֹן, הַמוֹן, קֶשֶׁה לְדִיק בְּמִסְפֵּר, אֲבָל בּוֹדָאִי כְּמַה אֲלָפֵי מְנוֹת. תְּלַמִּידָהּ: מַהִיכֵן גַּם לְרַבֵּנִית כָּל כָּן הַרְבֵּה אֲתֵרוּגִים? הַרְבֵּנִית: מִכָּל הַבָּנִים, הַנְּכָדִים, הַנִּינִים, כָּלֵם מְבִיאִים אֶת הָאֲתֵרוּגִים שְׁלֵהֶם.

תְּלַמִּידָהּ: הָאֵם הַסָּגְלָה יְדוּעָה בְּקֶרֶב הָאֲנָשִׁים? הַרְבֵּנִית: כּוֹן, מֵאֵד, כָּלֵם בָּאִים לְקַחַת. אֵף אַחַת לֹא רוּצָה לְלָדָת בְּלִי אֲתֵרוּג. תְּלַמִּידָהּ: מִתִּי בְּדָרֶךְ כָּלֵם בָּאִים לְקַחַת? הַרְבֵּנִית: תְּמִיד, אֲפִלּוּ בְּאִמְצַע הַלִּילָה מְעִירִים אוֹתָנוּ, דּוֹפְקִים בְּדִלְתָּ וּמִתְנַצְּלִים שֶׁהָאִשָּׁה לֹא רוּצָה לְלָכָת לְבֵית הַחֲוּלִים בְּלִי אֲתֵרוּג.

תְּלַמִּידָהּ: הָאֵם הָאֲנָשִׁים בָּאִים אַחַר כָּן לְסַפֵּר עַל יְשׁוּעוֹת שֶׁרָאוּ? הַרְבֵּנִית: כָּל הַזְּמַן! מֵאוֹת שָׁל אֲנָשִׁים. בְּבֵית הַחֲוּלִים 'מַעֲנִי

ה'שועה' לא רוצים שתבוא אשה ללדת בלי אתרוג. כלם שם מכירים את זה מצין.

תלמידה: האם גם מחו"ל באים לקחת? הרבנית: בוודאי! אני גם שולחת לשם הרבה רבה.

תלמידה: האם הרבנית שמעה ספור ו'שועה' מיוחד? הרבנית: כן. פעם הגיע לכאן רופא גדול מאמריקה. בדיוק בשעה שהוא היה כאן, באו הרבה אנשים לבקש ממקחת האתרוגים. הוא עקב אחרי התופעה, ורצה לדעת מה פשר הדבר. ספרתי לו על סגלת האתרוג, ואז הוא אמר שהוא רופא שמתעסק במיוחד עם סבוכי לדה קשים. הוא בקש ממני שאצייד אותו ברבה, שיוכל לקחת אתו. נתתי לו צנצנת מלאה, והוא חזר לחו"ל. אחר כך הגיעו אלי שמועות שזה עוזר לו באופן מיוחד, והרופא הודה שזה משהו לא רגיל שאי אפשר לתאר. יום אחד, בתקופה שלאחר פסח, פתאום הופיעה בביתי אשתו של אותו רופא. היא ספרה לי שנקתה לפסח את המקפיה, וראתה שם חבילה שלא ידעה מהי. רק אחר כך כשכבר היה מאחר מדי, נודע לה כי בעלה הרופא הטמין את אוצר הרבה בפנה צדדית במעמקי המקפיה. בשעת הנקוי החליטה שהחבילה אינה חשובה, וזרקה את זה. אחרי פסח הרופא חפש את הרבה, וכמובן לא מצא... הוא כעס על שהשליכה את החבילה היקרה, ושלח אותה מיד לישראל כדי לבוא אלי ולהשיג בשבילו רבה. הרופא הזהיר אותה שהיא לא נכנסת הביתה בלי רבת אתרוגים..."

הושענא רבה

יום הושענא רבה אצל רבנו מרן הגר"ח זצ"ל הרגש היטב. הוא הקפיד שלא לעלות על יצועו בכל הלילה, והיה יושב בספתו והוגה בתורה.

על גל הקפדתו בענין זה נוכל להבחין מהמעשה הבא: באחת השנים נכנס יהודי פלוני והתאוון באזני רבנו מרן זצ"ל: 'ישנתי בליל הושענא רבה בספתי, ולפתע באה חלדה ונשכה אותי בשפתים'. הטעים היהודי והסביר: 'נשיכת חלדה בשפתים היא דבר מסכן, ונאלצתי להתפנות לטפול רפואי דחוף בבית החולים'. מה הפתע הלה מתגובתו של רבנו זצ"ל שלא אחרה לבוא: 'כי בהושענא רבה לא ישנים'.

נכדו הגר"ג הוניגסברג מספר בספרו: 'מראה מרנין כל לב זכינו לראות בהושענא רבה, ערב שמחת תורה תשע"ט, בשעות אחר הצהרים. לאחר שסיים רבנו לקרא שנים מקרא ואחד תרגום של פרשת וזאת הברכה, עם פרוש רש"י, וסיים גם את הספרי, נעמד רבנו מול ארון הספרים וחפש מדרשים על פרשת וזאת הברכה, כילקוט שמעוני ומדרש רבה ומדרש תנחומא, ואמר שהיום מסיימים את כל התורה... וכל זה לאחר שהיה ער כל הלילה, וכמעט שלא ישן בבקר...

כשיש הצעת שדוך לא מחכים!

כאמור, רבנו מרן זצ"ל הקפיד ביותר שלא לצאת מחוץ לסכה מלבד לדברי הכרח ממשי.

מעתה יובן אפוא מה רבה היתה פליאתנו כאשר באחת השנים בצהרי יום הושענא רבה אנו שומעים דפיקות בדלת בית הורינו ברחוב חזון איש 5 בבני ברק. בפתח אנו מבחינים בדמותו של דודנו הגדול, מרן רבנו זצ"ל, שהגיע ללא כל הודעה מקדמת לבקור פתע, באמרו כי דבר מה לו אל אבינו זצ"ל.

אאמו"ר הגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל הזדרז לקבל את פני גיסו הגדול, ולא הסתיר את פליאתו הגדולה, לצד התרגשותו הרבה מהזכות הגדולה שמרן זצ"ל טרח במיוחד ביום חתום הדין למעונו.

לאחר דברי הנימוסין כמקבל, פתח רבנו מרן זצ"ל באזני אאמו"ר זצ"ל ואמר שהגיע בכדי להציע שדוך לאחד מאחי שליט"א. אאמו"ר שמח למשמע הדברים, אלא שלא זכר שלא להביע פליאתו על פשר הדחיפות והבהילות, לטרח בעצומו של יום הושענא רבה, והרי לא מסתבר שיש כאן מקום לחשש של 'שמה יקדימו אחר', בזמן זה של הושענא רבה ושמחת תורה, טען באזני גיסו. אלא שמרן זצ"ל הסביר, שכאשר ישנה הצעת שדוך, אזי לא מחכים!

כעין זה אנו שומעים מדודי, הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, שמספר: היה זה באחד מימי ששי הגשומים, בעצומם של ימי החורף. השבת נכנסת מקדם, וסדר הלמוד הקבוע שלי עם גיסי מרן זצ"ל נקבע לשעות הבקר המקדמות. באמצע למודנו הגיעה לפניו הצעת שדוך שהתאימה לבחור יתום.

לאחר שסימנו ללמד, התפלל רבנו מרן זצ"ל את תפלת המנחה, ומיד יצא בעצמו לבית האלמנה, להציע את השדוך לבנה היתום, בהסבירו שהצעות שדוך אסור לדחות.

כדברים הללו מספר מקרבו הגר"ר צבי יברוב שליט"א: יום אחד הגיע רבנו זצ"ל לביתו של רבי משה כהן, גבאי בית הכנסת 'לדרמן'. בני הבית מסרו לו שרבי משה נמצא כעת בבית הכנסת. כשהגיע רבנו לבית הכנסת, פגש בבנו של רבי משה ושאלו היכן אביו, הבן השיב שאביו נמצא כעת על גג בית הכנסת, מתקן את דודי הפים.

רבנו מרן זצ"ל המתין ליד הסלם שדרכו עלה רבי משה אל הגג, וספר בידו. לאחר המתנה של רבע שעה, כשראה רבנו שרבי משה מתעכב מלדת מהגג, טפס רבנו זצ"ל בעצמו ועלה על הסלם, שהיה גבוה וארוך, עד לגג. מה גדולה היתה הפתעתו של רבי משה כשראה את רבנו מרן זצ"ל בכבודו ובעצמו על גג בית הכנסת...

'מה עושה רבי חיים על הגג', שאל בפליאה. ורבנו מרן זצ"ל השיב לו: 'באתי להציע לך הצעת שדוך לבתך!' רבי משה תהה בפליאה, מדוע טרח רבנו לעלות אל הגג ולא המתין עד לאחר שיירד מן הגג. רבנו הסביר לו: 'כשיש הצעת שדוך לא מחכים!'

ומענין לענין: הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א מספר:

היה זה לפני עשרות שנים. ביום הושענא רבה עם בקר הצרכתי לטפל בענין 'שלום בית' אצל יהודי פלוני, שידעתי שיש לו חרות עם רבנו מרן זצ"ל.

פניתי למעונו של רבנו זצ"ל להועץ בדעתו, כדי שאדע איך לפעל ומה נכון לעשות במקרה זה.

באותה הזדמנות אמר לי רבנו זצ"ל דבר יסודי ויפה. אמרו רבותינו (בראשית רבה נד, א) על הפסוק "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלם אתו", אויביו זו אשתו. ותמה רבנו, שלכאורה יש מקום להבין איך נתן להגדיר את אשת האדם כאויבו, והלא אנו מברכים את החתן והכלה שיהיו ביניהם 'אהבה ואחוה שלום ורעות'. אלא אמר רבנו זצ"ל יסוד גדול: לפי דרכי הטבע, כאשר שני בני אדם נמצאים במעמד שוה, והם שתפים בכל דבר וצריכים להחליט יחד בכל, באכל, בילדים וכו', אמורה להיות ביניהם איבה גדולה, ואמורים הם להיות האויבים הגדולים ביותר. אך כאשר עושה האדם את רצון הקב"ה, והקב"ה רוצה בדרך, אזי 'גם אויביו ישלם אתו', ה' משלים אותו עם אשתו, וגם אשתו משלימה עמו.

משנה תורה בהושענא רבה

רבנו מרן זצ"ל נהג לומר משנה תורה לבד בביתו, ואף פעם לא ירד לקריאת התורה בבית הכנסת שלו. כך היה נוהג מאז ומעולם.

בשמחת תורה

יום שמחת תורה היה יום חגו של רבנו מרן זצ"ל. ביום זה נכרה שמחתו העצומה של רבנו זצ"ל עם התורה הקדושה, אהובת לבו ומשוש חיו.

חדי עין יכלו להבחין גם בשמחת המצוות העצומה ודקדוק ההלכה של רבנו מרן זצ"ל. בשנים האחרונות הביאו לרבנו מרן זצ"ל 'ספר תורה' זעיר אותו הוא החזיק על לוח לבו בעת ההקפות, שכן קשה היה לו להחזיק ספר תורה רגיל מפאת כבדו. כך גם יכל רבנו מרן זצ"ל לשבת על מקומו בזמן שרוקדים המתפללים עם ספרי התורה ולא נצרך לעמד זמן רב לארוך כל זמן הרוקדים.

ספר תורה זעיר זה נכתב עם כל ההדורים והובא לרבנו זצ"ל על ידי מקורבו רבי אברהם ישעיה שטרן שליט"א. לספר התקנה שרשרת מזקבת ששמרה על הספר. רבנו הביע שמחה גדולה באמרו כי 'זהו ספר תורה של מלך', והיה מתבטא כי כבר יש ספר תורה מוכן למלך המשיח, והוא כבר יכול לבוא...

נכדו חביבו, הרה"ג רבי יעקב ישראל קניבסקי שליט"א, ספר: בשנים האחרונות בשמחת תורה, עם תם ההקפה הראשונה בבית הכנסת 'לדרמן', היה רבנו מרן זצ"ל עולה לביתו. עם זאת היה רבנו מזהיר שלא לקרוא להרבנית להתחיל את הסעודה והיה מתנישב ללמד בביתו. לפעמים לקח הדבר זמן רב. לתמיכתנו למה לא לקרוא לסבתא, השיב רבנו מרן זצ"ל: 'היא חיה מזה ונהנית מזה, לא לקרוא לה'. רק עם שובה בתם ההקפות, היה רבנו נפנה לקדוש ולסעודת החג.

ואכן, הרבנית ע"ה אהבה מאד את שמחת תורה והיתה מקבלת חיות מזה. וכה מתארת בתה הרבנית ר' צביון שתחיה בספרה: "חג שמחת תורה היה יום שכלו שמחה. ההקפות ב'לדרמן' נמשכות זמן רב, וכל השנים היתה אמה עומדת על רגליה בכל שבע ההקפות, כשלוש שעות לפחות! היא היתה צופה בתלמידי החכמים מרקדים ומפזזים בכל עז לכבודה של תורה, ושמחה עצומה שרויה על פניה. אמה לא הסכימה לשבת או לנוח מעט באמצע ההקפות והיתה אומרת כי שמחה זו מעניקה לה כח למשך כל השנה".

ממשיכה בתה ומספרת: "בשנים האחרונות נערכו ההקפות בביתנו. אמה היתה מאשרת עד מאד, אך לא שמרה את השמחה לעצמה בלבד - אלא פתחה את החלון הפונה לבית השכנה כדי שגם היא תוכל להנות מהשירה והרקודים".

ברשימות אחד התלמידים משנת תשע"ז, אנו מוצאים: שמחת תורה רבנו התפלל שחרית ומוסף בביתו, וישב במהלך ההקפות עם ספר תורה זעיר מיחד, אשר יש שאומרים שהוא הזעיר ביותר בעולם, ונתכבד בהקפה ששית, ולחתן תורה יצא לבית הכנסת 'לדרמן'.

עדות נוספת על שמחת התורה של רבנו מרן זצ"ל בשנים קדמוניות, אנו מוצאים בדברי גיסו, דודי הגר' בנימין אלישיב שליט"א, שספר על התקופה שבה רבנו מרן זצ"ל היה עדין אברך צעיר לאחר נשואיו, והגיע ליום שמחת תורה לחג בירושלים, בבית חמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל.

העיד הגר"ב אלישיב: "בדרך כלל היה גיסי מרן הגר"ח זצ"ל משכים כדרכו להתפלל במנן ותיקון, והיה מתפלל ב'שועות יעקב', ורק אחר כך הגיע להקפות ב'תפארת בחורים'. בתקופה הראשונה הוא בא להתפלל אתנו בשמחת תורה, ועומד לנגד עיני איך שהוא היה שרוי בשמחה גדולה, וברקודים הוא ממש קפץ בכל עז, והיו גם כאלו שהלבישו לו קסקט כזה... לגדל השמחה. אבא מרן הגר"ש זצ"ל מאד נהנה מזה, והשמחה היתה על פניו. היה זה בנגיד לטבעו. גם בסעודה אבא זצ"ל פנה אלינו: 'נו, מה אתה אומר על מה שהיה?', זו היתה שמחה מיחדת ובולטת, שמחת התורה..."

מה נדבך הראשון שיעשה בעל תשובה...

מספר הגר"ג הוויגסברג: רבנו מרן זצ"ל אהב לערוך מעת לעת 'חידות' לילדים ולנכדים בסעודות השבת. פעם אחת שאל אותנו בסעודת שבת: 'בעל תשובה שחוזר בתשובה בא לשאל אותנו מה לעשות דבר ראשון. מה נשיב לו?' וכצפוי, כל אחד נסה את כחו בתשובה כזאת ואחרת. אך רבנו מרן זצ"ל אמר לבסוף: 'תלוי אם הוא אשכנזי או ספרדי. אם הוא ספרדי, אזי נגיד לו שעכשו יאמר אלף פעם 'אשר יצר' על כל הפעמים שלא אמר, שכן כך שיטת השלחן ערוך, שצריך להשלים ולומר 'אשר יצר' על כל פעם שלא אמר. אמנם אם הוא אשכנזי, הרי דעת הרמ"א שאין השלמה 'אשר יצר'... 'לקד', המשיך מרן זצ"ל ואמר: 'לבעל תשובה אשכנזי נאמר שעכשו ישלים את כל הפרשיות של 'שנים מקרא ואחד תרגום', מכיון שלפי הרמ"א אפשר להשלים את אשר החסיר עד שמחת תורה'.

יומן משנת ה'תשע"ט

מה נאה מלחתם פרק זה בשורות הבאות. לפנינו קטעים נבחרים מתוך יומן ושימות מחדש אלול תשע"ט, שנכתב על ידי אחד הנכדים, בו הוא מעלה פנינים יקרות מהיכלו של מרן רבנו זצ"ל (התפרסם לאחר סליקו של רבנו מרן זצ"ל בגליון דברי שי"ח):

יו"ט ראשון סכות: שאלו בסעודה, מה שהסטיפלר זצ"ל אמר ללמד מוסר עם הילדים, עד מתי ללמד אתם? והשיב רבנו: עד שלהם יהיו ילדים משלהם...

מוצאי יו"ט ראשון: התקיימה שמחת בית השואבה בבית רבנו. רבנו אמר את שיר המעלות הראשון והאחרון, ובאמצע נגנו וכבדו את שאר הקהל באמירת המזמורים.

במהלך שמחת בית השואבה בקשו ברכה לילד כבן שלש, וסרב רבנו לברכו כי לא חבש כפה, ורק אחרי שחבשו לילד כפה, התרצה רבנו וברכו.

ליל י"ז תשרי: אחד שהציעו לו שדוף גיורת שאל האם זה חסרון. ענה רבנו בפליאה: "ואהבתם את הגר!"

י"ז תשרי: היום היארצית של הרבנית ע"ה, אשת חבר לרבנו. רבנו אמר את הקדיש שאחר עלינו לשבח. [ספר לי אאמו"ר ששאל פעם את מרן הגרא"ל זצ"ל למה מרן הגר"ח אומר קדיש על הרבנית שלא כדרך העולם שהפעל לא אומר קדיש אלא רק הבנים, ואמר הגרא"ל זצ"ל שהוא מדין הכרת הטוב, וכשאמר זה לרבנו, אשר את הדברים].

יום ששי ד' דחול"מ סכות: אחד בקש ברכה לזכר הלמוד. אמר רבנו, לזכר הלמוד? ללמד מאה ואחת פעמים!

לילדה שנזושר השער, שאל האבא מה לעשות? ענה רבנו, שילמד מסכת נזיר ויסתדר א"ה.

אברך שאל, שעושה בר מצוה היום בלילה לבנו, והכין סעודה גדולה. והעירו לו שאף על פי שסעודת בר מצוה עושים בדרך כלל בלילה, אבל קימא לן שכבוד יום עדיף משל לילה, ואולי עדיף שיעשה בשבת בבקר, האם נכון כן? ענה רבנו שיכול לעשות בלילה.

בקשו ברכה עבור תומך תורה 'שכמה שיתן שיהיה לו פי חמשים', אמר רבנו: 'אם מגיע לו'.

ליל שבת קדש חוה"מ סכות: חצי שעה לפני חצות התעורר רבנו משנתו ואמר לי: 'אף על פי שאני אוזח בבבא קמא, חלמתי שאני לומד זבחים'...

רבנו קם בחצות ללמד כדרכו, ולאחר מכן חזר לנחת. בארבע לפנות בקר התעורר ושאל: 'מה שלום דוקטור רוטשילד? נפטר?' חלמתי עליו. לאחר מכן התברר שבאותו הזמן באמת הוא נפטר, וכידוע שהיה מקורב מאד לרבנו ולאביו זצ"ל, ואכמ"ל.

הושענא רבה: רבנו נשאר געור כל הלילה, כמנהג, למד כל החובות ואמר את כל התקון. אחר הצהרים למד שנים מקרא ותרגום עם רש"י על וזאת הברכה, וכן למד ספרי וסיים את הספרי. אחר כך, למרות העיפות הגדולה לאחר לילה ללא שנה, נגש לארון הספרים והוציא מדרשים על וזאת הברכה, ולמד ילקוט שמעוני ומדרש רבה.

שאלו לרבנו בדבר מי שהציעו לו להיות סנדק בברית לנכדו בתור סבא, אבל הוא חושב שיותר מתאים וראוי לתת לאחד מצדיקי הדור, ובקשו לשאל למי לתן? אמר רבנו: הוא גם צדיק... אמר השואל, הוא אמנם צדיק אבל לא מצדיקי הדור, ולדעתו יותר מתאים לכבד מישהו מצדיקי הדור. נענה רבנו ואמר: 'דוקא בגלל שמסרב לקחת, סימן הדבר שהוא צדיק... וראוי שיקח את המצוה לעצמו'.

יום ג' אסרו חג: שאלו, אברך שאין בידו אמצעים רבים אלא רק חובות, ומציעים שדוף לבתו בחור מאד טוב, האם לגשת, והשיב רבנו שכן.

יום רביעי כ"ד תשרי: שאלו לרבנו בשם קבוצה של בעלי בתים שסימו ללמד מסכת שבת, וכעת שואלים מה ללמד הלאה. אמר רבנו: 'שילמדו ערובין'. הוסיף השואל לטעון שמכיון והם בעלי בתים ולא רגילים בלמוד כל כך, לכאורה יהיה קשה להם ללמד ערובין? וענה רבנו: 'זה לא קשה!'... וחזר ואמר בעז: 'אם לומדים טוב, זה לא קשה'...

(י"ש"כ לידידינו הרה"ג ר' ליפא ישראלזון שליט"א ולמכון שיח איש על מסירת הדברים)

מכתב עוז מגאון ישראל רבינו מרן הגר"ד לנדו שליט"א לחבורת נדברו

לכבוד משתתפי ומתכנסי הארגון המיוחד
"נדברו" שקבלו על עצמם החלטות חשובות
מאד

להתנזר מכל קשר בתחום התקשורתי
הטכנולוגי (אף מה שהתירו הרבנים) ועי"ז
להיות דוגמה וסמל למתקשים או לאלו שאינם
את הצורך להתנתקות מכל הדברים האסורים
ולהרבות טהרה וקדושה בכרם בית ישראל.

אשריכם שזכיתם לכך ואשרי בני ביתכם
המשתתפים עמכם פעולה ושמחים ונהנים
מקבלות חשובות אלו שישפיעו מאד על
צאצאיכם במישרין ובעקיפין

וברכתי שתזכו לכתיבה וחתימה טובה ולנחת
מכל אשר לכם ולעלות ולשגשג בתוי"ש ולראות
אושר כל הימים

ברוב הוקרה וברכה נאמנה
אור לי"ד אלול תשפ"ג

זאב איך זלמן שפ"ג
בנוג הוקרה / דמיכס נישנה
ד"ר א"ר

מצטרפים וזוכים בדין כברכת מרן שליט"א

ההצטרפות קלה ופשוטה דרך הטלפון: 0733-57-2826 שלוחה 4.

רבינו מרן ראש הישיבה רבי משה הלל הירש שליט"א:
...ציבור שאומר אנחנו לא מושפעים מהציבור! אנחנו חזקים
במה שאנחנו! זה הגילוי של נבונות...

מרן הגאון הגדול רבי אביעזר פילץ שליט"א:
...הכנס הזה הוא כנס הצלה של מאות ואלפים ורבבות, מי יודע
עד היכן זה יגיע אם לא נעצור עכשיו...

מרן הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א:
...הנושא הזה הוא בנפשינו הדבר, להחזיר עטרה ליושנה צורה
של חיים של תורה, אפשר להסתדר יפה בלי מייל, זה הכל
אחיזת עינים...

מצטרפים למהפכה!

בס"ד למעלה מאלפיים משפחות מעולם התורה כבר הצטרפו
למהפכה של חבורת 'נדברו' - החבורה של מרנן ורבנן גדולי
ישראל שליט"א

אל תחמיץ את ההזדמנות, הצטרף עכשיו ותזכה
לברכתם של רבותינו שליט"א

פרטים בטל: 0733572826

קטלוג - ספרי חיים

ערב ר"ה תשפ"ד

תקצר היריעה מלהכיל כל הנדפס מתורת מו"ר שר התורה מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל אשר מלבד ספריו הנוראים שחיבר אשר כלולים הם מכל התורה כולה, זכה וזיכה את הרבים בעוד עשרות רבות של חיבורים אשר יצאו מן מה דנפיק משמיה מפי השמועה, וכן מתשובותיו הרבות אשר השיב בכת"י בכל ימי חייו לאלפים ורבבות השואלים אשר כמעט ואין בן תורה שאין לו איזה תשובה בכתב או בע"פ בד"ת מרבינו הקדוש זצוק"ל, ומחמת עוצם וריבוי תורת רבינו הגדול זצוק"ל אשר הוא כמים שאין להם סוף כפשוטו, עלה בדעתנו לכנס לפונדק אחד את מה שיצא מתורתו של רבינו, ולאחר עמל ויגיעה וחיפוש מחיפוש נמצא שהמלאכה מרובה מכיון שיש הרבה שהדפיסו את ספריהם במהדורה מצומצמת וכבר אין להשיגם ויש כאלה שהדפיסו קונטרסים קטנים וגם הם אינם ברי השגה, מלבד אלו שעשו הספרים מלכתחילה רק במהדורת מחשב וכיוצ"ב, ובס"ד לעת עתה עלתה בידינו להציג רשימה חלקית מהנדפס מרבינו ולמען זיכוי הרבים להנגיש לכל הרוצה לרכוש ספרים אלו שיהיו תח"י להגדיל תורה ולהאדירה אכ"ר, שנה טובה כתיבה וחתימה טובה לכל עם ישראל.

1. **ספר אורחות יושר** - והוא ליקוט דברי חז"ל לחיזוק ביראת שמים ומידות טובות ותורה ותפילה ואמונה חיברתי בעה"י שו"ח בהגרי"י זללה"ה (כ-100 עמודים 24 ש) 24 ש
2. **ספר אורחות יושר - כנ"ל עם ביאורים ועיונים** - על ידי ארגון אורחות יושר (כ-480 עמודים אזל)
3. **ספר אלא ארבע אמות של הלכה** - הנהגות מרן שר התורה ר' חיים קניבסקי זצ"ל על סדר השו"ע (כ-330 עמודים 44 ש)
4. **ספר אגרות וכתבים דרך אמונה ממרן זצ"ל** - ב' כרכים - עם הוראות והנהגות מכתבי מרן זצ"ל - ובח"ב קונטרס הפסוקים, קונטרס שמות נשים מהתה"ק ומחז"ל, מבחנים ועוד יו"ל ע"י הרה"ג ר' יעקב חלופסקי שליט"א כ-760 עמודים 80 ש
5. **ספר אריה שאג** - תשובות וביאורים ממרן שר התורה זצ"ל נערך ע"י הרה"ג אהרן אריה כהן שליט"א (כ-760 עמודים 40 ש)
6. **ספר אב בהתמדה** - הספדים על מרן הגר"ח קניבסקי זי"ע נערך ע"י הגאון ר' גמליאל הכהן רבינוביץ (כ-380 עמודים 30 ש)
7. **ספר אשיח בפיקודין** - תשובות בע"פ בהלכה ובהנהגה ממרן רבינו הגאון ר' חיים קניבסקי זצ"ל עם הערות וכו' מאחד הת"ח במודיעין עילית החפץ בעילום שמו וכן תשובות בכת"י ובסופו ס' דרך החיים על הל' תפילה [למעלה מ-500 עמודים 30 ש]
8. **קונטרס בשם מרדכי** - הכולל ביאורים בענייני כל האומר דבר בשם אומרו ובראשו תשובות ממרן שר התורה זצ"ל נכתב ע"י הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א כ-160 עמודים 15 ש
9. **קבצים בעקבי שי"ח** - בתורת מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל יו"ל בטבת תשפ"ג (11 קבצים יצאו בס"ד) ע"י הגאון ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א פרטים ניתן להשיג במייל.
10. **ספר גימטראות ומשלות** - ע"פ הס' טעמא דקרא למרן זצ"ל על התורה כ-130 עמודים 25 ש
11. **קונטרס על חנוכה** (כ-40 עמודים 10 ש)
12. **קונטרס על מגילת אסתר** (כ-270 עמודים 20 ש)
13. **קונטרס על שיר השירים** (כ-80 עמודים 15 ש)
14. **קונטרס על מגילת רות** (כ-70 עמודים 15 ש)
15. **קונטרס על מגילת איכה** (כ-50 עמודים 10 ש)
16. **ספר דברי שי"ח** - עובדות הליכות והנהגות בעניינים שונים ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל מהרה"ג ר' יצחק גולדשטוף שליט"א בעל העלון הנפלא 'דברי שיח' וקובץ גליונות, מסודר ע"פ נושאים ובסופו 'עלי שיח' (כ-970 עמודים 40 ש)
17. **קונטרסים גם אני אודך** - תשובות מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל שנשא ע"י הגאון ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, ח"א 51 תשובות, ח"ב 250 תשובות, ח"ג 186 תשובות, על חנוכה (ליקוט) 101 תשובות ניתן להשיג במייל ובקרוב בעזה"י ח"ד כ-2000 חדשות שלא נדפסו.

18. **ספרי דעת נוטה** - נלקט מתוך עשרות אלפי תשובות שהשיב מרן זצוק"ל ע"י בנו ותלמידו הגאון ר' יצחק שאול שליט"א ועליהן נוסף מקורות וביאורים ע"י צוות תלמידים חכמים שו"ע
19. **חלק א' -** השכמת הבוקר וכו' אזל
20. **חלק ב' -** ציצית 41 ש
21. **חלק ג' -** תפילין 41 ש
22. **הל' מזוזה** 41 ש
23. **על התורה בראשית** ג' כרכים כ"א 41 ש
24. **במדבר** כ- 680 עמודים - 41 ש
25. **ספרי דרך אמונה** - פי' וביאור על משנה תורה להרמב"ם ספר זרעים חיברתי שו"ח בהגרי"י (שליס"א) [זצ"ל]
26. **חלק א' -** כללים מתנות עניים כ- 140 עמודים 38 ש
27. **חלק ב' -** תרומות כ- 190 עמודים 38 ש
28. **חלק ג' -** מעשר, מע"ש כ- 400 עמודים 38 ש
29. **חלק ד' -** ביכורים ושאר מת' שמיטה כ- 200 עמודים 48 ש
30. **חלק ה' -** השגות הראב"ד על זרעים, קול' בארה של מרים וכו' ומפתחות כ- 600 עמודים 48 ש
31. **על הרמב"ם הלכות שמיטה ויובל** - מהדו' שיח אמונה עם ביאורים וכו' עם חבר ת"ח בראשות בנו הגאון ר' יצחק שאול שליט"א (כ- 60 עמודים 50 ש)
32. **ספר דרך חכמה** - פי' וביאור כנ"ל על סדר קדשים חברתי בעז"ה שו"ח בהגרי"י זצ"ל חלק א' - בית הבחירה, כלי המקדש (כ- 120 עמודים 38 ש)
33. **קונטרס דקדוקי מצוות** - מלמד שלא שינה, הנהגות עובדות ואורחות חיים של רבינו מרן הגר"ח קניבסקי זי"ע, עם ציונים ומקורות - אור"ח ויורה דעה (חוץ מהנהגות המועדים) ע"י הרה"ג ר' יוסף צבי ברזל שליט"א כ-200 עמודים 15 ש [ניתן לקבל על המועדים בחינם מה שיצא לעת עתה מש' ברזל האדמו"ר מגור 35 ב"ב - עד גמר המלאי]
34. **ספר הגדה של פסח דרך אמונה** - מרן הגאון ר' חיים קניבסקי זצ"ל, כולל ביאורים ופנינים על סדר ההגדה, הלכות והנהגות, הוראות והנהגות ממרן החזו"א זללה"ה, תשובות מרן זצ"ל 30 ש
35. **ספר החובות** - כשמו כן הוא ליקוט סדר לימוד חובותיו היומיים של רבינו זצ"ל מתוך כל סדר יומו הגדול. נערך ע"י נכדו הרה"ג ר' גדליה הוניגסברג שליט"א (כ- 140 עמודים 27 ש)
36. **ספר הספרים** - כשמו כן הוא לקס סדר כתיבת ועריכת ספריו של רבינו זצ"ל בהם סרח ויגע בעשר אצבעותיו להגדיל תורה ולהאדירה. נערך כנ"ל 30 ש
37. **קונטרס הזכרונות** - ממרן החזו"א זצוק"ל שנכתב ע"י מו"ר מרן הגר"ח זצוק"ל בסופו, סגולות חיים - ענייני זיווגים, מד' אישה לאיש - עובדות והנהגות, ובראשו דברי זיכרון על מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל מאת תלמידו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א (כ- 130 עמודים 10 ש)
38. **קונטרס שו"ת וישב ידו** - שהשיבני המאור הגדול... מו"ר רבי ש.י. קניבסקי זלה"ה בשנים תשמ"ח-תשע"ד, תשס"ב תשובות ובסופו קול' אל חיקו מו"מ בתורתו זצ"ל מהרה"ג ר' יצחק ליסיצין שליט"א (כ-190 עמודים 15 ש)
39. **ספר חידושי מרן הגר"ח קניבסקי** - עם ביאורים ומ"מ הנקראים שיח יצחק מהרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א על התורה:
40. **בראשית** (כ-110 עמודים 20 ש)
41. **שמות** (כ-110 עמודים 20 ש)
42. **ויקרא** כ-120 עמודים 20 ש
43. **במדבר** (כ-120 עמודים 20 ש)
44. **דברים** יצא בעזה"י בקרוב
45. **על הש"ס** אזל ויצא בעזה"י עוד מהדו'
46. **פורים** - עם הגאון ר' יהודה אפשטיין שליט"א (כ-70 עמודים 20 ש)
47. **ספר חיי תורה** - עובדות ומעשה רב מחיים של מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זצוק"ל מסודרים לפי סדר פרשיות התורה (בשילוב תמונות ממראות חיו) כ-290 עמודים 68 ש
48. **ספר טעמא דקרא** - מסודר על סדר הפרשות והנו"ב מאתי שו"ח בהגרי"י זללה"ה... (ועי' גימטריאות ומשלות) 38 ש
49. **קהלת, איכה** 58 ש
50. **רות, שב"ש** 43 ש
51. **אסתר** 58 ש
52. **ספר כל משאלותיך** - מה שהרבים שאלו וגם אתה רצית מאד לשאול את רבן של ישראל, מאגר התשובות הנכון ביותר, בכל שסחי חיי היום יום הפתרונות והעצות ללבסים, ערוך ע"פ כמאה אלף תשובות של תלמידי הגאון ר' אליהו מן שליט"א כפי ששמע ממרן שר התורה זצ"ל (כ-730 עמודים 33 ש בלבד)
53. **ספר להדבק** - ב' כרכים עובדות והנהגות בדרכיו של רבינו חיים קניבסקי זצ"ל (צבעוני עם תמונות מספרות) ערוך בטוב טעם ודעת ע"י נכדו נאמן ביתו הרה"ג ר' גדליה הוניגסברג שליט"א (למעלה מ-1100 עמודים 94 ש)

54. **ספר לשוח בשדה -** מו"מ בין מרן שר התורה זצוק"ל לגיסו הגאון הגדול ר' יצחק זילברשטיין שליט"א עם מקורות וביאורים מנכדו הרה"ג ר' חיים מלין שליט"א יצא בעזה"י בקרוב
55. **קונטרסי עזרת אליעזר -** מאות תשובות מרבינו הגאון הגדול ר' חיים קניבסקי זצ"ל על הליכות עולם לבן הישיבה, ימים נוראים, סוכות, חנוכה, ירחי לידה ברית וכו', עמ"ס ברכות, שבת, וקונטרסי שו"ת עזרת אליעזר על חמישה חומשי תורה - יש באוצר החוכמה וניתן להשיג דרך המייל
56. **ספר מסכת כלה רבתי** מן התלמוד הבבלי עם ביאור מפי מורינו ר' חיים קניבסקי זצ"ל (סדר חדש) כ-100 עמודים אזל
57. **ספר מסכת ספר תורה** עם שתי ביאורים קלף ודוכסוסוטוס, מסכת עבדים עם ביאורים קנין פירות וקנין הגוף, ומסכת כותים עם ביאורים מצרף ומטהר חובר בעזה"י שי"ח בהגרי"י זללה"ה 38 ש
58. **ספר מסכת ציצית** עם שני ביאורים תכלת וארגמן, מסכת תפילין עם ביאורים תפלה של ראש תפלה של יד, מסכת מזזה עם ביאורים פרשה פתוחה פרשה סגורה חובר בעזה"י שיח בהגרי"י זללה"ה 38 ש
59. **ספר מנחת תודה -** ליקוטי דברים ששמענו מרבנו הגר"ח קניבסקי זצ"ל, בענייני תורה, שידוכים נכתב ע"י נכדו הרה"ג ר' גדליה הוניגסברג שליט"א (כ-480 עמודים 35 ש)
60. **ספרי מועדי הגר"ח -** ב' חלקים, הלכות ומנהגים על סדר המועדים מכתבים של מרן הגאון ר' חיים קניבסקי שליט"א נערך מתוך אלפי תשובות מכת"י עם ציונים ומ"מ מהרה"ג ר' מתתיהו גבאי שליט"א, ח"ג יצא בעזה"י בקרוב, ניתן להשיג ח"ב 30 ש
61. **ספר משפטי שיח -** תשובות והנהגות ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל עם מקורות וביאורים מהרה"ג ר' יהודה יצחקי שליט"א (כ-260 עמודים 40 ש)
62. **ספרי משנה ברורה** עם פסקי חזון איש ע"פ ספר שונה הלכות והערות וציונים ממרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל סט-190 ש
63. **ספר החינוך -** עם ביאור מנחת חינוך - ועם גליונות 'דרך אמונה' ממרן זצ"ל ג' כרכים (כ-1500 עמודים 110 ש)
64. **ספר מדרש הגדול על מגילת אסתר** עם ביאור שיח המדרש ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל (בסופו שערי ציון - שי"ח חיים מהרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א) כרוך בכריכת סקאי יו"ל ע"י מכון האוצר ירושלים (כ-260 עמודים 65 ש)
65. **מדרש אלה אזכרה** והוא מדרש עשרה הרוגי מלכות עם בי' שיח יצחק מהנ"ל (כ-120 עמודים 15 ש)
66. **קונטרס מים חיים על הלכות מים אחרונים -** עם פסקי מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל מהנ"ל (כ-60 עמודים 15 ש)
67. **קונטרס מצהלות חתנים -** בענייני נישואין ושבע ברכות בשילוב תשובות מרבינו זצוק"ל - נערך ע"י תלמידו ומקורבו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א 7 ש
68. **קובץ מה טובו אהליך יעקב -** תשובות ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל על ארבעה חלקי שו"ע, ע"י העורך והמו"ל הגאון ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א גליון נ' אד"ב תשפ"ב (כ-150 עמודים 20 ש)
69. **ספר נחל איתן -** על הל' עגלה ערופה כולל הלכות וחודשים.. נערך בשתי מערכות... חברתי בעזה"י שי"ח דהגרי"י זצ"ל (כ-300 עמודים 38 ש)
70. **ספר הבהיר -** סידרו התנא רבי נחוניא בן הקנה עם הגהות הגר"א ופי' אור הגנוז, אור בהיר, ועם פי' בהיר בשחקים ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל הובא לדפוס ע"י בנו הגאון ר' אברהם ישעיהו שליט"א (כ-230 עמודים 58 ש)
71. **סידור שיח תפילה** 30 ש
72. **ספר סגולות חיים -** הכולל בתוכו את כל הסגולות שהיה אומר רבינו לזכות בזרע של קיימא - הספר צבעוני וכולל תמונות רבות על נייר כרומו, נערך ע"י תלמידו ומקורבו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א 34 ש
73. **ספר פתחי חיים -** שו"ת מכתבי תורה ועובדות והנהגות מרן ר' חיים קניבסקי זצ"ל, מאת תלמידו הרה"ג ר' משה חליוה שליט"א (כ-150 עמודים 25 ש)
74. **ספר קרית מלך -** ציונים על פסקי הרמב"ם עם תיקוני טעויות חברתי בעזרת החונן לאדם דעת שי"ח בהגרי"י זצ"ל (כ-300 עמודים 38 ש)
75. **ספר קיצור שולחן ערוך מהגאון ר' שלמה גנצפריד זצ"ל** עם שונה הלכות למרן זצ"ל נערך ע"י הרה"ג ר' יעקב חלופסקי שליט"א (כ-700 עמודים 40 ש)
76. **ספר קיצור דיני ברית מילה -** פדיון הבן ונלוה אליו תשו' בעניינים אלו ממרן זצ"ל נערך ע"י הנ"ל (כ-130 עמודים 30 ש)
77. **ספר קיצור דיני חלה -** ע"פ פסקי מרן החזו"א זללה"ה וע"פ ס' דרך אמונה ותשו' ממרן זצ"ל נערך ע"י הנ"ל (כ-70 עמודים 30 ש)
78. **ספר קיצור דיני שביעית -** ע"פ פסקי מרן החזו"א זללה"ה וע"פ ס' דרך אמונה ותשו' ממרן זצ"ל נערך ע"י הנ"ל (כ-150 עמודים 30 ש)

79. **ספר שונה הלכות -** שלשה כרכים על שו"ע אורח חיים - נערך ונתחבר ע"י שו"ח בהגרי"י זצ"ל קניבסקי וע"י הרה"ג אלעזר צדוק טורצ'ין שליט"א
80. **ח"א** כ-380 עמודים
81. **ח"ב** כ-430 עמודים
82. **ח"ג** כ-460 עמודים 38 ש"ס כל כרך
83. **ספר שונה הלכות -** עם תורת המועדים, מנכדו הרה"ג ר' דוד קולדצקי ניתן להשיג ח"ח 5 מודיעין עילית 050-4173936
84. **ספר שיח השדה -** א' ב' ג', כולל חמשת קונטרסים א. אורחות חיים להרא"ש עם ביאור השם אורחיו ב. בשער המלך על הקדמת הרמב"ם ז"ל ציונים וביאורים ג. תשלום יפה עינים ד. מראה מקום ה. ספר זכרון חובר ע"י מרן זצ"ל (כ-220 עמודים 48 ש"ס)
85. **ספר שערי אמונה -** חלק א' - ביאורים חידושים והערות על מעש"ר דמאי, כלאים, שביעית... חיברתי בעזה"י שו"ח בהגרי"י זללה"ה כ-200 עמודים
86. **חלק ב' -** כנ"ל על מסכת פאה (כ-400 עמודים 38 ש"ס)
87. **חלק ג' -** כנ"ל על מס' תרומות, מעשרות, מע"ש, חלב, ערלה, ביכורים (כ-340 עמודים 38 ש"ס)
88. **ספר שקל הקודש -** פירוש וביאור על ס' משנה תורה להרמב"ם ז"ל הל' שקלים וקידוש החודש חברתי בעזה"י שו"ח בהגרי"י זללה"ה (כ-130 עמודים אזל)
89. **קונטרס שיח הסיום -** ח"א הלכות והליכות סיום מסכתא במשנתו של מרן מופת הדור רבינו שו"ח קניבסקי זצ"ל, ח"ב עם שו"ח ההדרן שו"ח הקודש - ליקוט מהרבה ספרים, ניתן להשיג בחינם את ח"ב בפניה למייל.
90. **ספר שיח הסוכות -** ביאורים ופנינים, וחיידושים עמ"ס סוכה מתורת מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל. נערך ע"י נכדו הרה"ג ר' איש שטיינמן שליט"א (כ-300 עמודים אין במלאי)
91. **ספר שיח חנוכה ופורים -** כנ"ל (כ-300 עמודים 42 ש"ס)
92. **ספר שיח הפסח -** כנ"ל (כ-300 עמודים 30 ש"ס)
93. **ספר שיח הנחמה -** בין המצרים איכה - כנ"ל (כ-150 עמודים 24 ש"ס)
94. **ספר שבענו מטובך -** פנינים על סדר פרשיות התורה ממרן שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל (כ-300 עמודים 30 ש"ס)
95. **ספר שערי ציון -** ב' כרכים ביאורי הלכה עם מו"מ מהגר"ח קניבסקי זצ"ל הנקרא שו"ת שו"ח חיים תשו' ממרן זצ"ל ח"א מועדים, ח"ב עניינים שונים נכתב ע"י תלמידו ומקורבו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א (למעלה מ-700 עמודים 50 ש"ס לסט)
96. **ספר שו"ת שו"ח חיים -** תשובות ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל עם ביאור ענפי חיים מהרה"ג ר' חיים מלין שליט"א, ביאורים וחיידושים עם עוד פסקים משאר גדולי ההוראה שליט"א (כ-450 עמודים 30 ש"ס)
97. **ספר שמחת מרדכי -** כולל בתוכו מאות עמודים של תשובות כת"י של רבינו זצוק"ל שהשיב להרה"ג ר' מרדכי זיסקינד הגר שליט"א מסודרים עה"ת ועל המועדים ותמלול פגישות עם רבינו זצ"ל (כ-460 עמודים במחיר מיוחד!!! 20 ש"ס)
98. **ספר שאילת רב** ח"א למעלה מאלפיים תשובות בכתב מאת מרן הגאון הגדול ר' חיים קניבסקי זצ"ל - תשס"ה 40 ש"ס
99. **ח"ב** כאלף ושלוש מאות תשובות כנ"ל - תשע"ב נערך ע"י הרה"ג ר' יחיאל מיכאל רוטשינד שליט"א (כ-180 עמודים 40 ש"ס)
100. **ספר שו"ת הגר"ח"ק למרן הגאון הגדול רבינו חיים קניבסקי זצ"ל** ב' חלקים עם ביאור מקור חיים מהרה"ג ר' ינון מחמלי שליט"א (כ-360 עמודים 29 ש"ס)
101. **שמענו כן ראינו**, פסקים ותשובות מרבינו מרן ר' חיים קניבסקי זצוק"ל שנרשמו ע"י תלמידו הרה"ג ר' שמעון ברעכער זצ"ל עם הערות והוספות ע"י הרה"ג ר' שמואל רוזנברג שליט"א - הנקרא כן ראינו, ב' כרכים למעלה מ-1000 עמודים במחיר מיוחד!!! 20 ש"ס
102. **ספרי תלמוד ירושלמי עם בי' הגר"ח"ק זצ"ל** ניתן להשיג:
103. **ח"ח יבמות** 41 ש"ס
104. **ח"ט כתובות** 41 ש"ס
105. **ח"י נדרים** 41 ש"ס
106. **ספר תורתו מגן לנו -** בתוכו ג' קונטרסים א. קנייני חיים - סיפורים מרבינו זצוק"ל ע"ס מ"ח קנייני תורה ב. תורתו מגן לנו - העוסק בבי' הסוגיא דרשב"י במס' שבת ותשובות רבינו זצוק"ל ג. תגלחת מצווה (חלאקה) - במשנת רבינו זצוק"ל נערך ויו"ל ע"י תלמידו ומקורבו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א (כ-150 עמודים 20 ש"ס)
107. **ספר תורת חיים -** נשואין ושבע ברכות ממשנתו של מרן ר' חיים קניבסקי זצ"ל עם הוראות והנהגות ומכתבים ממרן החזו"א והקה"י זצוקללה"ה נערך ע"י הרה"ג ר' יעקב חלופסקי שליט"א (כ-100 עמודים 30 ש"ס)
108. **קונטרס תורת חיים -** מתורת מרן שר התורה זצ"ל בעניני כתיבת והלכות ס"ת נערך כנ"ל (כ-20 עמודים 15 ש"ס)
109. **ספרי תשובות הגר"ח -** ממון הגר"ח קניבסקי זצ"ל חובר ע"י הרה"ג ר' אברהם הלוי גרננדש שליט"א ניתן להשיג בפניה למייל ובעזה"י עתיד לצאת עוד כרכים

110. **ספר תשובות תל תלפיות -** אוצר בלום של אלף ארבע אמות תשובות מופלאות בעיני 'עוסק במצוה פטור מן המצוה' והמסתעף שהשיבנו ... הגאון ר' חיים קניבסקי זצ"ל ועליהם תוספת מרובה ביאורים וכו' מהרה"ג חיים משה דרורי שליט"א ניתן להשיג אצלו רחוב בארי 2 ב"ב 052-7635029 ב' כרכים - (למעלה מאלף ושלוש מאות עמודים 150 ₪)

ישנם עוד הרבה ספרים וקונטרסים שיצאו לאור וחלקם לא הגענו לדבר עמם על מנת שיכניסו לרשימה, כמו"כ יש ספרים שיצאו לאור במהדורה מצומצמת ולא ניתן להשיגם אלא באוצר החוכמה או במייל, ולכן המעוניין בספר או קונטרס שלא הבאנו ישלח אלינו בקשה ונשתדל בל"ו לעזור.

הזמנות שיתקבלו במייל S3141780@gmail.com נשתדל בל"ו לספק עד יו"כ תשפ"ד (נא לציין ג"כ מספר טלפון ונשתדל בל"ו לחזור) עד ערב ר"ה תשפ"ד - נא לציין מס' קונטרס - ספר. עבור ספרי חיים.

עלות משלוח 20 ₪ בערים ירושלים ב"ב מודיעין עילית בית שמש ובקניה מעל 100 ₪ משלוח חנם.

תשלום במזומן או בצ'ק או בהעברה בנקאית לבנק פאג"י סניף 180 מספר חשבון 858655 על שם שמעון .

קל"ח פתחי חכמה מכתבי רמח"ל השלם כצורתו המקורית

מאת הרב מרדכי וילנר

תורתו של רבינו הרמח"ל עמוקה היא, ולימוד היא צריכה. הרמח"ל כתב את ספריו בקיצור ובתמצות, ולעיתים קרובות יש להתייגע ולעמול על כוונותיו.

הספר היסודי והמקיף את כל חכמת הקבלה מבין ספרי הרמח"ל, הוא הספר 'קל"ח פתחי חכמה', וכשמו כן הוא - הפתח לחכמת הקבלה. וכמו שהרמח"ל כתב במאמר הויכוח על ה"קל"ח פתחי חכמה": "הנני מסדר לך קל"ח גדרים קצרים, גודרים כללות ההנהגה על כל עניני האילן בקצור נמרץ, וצריך שתשים לבך אל כל מלה ומלה, ותראה חכמה רבה ועמוקה מאוד".

בשונה משאר ספריו, הספר 'קל"ח פתחי חכמה', שהם כללות כל עניני האילן בקצור נמרץ, כתב הרמח"ל פירוש מקיף, בו הוא מאריך לבאר את דבריו. לכן, ספר זה תופס את המקום המרכזי מבין ספריו של הרמח"ל.

הרמח"ל כתב את הפירוש בסגנון מיוחד, כל מאמר מתחלק לחלקים, וכל חלק מתחלק להבחנות. הרמח"ל בתחילת כל מאמר מציין לכמה חלקים הוא מתחלק, ובכל חלק מציין כמה הבחנות יש בו. כשכל הבחנה, מצוטט מהמקור מאיזה מילים היא נבחנת.

הרב מרדכי וילנר לקח על עצמו את המלאכה להנגיש ללומד את דברי הרמח"ל בספר הקבלה 'קל"ח פתחי חכמה' - כצורתו המקורית, ללא שינויים. בדיוק כמו שכתב הרמח"ל וכמו שהודפס בדפוסים ישנים, כולל ההבחנות. מלאכה זו נעשתה בחרדת קודש, תוך דיוק מרבי על ההבחנות, והציטוטים מהמאמרים נעשו בדיוק רב כמו שכתב הרמח"ל ללא שום הוספות.

להבחנות יש חשיבות רבה מאוד, ואף הרמח"ל מציין במאמר הויכוח: "ועל כן תהיה מחלק כל מאמר ומאמר לחלקים והבחנות, ואז אהיה מוכרח להבינו, להתבונן בכל חלק, ולא אעבור. ונמצא שאכנס בתוך חדרי החכמה כראוי".

עוד חידוש יש במהדורה זו, הספר חולק לשבעה שערים: מפתחי החכמה, ענין הספירות, צמצום, אדם הקדמון, עולם הנקודים, עולם התיקון, פרצופים. חלוקה זו נמצאת בכתב יד, ויש לה חשיבות רבה, להבין את מהלך הדברים.

תוכן הענינים מופיע בראשית הספר, כאשר ליד כל 'פתח' מופיע בסוגריים בקצרה מה הנושא שלו. (לדוגמה: פתח א' - יחוד רצונו ושליטתו. פתח ב' - יחוד שליטתו - ברצון להיטיב. פתח ג' - תכלית הבריאה - ההטבה. פתח ד' - גילוי היחוד - סדר ההנהגה ותכלית ההטבה).

בסיום הספר מופיע נספח - חלק המאמרים מכת"י ללא הפירוש, בהיות בו כמה שינויים מהנוסח הרגיל, הביאו המחבר כמות שהוא, כדי לתת תועלת ללומדים.

הספר יוצא לאור בכתב נעים וברור, ובעימוד חדשני בחינת 'תורה מפוארה בכלי מפואר'.

בספר ר"כ עמודים.

הוצאה לאור והפצה: יפה נוף

אלפי יתומים קיבלו שנה המאמצים שלהם קיבלו שנה

מר"ה תשפ"ג עד ער"ה תשפ"ד

לא נבקד מהם איש!

2874 מאמצים כולם איתנו, חיים.

כל השותפים שתורמו ואימצו יתום בערב ראש השנה למשך שנה
השלימו שנתם הם ובני המשפחה, ללא כל פגע.

אימוץ ילד יתום שווה חיים.

זוהי לא מקומה
זוהי
אביהם וליבם של יתומים

1800-800-444

שבת עוצמתית לחתנים

כאן מקבלים
פרקטיקה
לחיי נישואין

שבת עיון לחתנים (מחזור נח)

בברכתם של מרן ורבנן ובהכוונתם של הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א ראש ישיבת יד אהרן - ים והגאון רבי אברהם י. קוק שליט"א ראש ישיבת מאור התלמוד - רחובות

לאור ההצלחה והתועלת המרובה

בשמחה רבה הננו לבשר לציבור החתנים שבס"ד

עלה בידינו לארגן שוב את השיעורים המיוחדים

שילובנו בה הנושאים החשובים להקמת בית נאמן בישראל.

8 שעות עוצמתיות חסבי לשבת ועוד שיעור מיוחד בחוצ"ש

חאת הרב נחום דיאמנט שליט"א

בשב"ק פרשת בראשית - כט' תשרי תשפ"ד

בישיבת נתיב הדעת (קפלן) רח' וולנשטיין 34 רמות ד' ירושלים

מתוך המלצת הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א רה"י יד אהרן ים

לכבוד החתנים בישיבות הק'

ענין שלום בית הוא עניין מרכזי בחיים של אברכים, ושלום בית הוא לא רק שלא יריבו, אלא צריכים שלום חיובי, שזה הפירוש של שלום. ועניין של שלום הוא עניין מורכב, וצריכים הדרכה מעשית איך להתנהג, כי זה הנהגה שלא ידוע לבחורים. ומהנסיון של שנים רבות ראינו את התועלת הגדולה של השבתות עם הרב נחום דיאמנט שליט"א, ולכן אנו ממליצים להשתתף בשבתות, כדי ללמוד הנהגה מעשית בחיי נישואין. ואי"ה תיזכרו לבנות בתים נאמנים עם שלום אמיתי.

מתוך המלצת הגאון רבי אברהם י. הכהן קוק שליט"א רה"י מאור התלמוד רחובות

יום שמחה הוא בהגיע שבת.. לשבתות המיוחדות, שאלפי חתנים השתתפו בהן וכולם מעידים על התועלת העצומה שקיבלו בהן, אשר ניכרת לאורך השנים בבניית ביתם, באופן שיהיה ראוי להשכין שכינת ה' וברכתו בביתם. הדברים הנשמעים ע"י מי שהודרך ע"י רבו, פאר ישראל והדרו, הגה"צ ר' אליהו לפיאן זצ"ל. והנו מתאים אותם לחתנים בני דורנו וקובעם בליבם, הרה"ג ר' נחום דיאמנט שליט"א. הוכיחו את תועלתם המרובה. וכפי ששמעתי מפי כל אלו שהשתתפו בהן ומפי גדולי דורנו זצ"ל ויבלחט"א גדולה תועלתם והשפעתם.

לפרטים והרשמה 052-7613824

ערב עיון לכלות ביום רביעי ג' בחשוון בני ברק

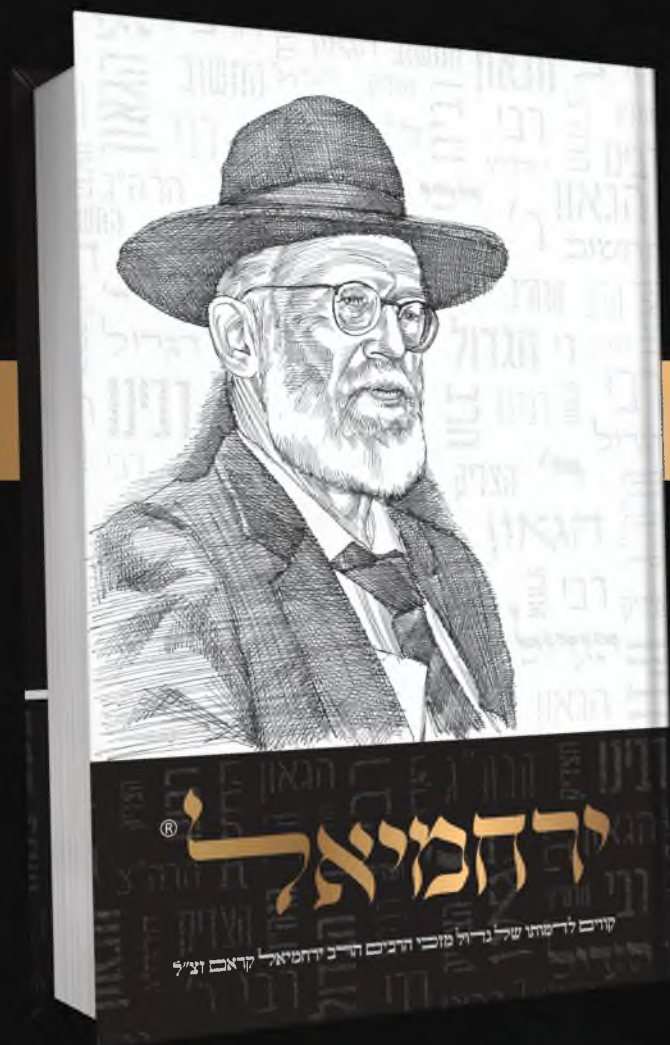
בסיעתא דשמיא

הספר שכבש את הרלבנות

קווים לדמותו של גדול מזכי הרבים
הרב ירחמיאל קראם זצ"ל

פרקי חיים | הרבצת תורה | פעילות

הפצה ראשית יפה נוף. ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות.
ובמוקדים: בני ברק: 0527638804 | ירושלים: 0527604481

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 143 | פר' האזינו תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

רבנו ראשי הישיבה מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א בבחירת אתרוגים לחג הסוכות

מרנן ורבנן ראשי ישיבת סלבודקא שליט"א בהתרת נדרים בערב ראש השנה

מרן הגה"צ רבי שמעון גלאי שליט"א בתפילה בערב ראש השנה על ציון מרנן ה"חזון איש" ו"האבי עזרי" ויע"א צילום: ש.פ.ה.

מדרן הגר"מ גרינמן
בהתרת נדרים

מדרן ראש ישיבת "בית מדרש עליון"
הגר"י אונגרישד שליט"א בהתרת
נדרים צילום: ש.פ.ה

הרה"ג רבי ישראל אדלשטיין שליט"א
בתפילה על ציון אביו מדרן הגר"ג אדלשטיין
זצוק"ל בערב ראש השנה. צילום: ש.פ.ה

מדרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

בבדיקת אתרוגים לחג הסוכות

במשא חיזוק והכנה בכוללי בית ה' ב"ב

שריד לדור דעה מדרן הגר"מ גרינמן שליט"א במסע חיזוק מיוחד למודיעין עילית,
למאות אברכי כולל 'דצפוח', ובשיבת סלבזדקא לצעירים

הדא

המרבח תורה מרבה חיים -
והוא זכות עצומה ליום הדין

בס"ד, מאחר ועיקר התשובה וההתקרבות להקב"ה הוא ע"י דביקות בתורה הק', ומאחר שכל המרבח תורה מרבה חיים, והלא הדבר פשוט דניצול הזמן האפשרי כעשר שעות ביום הוא דביקות אמיתית בתורה, וב"ה הרבה מאד אברכים עושים כן, וכל חייהם הרוחניים השתנו מחמת זה לטובה לדבקה בד', וכאשר בצל החכמה בצל הכסף ודאי שכל מי שתומך בהם ומסייע לזה נחשב כלומד בעצמו והוא זכות עצומה ליום הדין הבעל"ט,

ישראל בונים שרייבר

דוב לנדו
משה הלל הירש

דוב לנדו
משה הלל הירש

נחשב כלומד
בעצמו והוא
זכות עצומה
ליום הדין

כתבנו בספר זכויות

העסקה המשתלמת בעולם "תלמוד תורה כנגד כולם"

כל מילה = תרי"ג מצוות
200 מילים בדקה
10 שעות מידי יום

בחימת שותפות אתה רוכש

בנק שכל של זכויות!!!

מסלולי השותפות

<p>השותפים במסלולים אלו יקבלו במתנה, ספר חדש של שרייבר שליט"א ועד ליל שבת שיצא בקרוב לאור עולם (מוקדי חלוקה)</p>	<p>10 שעות תורה מידי יום</p> <p>150 * 24 חודשים</p> <p>החזקת אברך הלומד 9 שעות ביום למשך חצי שנה - הזכרת הבקשה בל"ג במשך חצי שנה ע"י היששכר שלכם - מסירת שם להקדשת חודש לימוד ע"י מאות מקבלי עול - והזכרת שם לתפילת תורה - 40 יום על ציון מרן החזו"א זי"ע - נופש זוגי בצפון מתנה</p>	<p>150 * 12 חודשים</p> <p>מסירת שם להקדשת חודש לימוד ע"י מאות מקבלי עול תורה - והזכרת שם לתפילת 40 יום על ציון מרן החזו"א זי"ע.</p>	<p>100 * 12 חודשים</p> <p>"בזה יחשב לו כאילו הוא עצמו למד" והזכרת שם לתפילת 40 יום על ציון מרן החזו"א זי"ע</p>
---	--	--	---

החתימה שתיטיב לך את החתימה

033-780-780

לתשומת לב:
בפרוט האשראי
או בדרך החשבון
התרומה תופיע
ע"ש "עמודי עולם"

מייל: A0527135590@gmail.com | ניתן לתרום בכל עמדות נדרים פלוס, תחת השם "ישיבת ר' חיים"

התרומות
מוכרות
לצרכי מס

לתורמי קרן ההסתעוּת

פנמיני!

**קחו לכם סנגור
אמצו ילד בקרו
ההסעות!**

קרן ההסעות
גלגל ההצלה של ילדי ישראל!

הטלפון שלכם להצלת ילד יהודי ולנחת מהילדים שלכם:

שילכם להצלת ילד יהודי ולמחון נהר הירדן
1700-50-66-22

אמץ ילדו
היטב לנשיאתו בלדו
ובמקומות יד לנכד
100x12
נש

[illegible]